juan valera

«*Pepita Jiménez*, animată de spirit păgîn, glorifică triumful erosului asupra ascetismului, cu bucuria sănătoasă a unui artist al Renașterii, la care se adaugă ironia mascată a unui spirit rațional din secolul luminilor.»

Andrei Ionescu

Lei 5

editura minerva

574

juan valera

bpt

juan valera

pepita jiménez

CLUBUL

Ilustrația copertei *Emilia Baboia*

juan valera

pepita jiménez

ROMAN

TRADUCERE ŞI PREFAŢĂ DE ANDREI IONESCU

1970

EDITURA MINERVA

BUCUREŞTI

JUAN VALERA

PEPITA JIMÉNEZ

Novela

Buenos Aires, Editorial Sopena, 1942

UN IMN ÎNCHINAT DRAGOSTEI

Vrînd parcă să ilustreze una din trăsăturile cele mai caracteristice ale literaturii spaniole, aceea de a se afla adesea într-un flagrant decalaj față de literaturile celorlalte țări ale Europei Occidentale, fie anticipînd, fie prelungind curente, școli, genuri sau motive literare [1], Juan Valera aparține mai degrabă secolului al XVIII-lea decît epocii în care i-a fost dat să trăiască. Într-o perioadă care pentru literatura spaniolă marchează trecerea de la romantism la realism, el nu poate fi socotit nici romantic, nici realist, rămînînd în afara clasificărilor uzuale.

Printre contemporani trecea drept un clasic întîrziat. Distincția aristocratică, estetismul elegant, scepticismul amabil, spiritul său malițios și ironic i-ar fi asigurat fără îndoială succesul în saloanele din timpul lui Ludovic

[1] Această „anomalie" a fost studiată de eminentul istoriograf și filolog spaniol Ramón Menéndez Pidal, făcînd obiectul cunoscutei sale teorii despre „roadele tîrzii" ale literaturii spaniole.

al XV-lea. Din bogata sa corespondență aflăm că, în pofida credinței ferme în progresul social și a convingerii că epoca sa atinsese cel mai înalt nivel de civilizație de pînă atunci, Valera ar fi preferat să trăiască în secolul al XVIII-lea decît în „agitatul" secol al XIX-lea. Aceasta i se pare preocupat inutil de probleme fără nici o însemnătate. Spiritul său dominat de rațiune și exersat în contemplarea ideilor generale nutrea convingerea că poate depăși frămîntările mărunte ale „momentului", integrîndu-le unei viziuni mai ample.

Educația umanistă, cu totul excepțională în Spania de pe vremea aceea, îi asigură un orizont mult mai larg decît al contemporanilor și-l face să se îndrepte spre antichitate mai mult decît spre prezent. Culturile moderne sînt prețuite în măsura în care continuă tradiția antică. Scriitorul care cunoștea greaca și latina și ale cărui lecturi preferate erau scriitorii antici se socotea îndreptățit să considere că nimic nu e nou sub soare, că multe probleme ale momentului sînt simple incidente efemere și ca atare vor fi complet uitate de istorie. Așa se explică „răceala" lui Valera, care, în general, contemplă distant, cu zîmbetul indulgent al înțeleptului, contemporaneitatea strictă, neangajîndu-se dramatic în frămîntările ei și mulțumindu-se să o savureze estetic.

Prin fire (Ortega y Gasset îl va numi „septentrional andaluz") și formație, Valera ne apare, într-adevăr, ca un scriitor de tip clasic, interesat de om sub specia universalului și generalului, un clasic întîrziat sau, mai bine zis, un clasic *sui generis*: *„Intotdeauna am fost un clasic în felul meu"*, îi scria el ducelui de Rivas, scriitorul ro-

mantic care-i deschisese drum în cariera diplomatică, iar prietenului său mai tînăr, criticului Marcelino Menéndez y Pelayo, cu care avea numeroase afinităţi de sensibilitate artistică, îi împărtăşea aceeaşi convingere: *„Da, prietene, dumneata şi cu mine sîntem impregnaţi de spirit greco-latin, sîntem clasici pînă în măduva oaselor"*

Scrisorile sale (cultivate ca gen literar) ne oferă numeroase dovezi ale unui „egoism sănătos" care-l apropie foarte mult de Goethe. Preocuparea de autodesăvîrşire morală şi estetică, afirmarea idealului artistic mai presus de orice, convingerea că arta este totdeauna la ţelul ei — iată cîteva din trăsăturile care-l fac să semene cu clasicul german, pentru care avea un adevărat cult[1].

Un alt scriitor cu care Valera prezintă multe afinităţi este Voltaire. Primele încercări literare, şi mai ales povestirile alegorice, sînt fără îndoială pătrunse de spirit voltaireian. Valera însuşi va recunoaşte, dacă nu influenţa, cel puţin înrudirea temperamentală cu scriitorul francez: *„Văd că unii mă laudă iar alţii mă ponegresc cu calificativul* «Voltaire micuţ şi debil»; *tot ce pot să spun este că, deşi nu l-am luat drept maestru, Voltaire mă amuză, pe cînd pesimiştii germani mă plictisesc"* („pesimiştii germani" sînt filozofii posthegelieni, îndeosebi Nietzsche şi Schopenhauer, pe care natura „optimistă" a lui Valera îi respingea radical).

[1] Marea admiraţie pentru Goethe se manifestă constant prin numeroase articole, poate cele mai entuziaste din opera sa, precum şi prin traducerea unor fragmente din *Faust*.

Credincios concepției literare a secolului luminilor, Valera își începe cariera literară cultivînd cu precădere poezia de meditație filozofică și povestirea alegorică. Personajele sale nu sînt cazuri concrete, ci întruchipează „cazuri morale"; ele sînt tipuri umane *„așa cum le concepem în mod ideal"*. În prefața la ***Mariquita și Antonio***, prima sa încercare de roman, expune acest punct de vedere clasic, prin care se deosebește net de realismul secolului al XIX-lea: *„Cititorul poate fi sigur că dacă* don *Antonio și* doña *Mariquita... n-ar reprezenta în cel mai înalt grad trăsăturile umane ale tuturor, în așa fel încît fiecare dintre noi, oricît ar fi de vulgar și neînsemnat, să se poată recunoaște în ei, nu le-aș înfățișa cu attîtea amănunte aventurile... Ceea ce mă îndeamnă să le scriu este uimitoarea asemănare a Mariquitei cu femeia și a lui Antonio cu bărbatul, așa cum concepem noi femeia și bărbatul în chip ideal. Amîndoi sînt ca acele portrete care seamănă mai mult cu originalul decît originalul cu el însuși."*

Așadar, Valera nu-și propune să copieze natura, ci prototipii. Dat fiind acest scop elevat al artei sale, cultivă romanul ca o concesie făcută gustului vremii. Chiar și după succesul obținut de *Pepita Jiménez* (1874), la cinci ani de la publicarea romanului Valera făcea distincția între cărțile *„clasice sau capitale, și cele de gradul al doilea, printre care se numără și romanele..."*, arătînd astfel că nu se deosebește cu nimic de un *„bel ésprit"* al secolului al XVIII-lea, care se slujește de operele de ficțiune la modă pentru a-și propaga ideile. Această concepție clasică, caracteristică pentru secolul al XVIII-

lea, explică situația paradoxală că Valera începe să scrie romane disprețuind în ascuns genul și nu se sfiește să afirme că pentru el romanul e un gen minor, un simplu „divertisment". Convingerea sa intimă este că adevărata glorie literară se poate obține prin cultivarea altor genuri, majore : poezia de meditație filozofică sau poemele epice și filozofice de tip renascentist — opere cu „aspirații înalte", cum sînt acelea ale lui Tasso și Milton, nu opere de „documentare" realistă, cum sînt romanele lui Balzac, Flaubert, Dickens, Dostoievski sau Galdós, scrise pentru publicul necultivat. Iar cînd începe el însuși să scrie romane, insistă în scrisorile către prieteni că a luat această hotărîre determinat de necesități extraliterare, ținînd seama de succesul de public al romanului și prin urmare de posibilitatea de a dobîndi pe această cale faimă și venituri materiale. Dar și atunci va cultiva un alt tip de roman decît cel caracteristic epocii (romanul social sau realist critic, pe care-l respinge ca fiind „operă tezistă"), și va susține că romanele sale sînt „operă idealistă", deoarece nu-și propun să „demonstreze" nimic, ci numai să prezinte lucrurile așa cum le concepem în mod ideal, conform ideii metafizice de frumos.

Teoria lui Valera despre „romanul idealist" a trezit un mare interes în momentul lansării. Așa se explică faptul că, deși astăzi, la aproape un secol de la apariție, unii critici socotesc că romanele lui se pot încadra perfect în „realismul psihologic" al epocii, totuși caracterizarea devenită aproape obligatorie a lui Valera este aceea de romancier *idealist*, așa cum Benito Perez Galdós este romancierul *realist*, iar contesa Emilia Pardo

Bazán este romanciera *naturalistă* din perioada Restaurației.

Din analiza sumară a părerilor sale literare din anii maturității și a romanului *Pepita Jiménez*, se va vedea cum însuși Valera acceptă însă în cele din urmă, ca inevitabilă, literatura cu tendință pe care o combătuse în tinerețe și recunoaște că, dată fiind necesitatea de a întrupa prototipurile în cazuri concrete, substanța romanelor sale reflectă realitatea socială a unui anumit timp și loc. Și anume, în primul rînd problema religioasă, cu coloratura catolică specifică Spaniei, problemă care constituie preocuparea dominantă a intelectualității spaniole din cea de-a doua jumătate a secolului trecut.

Terminologia folosită de Valera, atît în eseurile sale teoretice, cît și în opera beletristică propriu-zisă trebuie interpretată în acest context special pe care-l oferă catolicismul spaniol. Reținînd nu atît litera, cît spiritul, se va putea aprecia cum se cuvine valoarea poziției liberale a umanistului Valera, caracterizată printr-un înalt simț moral și printr-o deplină libertate de conștiință, care respinge falsul misticism și denunță primejdia fanatismului religios.

Pentru înțelegerea felului în care s-a cristalizat concepția clasică despre artă a lui Valera, corespondența sa din tinerețe ne oferă un material extrem de bogat. Din această corespondență aflăm că, după o scurtă perioadă în care este influențat de poezia romantică a lui Espronceda și Byron, Valera trece printr-un acut moment de criză. Insuccesul primului volum de poezii îi trezește în

suflet neîncrederea în mijloacele sale de expresie și bănuiala că romantismul reprezenta pentru el o haină de împrumut, o simplă modă care nu corespundea adevăratei sale sensibilități.

Orgolios și timid, conștient de valoarea sa și dornic să se afirme în lumea literară, Valera își propune să depășească printr-o muncă asiduă înșelătoarea spontaneitate romantică: *„Chiar presupunînd că aș avea talent, nu sînt făcut să scriu pentru public, și orgoliul exagerat mă face mai timid decît ar trebui să fiu. Trebuie să lucrez, să scriu mai mult, ca să capăt încredere în mine.“* Lecturile din clasicii antichității îi întăresc convingerea că pentru el romantismul a fost o boală de adolescență. Regăsindu-se în cărțile clasicilor, are revelația incompatibilității sale cu romantismul. Odată ajuns la concluzia că acesta nu-i altceva decît o manifestare a „lipsei de educație“, hotărăște să-și înăbușe orice inclinație spre confesiunea directă (pe care o socotește de prost gust și lipsită de pudoare), să-și raționalizeze experiența. Despre *Confesiunile* lui Rousseau, de pildă, declară că lectura lor i-a provocat o adevărată aversiune, și că mizantropia și cinismul autorului „îi repugnă“.

Față de romantism va păstra mult timp un puternic resentiment, deoarece îl va socoti „vinovat“ de ceea ce el considera defectele sale principale: nehotărîrea și indolența. Dar nu numai pentru el, ci pentru întreaga dezvoltare a țării romantismul fusese, după părerea lui Valera, nefast. După încheierea perioadei de teroare absolutistă, o dată cu moartea lui Fernando al VII-lea (1833), Spania ar fi avut nevoie de mai multă „disci-

plină" socială și intelectuală, de principii ferme pe care romantismul nu i le putuse da.

În momentul cînd devine conștient de clasicismul său, Valera dezlănțuie un atac vehement împotriva romantismului. Și nu întîmplător debutul său în critică este un adevărat proces intentat mișcării romantice, din care nu lipsesc note de răfuială personală. Ignoranță, grandilocvență, ipocrizie (nesincera declarație de credință în Dumnezeu), sensibilitate dezordonată, lipsă de măsură — iată cîteva din capetele de acuzare aduse acestuia în studiul *Despre romantismul spaniol și Espronceda.* Un singur cîștig, după părerea sa, a adus romantismul, de însemnătate capitală pentru arta modernă: autonomia esteticului, pe care el o numește „libertate artistică". Adoptînd cu entuziasm formula „artă pentru artă", Valera refuză să slujească un alt ideal decît cel estetic. Antitendențiozitatea aceasta îl va face să combată mai tîrziu naturalismul, în care nu vede decît un romantism degenerat. „Tezele" cu pretenții științifice ale romancierilor realiști și naturaliști i se par o degradare a artei.

Iată deci cum, situîndu-se pe platforma clasicismului, Valera respinge atît romantismul generației literare care-l precede cît și realismul și naturalismul contemporanilor. *„Prefer cel mai prost roman al lui Walter Scott întregii* Comedii umane" scrie el în 1853 unui prieten, adăugînd că, de fapt, romanul este genul care-l atrage cel mai puțin și că rareori izbutește să citească vreunul pînă la capăt: *„Romanul mă plictisește, istoria mă interesează ceva mai mult".* Dar sterilitatea de care se plînge permanent face să eșueze vastele sale proiecte de isto-

riograf. Îi lipsea atît fantezia unui Walter Scott pentru a scrie romane istorice în manieră romantică, cît și răbdarea și meticulozitatea unui Flaubert pentru a scrie un roman de reconstituire istorică în genul lui *Salammbô*. „Sterilitatea" de care pomenește Valera este de fapt incompatibilitatea structurii sale clasice cu intenția romantică pe care o presupune romanul istoric. Interesul său se îndreaptă permanent, așa cum am văzut din declarația-prolog la *Mariquita și Antonio*, spre tipurile morale ideale, și aceasta îl face incapabil să reconstituie culoarea locală și temporală cerută de romanul istoric. De acest lucru își va da seama el însuși mai tîrziu, cînd va dizerta despre natura romanului: „Diferența *dintre istorie și poezie*, spune el — și prin poezie Valera înțelege aici întreaga literatură beletristică — *constă în aceea că istoria înfățișează lucrurile așa cum sînt, iar poezia așa cum ar trebui să fie, din care pricină Aristotel susținea că poezia este superioară istoriei și că are un caracter mult mai filozofic decît aceasta. Dacă romanul s-ar limita să povestească ceea ce se petrece în viața de toate zilele, n-ar mai fi poezie, nici nu ne-ar oferi un ideal, ci ar fi o istorie falsă și, pe deasupra, meschină și vulgară.*"

Pe această tradițională distincție aristotelică între istorie și poezie își întemeiază teoria despre romanul idealist, pe care personal îl va cultiva relativ tîrziu, ajuns la vîrsta de cincizeci de ani și, după cum am mai spus, împins de dorința de a deveni autor popular. Pînă la această vîrstă, singura vocație pe care și-o dorea recunoscută era aceea de poet și, chiar mai tîrziu, după succesul

obținut în critică și roman, va nutri speranța că posteritatea îl va prețui în primul rînd ca poet.

Primul contact real cu publicul l-a avut totuși în calitate de critic literar, deoarece din volumul de versuri intitulat *Eseuri poetice*, publicat la Granada la vîrsta de numai douăzeci și doi de ani, nu s-a vîndut nici un exemplar, iar poeziile pe care le-a publicat pînă în 1850 în diferite reviste din capitală au trecut complet neobservate.

Faima de critic, obținută odată cu publicarea primelor eseuri, nu-l mulțumește însă. Cuvintele adresate ducelui de Rivas în prefața la primul volum de eseuri, prin care încearcă să-și justifice „refugiul" în critică, sînt pe deplin adevărate în ceea ce privește autocaracterizarea pe care și-o face, dar nu pot fi socotite întru totul sincere în ceea ce privește lipsa vocației poetice: *„Cum, din nefericire, nu port în suflet nici o credință vie într-o doctrină filozofică, oricare ar fi ea, nici nu am vreun crez politic pe care să doresc să-l propag, nici o prea mare încredere în puterea imaginației mele și nu cred că voi putea crea opere însemnate grație ei, am ajuns să mă ocup de critică, care este profesia celor dezamăgiți. Eu, care mă socoteam poet, sînt acum un prozator negativist, căci ce altceva înseamnă să fii critic..."* Valera nu se înșela constatînd scepticismul său filozofic și politic, precum și lipsa fanteziei creatoare (vom vedea că și romanele sale, deși își propun să fie opere de imaginație, sînt mai curînd rodul prelucrării unor date autobiografice), dar, depășind această fază de neîncredere, se va amăgi mai tîrziu, asemeni lui Cervantes, că e tot atît

de mare poet în versuri ca și în proză : *„În ciuda indolenței mele, aș fi fost mult mai fecund dacă publicul ar fi știut să-mi prețuiască poeziile"*, îi scria el cu regret, la bătrînețe, lui Menéndez y Pelayo.

În afara unui cerc restrîns de prieteni eruditi, poezia sa nu găsește însă nici un ecou. Menéndez y Pelayo a caracterizat-o drept „poezie înțeleaptă", și singurul defect pe care i-l găsea era acela că ar corespunde unui grad de cultură superior vremii sale. Este o formă elegantă de a-i constata răceala academică.

Reminiscențele literaturii antice și interesul pentru filozofie îi ofereau lui Valera elemente prețioase pentru o poezie a faptului de cultură. Dar raționalismul ordonat și nelipsitul său simț critic ucid orice efuziune sufletească. În lirică, bunul gust nu poate suplini totuși inspirația. Corectă și armonioasă în momentele cele mai fericite, poezia lui Valera este lipsită de acea căldură dătătoare de viață.

Pagini lirice de mare valoare poetică ne oferă mai de grabă corespondența intimă, în care găsim expresia directă a unor stări sufletești de mare profunzime : *„Sînt dezamăgit, steril, trist asemeni morții,* îi scrie el lui Menéndez y Pelayo într-un moment în care leapădă masca de optimism a omului de lume. *Uneori mi se pare că am murit de mult ca poet, ca scriitor. A avut dreptate biserica catolică să hotărască celibatul preoților. Căci preoți sîntem dumneata și cu mine...".* Din păcate, pudoarea l-a împiedicat să transpună direct aceste stări sufle-

teşti, menirea poeziei fiind după părerea lui tocmai transformarea intuiţiilor emotive în categorii logice. Iar optimismul programatic l-a determinat să înăbuşe notele dramatice, singurele care ar fi putut să o salveze. De aceea, partea cea mai izbutită a liricii sale o constituie cîteva poezii de dragoste, care sînt expresia directă a sentimentului personal : o pasiune normală, calmă, fără obstacole sau îndoieli, aşa cum, de altfel, apare în general dragostea în opera sa. Adevărata poezie însă trebuie căutată, după cum am mai spus, în corespondenţă şi romane, îndeosebi în capodopera sa, *Pepita Jiménez*. Armonia compoziţiei acestora şi farmecul lor stilistic îi conferă lui Valera calitatea de mare scriitor.

Spre deosebire de poezie, eseurile critice prezintă şi astăzi un interes major. Valera întruneşte prisosinţă calităţile indispensabile unui critic literar : gust sigur, format prin lectura stăruitoare a clasicilor antichităţii, o cultură vastă şi o inteligenţă critică excepţională.

Printre contemporani avea reputaţia de arbitru al gustului, şi prietenul său mai tînăr Menéndez y Pelayo ţinea să-i cunoască întotdeauna impresiile.

Dată fiind curiozitatea sa intelectuală nelimitată, Valera abordează în eseuri probleme aparţinînd celor mai variate domenii : artă, filozofie, istorie, religie, morală etc. Acelaşi spirit clasic prezidează opera critică. Principiile şi experienţa trebuie să stea, după părerea lui Valera, la temelia oricărei critici. Într-un articol din tinereţe declară că aspiră să-şi construiască un sistem tot atît de solid şi coerent ca şi cel kantian, pentru a se

orienta ferm în selectarea valorilor. După cum se vede, Valera este și în acest domeniu continuatorul unei direcții a secolului al XVIII-lea. Dar, spre deosebire de autorii de arte poetice normative, Valera socotește că artistul este manifestarea unei personalități, nu a unor precepte. Prin proclamarea personalității artistice mai presus de reguli, prelulnd o cucerire a romantismului, el face primii pași spre critica impresionistă de mai tîrziu.

Perfectul om de lume, sociabil și binevoitor, nu se dezminte nici în activitatea critică. Valera este în general comprehensiv și amabil, uneori chiar excesiv de indulgent, ca de exemplu în unele articole de circumstanță despre contemporanii cu care întreținea legături de prietenie, sperînd că cititorii avizați vor aprecia cum se cuvine incorigibilul său „pamfilism", cum îl numea însuși Valera, și vor savura ironia fină care subminează adesea laudele impuse de obligațiile mondene ale criticului „neprincipial". În chestiunile grave însă, cum ar fi fanatismul religios sau decadența Spaniei, nu se abate de la principii și nu se sfiește să-și expună convingerile, chiar atunci cînd acestea sînt mai puțin „binevoitoare" față de unele instituții sau personalități ale vieții politice și culturale spaniole.

Istoria politică și culturală a Spaniei este privită de Valera cu severă luciditate. Anticipînd atitudinea scriitorilor din cunoscuta generație de la 1898, constată îndurerat profunda înapoiere a țării și schițează un ideal de renaștere națională. Din cîteva accente dramatice ale eseurilor închinate Spaniei, ne putem da seama că pre-

tinsul său optimism nu era de fapt decît o formă de distincție și de politețe. Indignarea îl face să renunțe la „timiditate" și la bunele maniere și să izbucnească pătimaș atunci cînd sînt pe cale a se comite injustiții. Astfel, atunci cînd un gazetar obscur încearcă să întunece memoria unor oameni politici liberali numindu-i „ambițioși, aventurieri și neghiobi", Valera nu se mai poate stăpîni. *„Au trăit și au murit ca niște studenți săraci,* protestează el cu patos reținut. *De ce să nu dăm exemple? Pastor Diaz a trăit întotdeauna în condiții extrem de modeste, aproape în mizerie. La moartea lui nu s-a găsit nici un ban și a fost nevoie să i se vîndă cărțile ca să i se poată plăti înmormîntarea."* Acest ușor tremur de indignare din glasul său devine și mai temut cînd îmbracă forma satirei, ca, de pildă, în răsunătoarea polemică purtată cu apărătorul catolicismului intransigent, Donoso Cortés. În această polemică (și mai tîrziu în numeroase alte eseuri) Valera încearcă să explice cauza înapoierii și inferiorității Spaniei față de celelalte țări ale Europei occidentale și i se pare a o găsi într-o epidemie de fanatism dezlănțuit în momentul de desăvîrșire a Reconquistei: *„Tirania regilor din casa de Austria,* spune el, *proasta guvernare și cruzimile Sfîntului Oficiu n-au fost cauza decadenței noastre, ci doar simptome ale unei boli înspăimîntătoare care devora întreg organismul social. Boala era mai adîncă. A fost o epidemie care a cuprins cea mai mare parte a națiunii sau, în orice caz, partea cea mai viguroasă a ei. A fost o febră de orgoliu, un delir de trufie pe care l-a trezit triumful, după opt secole de luptă, asupra maurilor.*

CLUBUL CĂRȚII DIGITALE

Atunci am devenit disprețuitori și fanatici... De aici provine izolarea noastră față de restul Europei." Urmărind efectele nefaste ale fanatismului religios asupra economiei și culturii spaniole, Valera ajunge la concluzia că „*această alienare mintală... a împiedicat dezvoltarea gîndirii în Spania, a îndepărtat spiritele de studiul naturii, alimentînd disprețul pentru problemele teoretice și ideale și promovînd un pozitivism pedestru*". În timp ce în sinul altor națiuni fanatismul și războaiele religioase au dus la apariția libertății de conștiință, în Spania „*libertatea moare, iar gîndirea se ofilește*".

Întreaga literatură i se pare viciată de fanatism religios, cu excepția literaturii mistice, deoarece numai misticii îi opun rezistență. În momentul în care „*minoritatea învinsă*" acceptă cu ipocrizie fanatismul, aceștia se refugiază în adîncul sufletului lor. Și deoarece pentru Valera literatura medievală este complet lipsită de valoare și, oricum, nu poate fi luată în considerație ca literatură națională, dat fiind că Spania dobîndește conștiința de națiune abia la sfîrșitul secolului al XV-lea, o dată cu încheierea Reconquistei, mistica rămîne singura manifestare artistică națională neviciată de fanatism. Cînd, la sfîrșitul secolului al XVII-lea, Spania se dezmeticește, constată că între Europa cultă și ea s-a deschis o prăpastie enormă : „*Marea mișcare intelectuală din care s-au născut știința și civilizația modernă, și căreia Spania i-a dat primul impuls, a trecut pe lîngă noi neobservată*".

Soluția preconizată de Valera și reluată mai tîrziu de scriitorii generației de la 1898 este deschiderea spre Eu-

ropa : poporul spaniol trebuie *„să intre fără teamă în curentele de idei ale secolului, care să-i redea vigoarea, fără a-şi pierde prin aceasta esenţa şi caracterul original"*.

Aceste idei par să ne dezvăluie o vocaţie ascunsă de reformator social ; în realitate însă programul său moderat nu putea constitui o reformă eficientă. Apărînd libertatea de conştiinţă, Valera combate deopotrivă cele două atitudini totalitare ale vremii : „dogmatismul credinţei" şi „dogmatismul ştiinţei", cu alte cuvinte, atît infailibilitatea, intoleranţa şi fanatismul teologic, cît şi determinismul strict al ştiinţei şi darvinismul social extremist, reuşind să-şi atragă adversitatea ambelor direcţii.

Atitudinea sa este, ca întotdeauna, o atitudine clasică, raţionalistă. Avînd curajul să accepte incertitudinea impusă de propriile sale limite, îşi asumă totodată răspunderea opţiunii personale. Teama de această răspundere duce inevitabil, după părerea sa, la negarea libertăţii şi la un scepticism total. Valera afirmă o concepţie înalt umanistă, a responsabilităţii morale, singura capabilă să asigure libertatea deplină a omului.

Ideile estetice ale lui Valera derivă dintr-o concepţie filozofică platoniciană, influenţată puternic de ontologismul lui Gioberti. În pofida eclectismului său filozofic şi a scepticismului de care face atîta caz, nu putem accepta întrutotul afirmaţia din scrisoarea amintită mai înainte, conform căreia ar fi fost lipsit de orice crez filozofic. Această afirmare se datorează, desigur, ororii sale de ostentaţie, Valera fiind în fond un *honnête homme*, ca acela despre care La Rochefoucauld spusese :

„Le vrai honnête homme est celui qui ne se pique de rien".

În concepția lui Valera, ideea, care îmbracă o formă sensibilă, este adevărul absolut și etern, identificabil cu Dumnezeu. Platonician, Valera crede în ideile înnăscute, anterioare oricărei percepții. *„Unde este subiectul operației intelectuale a cerebralizării experienței ?*, se întreabă el, și presupune existența unui principiu subiectiv, imanent, sădit în suflet de Dumnezeu, principiu care se împărtășește din esența divină. Dacă orice idee este imanentă, tot imanentă va fi și ideea de Dumnezeu, și Valera citează frecvent pasajul evanghelic după care *„împărăția lui Dumnezeu se află în noi"*. Acest platonism și acest „misticism" *sui generis* stau la baza esteticii sale.

Dintre eseurile lui Valera închinate artei merită să ne oprim în primul rînd asupra celor care se ocupă de roman : *Despre natura și caracterul romanului*, *Romanul în Spania*, *Despre romanul din zilele noastre*, *Noua artă de a scrie romane* etc. Părerile lui Valera despre roman, expuse cu insistență încă din 1860, deci cu mult înainte de a-l cultiva personal, trezesc și astăzi un interes istoric și teoretic, cu toate că dezvoltarea ulterioară a genului n-a urmat drumul preconizat de el. Avea perfectă dreptate romanciera Emilia Pardo Bazán (adeptă înflăcărată a lui Zola și, din această pricină, combătută de Valera) cînd observa că *„autorul* Pepitei Jiménez *n-a fost omul timpului său"*, încercînd să explice astfel lipsa succesului de public al acestuia.

Am pomenit în treacăt mai înainte deviza artei pentru artă și cunoscuta distincție aristotelică dintre poezie

și istorie, pe care Valera o reia scoțind în evidență superioritatea sub raport filozofic a celei dintîi. Ele ne întîmpină în toate eseurile despre artă, constituind tezele fundamentale ale esteticii sale. *„Eu sînt mai mult ca oricine adeptul artei pentru artă"*, declară el în primul eseu despre roman. Și mai departe : *„Cred că poezia are un scop înalt în sine, și acest scop este crearea frumuseții. Cred că poezia, și prin urmare și romanul, se degradează cînd își propune să slujească știința, cînd devine argument pentru demonstrarea unei teze."* Fiind poezie, și nu istorie, romanul trebuie să idealizeze realitatea prezentînd lucrurile *„așa cum ar trebui să fie"*. Prezența idealului este indispensabilă chiar scriitorilor care se proclamă realiști și care de fapt *„sînt idealiști fără să știe"*. Ei (și aici se referă la Flaubert, Feydeau și Champfleury) se prefac că n-au nici un ideal, cînd în realitate au unul, dar acesta este *„pervers și abominabil"*. Concluzia simplistă a lui Valera este că *„un ideal bun va determina o poezie bună, iar un ideal rău — o poezie rea"*.

„Realismul" e apreciat în funcție de verosimilitate. Desigur, romancierul are datoria să creeze o lume verosimilă, dar *„nu trebuie să confundăm verosimilitatea vulgară sau științifică cu verosimilitatea artistică sau estetică"*, fiindcă *„în lumea ideală a romanului trebuie să admitem nu numai ca verosimile, dar ca adevărate toate creațiile fanteziei"*. Verosimilitatea artistică ne cere un singur lucru : supunerea față de logica desfășurării faptelor. Astfel, dacă un roman istoric înfățișează o bătălie în care Sfîntul Apostol Iacob (patronul Spaniei) apare

pe un cal alb și face minuni de vitejie, verosimilitatea estetică stă în conștiința războinicilor a căror credință i-a făcut să-l vadă cu adevărat pe Apostol luptîndu-se alături de ei. Deoarece opera de artă nu-și propune altceva decît să prezinte viziunea acestor războinici animați de credință, apariția apostolului este, artistic vorbind, verosimilă. Se înțelege însă, dată fiind moderația clasică a lui Valera, că *„fantezia trebuie folosită cu sobrietate și discernămînt"*.

O dată acceptată această condiție a verosimilității artistice, romanul *„este un gen atît de liber și de cuprinzător, încît admite orice subiect, cu condiția să fie rodul imaginației"*. Dar cum orice roman bun este în fond poezie, romancierii au oroare de subiectele comune și caută să înfățișeze fapte extraordinare, ideale, „romanești". De aceea se numește „romanesc" ceea ce nu se întîmplă în mod curent.

Subiectele cele mai poetice sînt, pentru Valera, cele care îngăduie personajelor să-și manifeste liber voința și inteligența. Pentru a le da posibilitatea să se desfășoare în deplină libertate, romancierul trebuie să le facă să aspire spre un ideal de perfecțiune. În felul acesta, pînă și aspectele cele mai prozaice ale vieții reale se înnobilează, înconjurîndu-se de o aură poetică.

În ceea ce privește scopul artei, Valera socotește că misiunea poetului este să delecteze, nu să instruiască. Romancierul trebuie să evite predicile, tendința de orice fel : religioasă, filozofică, politică. Propunîndu-și să dezvăluie frumusețea sufletească a omului, romanul atinge însă inevitabil chestiuni de morală, și aici Valera atrage

atenția că *„romanul trebuie să fie moral sau, în orice caz, inocent"*. În general, dezaprobă ceea ce el numește „dogmatism" și îl scuză numai pe Goethe în *Wilhelm Meister* pentru că știe să evite tonul moralizator. Scopul principal al romanului rămîne acela de a produce o plăcere estetică, dar în același timp, prin prezentarea unor personaje ideale, el atinge și un țel moral : înălțarea sufletului la contemplarea frumuseții ideale.

Subiectele sociale și, în general, viața burgheză nu oferă, după părerea lui Valera, suficiente condiții poetice. Mediocritatea, sărăcia, n-au ce căuta în roman, care este prin excelență domeniul extraordinarului. Banditii și contrabandiștii sînt socotiți mai poetici decît vameșii sau jandarmii.

Respingînd romanul social și în general romanul cu tendință, Valera laudă romanul psihologic. Exemplul cel mai vrednic de urmat i se pare George Sand, pe care o caracterizează drept *„poetă eminentă care caută idealul în sufletul personajelor sale"*. Balzac, deși ingenios, păcătuiește, după părerea lui, prin falsitate și prin minuțiozitate excesivă.

Critica cea mai vehementă este îndreptată împotriva romanului naturalist, condamnat „din pricina imoralității, a vulgarității și a pretențiilor sale științifice și experimentale".

Cele zece articole publicate sub titlul *Despre arta de a scrie romane* constituie un adevărat rechizitoriu al naturalismului. Fiind scrise într-o perioadă de deplină maturitate, ele ne dezvăluie cu deosebită pregnanță întreaga personalitate a autorului. Față de primul eseu

despre roman, examinat mai înainte, ele aduc completări și corectări care-i nuanțează cu multă finețe ideile. De aceea, pe lîngă argumentele împotriva romanului naturalist (dintre care multe sînt luate din critica franceză a vremii, fără a fi prin aceasta mai puțin caracteristice pentru concepția artistică a lui Valera), merită să ne oprim și asupra ideilor estetice generale, atunci cînd acestea își găsesc formulări fericite. Iată, de pildă, o expunere clară a scepticismului și estetismului : *„Scepticismul meu, tocmai pentru că este un scepticism adevărat, nu neagă nimic. El neagă numai negația absolută și este înclinat să creadă orice afirmație, cu condiția ca aceasta să fie frumoasă. Mai posibile mi se par silfidele și ondinele decît sistemul lui Schopenhauer, și mai mult adevăr găsesc în magie decît în știința experimentală a romanelor naturaliste"*.

Trecînd la examinarea romanului naturalist, Valera îl exclude din domeniul artei, pe motiv că acesta, cel puțin după declarațiile lui Zola și ale fraților Goncourt, nu este o operă de imaginație, ci de observație științifică, simplu document uman și *„investigație zoopatologică"*. Luîndu-și măsuri de precauție și procedînd cu tactul său obișnuit, declară de la început că nu va ataca naturalismul spaniol (care, spre deosebire de cel francez, materialist și pesimist, este *„spiritualist și optimist"*), și nici romanele lui Zola (pe care n-a avut suficient „curaj" să le citească), ci numai preceptele romanului naturalist, propunîndu-și să denunțe *„enormitatea lor estetică"*.

Cea mai flagrantă enormitate i se pare pretenția romanului experimental că se poate lipsi de imaginație, renunțînd prin aceasta la însăși condiția artei. Simțul

realului, de care făcea atîta caz Zola, slujește, după părerea lui Valera, doar la strîngerea materialului, nu și la înălțarea edificiului romanesc, pentru care e neapărată nevoie de concursul imaginației. Ceea ce Zola numește *„reproducere intensă a naturii"* și elogiază în romanele lui Flaubert sau Daudet nu este altceva decît rodul imaginației.

O altă eroare a lui Zola ar fi recomandarea de a ascunde invenția sub aparența strictă a realului. *„După părerea mea,* spune Valera, *dacă arta identifică verosimilitatea cu adevărul înseamnă că renunță la misiunea de a purifica pasiunile... de a ridica sufletele la contemplarea senină a frumuseții nepieritoare"*.

E indignat de obscenități, de cazurile patologice, de descrierea morbidă a bolilor venerice etc. *„Nu în felul acesta ne poate îndrepta literatura!"* protestează el, și atrage atenția că anticii tratau asemenea subiecte sub latura comică. Să le consideri drept tragice i se pare o dovadă de prost gust. Păruiala spălătoreselor din *L' Assommoir* este socotită din această pricină inferioară artistic încăierărilor dintre mahalagiii din scenetele comice ale spaniolului Ramón de la Cruz. În concluzie, naturaliștii păcătuiesc luînd de tragic subiecte grotești și triviale, oricît ar fi ele de deplorabile. Urîtul numai dacă e sublim poate fi tratat cu gravitate tragică.

Fiind fataliști, pesimiști și lipsiți de ideal (nu numai Zola, dar chiar și Stendhal și Mérimée), romancierii naturaliști, după părerea lui Valera, distrug moralitatea în operele literare. E un regres chiar față de romantici, care, oricum, aveau un ideal democratic-socialist, ca Vic-

tor Hugo, de pildă. Gîndul că cititorii ar putea să imite crimele și atrocitățile din romanele naturaliste îl înspăimîntă. Conștiința publică ajungînd să fie mai delicată decît în antichitate și chiar decît în epoca Renașterii, Valera cere din partea scriitorilor mai multă moralitate și decență. Progresul material al omenirii fiind în chip firesc însoțit de un progres moral, a făcut să dispară *„nerușinarea, cinismul și lipsa de pudoare"* a unor scriitori ca Aretino, Rabelais, Boccaccio. Chiar Shakespeare folosește expresii *shocking* pentru urechile spectatorilor de astăzi. *„Fără îndoială*, susține Valera, *că societatea actuală este mai cultă și totodată mai morală decît în trecut, și de aceea literatura beletristică de agrement, ca oglindă a societății, trebuie să fie astăzi mai morală decît înainte."* Romancierii naturaliști sînt acuzați că, înfățișînd cu precădere „bestia umană", degradează omul, prezentîndu-l ca pe o jucărie în voia unei forțe oarbe și irezistibile: *„Recunosc*, spune el, *că ororile și crimele pe care le prezintă operele de imaginație din alte timpuri nu sînt mai puțin înfricoșătoare decît cele pe care le aflăm din romanele de astăzi; dar pe atunci, fiindcă societatea era primitivă și barbară, nu erau atît de respingătoare; trecerea timpului le-a conferit o aură ideală sau mistică, cum vreți să-i spuneți, care le diminuează efectul. Nu e nevoie să facem un efort prea mare pentru a ne aminti toate ororile care se petrec în cărțile literaturii antice... Dar, de atunci, creștinismul, civilizația, cultura, progresul au schimbat moravurile. Așa se face că orice act violent, chiar dacă nu poate rivaliza cu atrocitățile comise de Achile ori de Medeea, povestit astăzi,*

ca un fapt petrecut astăzi, şi atribuit unui zidar sau unui filfizon oarecare, are în el ceva respingător şi abominabil care îl face inadmisibil. Şi lucrul cel mai rău este tendinţa cu care asemenea fapte sînt relatate, ca şi cum ar fi fatale, ca şi cum Dumnezeu sau Natura ar purta întreaga vină."

Fiindcă absolutizează determinismul biologic şi neagă liberul arbitru şi responsabilitatea morală, naturalismul e condamnat în numele demnităţii umane. Atitudinea este în cel mai înalt grad caracteristică pentru umanistul Valera: *„Nu accept ca cineva, oricine ar fi, să nege şi nici măcar să se îndoiască de faptul că sînt liber, că sînt responsabil, că port o lege morală gravată în suflet, şi că rădăcina şi fundamentul acestei legi şi acestui suflet este un bun absolut, infinit şi etern, care cuprinde totul, chiar dacă sufletul, care e limitat, nu-l poate cuprinde, ci doar îl întrezăreşte uneori, participînd astfel la viaţa eternă, după cum afirmă scriitorii mistici."*

Nefiind irresponsabili, avînd prin urmare datoria să ne stăpînim instinctele, sîntem cei dintîi vinovaţi atunci cînd devenim victimele lor. Nu Dumnezeu trebuie învinuit, nici societatea şi nici natura, pentru fărădelegile omului, care e principalul răspunzător pentru faptele sale. La fel trebuie privită virtutea: *„După Zola, şi aici cred că are dreptate, moralitatea cea mai sublimă poate exista în sufletul celui mai ignorant muritor. Dar nu are dreptate atunci cînd crede că această virtute se datorează temperamentului, nevrozei, unei forţe fatale, fără să-şi dea seama că, de fapt, se dobîndeşte prin meritul şi străduinţa celui care aspiră la ea."*

Combătînd „tendința pesimistă" a naturaliștilor, Valera are naivitatea să creadă că aceștia sînt satanici fiindcă s-au lăsat fascinați de o simplă modă. Un satanic adevărat i se pare Baudelaire, care, spre deosebire de romancierii naturaliști, se salvează prin sinceritate și prin durerea profundă pe care o încearcă în satanismul său. *„Fiindcă*, susține Valera, *o moralitate falsă, iezuită, e mai imorală în artă decît imoralitatea sinceră."*

Observăm o sensibilă schimbare față de poziția din tinerețe, rezumată prin formula artei pentru artă, căreia îi aduce un corectiv : *„Cred și acum în arta pentru artă, dar cu limitarea cuvenită."* Combătînd impersonalitatea programatică a naturaliștilor, Valera ajunge să facă elogiul expresiei personale. Artistul își dezvăluie inevitabil sufletul în operele sale și, în acest cadru, *„este justificată și chiar recomandată literatura cu tendință"*. Antitendențiozitatea lui Valera este, după cum se vede, relativă. Condamnabilă i se pare numai tendința „pesimistă" a romanului naturalist, nu și tendința „optimistă", care promovează încrederea în valoarea morală a omului. *„Literatura a fost întotdeauna și mai ales în zilele noastre trebuie să fie o literatură cu tendință. Autorul nu se poate eclipsa. Personalitatea sa transpare inevitabil în operă. Publicul cere azi romancierului nu opere de agrement, ci opere care să expună o tendință, oricare ar fi ea."*

Supunîndu-se în anii maturității acestei exigențe, Valera va scrie romane psihologice, acceptînd să expună o *„tendință morală"*, făcîndu-se ecoul preocupărilor religioase și de conștiință ale epocii. În prologul la tradu-

cerea engleză a romanului *Pepita Jiménez*, publicată la New York în 1887, socotește că acesta este o lecție de morală, în care cititorul e prevenit asupra primejdiei pe care o reprezintă falsa vocație religioasă și pseudomisticismul, iar despre *Doña Luz* va spune că e un avertisment împotriva *„concupiscenței spiritului"*, care va determina sfîrșitul tragic al unuia din personajele centrale, părintele Enrique.

Despre toate romanele lui Valera se poate spune că sînt legate evident de problematica religioasă, așa cum această problematică se punea în Spania în a doua jumătate a secolului trecut. *Pepita Jiménez*, animată de spirit păgîn, glorifică triumful erosului asupra ascetismului, cu bucuria sănătoasă a unui artist al Renașterii, la care se adaugă ironia mascată a unui spirit raționalist din secolul luminilor.

Doña Luz se încadrează într-o tematică specifică epocii, fiind înrudită îndeaproape cu *Păcatul abatelui Mouret* de Zola, cu *Crima părintelui Amaro* de Eça de Queiroz și cu *Chinul* de Benito Pérez Galdós. Iar *Comandorul Mendoza*, prin conflictul dintre comandorul liberal și soția sa, fanatica doña Blanca, ce amintește de vestita doña Perfecta a lui Galdós, aparține aceleiași tematici religioase anticlericale.

Pepita Jiménez ilustrează cel mai bine „angajarea" (chiar nedorită) a lui Valera. *„Am scris primul meu roman* — mărturisește el în prefața la *Comandorul Mendoza* — *fără să-mi dau seama că scriu un roman. Citisem mai înainte o mulțime de cărți mistice. Poezia acelor cărți mă fermecase, fără să mă facă totuși prizonierul lor.*

Nutrită cu asemenea lecturi, fantezia mea a prins aripi, dar inima mea rece a rămas liberă şi spiritul meu uscat n-a părăsit domeniul raţiunii severe. Mi-am propus atunci să fac un buchet cu ce era mai de preţ, sau mi se părea că e mai de preţ, din acele flori mistice şi ascetice, şi am creat un personaj care să le strîngă cu entuziasmul şi credinţa de care eu mă socoteam incapabil. S-a născut, astfel, în chip spontan, un roman, cînd mie nici nu-mi trecea prin cap să devin romancier."

Lăsînd la o parte, ca pe un gest cochet, pretinsa surpriză de a se trezi peste noapte romancier, declaraţia despre spontaneitatea cu care a scris romanul rămîne valabilă. Cărţile mistice de care pomeneşte nu le-a citit pentru a se „documenta", cum am spune astăzi, cu alte cuvinte strict în vederea compunerii romanului, ci interesat de problematica religioasă şi morală pe care o dezbăteau intelectualii spanioli adepţi ai filozofului german Krause. In prologul amintit la traducerea engleză a romanului, după ce reia ideile sale preferate (că e adeptul artei pentru artă, că scopul romanului e să delecteze şi că acela care îşi propune alt scop decît crearea frumuseţii înjoseşte arta etc.), adaugă: „*Dar se poate întîmpla, printr-un concurs de împrejurări favorabile şi printr-o inspiraţie fericită... ca sufletul unui autor să fie ca o oglindă magică, în care să se reflecte toate ideile şi sentimentele ce animă spiritul colectiv al unui popor, şi acestea să-şi anuleze disensiunile, să se strîngă laolaltă într-o blîndă împăcare şi armonie. In aceasta stă miracolul romanului* Pepita Jiménez. *Eu l-am scris într-un moment cînd totul în Spania era răscolit de o revoluţie*

radicală, care a făcut să se clatine tronul secular şi unitatea religioasă.[1] *L-am scris într-un moment cînd se purta o luptă înverşunată între idealurile vechi şi cele noi.*" Şi într-adevăr, graţie magiei de care pomeneşte, a reuşit să satisfacă exigenţele tuturor. *Pepita Jiménez*, despre care se presupunea că va fi o intervenţie polemică, s-a bucurat de o primire unanim favorabilă. Iată explicaţia pe care o dă însuşi Valera: „*Raţionaliştii au presupus că voiam să distrug idealurile vechi, aşa cum eroul meu lepădă haina preoţească. Iar credincioşii... m-au comparat cu falsul profet care, ducîndu-se să blesteme poporul lui Israel, fără să vrea îl slăveşte şi-l binecuvinteazâ.*"

Intervenind în discuţia în jurul mişcării krausiste, Valera îi luase apărarea încă din 1862, prin cîteva articole publicate de revista *Contemporanul*, deoarece constatase că „*panteismul mistic*" al lui Sanz del Río — propagatorul krausismului în Spania — nu contravine idealului său de libertate de conştiinţă. „*Atunci*, spune el mai departe în prologul amintit, *am încercat să demonstrez că dacă Sanz del Rio şi cei din şcoala lui erau panteişti, teologii noştri mistici din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea au fost şi ei panteişti, şi dacă cei dintîi aveau drept precursori pe Fichte, Schelling, Hegel şi Krause, ceilalţi, adică Sfînta Teresa, San Juan de la Cruz şi părintele Miguel de la Fuente îl urmau pe Tauler şi pe alţi gînditori germani, fără cea mai mică intenţie de a nega*

[1] Valera se referă aici la revoluţia burghezo-democratică din 1868 şi la prima Republică spaniolă, proclamată în 1873.

originalitatea gîndirii spaniole, ci propunîndu-mi doar să arăt, prin această transmitere a doctrinei mistice, legăturile adînci ale civilizației europene. Pentru a-mi atinge țelul, am citit și am studiat cu pasiune toate cărțile spaniole ascetice și mistice care mi-au căzut în mînă și m-am îndrăgostit din ce în ce mai mult de comoara de poezie pe care o închid în ele, de profunzimea și delicatețea cu care cercetează facultățile sufletești..."

Acest citat rezumă admirabil spiritul care însuflețește capodopera lui Valera. Pe de o parte, literatura misticilor spanioli fusese studiată în vederea găsirii unui antecedent și sprijin pentru „panteismul" mișcării krausiste. Ea îi dezvăluia *„legăturile adînci ale civilizației europene"*. Pe de altă parte, îl atrăgea sub aspect artistic, prin poezia ei și prin profunzimea analizei psihologice.

Cînd, mai tîrziu, contesa de Pardo Bazán va presupune că afectarea lui Valera provine din imitarea misticilor, acesta se va apăra afirmînd că proza romanului picaresc i se pare mai afectată decît proza mistică, pe care o găsește foarte „firească". *„Lectura misticilor,* își încheie el apărarea, *chiar pentru acela care, ca mine, este lipsit de credință, constituie un exercițiu foarte folositor, fiindcă din această lectură romancierul învață să cunoască și să descrie sufletul omenesc, ale cărui taine nimeni nu le-a pătruns atît de bine.*"

Apropierea de literatura mistică realizîndu-se, prin urmare, nu atît pe linia credinței, ci în primul rînd pe linie artistică, pentru un scriitor ca Valera între „panteismul mistic" de tip creștin și „panfilismul" păgîn al antichității nu exista în fond nici o deosebire. O spune el în-

susși în prologul amintit : *„Am scris* Pepita Jiménez *ajuns la plenitudinea robustă a vieții, cînd sufletul meu era vesel și sănătos, plin de un optimism demn de invidiat și de un panfilism ce a plăcut tuturor și pe care, din păcate, nu l-am mai putut afla de atunci în sufletul meu."*

A fost într-adevăr un moment fericit de euforie vitală și de inteligență artistică, în care Valera „a găsit", cu spontaneitatea de care pomenea el însuși, situația capabilă să sintetizeze armonios problema religioasă și filozofică centrală a epocii. „Panfilismul" său se înscrie în tradiția antică a romanelor bucolice, și nu întîmplător cîțiva ani mai tîrziu Valera va traduce *Dafnis și Chloe.* Admirația pentru Longos era mai veche, și încă în 1860, deci cu mult mai mult de un deceniu înainte de a scrie *Pepita Jiménez* exclama cu regret în încheierea primului eseu despre roman : *„Fericit a fost autorul lui* Dafnis și Chloe, *care nu și-a consacrat povestirea Minervei, nici lui Themis, ci nimfelor și lui Amor... Ce bine ar fi fost dacă am fi putut trăi într-o epocă mai puțin serioasă decît aceasta, ca să putem scrie și noi asemenea povestiri!"*

Un alt pasaj din același eseu ne îndreptățește să afirmăm că „teza" *Pepitei Jiménez* încolțise încă de atunci în mintea lui Valera : *„Astăzi trăim într-o epocă prea serioasă ; tineretul nu mai este atît de galant și de ușuratic ca altădată. Tineretul de astăzi păcătuiește, poate, prin aceea că a căzut în extrema opusă, fiind prea serios. El nu se mai gîndește deloc la dragoste, ci se consacră filozofiei, politicii și speculațiilor de bursă."*

Pepita Jiménez își propune să fie un elogiu al dragostei, de care, după părerea lui Valera, epoca modernă duce lipsă. Nu trebuie să căutăm însă în această idilă dintre doi tineri fermecători — un seminarist de douăzeci și doi de ani, care aspiră să ducă o viață de sfînt, și o văduvă de douăzeci de ani, frumoasă, bogată și inteligentă — o pasiune răscolitoare, de tip romantic. Pepita și *don* Luis sînt preocupați atît de mult de ei înșiși, de analiza propriilor sentimente, încît dragostea lor se manifestă discret și prudent, fiind permanent frînată de orgoliu. Și chiar dacă pînă la urmă această dragoste (timidă și ascunsă la *don* Luis, impérioasă și conștientă la Pepita) învinge orgoliul și își cere drepturile într-o frumoasă noapte de Sfîntul Ion, la acest sfîrșit se ajunge în urma unui larg și alambicat examen de conștiință, care ocupă cea mai mare parte a romanului și-i dă autorului ocazia să studieze atent evoluția sufletească a personajelor. Cititorul asistă la o dramă psihologică, mai mult intelectuală decît emoțională, în care subtilitatea analizei suplinește acțiunea propriu-zisă.

Pepita Jiménez este un triumf al dragostei, cum observa Menéndez y Pelayo, asupra falsei vocații religioase și misticismului. Am putea adăuga că este și un triumf asupra orgoliului neintemeiat, asupra falselor ambiții, asupra iluziilor născute din vanitate și nu din sentimente profunde. Instinctul sigur al Pepitei biruie pînă la urmă ezitările lui *don* Luis, pe care numai orgoliul l-a făcut să se creadă chemat spre viața preoțească.

În sfîrșit, romanul, ca de altfel întreaga operă a lui Valera, este autobiografic într-un sens superior. Valera

nu poate crea personaje deosebite de el ca alcătuire sufletească. Respingînd verosimilitatea vulgară sau științifică a romanului naturalist și respectînd numai verosimilitatea estetică, Valera cultivă realismul stărilor sufletești, studiate ideal, de fapt studiindu-se pe sine, fără să întreprindă nici un efort de a descifra realitatea psihologică a unor personaje deosebite de el ca structură sufletească. El împrumută permanent personajelor propriile sale idei și sentimente. În acest sens, ele nu sînt o creație a fanteziei, ci o prelucrare a amintirilor sale.

Această trăsătură „autobiografică" i-a atras reproșurile contemporanilor aparținînd orientării realiste. Clarín remarca lipsa din opera lui Valera a *„altruismului artistic de care dă dovadă Benito Pérez Galdós"*, iar contesa de Pardo Bazán îi aducea imputarea că toate personajele vorbesc la fel ca el, fără nici o diferență.

Apărarea lui Valera din articolele asupra romanului naturalist este numai în parte convingătoare. După ce se declară de acord că vorbirea personajelor trebuie să fie naturală, verosimilă și adecvată fiecăruia și recunoaște că suferă de defectul de a nu respecta această cerință, își găsește totuși justificare în teoria adevărului estetic pe care-l opune adevărului real. Observînd subtil că Cervantes n-a imitat limbajul țăranilor din La Mancha cînd îl face să vorbească pe Sancho Panza, ci a stilizat acest limbaj (la fel cum s-a spus despre personajele lui Creangă că nu vorbesc *în limba* poporului, ci *chiar limba poporului)*, Valera socotește că își poate îngădui să stilizeze exprimarea vulgară pentru a asigura „demnitatea stilului". Naturaliștilor, care abuzează de cuvinte urîte,

crezînd că astfel dau mai mult adevăr și vigoare personajelor, el le răspunde cu vorbele lui Montaigne : *„Celui qui dict tout, il nous soule et nous desgouste"* (Cel care spune tot ne amețește și ne desgustă).

Trebuie să recunoaștem însă că această permanentă prezență a autorului, care se exprimă aproape întotdeauna pe sine prin gura personajelor, deși dezorientează uneori (căci este greu să ne-o închipuim pe Pepita, în fond o țărancă incultă, făcînd considerații savante despre religie și dovedind solide cunoștințe de mitologie antică), are adesea efecte artistice remarcabile. Dacă unele gînduri ale lui *don* Luis sînt „neverosimile", insatisfacția cititorului este compensată de valoarea ironiei subtil subversive a autorului, care poate azvîrli astfel cîteva săgeți ascuțite împotriva clerului ignorant, a mijloacelor de convingere nu întotdeauna pașnice ale bisericii catolice etc.,

Ținînd seama de faptul că, așa cum am văzut, romanul este, în ultimă instanță, ecoul unor preocupări personale profunde ale autorului, cred că putem interpreta dictonul latin *Nescit labi virtus* ca pe o pledoarie a umanistului Valera pentru înțeleapta cunoaștere de sine. Așa cum *don* Luis s-a înșelat încercînd să-și orienteze viața spre ascetism, tot astfel este o eroare să urmăm drumul unui idealism intransigent care se poate transforma pe nesimțite într-o primejdioasă „concupiscență spirituală". Pe bună dreptate afirma Valera că scrisese romanul într-un moment cînd sufletul său era *„sănătos și vesel, ajuns la plenitudinea vieții"*.

Finalul romanului este un imn închinat iubirii. După triumful asúpra falsului misticism al lui *don* Luis, Pepita Jiménez, care este o încarnare a dragostei pământești, înalță simbolic un mic templu zeiței Venus, venerată de Lucrețiu ca principiu fecund al naturii.

ANDREI IONESCU

TABEL CRONOLOGIC

1823 31 octombrie. Are loc căsătoria părinților viitorului scriitor, *don* José Valera y Viana, ofițer de marină, și *doña* Dolores Alcalá Galiano y Pareja, marchiză de la Paniega. Amîndoi aparțin unor vechi familii andaluze. Neamul Valera, originar din munții leonezi, s-a stabilit în Andaluzia pe vremea Reconquistei. [1]. Familia mamei aparținea nobilimii mărunte. Titlul de marchiz de la Paniega fusese conferit în 1765 lui *don* Juan Alcalá Galiano y Flores, străbunicul *doñei* Dolores, care îl va lăsa fiului său din prima căsătorie (cu un general elvețian în serviciul Spaniei), *don* Juan Freuller y Alcalá Galiano. Mai important este însă să-l pomenim, din familia

[1] Începută în 718, Reconquista se încheie în 1492, odată cu recuperarea ultimului teritoriu stăpînit de mauri — regatul Granadei.

mamei, pe *don* Antonio Alcalá Galiano, unul din precursorii romantismului spaniol.

1824 *18 octombrie*. Se naşte la Cabra, în Andaluzia, Juan Valera. Viitorul scriitor este primul fiu şi va avea două surori, Sofia şi Ramona. Tatăl scriitorului, care în tinereţe fusese închis pentru convingerile lui republicane, mai tîrziu, în timpul „teroarei fernandine“ [1] se retrage din marină şi trăieşte la moşioarele sale de la Cabra şi Doñá Mencía. La moartea regelui, intra din nou în marină, dar cea mai mare parte a timpului continuă să şi-o petreacă la proprietăţile sale.

Din corespondenţa de mai tîrziu a scriitorului aflăm că marchezatul mamei aducea venituri neînsemnate şi că tatăl trebuia să se ocupe personal de micile proprietăţi ale familiei pentru a le face rentabile. Educaţia aleasă de care se bucură tînărul Juan Valera se datorează în primul rînd abnegaţiei, chibzuinţei şi sacrificiilor materiale ale tatălui, preocupat să-i asigure o carieră strălucită. Aceeaşi grijă o are şi mama, foarte mîndră de fiul ei, pe care îl îndrumă permanent cu sfaturi de conduită, temîndu-se că entuziasmul tineresc şi idealurile generoase ale fiului ar putea să-l

[1] Perioada de după înăbuşirea revoluţiei burghezo-democratice din 1820—23, iniţiată de căpitanul Riego, perioadă care ţine pînă la moartea regelui Fernando al VII-lea, în 1833.

împingă la imprudențe în stare să-i pericliteze cariera.

„Tata era unul din navigatorii cei mai încercați de pe vremea lui, își amintește scriitorul într-o notă autobiografică din 1863. *Era un om cu o judecată limpede, deși avea o cultură limitată strict la problemele profesiunii lui, pe care le stăpînea foarte bine. În afara cărților de specialitate, citise cîteva cărți de filozofie și de istorie.*" În aceeași notă vorbește de pasiunea lui pentru lectură : „*La doisprezece-treisprezece ani îl citisem pe Voltaire și treceam drept un* esprit fort, *cu toate că-mi era frică să rămîn singur pe întuneric. Romantismul, legendele lui Zorrilla și toate spectrele, vrăjitoarele și vedeniile din Shakespeare, Hoffmann și Scott se luptau în sufletul meu cu voltairianismul, cu studiile clasice și cu simpatia pentru eroii din vremurile gentilice. Și, pe deasupra, mai eram și poet ; mai bine zis începusem să fac versuri de pe la unsprezece ani...*"

1837—1840 Urmează cursul secundar la Málaga, unde studiază filozofia (*„se zice că am studiat-o*" — va spune el în nota pomenită). Pînă atunci învățase la Cabra puțină aritmetică, algebră și geometrie, ca să poată urma Colegiul militar San Telmo din Málaga, unde tatăl său era director. Dar, dezamăgit de cariera

militară, marchizul renunță la locul pe care-l avea rezervat pentru fiul său și hotărăște să-l îndrume spre științele umaniste, în vederea unei cariere juridice. Oricît de „odioasă" (așa cum spune) i-ar fi fost pe atunci filozofia, la liceul din Málaga se pune totuși temelia formației sale umaniste, care-i va înlesni cariera diplomatică și literară. În acești ani cunoaște pe cîțiva poeți romantici (Espronceda, Romea, Miguel de los Santos Alvarez), care-l îndeamnă să-și publice versurile în gazeta literară *El Guadalhorce*.

1841 Tatăl său îl dă la Colegiul Sacro Monte din Granada, unde Valera rămîne și anul următor, ca să studieze Dreptul. *„Pe atunci era la modă să nu înveți nimic, și tinerii își făceau un merit din asta, fiindcă geniile știu tot."* Ușoara ironie la adresa atmosferei romantice, cu genii care știu tot, devine mai tîrziu amară. În educația sa romantică Valera vedea cauza indolenței și nehotărîrii, pe care le socotea defectele sale principale.

1843 Urmează anul trei la universitatea din Madrid.

1844 Se întoarce la Granada, unde obține titlul de bacalaureat în Drept. Ca răsplată, tatăl îi publică, pe cheltuiala sa, un volum de versuri

— *Incercări poetice* — influențate de Espronceda și Byron. Curios să afle ecoul poeziilor sale, proaspătul bacalaureat trece după cîteva zile pe la librărie și constată că nu se vînduse nici un exemplar. Rănit în orgoliul său de autor, retrage întreaga ediție și o păstrează un timp în podul casei. Depășește însă repede criza, spunîndu-și că versurile nu meritau să vadă lumina tiparului. Rămîne mîhnit doar fiindcă i-a impus tatălui său un sacrificiu inutil. Despre anii aceștia Valera păstrează o amintire nu tocmai fidelă. Mai tîrziu va tăgădui că a fost influențat de curentul romantic și va susține că orientarea sa literară a fost întotdeauna clasică. Mai corect mi se pare să afirmăm că Valera a suferit indiscutabil în anii tinereții influența romantismului, dar că această influență a fost superficială și trecătoare, dată fiind „structura" clasică a scriitorului.

1846 Își ia licența în Drept cu teza *Ce se înțelege prin legislație universală,* ale cărei concluzii sînt foarte cuminți, anunțînd prudența și tactul care vor caracteriza cariera sa diplomatică. Spre sfîrșitul anului se stabilește la Madrid. Aici frecventează casa contesei de Montijo, prietenă a familiei Valera. Prietenia cu familia de Montijo va hotărî destinul celor două surori ale lui Valera : Ramona se mărită

cu un aristocrat din Granada pe care-l cunoaşte în salonul contesei, iar cînd Eugenia de Montijo devine împărăteasa Franţei îşi mărită prietena, pe Sofia, cu mareşalul Pélissier, duce de Malakof.

Dornic să se afirme în lumea literară şi să strălucească în societate, tînărul licenţiat în Drept găseşte în salonul contesei de Montijo un cîmp ideal de manevre pentru cucerirea înaltei societăţi a capitalei, într-un moment prielnic pătrunderii în înalta societate a aşazisei aristocraţii de merit. Leagă prietenii cu însemnaţi oameni politici şi literaţi. În cafenelele şi saloanele strict literare tînărul aspirant la glorie nu găseşte „bunul gust" din salonul contesei, ci numai „grosolănia tipic spaniolă". Se schiţează astfel spiritul aristocratic al viitorului diplomat, care îşi ascunde cu grijă ambiţiile „burgheze", fiindcă lumea subţire le dispreţuieşte şi nu acceptă decît pe intruşii distinşi şi de *bon ton*. Fără a fi propriu-zis un intrus, deoarece aparţinea aristocraţiei mărunte, Valera avea complexele şi zelul unui tînăr ambiţios şi conştient de meritele lui, dar handicapat de o situaţie materială modestă.

Publică cîteva poezii în revista *El artista (Artistul)* din capitală. Se simte atras de teatru, dar gîndul că şi-ar pierde buna reputaţie îl face să renunţe la încercările sale drama-

tice. Într-o asemenea ambianță, cu asemenea relații în lumea bună, gîndul de a renunța la vulgara profesie de avocat și de a îmbrățișa distinsa carieră diplomatică încolțește firesc în mintea lui Valera. Mulți oameni de litere îndeplineau funcții diplomatice, în acea vreme cînd saloanele aristocratice, viața politică și cea literară nu constituiau lumi aparte. Ducele de Rivas, bunăoară, poet și dramaturg, autor al celei mai valoroase piese de teatru a romantismului spaniol, *Don Alvaro sau forța destinului* (după care s-a scris libretul operei lui Verdi), era ambasador al Spaniei la Neapole.

1847 La intervenția ducelui de Rivas și a lui *don* Antonio Alcalá Galiano, unchiul lui Valera, ministrul Istúriz îl numește, la numai douăzeci și trei de ani, atașat fără salariu la ambasada din Neapole. *„Fiindcă nu-mi prea surîdea munca,* mărturisește Valera, *și nu mă atrăgea de loc avocatura, am azvîrlit cît colo toga și, profitînd de o împrejurare favorabilă, am intrat în diplomație, unde, dacă știi să dansezi polca și să mănînci prăjituri de foie gras, nu-ți mai trebuie nimic altceva.“*

1847—1849 E atașat la ambasada din Neapole, unde duce o viață mondenă, agitată mai mult de aventuri amoroase decît de treburi politice.

Pe lîngă aspectul monden, cei doi ani și jumătate petrecuți în Italia au o importanță hotărîtoare pentru formația artistică a lui Valera. Studiile umaniste din liceu sînt reluate cu pasiunea pe care i-o trezește contactul cu vestigiile civilizației romane. În sensibilitatea sa estetică își face loc din ce în ce mai mult gustul pentru normele clasice, nu ca o simplă rețetă de compoziție, ci ca un principiu fecund care desăvîrșește înclinația sa naturală spre armonie și echilibru. Experiența sa italiană poate fi comparată, prin amprenta de clasicism pe care o întipărește definitiv asupra personalității sale, cu aceea, nu mai puțin hotărîtoare, a lui Goethe. În acești ani petrecuți la Neapole se familiarizează cu literatura italiană, își aprofundează cunoștințele de latină și începe să studieze greaca. Dintre prieteniile pe care le leagă la Neapole, două au o importanță deosebită pentru activitatea literară a lui Valera. Cea dintîi este prietenia cu *don* Serafin Estébanez Calderón, scriitorul *costumbrist* [1], cunoscut sub pseudonimul *Solitarul*, cu care semna coloratele sale *Scene andaluze* — descripții ale datinilor, serbărilor, dansurilor și cîntecelor populare din Andaluzia. Sedus de stilul pitoresc al lui Estébanez Calderón, tînărul Valera și-l alege maestru

[1] Cultivator al literaturii de moravuri (sp. *costumbre* — obicei).

şi-l roagă să-l îndrume în încercările sale literare. La rîndul său, *Solitarul* e încîntat să călăuzească paşii nesiguri ai unui adept atît de fervent al purismului său stilistic, realizat prin elaborarea artistică a vorbirii populare, care va caracteriza şi stilul de maturitate al lui Valera. În anii imediat următori romantismului, care deşteptase interesul pentru culoarea locală şi pentru creaţia populară genuină, literatura lui Estébanez Calderón răspundea unei stări de spirit generale de exaltare a specificului naţional. Iberismul ideologic (ideea foarte răspîndită atunci că renaşterea Spaniei trebuia să se întemeieze pe unirea cu Portugalia) îl cucereşte de asemenea pe Valera, şi multe din iniţiativele lui diplomatice şi literare vor urmări realizarea acestui ideal.

Cealaltă prietenie importantă este aceea pe care o leagă cu o româncă, prinţesa Lucia Palladi, din familia Cantacuzino, căsătorită cu un spaniol, marchizul de Bedmar. Marchizul locuia la Madrid, unde ducea o viaţă de petreceri, în timp ce soţia sa stătea mai mult la Paris, în Italia sau în Moldova. Era o femeie foarte cultivată, sensibilă, inteligentă. Din pricina palorii cadaverice a chipului, i se spunea „Moarta", şi astfel o numeşte şi Valera în scrisorile trimise familiei. Tînărul diplomat este cucerit de conversaţia marchizei, de

spiritul ei scăpărător și lucid, de sensibilitatea ei aleasă. Scrie pentru ea mai multe poezii. Prietenia cu Lucia Palladi i-a insuflat lui Valera încrederea în sine de care avea atîta nevoie. Cinci ani mai tîrziu îi scria lui Estébanez Calderón că Lucia este ființa pe care o iubește cel mai mult pe lume. La îndemnul și cu ajutorul ei învață greaca și studiază literatura antichității grecești. Tot ea îi trezește interesul pentru evenimentele politice din Italia, pe care le comentează împreună. La un moment dat, Valera are impresia că papa Pius al IX-lea întruchipează aspirația de unitate națională a Italiei și va rezolva conflictul dintre liberalism și biserică. „*La începutul lui 1848* — spune Valera — *Pius al IX-lea era încă șeful, idolul revoluției. Prințesele, doamnele din aristocrație, mai ales cele tinere, frumoase și elegante, erau, de asemenea, revoluționare. Ce plăcere era pentru mine să mă arăt partizanul revoluției, fără să fiu prin aceasta rău creștin, fiindcă nu făceam altceva decît să laud ceea ce lăuda și Papa! Ce fericire! Dacă nu erai liberal, pe atunci însemna că ești rău catolic, dușmanul Papei, era o dovadă de prost gust...*“ Dar evenimentele politice iau alt curs. În aprilie 1848, departe de a declara război Austriei, Papa îndeamnă la obediență, pierzîndu-și astfel popularitatea. La Roma se proclamă republica și Papa e

nevoit să fugă la Gaeta, ajutat de ambasadorul Spaniei, Martínez de la Rosa. Ca de atîtea ori în trecutul ei, Spania se proclamă apărătoarea catolicismului și trimite o armată pentru recucerirea Romei. Valera observă cu ironie că Martínez de la Rosa aștepta armata trimisă în ajutorul Papei *„în picioare pe țărmul stîncos, cu mîna streașină la ochi și scrutînd întinderea mării"; părea o Ariadnă bărbat, după descrierea lui Catul".*

1849 Dornic să avanseze în cariera politică, Valera se întoarce la Madrid. La îndemnul părinților, care voiau să-l vadă deputat, candidează în alegeri nu de partea partidului progresist, ci a conservatorilor. Aceștia sînt înfrînți, și Valera obține cu greu un post de atașat la ambasada de la Lisabona, de data aceasta cu salariu. După cum se vede, Valera nu avea vocație de luptător, și cariera lui politică nu e lipsită de compromisuri ; e un liberal moderat și sceptic, nu un revoluționar.

1850—1851 În cei doi ani petrecuți la Lisabona studiază istoria și literatura țării și se pasionează de cuceririle portugheze de peste mări, pe care le va evoca mai tîrziu în romanul *Morsamor*. Acum, însă, nu se gîndește la literatură ca la o profesie. De altfel, singurul literat care reușește pe vremea aceea să tră-

iască din scris este fecundul romancier Benito Pérez Galdós, incontestabil una din culmile realismului critic european. Valera aspiră să mai rămînă cîtva timp în diplomație, după care să se retragă la Granada, unde ar putea face carieră universitară, ca profesor de greacă (așa cum va fi mai tîrziu Unamuno) sau de economie politică (așa cum va fi Clarín, un alt romancier al epocii). În cazul lui Valera, aceste proiecte dovedesc nu numai imposibilitatea pentru scriitorul spaniol de atunci de a-și cîștiga traiul prin scris, ci și faptul că Valera nu este în sensul strict al cuvîntului un scriitor, sau, poate, mai bine zis, că nu este numai un scriitor. Preocupările lui depășesc domeniul literaturii. Dacă însă pe de o parte cultura întinsă și pregătirea filozofică foarte solidă sînt profitabile pentru opera sa literară, pe de altă parte activitatea politică și diplomatică sînt mai curînd păgubitoare. Tactul și disimulația care se cereau perfectului om de lume, cum cată să fie Valera, nu mai corespund condiției de scriitor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Așa se explică reproșul pe care i l-a făcut generația imediat următoare (reprezentînd tipul de scriitor care trăiește exclusiv pentru literatură) că nu e suficient de dăruit, reproș împins uneori pînă la acuzația că e un simplu amator, venit în literatură din diplomație. Lipsa de

înțelegere din partea posterității imediate provine în primul rînd de la faptul că Valera este mai apropiat în unele privințe de secolul al XVIII-lea decît de secolul său. Literatura înseamnă pentru el doar una dintre activitățile spiritului, nu singura și nici măcar cea mai importantă. Dar vocația sa literară nu poate fi pusă, din această pricină, la îndoială ; ea este numai, repet, de un alt tip. Corespondența și opera beletristică propriu-zisă dovedesc că între profesia de diplomat și cea de literat s-a purtat permanent în sufletul lui Valera o luptă dramatică.

Deocamdată, în anii petrecuți la Lisabona, își șlefuiește stilul în numeroasele scrisori către familie și prieteni, de o incontestabilă valoare literară. Estébanez Calderón îl asigură că va fi un bun stilist și va străluci în primul rînd ca maestru al limbii.

1851—1853 La sfîrșitul lui 1851 e numit secretar de legație la Rio de Janeiro. Corespondența continuă să fie principalul său exercițiu literar. Se simte singur și complet izolat într-o lume străină. Societatea braziliană i se pare primitivă și lascivă. E scandalizat de relaxarea moravurilor, pe care le înfățișează cu vervă satirică în scrisorile către Estébanez.

Bogata sa corespondență ni-l arată pe Valera deopotrivă om de lume și cărturar izolat.

Momentele mondene, de petreceri în saloanele aristocratice, cu legături amoroase mai mult sau mai puțin romantice, alternează cu momente de meditație melancolică : *„Îmi petrec zile întregi singur* — îi scrie el lui Estébanez, de la Rio — *închis în camera mea ; citesc, fumez și mă simt năpădit de tristețe"*.

În octombrie 1853 se întoarce în Europa. Debarcă la Lisabona, unde rămîne cîteva săptămîni, încercînd să scoată împreună cu portughezul Latino Coelho o revistă bilingvă *(Revista Ibérica)*, destinată propagării iberismului. Încercarea eșuează și Valera se întoarce acasă, în Andaluzia.

1854 E surprins la Madrid de revoluția din iulie condusă de un militar, O'Donnell și, sub protecția generalului Serrano, încearcă să devină deputat, fără succes însă. Estébanez încearcă să-l consoleze de acest eșec politic, îndemnîndu-l să aleagă definitiv cariera literară. *„Cu toate discursurile dumitale patriotarde,* îi scrie el, *ai să fii întotdeauna considerat, cum și ești, un om de salon, distins și spilcuit, mai degrabă un aristocrat decît un tribun popular."*

Publică, în septembrie, primul articol de critică, *Despre romantismul spaniol și Espronceda*, într-o revistă de prestigiu, *Revista Española de Ambos Mundos*. Critica pe care o

face romantismului este caracteristică pentru orientarea sa estetică clasică (Valera cere artistului „o liniște maiestuoasă și o privire senină").

1855 Apare la Lisabona mult visata *Revista Peninsular,* la care Valera colaborează cu versuri, articole de critică și note despre viața politică din Madrid, în care transpare iberismul, ca ideal politic vag, întemeiat pe unitatea culturală a peninsulei.

1856 Își întrerupe din nou activitatea literară, fiind numit secretar al ambasadei extraordinare trimise la Petersburg și încredințată ducelui de Osuna. Scrisorile pe care le trimite subsecretarului de stat Leopoldo Augusto de Cueto sînt pline de observații satirice care, ajungînd la cunoștința ducelui, provoacă nemulțumirea acestuia și un nou eșec al lui Valera în alegerile de deputați. Se îndrăgostește, la Petersburg, de actrița franceză Madeleine Brohan. Un ecou al acestei iubiri va fi romanul neterminat *Mariquita și Antonio,* din care au apărut nouăsprezece capitole în ziarul *Contemporanul.*

1857 Întors la Madrid, desfășoară o bogată activitate literară și publicistică. Se face remarcat în viața literară în primul rînd ca eseist foarte

doct și inteligent și polemist temut ; mai puțin ca poet, cum ar fi dorit.

1858 E ales deputat și intră în partidul moderat, care se afla în minoritate. Fondul gîndirii sale politice este, după o formulă a vremii, liberalismul individualist, care îl va aduce în rîndurile partidului Uniunea liberală. Trecerea puterii în mîinile burgheziei i se pare o necesitate politică : *„Domnia clasei mijlocii nu se va încheia decît odată cu sfîrșitul lumii"*. Susține o polemică răsunătoare cu tînărul orator al partidului democrat Emilio Castelar, care ținuse un ciclu de conferințe despre civilizația primelor cinci secole de creștinism. Într-o vreme în care problema religioasă era problema centrală a dezbaterilor politice, această polemică dobîndește o importanță deosebită. Valera, care din considerente politice se autodefinește drept catolic liberal, era departe de a accepta originea divină a religiei. Umanistul care admira mai presus de orice antichitatea păgînă diminuează în polemica cu Emilio Castelar rolul creștinismului în realizarea progresului omenirii. Adoptînd o poziție moderată, Valera, care nu era catolic fervent, și în sens strict nu era nici măcar creștin, respinge atît creștinismul primitiv al democraților, cît și fanatismul neocatolicilor (al căror orator era Donoso Cortés), așa cum mai tîrziu va res-

pinge și catolicismul exclusivist al lui Menéndez y Pelayo (din *Historia de los heterodoxos españoles* — *Istoria eterodocșilor spanioli),* socotindu-l vinovat de *„secătuirea energiilor sănătoase ale poporului spaniol“.* Valera revendică pentru spanioli dreptul de a face distincția dintre religie și superstiție, dintre libertate și anarhie, preconizînd un scepticism de metodă și libertatea de conștiință. Discursurile rostite în Parlament în favoarea libertății religioase îi atrag adversitatea partitului neocatolic. *„Falsul catolicism al acestei secte și excesele ei* — va spune Valera mai tîrziu — *au fost principala cauză a revoluției spaniole“,* referindu-se la revoluția din 1868, cea de a cincea revoluție burghezo-democratică spaniolă din secolul trecut.

1859—1860 Paralel cu activitatea politică, desfășoară o bogată activitate literară. Împreună cu Pedro Antonio de Alarcón scoate în 1859 revista *La Malva (Nalba)* iar în anul următor devine redactor principal al ziarului *Contemporanul.*

1861 Reputația literară îi e consolidată prin alegerea în Academie. În discursul de recepție, care tratează despre poezia populară spaniolă, formulează bazele concepției sale critice. Adevărata critică, socotește Valera, nu se poate

întemeia exclusiv pe experienţă ; ea trebuie să se sprijine pe principii.

1855—1866 E ministru al Spaniei la Frankfurt.

1867 Se căsătoreşte cu *doña* Dolores Delavat, fiica fostului său şef la legaţia din Rio de Janeiro. Diferenţa de vîrstă de aproximativ douăzeci de ani, precum şi nepotrivirea de caracter vor duce la dese neînţelegeri în căsnicie.

1868 În timpul revoluţiei, urmîndu-l pe prietenul şi protectorul său generalul Serrano, e numit subsecretar de stat.

1869 E ales deputat în noul Parlament ; îndeplineşte funcţiile de director general şi consilier de stat.

1870 Face parte din comisia parlamentară care se duce la Florenţa pentru a-i oferi coroana Spaniei ducelui de Aosta. Eşecul monarhiei de Savoya va întrerupe cariera politică a lui Valera, care se retrage un timp la Doña Mencía.

1872 Îi moare mama. Valera se simte, la cei patruzeci şi opt de ani ai săi, bătrîn şi nerealizat. Îşi reia totuşi activitatea literară şi scrie, la vîrsta de aproape cincizeci de ani, primul său roman.

1874 În *Revista de España* se publică în fascicole *Pepita Jiménez,* care obține un succes răsunător.

1875—1880 Urmează șase ani de fructuoasă activitate literară: numeroase eseuri, romane — *Las ilusiones del Dr. Faustino (Iluziile doctorului Faustino),* 1874, *El comendador Mendoza (Comandorul Mendoza)* 1876, *Pasarse de listo (Ce înseamnă să fii șiret)* 1877, *Doña Luz* (1879) încercări dramatice — *La venganza de Atahualpa (Răzbunarea lui Atahualpa), Asclepigenia, Lo Mejor del tesoro (Cea mai valoroasă parte a comoarei)* 1879. Traduce *Dafnis și Chloe,* 1880. Romanele, îndeosebi *Pepita Jiménez,* îi sporesc faima literară, fără a-l face totuși un scriitor popular, în stare să rivalizeze cu Benito Pérez Galdós, bunăoară.

1881—1895 Neputînd trăi din literatură (cu banii încasați pentru *Pepita Jiménez* abia putuse cumpăra o rochie de seară soției), intră din nou în diplomație, și nu va mai scrie romane decît după 1895, cînd se retrage definitiv. Scrie foarte puțin, îndurerat de lipsa de ecou a poeziilor sale în lumea literară spaniolă. Succesul versurilor unor poeți minori ca Núñez de Arce („articole de fond rimate") și Campoamor („vulgarități reci") îl uimește.

În timpul ultimilor cincisprezece ani de carieră diplomatică, Valera e ministru al Spaniei la Lisabona (1881-1884), la Washington (1884-1886), la Bruxelles (1886-1888); consilier de stat (1889-1890), și ambasador la Viena (1893-1895). După retragerea din diplomație, nu va mai părăsi Madridul decît în vacanțele de vară. Scrie în acești ani numeroase articole: *Budismul esoteric*, 1887, *Însemnări despre noua artă de a scrie romane*, 1887, *Scrisori din America*, 1889-1890, *Metafizica și poezia* (polemică susținută cu Campoamor), 1890 etc. Moartea fiului său îi provoacă o profundă criză morală. Pentru prima oară renunță la crezul său optimist: *„Viața e un dar funest. Iar teama stupidă și irațională de a o pierde face ca acest dar să fie și mai funest..."* Sinuciderea unei tinere care se îndrăgostise de el îi întunecă și mai mult existența. După 1895 duce o viață retrasă. Participă regulat la ședințele Academiei și organizează sîmbăta un salon literar. Se duce din cînd în cînd la teatru. O boală de ochi mai veche îi produce orbirea progresivă, și Valera e nevoit să-și dicteze ultimele romane și articole. În 1895 publicase romanul *Juanita la larga (Juanita cea înaltă)*; în 1897 apare *Genio y figura (Lupul își schimbă părul...)*, în 1899 publică romanul *Morsamor*, evocare a Portugaliei de pe vremea regelui Don Manuel, și începe ro-

manul *Elisa la Malagueña,* rămas neterminat. Secretarul său îi citeşte cărţile preferate în spaniolă, un cleric din Strasbourg în franceză şi un profesor de la Universitatea din Madrid în greacă. Se interesează de literatura tinerilor şi descoperă talentul lui Rubén Darío, la apariţia celui dintîi volum al acestuia. Onorurile academice şi stima unui cerc restrîns de prieteni, printre care se numără şi Menéndez y Pelayo, cel mai important istoriograf şi critic literar spaniol din secolul trecut, nu-l mulţumesc pe deplin. E mîhnit că n-a devenit un scriitor popular, că nu s-a stabilit un „curent magnetic" între el şi public : *„Ce importanţă are că* Pepita Jiménez *a fost citită de cîteva mii de persoane, dacă milioanele de vorbitori de spaniolă nu-mi cunosc nici măcar numele ?"*

1905 Moare la 18 aprilie, la cîteva ore după ce încheiase articolul comemorativ despre *Don Quijote* care urma să fie citit în şedinţa solemnă a Academiei.

A. I.

Nescit labi virtus[1]

Părintele superior al catedralei din.... mort acum cîțiva ani, a lăsat printre hîrtiile sale un manuscris, care, tot trecînd dintr-o mînă într-alta, a ajuns în cele din urmă la mine, fără să se fi pierdut, printr-o neobișnuită și fericită întîmplare, nici unul din documentele ce-l alcătuiesc. Manuscrisul poartă ca titlu dictonul latin care-mi servește de epigraf, fără numele eroinei, adăugat de mine acum. Și poate că tocmai acest titlu a făcut ca hîrtiile să se păstreze atît de bine ; căci, socotindu-le cărți de rugăciune sau tratate de teologie, nimeni pînă la mine n-a fost ispitit să desfacă șnurul cu care sînt legate și să citească măcar o singură pagină.

Manuscrisul e compus din trei părți. Prima se intitulează Scrisori de la nepotul meu ; *a doua,*

[1] Virtutea nu cunoaște cădere.

Paralipomenos [2], *iar a treia,* Epilog — Scrisori de la fratele meu.

Totul e scris cu același caracter de literă, care se bănuiește că ar fi al părintelui superior. Și cum întregul dă impresia de roman, deși n-are intrigă de loc sau aproape de loc, eu m-am gîndit la început că probabil părintele o fi simțit nevoia să lase frîu liber talentului, compunîndu-l în orele sale libere; dar acum, judecînd lucrurile mai pe îndelete și observînd simplitatea firească a stilului, sînt înclinat să cred că nu poate fi vorba de un roman și că scrisorile sînt copii ale unor scrisori adevărate, pe care părintele superior le-a rupt, le-a ars ori le-a înapoiat acelora care le scriseseră, iar partea narativă, botezată cu titlul biblic de Paralipomenos, *e singura care-i aparține părintelui, fiind menită să completeze tabloul cu întîmplări despre care scrisorile nu pomenesc.*

Oricum ar fi, mărturisesc că lectura acestor hîrtii nu m-a obosit de loc, ba chiar mi-a trezit întrucîtva interesul; și cum astăzi se publică orice, am hotărît să le public și eu, fără a mai face alte cercetări, schimbînd doar numele proprii, pentru ca, de mai trăiesc cumva persoanele care le poartă, să nu se vadă zugrăvite în roman fără voia și îngăduința lor.

Scrisorile cuprinse în prima parte par să fi fost scrise de un tinerel cu oarecari cunoștințe teoretice, dar fără nici o experiență a celor lumești, educat

[2] Parte narativă.

pe lîngă părintele superior, unchiul său, și la Seminar, un tînăr însuflețit de o mare rîvnă religioasă și ferm hotărît să se facă preot.

Pe tînărul acesta îl vom numi don *Luis de Vargas.*

Suspomenitul manuscris [1], *dat la tipar fără să se schimbe o iotă, începe precum urmează:*

[1] Sublinierea autorului.

I

SCRISORI DE LA NEPOTUL MEU

22 martie

Dragă unchiule şi venerat dascăl,

Au trecut patru zile de cînd am sosit cu bine în aceste locuri unde m-am născut şi unde i-am aflat pe toţi bine sănătoşi : pe tata, pe părintele vicar, prietenii şi rudele. Bucuria de a-i revedea şi de a putea vorbi cu ei, după atîţia ani de absenţă, mi-a năpădit sufletul şi mi-a răpit tot timpul, din care pricină n-am putut să-ţi scriu mai curînd.

Te rog să mă ierţi.

Deoarece am părăsit aceste locuri cînd eram foarte mic şi m-am întors bărbat în toată firea, toate lucrurile pe care le-am păstrat în memorie îmi produc o impresie cu totul neobişnuită. Totul mi se pare mai mic, mult mai mic, dar totodată mai frumos decît în amintirile mele. Casa tatei, care în închipuirea mea era uriaşă, este, fără îndoială, o casă mare, de ţăran înstărit, dar mult

mai mică decît Seminarul. Abia acum am început să înțeleg și să prețuiesc farmecul cîmpurilor de aici. Grădinile mai ales sînt încîntătoare. De-ai putea vedea ce alei frumoase le străbat! De o parte, sau uneori de amîndouă părțile, curge cu un susur plăcut apa cristalină din canalele de irigație. Malurile sînt acoperite cu ierburi parfumate și cu flori de toate felurile. Într-o clipă poți culege un buchet de violete. Cărările sînt umbrite de nuci încărcați și falnici, de smochini și de alți pomi fructiferi ; tufe de mure, de trandafiri, rodii și volbură formează adevărate garduri vii.

Mulțimea păsărilor care înveselesc aceste cîmpuri și alei e de-a dreptul uimitoare.

Pot spune că sînt fermecat de grădini, și în fiecare după-amiază mă plimb cîteva ore pe potecile lor.

Tata vrea să mă ducă să-mi arate livezile de măslini, viile lui și acareturile din afara satului ; dar n-am văzut încă nimic din toate astea. N-am ieșit din sat și din frumoasele grădini care-l înconjoară.

Adevărul e că abia-mi trag sufletul de atîtea vizite.

Pînă acum au venit să mă vadă nu mai puțin de cinci femei, care au fost, toate, doicile mele, și nu s-au dat duse pînă nu m-au îmbrățișat și m-au sărutat.

Toți îmi spun Luisito sau băiatul lui *don* Pedro, deși am douăzeci și doi de ani împliniți. Cînd nu

sînt de față, toți îl întreabă pe tata unde-i „băiatul".

Am impresia că degeaba am adus cu mine cărțile, pe care nu văd cînd o să le pot citi, deoarece nu sînt lăsat o clipă singur.

Demnitatea de *cacique*[1], pe care o credeam o nimica toată, e un lucru foarte serios. Tata e aici *cacique*-le satului.

Foarte puțini reușesc să înțeleagă ceea ce ei numesc mania mea de a mă preoți, și acești oameni cumsecade îmi spun, cu o candoare primitivă, că trebuie să pun în cui haina preoțească, că numai sărăntocilor le stă bine să se facă preoți ; și că eu, care moștenesc o avere frumușică, trebuie să mă însor și să mîngîi bătrînețile tatălui meu dăruindu-i o droaie de nepoți drăgălași și voinici.

Ca să cîștige bunăvoința mea și a tatei, toți, și bărbați și femei, spun că sînt un băiat chipeș, deștept foc, că am pe vino-ncoa, că ochii mei au o privire ștrengărească, și alte nerozii care mă sîcîie, mă indispun și mă fac să mă rușinez, deși nu sînt timid din fire și cunosc prea bine ticăloșiile și ciudățeniile vieții ca să mă mai scandalizez și să mă mai sperii de ceva.

[1] Persoană influentă în mediul rural, deopotrivă în treburi administrative și politice, un fel de stăpîn al satului. Cuvîntul, de origină americană, desemna pe șeful de trib în regiunea Mării Caraibilor.

Singurul defect pe care mi-l găsesc e că sînt vlăguit de atîta învățătură. Ca să mă îngraș, și-au pus în gînd să nu mă lase să învăț sau să citesc nici măcar o pagină cît timp am să rămîn aici și, în afară de aceasta, să-mi dea să mănînc toate bunătățile — mîncăruri și dulciuri — cu care se mîndrește bucătăria locului. E limpede că vor să mă îndoape. N-a rămas nici o familie cît de cît cunoscută care să nu-mi fi trimis vreun dar. Ba îmi trimit un tort de biscuiți, ba pateuri cu carne, ba o piramidă de nuga, ba un borcan cu sirop.

Darurile pe care mi le fac nu se reduc la cele pe care le-am înșirat mai sus, trimise acasă, ci trebuie să-ți spun că, în afară de asta, am fost invitat la masă de cîteva persoane dintre cele mai de vază din ținut.

Mîine voi lua masa la faimoasa Pepita Jiménez, de care, fără îndoială, vei fi auzit vorbindu-se. Toți știu că tata vrea s-o ia de nevastă.

În pofida celor cincizeci și cinci de ani ai săi, tata arată atît de bine, încît poate stîrni invidia celor mai arătoși flăcăi de pe aici. Pe lîngă asta, posedă și farmecul deosebit, irezistibil pentru unele femei, pe care i-l dau cuceririle lui din tinerețe și faima de Don Juan Tenorio.

N-o cunosc încă pe Pepita Jiménez. Se spune că e foarte frumoasă. Bănuiesc că e vreo frumusețe locală și cam rustică. După cîte se povestesc despre ea, nu pot spune dacă, în ceea ce privește morala, e o ființă bună sau rea ; pot, în schimb,

să afirm că are multă grație naturală. Pepita are vreo douăzeci de ani, e văduvă și a fost măritată numai trei ani. E fata *doñei* Francisca Gálvez, văduva, după cum știi, a unui căpitan în retragere,

Care i-a lăsat la moarte
Doar spada sa plină de onoare drept moștenire,

cum spune poetul. Pînă la vîrsta de șaisprezece ani, Pepita a trăit alături de maică-sa îndurînd multe lipsuri, aproape în mizerie.

Avea un unchi, pe nume *don* Gumersindo, posesor al unei averi nu prea mari, pe care o moștenise o dată cu titlul de *mayorazgo*,[1] o avere din acelea care odinioară erau întemeiate și menținute de o vanitate absurdă. Din renta acestei moșteniri, un om obișnuit ar fi trăit într-o permanentă strîmtoare, plin de datorii și n-ar fi putut să-și îngăduie luxul și fastul propriu clasei sale; dar *don* Gumersindo era o ființă cu totul neobișnuită; era geniul economiilor. Nu se putea spune că-și sporea bogățiile; dar avea un extraordinar talent de a acapara bogățiile altora, iar în ceea ce privește consumarea ei, cu greu s-ar mai fi găsit pe fața pămîntului un om pentru a cărui menținere, conservare și bunăstare să fi trebuit să se ostenească mai puțin natura mamă și priceperea omenească. Nu se știe din ce a trăit; dar cu toate acestea a trăit pînă la vîrsta de optzeci

[1] Titlu purtat în familiile aristocratice de primul născut, care era moștenitorul întregii averi.

de ani, economisind rentele în întregime şi sporindu-şi capitalul prin cămătă, care-i aducea venituri sigure. Nimeni nu-l vorbeşte de rău aici pentru că a fost cămătar, ci mai degrabă lumea îl socoteşte milostiv, deoarece, fiind cumpătat în toate, era la fel de cumpătat şi la cămătă, şi nu cerea dobîndă mai mare de zece la sută pe an, în timp ce alţi cămătari de prin partea locului iau douăzeci şi chiar treizeci la sută fără să pară că iau prea mult.

În felul acesta, cu priceperea lui de a se chivernisi şi cu gîndul numai la sporirea, necum la împuţinarea bunurilor sale, fără a-şi permite luxul de a se căsători şi de avea copii, ba nici măcar pe acela de a fuma, *don* Gumersindo a ajuns la vîrsta pomenită, fiind posesorul unui capital care, fără nici o îndoială, ar fi fost socotit foarte important oriunde, dar aici era considerat de-a dreptul fabulos, din pricina sărăciei oamenilor şi binecunoscutei exagerări andaluze.

Întotdeauna foarte curat şi îngrijit, *don* Gumersindo nu era de loc un bătrîn respingător.

Hainele simple pe care le purta erau puţin roase, dar fără nici o pată, şi străluceau de curăţenie, deşi oamenii, de atîta amar de vreme de cînd îl cunoşteau, îl văzuseră tot cu aceeaşi pelerină, cu aceeaşi scurtă, cu aceiaşi pantaloni şi jiletcă. Uneori chiar se întrebau unii pe alţii dacă îl văzuseră vreodată cu un costum nou, dar nimeni nu şi-l amintea astfel.

Cu toate aceste defecte, pe care aici sau în alte părți mulți le consideră calități, deși calități exagerate, *don* Gumersindo avea cîteva însușiri de mare preț : era amabil, săritor, milos și făcea tot ce-i sta în putință pentru a fi de folos și a mulțumi pe toată lumea, chiar dacă asta îl costa multe necazuri, osteneli și nopți nedormite ; totul era numai să nu-l coste nici un real. Fiind vesel din fire și mare amator de glume și de farse, era nelipsit de la toate sindrofiile și petrecerile, cînd nu erau cu contribuție, pe care le înviora prin prezența lui plăcută și prin conversația spirituală, deși nu tocmai elegantă. Niciodată nu avusese vreo înclinație pentru o femeie anume ; dar în mod inocent, fără gînduri rele, îi plăceau toate, și zece leghe jur-împrejur nu găseai un bătrîn mai amator să curteze fetele și să le facă să rîdă mai mult ca el.

Am spus mai înainte că Pepitei îi era unchi. Cînd el ajunsese aproape de optzeci de ani, ea abia împlinea șaisprezece. El era bogat ; ea, săracă și lipsită de ocrotire.

Maică-sa era o femeie vulgară, cu minte puțină și purtări grosolane. Își adora fiica, dar se plîngea într-una cu lacrimi amare de sacrificiile pe care le făcea pentru ea, de lipsurile pe care le îndura și de bătrînețea nemîngiiată și moartea tristă de care va avea parte în neagra ei sărăcie. Mai avea un fiu, mai mare decît Pepita, care fusese o mare secătură, cunoscută în toată regiunea, cartofor și

bătăuș, căruia, sătul de necazurile îndurate de pe urma lui, reușise să-i găsească o slujbă măruntă la Havana ; scăpă astfel de el și se mai liniști la gîndul că erau despărțiți de apele oceanului. Cu toate acestea, după numai cîțiva ani de ședere în Havana, din pricina purtării sale rele, băiatul fusese dat afară din slujbă și începu s-o asalteze pe maică-sa cu scrisori, cerîndu-i bani. Aceasta, care abia avea cu ce-și duce zilele agonisind din greu pentru ea și Pepita, cuprinsă de disperare, se mînia și-și blestema soarta, fără să dea nici cea mai mică dovadă de resemnare creștinească, și punîndu-și toate speranțele în găsirea unei partide bune pentru fiica ei, ceea ce ar fi scăpat-o de sărăcie.

Pe cînd Pepita și maică-sa se zbăteau în această situație apăsătoare, *don* Gumersindo începu să le facă vizite și s-o curteze pe Pepita cu mai multă înflăcărare și stăruință decît obișnuia atunci cînd făcea ochi dulci altora. Era, totuși, atît de neverosimilă și de deplasată presupunerea că unui om care-și petrecuse optzeci de ani fără a se gîndi la însurătoare i-ar fi intrat în cap o asemenea nebunie acum, cînd era cu un picior în groapă, încît nici mama Pepitei, și cu atît mai puțin Pepita, n-au bănuit nici o clipă cu adevărat îndrăznețele gînduri ale lui *don* Gumersindo. Așa se face că, într-o bună zi, rămaseră amîndouă cu gura căscată de uimire cînd, după ce le adresă cîteva vorbe curtenitoare, mai în glumă, mai în serios, *don*

Gumersindo, cu cea mai mare seriozitate şi fără nici o introducere, îi puse următoarea întrebare :

— Vrei să te căsătoreşti cu mine, fata mea ?

Deşi întrebarea venea după multe glume şi putea fi luată tot ca o glumă, Pepita, cu toate că era lipsită de experienţa vieţii, printr-un dar al ghicitului pe care-l au numai femeile şi în special fetele, oricît ar fi ele de naive, îşi dădu seama că întrebarea era foarte serioasă şi se îmbujoră deodată, fără să poată scoate nici un cuvînt. Maică-sa răspunse în locul ei.

— Nu fi prost crescută, copila mea ; răspunde unchiului tău ceea ce trebuie să-i răspunzi : „Cu multă plăcere, unchiule ; cînd ai să vrei dumneata".

Acest *Cu multă plăcere unchiule ; cînd ai să vrei dumneata*, atunci şi mai pe urmă de cîteva ori, se spune că a ieşit aproape mecanic dintre buzele tremurătoare ale Pepitei, care cedă sub presiunea admonestărilor, predicilor, jeluirilor şi, în cele din urmă, a poruncii hotărîte a maică-si.

Văd că mă întind prea mult la vorbă cu această Pepita Jiménez şi cu povestea vieţii ei ; dar pe mine mă interesează, şi presupun că şi pe dumneata trebuie să te intereseze, deoarece, dacă e adevărat ce spune lumea, Pepita îţi va fi cumnată, iar mie mamă vitregă. Voi încerca totuşi să nu mă pierd prea mult în amănunte şi să-ţi relatez pe scurt cîteva lucruri pe care s-ar putea ca dum-

neata să le ştii, cu toate că a trecut atîta timp de cînd n-ai mai fost pe aici.

Pepita Jiménez s-a măritat cu *don* Gumersindo.

În zilele dinainte de nuntă, şi cîteva luni după aceea, a stîrnit invidia tuturor.

Într-adevăr, valoarea morală a acestei căsătorii e foarte discutabilă ; dar, dacă se ţine seama de rugămintile maică-si, de văicărelile ei şi de faptul că i-a poruncit să spună da ; dacă se ţine seama că în felul acesta biata fată spera să-i asigure maică-si o bătrîneţe liniştită, să-şi scape fratele de ruşine şi să-l scoată din ticăloşia în care căzuse, fiind pentru amîndoi un fel de înger păzitor şi salvator, trebuie să recunosc că nu se cuvine s-o judec cu atîta asprime. Pe de altă parte, cum ar putea cineva să pătrundă în străfundurile inimii, să afle taina ascunsă în mintea necoaptă a unei fetişcane, crescută probabil lîngă fusta mamei şi complet neştiutoare într-ale lumii, şi să ştie ce putea ea să creadă despre căsătorie ? Şi-o fi închipuit, poate, că măritişul cu acel bătrîn însemna să-şi consacre viaţa îngrijirilor de care el avea nevoie, să-i fie infirmieră, să-i îndulcească ultimii ani ai vieţii, să nu-l lase singur şi părăsit de toţi, înconjurat numai de suferinţele bătrîneţii şi îngrijit de străini, şi, în sfîrşit, să-i lumineze şi să-i fericească zilele pe care le mai avea de trăit cu razele strălucitoare şi blînde ale frumuseţii şi tinereţii ei, ca un înger care ia chip omenesc. Dacă fata s-a gîndit la toate acestea, ori măcar la cîteva

din ele, și, în nevinovăția ei, n-a pătruns alte mistere, bunătatea de care a dat dovadă prin fapta sa rămîne neștirbită.

Oricum ar fi, lăsînd la o parte aceste investigații psihologice pe care n-am nici o cădere să le fac, căci n-o cunosc pe Pepita Jiménez, fapt e că a trăit în pace și înțelegere cu bătrînul vreme de trei ani ; că bătrînul părea mai fericit ca oricînd ; că ea îl îngrijea și-l răsfăța cu cele mai delicate atenții și că, în timpul bolii grele de care a suferit în ultimele lui zile, l-a înconjurat și l-a vegheat cu neobosită și caldă afecțiune, pînă cînd bătrînul și-a dat sufletul în brațele ei, lăsînd-o moștenitoarea unei mari averi.

Deși sînt mai bine de doi ani de cînd și-a pierdut mama și peste un an și jumătate de cînd a rămas văduvă, Pepita mai ține și acum doliu de văduvie. Și duce o viață atît de cumpătată, de retrasă și e atît de tristă, încît, văzînd-o cum jelește moartea bărbatului, ai crede că a fost cine știe ce flăcău chipeș. Știind-o cît e de mîndră, cineva ar putea să presupună și chiar să fie încredințat că dîndu-și acum perfect seama cît de puțin poetice au fost mijloacele prin care s-a îmbogățit, se simte cu conștiința încărcată ; de aceea se străduiește să aibă o purtare ireproșabilă și, simțindu-se vinovată și fiindu-i rușine să dea ochii cu oamenii, caută să afle într-o viață austeră și retrasă mîngîiere și leac pentru rana din suflet.

Aici, ca peste tot, lumea e foarte lacomă de bani. Şi greşesc cînd spun *ca peste tot;* la oraş, în marile centre de civilizaţie, sînt alte distincţii rîvnite tot atît de mult, dacă nu chiar şi mai mult decît banii, căci prin ele îţi poţi croi drum şi dobîndi consideraţie în lume; dar la ţară, într-un sat oarecare, unde nici gloria literară sau ştiinţifică şi nici măcar distincţia purtărilor, eleganţa şi conversaţia plăcută şi spirituală nu sînt de obicei preţuite şi înţelese, nu există alte semne care să indice ierarhia socială decît faptul că posezi mai mulţi sau mai puţini bani ori alte bunuri de acest fel. Aşa stînd lucrurile, de bună seamă că Pepita, fiind bogată şi pe deasupra şi frumoasă, şi administrîndu-şi, după cum zic toţi, cu multă pricepere averea, se bucură astăzi de multă consideraţie şi respect. S-au grăbit să-i ceară mîna tineri dintre cei mai bogaţi, partide strălucite, atît din satul nostru, cît şi din împrejurimi. Dar, pe cît se pare, ea îi respinge pe toţi cu mult tact, avînd grijă să nu-şi facă nici un duşman, şi se presupune că sufletul ei e plin de cea mai adîncă evlavie, şi că nu se gîndeşte la altceva decît să-şi închine viaţa operelor de caritate şi de milostivire religioasă.

Nici tata n-a fost mai norocos decît ceilalţi pretendenţi, şi, după cît spune lumea, nu i s-au dat mai multe speranţe decît altora; dar Pepita, ca să adeverească proverbul care zice: „Ce are a face scripca şi cu iepurele", se străduieşte să-i arate prietenia cea mai sinceră, afectuoasă şi dezintere-

sată. Amîndoi se întrec în daruri și atenții ; dar ori de cîte ori tata încearcă să-i vorbească de dragoste, ea îl respinge, ținîndu-i o predică blîndă, amintindu-i aventurile de care s-a făcut vinovat în trecut, și încercînd să-i deschidă ochii asupra deșertăciunilor lumii.'

Îți mărturisesc că, tot auzind vorbindu-se atîta de această femeie, am început să fiu curios și să doresc s-o cunosc. Cred că nu e o curiozitate neîntemeiată, nici deșartă și nici neîngăduită ; mi se pare firească dorința ca tata, la vîrsta lui înaintată, să ducă o viață așezată, și să nu înceapă iar viața aventuroasă și zbuciumată din tinerețe, pe care trebuie s-o dea uitării, ca să aibă o bătrînețe liniștită, fericită și respectabilă. Asupra unui singur lucru nu pot fi de acord cu Pepita : după părerea mea, tata, în loc să rămînă singur, ar trebui să se însoare, fiindcă numai luînd o femeie de treabă, cu inimă bună și care să-l iubească și-ar putea asigura o viață liniștită. De aceea vreau s-o cunosc pe Pepita, și să văd dacă ea ar putea fi o astfel de femeie, căci mă apasă întrucîtva — și poate că aici intră și un oarecare orgoliu de familie, pe care, dacă e ceva rău într-asta, aș vrea să mi-l înăbuș — mă apasă, zic, indiferența tinerei văduve, chiar așa blîndă și afectuoasă cum e.

Dacă n-aș fi apucat drumul vieții ecleziastice, aș prefera ca tata să rămînă singur. Atunci, ca fiu unic ce sînt, aș moșteni întreaga avere și, pe deasupra, nici mai mult nici mai puțin, situația de

stăpîn al locului, dar dumneata știi prea bine că hotărîrea mea e nestrămutată.

Deși nedemn și umil, simt chemarea preoției, și bunurile pămîntești nu-mi ispitesc de loc sufletul. Dacă există în sufletul meu ceva din ardoarea tinereții și din forța pasiunilor proprii vîrstei mele, acestea vor fi cheltuite într-o viață plină de opere caritabile și folositoare. Tot maldărul de cărți pe care mi le-ai dat să le citesc, precum și cunoștințele mele despre istoria civilizațiilor antice ale popoarelor din Asia fac să se întrunească în sufletul meu curiozitatea științifică cu dorința de a răspîndi credința, și totodată mă îndeamnă și mă fac nerăbdător să plec ca misionar în Orientul Îndepărtat. Cred că de îndată ce voi pleca din locurile acestea, unde chiar dumneata m-ai trimis să-mi petrec cîtva timp alături de tata, și de îndată ce mă voi vedea hirotonisit, așa ignorant și păcătos cum sînt, și voi simți pogorînd asupra mea, printr-un har divin și nemeritat pe care mi-l va acorda Cel de Sus în nemărginita Lui bunătate, puterea de a ierta păcatele și menirea de a duce învățătura Lui printre oamenii aceia, și de îndată ce voi primi miraculoasa și înalta favoare de a-i putea binecuvînta oricînd cu mîinile mele păcătoase în numele lui Dumnezeu, voi părăsi Spania și mă voi duce în țări îndepărtate ca să predic *Sfînta Scriptură*.

Nu sînt mînat de nici o vanitate ; nu vreau să mă socotesc superior celorlalți oameni. Puterea

credinței mele, statornicia de care mă simt în stare le datorez, desigur, în primul rînd mărinimiei și bunăvoinței lui Dumnezeu, dar și educației înțelepte, sfintei învățături și bunului exemplu pe care mi le-ai dat dumneata, iubite unchiule.

Aproape că nu îndrăznesc să-mi mărturisesc un lucru ; dar, împotriva voinței mele, lucrul acesta, gîndul acesta, această cugetare îmi vine în minte foarte des, și, pentru că-mi vine în minte, vreau, ba chiar trebuie, să ți-l mărturisesc dumitale ; nu mi-e îngăduit să-ți ascund nici cele mai tainice și involuntare gînduri ; dumneata m-ai învățat să-mi analizez tot ce se petrece în suflet, să caut originea bună sau rea a sentimentelor mele, să iscodesc în cele mai ascunse unghere ale inimii, să-mi fac, pe scurt, un sever examen de conștiință.

M-am gîndit de multe ori la două metode de educație complet deosebite : metoda celor care se străduiesc să păstreze la copii nevinovăția, confundînd-o cu ignoranța, și își închipuie că neștiind ce-i păcatul, se vor feri mai ușor de el, și metoda celor care, de îndată ce copilul ajunge la vîrsta înțelegerii, procedează curajos dar delicat, păstrînd cuvenita pudoare, și îi arată răul în toată urîciunea lui respingătoare și în toată goliciunea lui înspăimîntătoare, ca acesta să-l urască și să se ferească de el. Eu socot că răul trebuie cunoscut pentru a putea aprecia mai bine nemărginita bunătate a lui Dumnezeu, țința ideală și niciodată

atinsă spre care se îndreaptă cele mai bune intenții ale noastre. Și țin să-ți mulțumesc că m-ai ajutat să cunosc, mulțumită învățăturii dumitale, după cum spune *Sfînta Scriptură*, ce e rău și ce e bine, ca să pot vesteji răul și năzui spre bine cu multă rîvnă și în deplină cunoștință de cauză. Mă bucur că nu sînt complet neștiutor și că merg pe drumul care duce drept la virtute și, pe cît stă în putința omului, la desăvîrșire, cunoscător fiind al tuturor frămîntărilor, al tuturor obstacolelor pe care le întîlnim în trecerea ce ne-a fost sortită prin această vale a plîngerii, știind, totodată, și cît de lin, cît de ușor, plăcut și semănat cu flori este, în aparență, drumul care duce la pierzanie și la moartea cea veșnică.

Și mai este ceva, pentru care mă consider obligat să-ți mulțumesc: înțelegerea, toleranța de loc complezentă și ușuratică, ci severă și gravă, pe care dumneata ai știut să mi-o sădești în suflet față de greșelile și păcatele aproapelui.

Spun toate acestea pentru că vreau să-ți vorbesc de o chestiune atît de delicată, atît de spinoasă, încît cu greu găsesc cuvintele potrivite. Pe scurt, mă întreb uneori dacă nu cumva dorința aceasta a mea nu izvorăște, cel puțin în parte, din caracterul relațiilor mele cu tata. Oare în adîncul sufletului am putut să-i iert purtarea față de biată mama, victimă a vieții lui ușuratice ?

Gîndindu-mă îndelung la aceste lucruri, nu găsesc nici o urmă de resentiment în suflet. Ba,

dimpotrivă, inima mi-e plină de recunoştinţă, căci tata m-a crescut cu dragoste, m-a învăţat să-i păstrez mamei o amintire frumoasă, şi s-ar putea spune că, ocupîndu-se de creşterea mea şi dîndu-şi toată silinţa să-mi dea de mic o educaţie cît mai aleasă, a încercat să alunge umbra ei mustrătoare, dacă această umbră, dacă spiritul ei, căci era o femeie bună şi blîndă ca un înger, ar fi fost capabil de mînie. Repet, aşadar, că sînt plin de recunoştinţă faţă de tata; întîi pentru că m-a recunoscut, apoi pentru că, atunci cînd am împlinit zece ani, m-a dat în grija dumitale, şi dumitale îţi datorez totul.

Dacă există în mine vreun germene de virtute, dacă există în mintea mea un dram de cunoştinţe, dacă există în sufletul meu vreun imbold cinstit şi bun, atunci dumitale ţi le datorez pe toate.

Afecţiunea pe care mi-o arată tata e deosebită, e de-a dreptul copleşitoare; preţuirea pe care mi-o acordă e mult mai mare decît ar îndreptăţi-o meritele mele. Poate că şi vanitatea a jucat aici un rol important. În dragostea paternă există o doză de egoism, un fel de prelungire a egoismului fiecăruia dintre noi. Tot ce valorez, presupunînd că aş valora ceva, e socotit de tata drept o creaţie a lui, ca şi cum eu n-aş fi decît o continuare a personalităţii lui, atît în ceea ce priveşte trupul, cît şi sufletul. Dar, oricum, cred că mă iubeşte şi că

în dragostea cu care mă înconjoară există ceva dezinteresat şi mai presus de orice egoism, de altfel scuzabil, ca acela de care ţi-am vorbit.

Simt o mare mîngîiere, o mare linişte în suflet şi pentru aceasta îi mulţumesc din inimă lui Dumnezeu, cînd îmi dau seama din ce în ce mai limpede că glasul sîngelui, această misterioasă legătură care ne uneşte, mă face, dincolo de sentimentul datoriei, să-l iubesc pe tata şi să-l respect. Ar fi îngrozitor să nu-l iubesc astfel şi să trebuiască să mă străduiesc a-l iubi numai pentru a împlini o poruncă a Domnului. Cu toate acestea, mă cuprinde aceeaşi îndoială : mă întreb dacă nu cumva intenţia de a mă face preot sau de a mă călugări, de a nu accepta ori de a accepta numai o mică parte din însemnatele bogăţii care-mi vor fi lăsate ca moştenire, şi de care mă pot bucura chiar fiind în viaţă tata, vine numai din dispreţul meu pentru cele lumeşti, dintr-o adevărată vocaţie pentru viaţa religioasă, ori şi din orgoliu, dintr-un resentiment ascuns, dintr-un reproş, din ceva care există în mine şi care nu iartă ceea ce mama a iertat cu sublimă generozitate. Această îndoială, care mă cuprinde uneori, mă face să mă frămînt ; dar aproape întotdeauna o rezolv în favoarea mea, înclinînd să cred că nu sînt orgolios în atitudinea-mea faţă de tata, că aş accepta tot ce are dacă aş avea nevoie de averea lui, şi sînt fericit că pot să-i fiu recunoscător, indiferent de faptul că mă bucur sau nu de această avere.

La revedere, unchiule ! îți voi scrie mai des de aici înainte, și amănunțit, așa cum m-ai povățuit, chiar dacă nu atît de amănunțit ca astăzi, pentru a nu păcătui prin prolixitate.

28 martie

Începe să mă obosească șederea în aceste locuri și, cu fiecare zi care trece, simt cum crește în mine dorința de a mă întoarce la dumneata și de a fi hirotonisit ; dar tata vrea să mă însoțească, vrea să fie de față la această mare solemnitate și-mi cere să mai rămîn aici cel puțin încă două luni. E atît de atent și de afectuos cu mine, încît mi-ar fi greu, dacă nu chiar imposibil, să nu-i dau ascultare în toate. Voi rămîne deci aici cît timp o să vrea el. Ca să-i fac plăcere, îmi calc pe inimă și încerc să las impresia că-mi plac distracțiile de pe-aici, petrecerile cîmpenești și chiar vînătoarea, însoțindu-l peste tot. Caut să mă arăt mai vesel și mai deschis decît sînt cu adevărat. Cum lumea îmi spune „sfîntul", jumătate în glumă, jumătate serios, eu, din modestie, încerc să ascund aceste aparențe de sfințenie sau măcar să le atenuez și să le fac mai omenești prin distracții nevinovate, afișînd o veselie senină și decentă, care întotdeauna a făcut casă bună cu sfințenia sau cu sfinții. Cu toate acestea, mărturisesc că glumele și che-

furile de pe-aici, anecdotele grosolane şi veselia zgomotoasă mă obosesc. N-aş vrea să păcătuiesc prin bîrfă şi clevetire, chiar dacă o fac cu multă chibzuinţă şi sînt sigur că totul va rămîne între noi ; dar adesea mă bate gîndul că poate ar fi o misiune mai grea să propovăduiesc morala cea adevărată şi să-i aduc cît de cît pe calea mîntuirii pe camenii aceştia, şi că ar fi mai normal şi mai merituos decît să mă duc în India, în Persia ori în China, lăsînd în părăsire atîţia compatrioţi, care, chiar dacă nu sînt cu desăvîrşire pierduţi, sînt într-o oarecare măsură rătăciţi. Cine ştie ! Unii spun că ideile din ziua de azi, materialismul şi lipsa de credinţă poartă toată vina ; dar dacă e aşa şi dacă au un efect atît de nefast, aceasta de bună seamă că se produce într-un mod ciudat, magic, diabolic, şi nu pe căi naturale, căci un lucru e sigur : nimeni nu citeşte aici vreo carte, nici bună, nici rea, aşa că nu izbutesc să înţeleg cum de pot să cadă pradă teoriilor vătămătoare care circulă în ziua de astăzi. Vor fi plutind în aer aceste teorii, ca miasmele unei molime ? Poate (şi mi-e ciudă că nu pot alunga acest gînd păcătos, pe care ţi-l împărtăşesc numai dumitale), poate că vina o poartă însuşi clerul. Este oare clerul din Spania la înălţimea menirii sale ? Merg oare slujitorii bisericii prin sate, ca să aducă lumina şi morala *Evangheliei* ? Şi oare sînt toţi aceşti slujitori capabili să facă aceasta ? Simt o chemare adevărată toţi cei care se consacră vieţii religioase şi

mîntuirii sufletelor, sau este pentru ei doar un mod de a-şi asigura existenţa, ca oricare altul, cu singura deosebire că astăzi se îndreaptă spre preoţie numai nevoiaşii, cei săraci şi lipsiţi de speranţa că se vor putea îmbogăţi altfel, din pricină că această „carieră" oferă o situaţie mai puţin strălucită decît altele ? Oricum ar fi, faptul că preoţii cu har şi cu învăţătură sînt rari îmi sporeşte şi mai mult dorinţa de a mă face preot. N-aş vrea să mă las înşelat de amorul meu propriu : îmi cunosc toate defectele ; dar simt în sufletul meu o adevărată chemare, şi multe dintre aceste defecte vor putea fi îndreptate cu ajutorul lui Dumnezeu.

Acum trei zile a avut loc petrecerea dată de Pepita Jiménez, despre care ţi-am vorbit. Deoarece femeia asta trăieşte foarte retrasă, n-am cunoscut-o pînă în ziua sindrofiei ; mi s-a părut într-adevăr frumoasă, cum i s-a dus vestea, şi am observat că se poartă faţă de tata cu atîta bunăvoinţă, încît, cel puţin dacă judeci după aparenţe, îi dă o oarecare speranţă că în cele din urmă va ceda şi va accepta să-i acorde mîna.

Şi cum e foarte posibil să-mi devină mamă vitregă, am privit-o cu luare-aminte ; mi se pare o femeie deosebită, dar nu reuşesc să-i definesc exact trăsăturile morale. Există un echilibru interior, o pace zugrăvită pe chipul ei, care ar putea să provină dintr-o răceală a spiritului şi a inimii, din faptul că e foarte stăpînă pe sine şi calculează totul, avînd simţire puţină sau chiar de loc, dar

ar putea să provină la fel de bine din alte însuşiri sufleteşti : din liniştea conştiinţei, din puritatea aspiraţiilor şi din convingerea că îşi îndeplineşte pe lumea aceasta datoriile pe care i le impune societatea, putînd astfel să-şi concentreze gîndurile asupra unor lucruri mai înalte, care constituie ţelul suprem al vieţii sale. Fapt sigur e că, fie pentru că în această femeie totul e calcul şi mintea ei nu se înalţă în sferele superioare, fie pentru că îmbină prozaismul vieţii cu poezia visurilor sale într-o perfectă armonie, nimic la ea nu distonează cu cadrul general în care se află, şi totuşi are o distincţie naturală care o înalţă şi o desprinde de lucrurile înconjurătoare. Nu face paradă învеşmîntîndu-se în straie ţărăneşti, nici nu se îmbracă după moda orăşenească : îmbină ambele feluri de veşminte, în aşa fel încît pare o doamnă, dar o doamnă de ţară. Îşi ascunde cu străşnicie, după cît îmi pot da seama, grija pe care o are faţă de ea însăşi ; nu se observă că ar folosi dresuri şi farduri ; dar albeaţa mîinilor, unghiile îngrijite şi lăcuite, şi toată curăţenia şi eleganţa cu care se îmbracă dovedesc că aceste lucruri o preocupă mai mult decît s-ar putea crede din partea unei persoane care trăieşte la ţară şi despre care se spune, pe deasupra, că dispreţuieşte deşertăciunea lumii şi se gîndeşte numai la lucruri sfinte.

Casa ei străluceşte de curăţenie, şi totul e într-o ordine perfecă. Mobilele nu sînt nici artistice, nici

elegante ; dar nici nu se poate spune că sînt pretenţioase sau de prost gust. Ca să-şi înfrumuseţeze locuinţa, atît în curte, cît şi în odăi şi pe coridoare a pus o mulţime de flori şi plante decorative. Ce-i drept, n-are nici o plantă rară şi nici o floare exotică ; dar plantele şi florile ei, dintre cele mai comune pe aici, sînt îngrijite cu o atenţie deosebită.

Cîţiva canari, ţinuţi în colivii aurite, înveselesc cu trilurile lor întreaga casă. Se cunoaşte că stăpîna simte nevoia să aibă în preajmă vieţuitoare asupra cărora să-şi reverse duioşia ; aşa se face că, pe lîngă cîteva slujnice, pe care s-ar spune că şi le-a ales anume frumoase, căci nu poate fi o simplă întîmplare să fie toate astfel, are în casă, ca fetele bătrîne, diferite păsări şi animale care îi ţin tovărăşie : un papagal, o căţeluşă lăţoasă pe care o spală mereu, şi vreo două-trei pisici, atît de blînde şi de prietenoase, încît ţi se aşază în braţe de cum te cunosc.

La un capăt al încăperii principale e un fel de capelă, unde se află o statuetă strălucitoare a Pruncului Isus, alb şi blond, cu ochii albaştri şi destul de drăgălaş. E îmbrăcat în atlaz alb, iar pe umeri poartă o mantie albastră, plină de steluţe de aur, şi e acoperit peste tot cu zorzoane şi giuvaeruri. Micul altar în care se află Pruncul Isus e împodobit cu flori, şi jur-împrejur ramuri de spini artificiali şi cununi de lauri, iar în altar, la

care se ajunge suind cîteva trepte mici, sînt o mulțime de lumînări aprinse.

Văzînd toate astea, nu știu ce să mai zic ; dar sînt înclinat să cred că văduva se iubește pe sine mai mult decît orice altceva, și că pisicile, canarii, florile și chiar statueta Pruncului Isus le ține numai pentru plăcerea ei și satisfacerea acestui amor propriu ; și poate că în adîncul sufletului ei Pruncul Isus nu-și are locul mult mai presus de canari și de pisici.

Nu se poate tăgădui că Pepita Jiménez e o femeie fină : nici o glumă de prost gust, nici o întrebare nelalocul ei despre chemarea mea sau despre hirotonisirea care va avea loc în curînd nu i-au ieșit de pe buze. A vorbit cu mine despre lucrurile de pe aici, despre muncile cîmpului, despre ultimul cules al viilor și al măslinilor și despre felul în care s-ar putea îmbunătăți calitatea vinurilor ; totul cu mult tact și naturalețe, fără a arăta dorința de a trece drept foarte pricepută.

Tata a fost foarte galant ; părea întinerit, și dovezile de atenție curtenitoare față de doamna gîndurilor lui erau primite, dacă nu cu dragoste, cel puțin cu bunăvoință.

Au mai fost la sindrofie medicul, notarul și părintele vicar, prieten bun al casei și duhovnicul Pepitei.

Părintele vicar trebuie să aibă o părere foarte bună despre ea, căci m-a luat de cîteva ori deoparte și mi-a lăudat dărnicia ei, mi-a vorbit des-

pre pomenile pe care le face şi despre cît e de miloasă şi de bună cu toată lumea ; pe scurt, mi-a spus că e o sfîntă.

După ce l-am ascultat pe părintele vicar, în a cărui părere am toată încrederea, nu pot decît să doresc ca tata să se însoare cu Pepita. De vreme ce tata nu e omul potrivit pentru o viaţă de penitenţă, aceasta ar fi singura cale de a-şi schimba felul de trai atît de agitat şi chiar furtunos de pînă acum cu o viaţă statornică şi, nu zic ireproşabilă, dar cel puţin ordonată şi paşnică.

Cînd am plecat de la Pepita Jiménez şi ne-am întors acasă, tata mi-a destăinuit gîndurile sale : mi-a spus că a fost un mare zurbagiu, că a dus o viaţă foarte uşuratică şi că nu vede alt mijloc de a se îndrepta, în pofida anilor săi, dacă femeia aceea, care e salvarea lui, nu-l iubeşte şi nu acceptă să se mărite cu el. Socotind apoi de la sine înţeles că-l va iubi şi-l va lua de bărbat, tata mi-a vorbit şi de partea materială : mi-a spus că e foarte bogat şi că-mi va lăsa o avere bunicică, din care să pot trăi fără grijă, chiar de-ar fi să mai aibă şi alţi copii. Eu i-am răspuns că pentru proiectele şi idealurile vieţii mele aveam nevoie de foarte puţini bani şi că cea mai mare mulţumire a mea este să-l văd pe el fericit, cu nevastă şi copii, renunţînd pentru totdeauna la vechile lui aventuri de dragoste. Pe urmă mi-a vorbit cu atîta sinceritate şi entuziasm de dorinţa de a-şi vedea împlinită iubirea, încît s-ar fi zis că eu eram tatăl

și că în orice caz eram mai bătrîn, iar el un băiețandru de vîrsta mea sau chiar mai tînăr. Ca să-mi laude meritele logodnicei sale și dificultățile cuceririi ei, mi-a înfățișat calitățile celor cincisprezece sau douăzeci de pretendenți pe care-i avusese Pepita, toți de condiție bună, și care plecaseră cu coada-ntre picioare. În ceea ce-l privește, după cum mi-a explicat, pînă la un punct fusese și el respins, dar se mîngîia cu gîndul că nu fusese un refuz definitiv, dat fiind că Pepita îl respecta foarte mult și-i arăta atîta simpatie, încît, chiar dacă această simpatie nu era o dovadă de dragoste, s-ar fi putut ușor preface în dragoste printr-o prietenie de lungă durată și printr-o adorație statornică din partea lui. În afară de aceasta, cauza indiferenței Pepitei constituie pentru tata ceva surprinzător și de neînțeles, care pînă la urmă trebuie să se risipească. Pepita nu vrea să se retragă la mînăstire, și nici nu simte înclinare pentru o viață de renunțări: în ciuda izolării și cucericiei, se vede prea bine că-i face plăcere să se știe admirată. Curățenia și grija pentru persoana ei n-au nimic monahal. Vina pentru indiferența pe care i-o arăta Pepita, spune tata, o poartă, fără îndoială, mîndria ei, care e în mare parte întemeiată; are multă grație și e foarte distinsă; e o ființă superioară prin inteligența și prin firea ei voluntară, oricît s-ar strădui ea să se ascundă sub haina modestiei: atunci cum ar fi putut să-și dea inima unuia din neisprăviții care-o pe-

țiseră pînă atunci ? Ea își închipuie că inima îi e plină de o iubire nețărmurită pentru Dumnezeu, și că numai Dumnezeu o poate împărtăși, pentru că nu i-a ieșit în cale pînă acum nici un muritor îndeajuns de inteligent și de plăcut care s-o facă să-l uite nici măcar pe Pruncul Isus din capela ei. Chiar dacă ți se pare lipsă de modestie din partea mea, a adăugat tata, eu mă simt măgulit că sînt fericitul muritor ales de ea.

Acestea sînt, dragă unchiule, grijile și ocupațiile tatei în satul ăsta, și cu aceste chestiuni, atît de ciudate pentru mine și atît de străine de intențiile și gîndurile mele, îmi pierd și eu timpul, căci tata îmi vorbește aproape numai despre ele și vrea să-mi cunoască părerea.

S-ar părea că nemăsurata bunăvoință pe care mi-ai arătat-o cu laudele dumitale a făcut să-mi meargă faima de bun sfetnic ; trec drept o comoară de înțelepciune ; toți îmi povestesc necazurile lor și-mi cer să le arăt drumul pe care trebuie să-l urmeze. Pînă și preabunul părinte vicar, expunîndu-se primejdiei de a dezvălui taina spovedaniei, a venit să mă consulte asupra cîtorva cazuri de conștiință care i s-au înfățișat la confesional.

Mi-a atras cu deosebire atenția unul din aceste cazuri, pe care părintele vicar l-a povestit, ca și pe celelalte, pe un ton foarte misterios și fără să-mi spună numele persoanei cu pricina. Părintele vicar mi-a spus că una din fiicele sale spiri-

tuale venite la spovedanie i-a mărturisit că are mari mustrări de cuget pentru că, simţindu-se atrasă cu o forţă nestăpînită către o viaţă de singurătate şi de visare, se teme totuşi uneori că această pornire evlavioasă nu e însoţită de o adevărată umilinţă şi că, într-o oarecare măsură, ar îndemna-o şi împinge-o spre o asemenea viaţă însuşi demonul trufiei.

Să iubeşti pe Dumnezeu mai presus de orice, să-l cauţi în mijlocul inimii, unde se află, să te purifici de toate patimile şi slăbiciunile pămînteşti pentru a te contopi cu El, sînt desigur dorinţe cuvioase şi hotărîri vrednice de laudă ; dar totul este să poţi şti, să-ţi poţi da seama dacă nu cumva pornesc dintr-un amor propriu exagerat. Oare se nasc — pare că se gîndeşte biata fată chinuită de aceste mustrări de cuget — din faptul că în înfumurarea mea, deşi sînt nevrednică şi păcătoasă, cred că sufletul meu preţuieşte mai mult decît al semenilor mei ; că frumuseţea lăuntrică a cugetului şi a voinţei mele s-ar tulbura şi s-ar întuneca din pricina iubirii pe care mi-o arată fiinţele pe care le cunosc şi pe care le socotesc nevrednice să le răsplătesc cu iubirea mea ? Îl iubesc oare pe Domnul, nu zic mai presus de toate cele pămînteşti, cu o dragoste fără margini, dar măcar mai mult decît cele cîteva lucruri care mă înconjoară şi care nu mă mulţumesc, pentru care n-am nici un respect şi care nu-mi pot umple inima ?

Dacă acesta este temeiul credinței mele, atunci există în ea două mari lipsuri : mai întîi, faptul că nu se bizuie pe o dragoste curată pentru Dumnezeu, plină de umilință și milostivire, ci pe trufie ; în al doilea rînd, faptul că această credință nu e nezdruncinată și adevărată, ci plutește undeva în aer, căci cine m-ar putea încredința că sufletul meu nu poate să uite această iubire pentru Atoatefăcătorul, cînd nu-l iubește cu o dragoste nemărginită, ci numai pentru că n-a întîlnit o făptură pe care s-o socotească vrednică de iubirea ei ?

Asupra acestui caz de conștiință, destul de complicat și prin urmare în stare să tulbure adînc pe o fată de la țară, a venit să mă consulte părintele vicar. Eu am încercat să mă feresc de a-mi spune părerea, justificîndu-mi rezerva prin lipsa de experiență și prin vîrsta mea fragedă ; dar părintele vicar a ținut atît de mult să afle ce cred, încît n-am avut încotro și a trebuit să stau de vorbă despre acest caz. I-am spus, și tare m-aș bucura să știu că dumneata mă aprobi, că cel mai important lucru pentru această fată sărmană care i s-a spovedit este să privească cu mai multă bunăvoință pe oamenii din jurul ei, și în loc să cîntărească și să disece defectele lor cu scalpelul criticii, să încerce să le acopere cu mantia îngăduinței scoțînd în relief toate calitățile lor și cîntărindu-le cu înțelegere, pentru a ajunge să-i iubească și să-i stimeze ; că trebuie să se străduiască

să vadă în fiecare om o făptură vrednică de dragoste, un adevărat semen, un egal, un suflet care poartă înlăuntrul său o comoară de însuşiri minunate şi de virtuţi creştineşti, într-un cuvînt, o fiinţă făcută după chipul şi asemănarea Domnului. Înălţate astfel în ochii săi lucrurile ce-o înconjoară, iubindu-i şi respectîndu-i pe oameni pentru ceea ce sînt şi pentru ceea ce ar putea să fie, căutînd să nu se arate mai presus decît ei, ci, dimpotrivă, pătrunzînd cu sînge rece în adîncurile conştiinţei noastre, pentru a ne descoperi toate greşelile şi păcatele, şi dobîndind sfînta umilinţă şi lepădarea de sine, îşi va simţi inima cuprinsă de dragoste pentru semeni şi nu-i va mai dispreţui. Astfel va ajunge să preţuiască într-adevăr oamenii şi lucrurile, descoperind partea bună a fiecăruia, iar dacă pe această temelie se naşte apoi şi se înalţă iubirea pentru Domnul cu o putere de neînvins, nu mai există primejdia ca această iubire să izvorască dintr-o prea mare preţuire de sine, din trufie sau dintr-un dispreţ nedrept pentru aproape, ci va izvorî din curata şi sfînta preţuire a frumuseţii şi a bunătăţii Sale nesfîrşite.

Dacă, aşa cum bănuiesc, Pepita Jiménez e aceea care i-a împărtăşit părintelui vicar aceste îndoieli şi frămîntări sufleteşti, mi se pare că tata nu se poate încă lăuda că e iubit prea mult ; dar dacă părintele vicar va ţine seamă de părerea mea şi-i dă sfatul pe care i l-aş fi dat eu, şi dacă ea îl

primește și-l pune în practică, atunci ori va deveni o Marie de Agreda [1] sau cam așa ceva, ori, ceea ce e mai probabil, va lăsa deoparte misticismul și disprețul, se va resemna și va accepta mulțumită mîna și inima tatei, care nu-i cu nimic mai prejos decît ea.

4 aprilie

Din pricina monotoniei în care se desfășoară viața mea aici, am început să mă cam plictisesc, și nu pentru că în altă parte viața mea ar fi fost mai plină de mișcare ; ba dimpotrivă, aici mă plimb mult, și pe jos și călare, hoinăresc pe cîmp și, ca să-i fac plăcere tatei, frecventez cazinouri și petreceri ; în sfîrșit, trăiesc în largul meu, ca și cum n-aș fi făcut altceva pînă acum. Dar viața mea intelectuală e nulă ; nu citesc nici o carte și nu mi se lasă o clipă de răgaz, ca să pot gîndi și medita în tihnă ; și cum farmecul vieții mele adevărate stă în aceste gînduri și meditații, cea pe care o duc acum mi se pare monotonă. Numai mulțumită răbdării pe care dumneata mi-ai recomandat s-o am în orice împrejurare, pot s-o suport.

[1] Maria de Jesús de Agreda (1602—1665), stareță a mînăstirii din Agreda (la numai douăzeci și opt de ani, cu dispensă papală), și scriitoare mistică, autoare a cărții *Orașul mistic al Domnului*, combătută de Sorbona și interzisă de Inchiziție.

Un alt motiv pentru care spiritul meu nu e pe deplin liniştit îl constituie dorinţa, pe care o simt din ce în ce mai vie, de a mă hirotonisi, aşa cum m-am hotărît încă de acum cîţiva ani. Mi se pare că în aceste clipe, cînd e atît de aproape împlinirea acestui vis statornic al vieţii mele, e o profanare să-mi îndrept gîndurile spre alte lucruri. Atît de mult mă chinuie această idee şi atîta îmi tot frămînt mintea cu ea, încît admiraţia mea pentru frumuseţea celor create de Dumnezeu, pentru cerul plin de stele în aceste nopţi senine de primăvară şi în acest ţinut al Andaluziei ; pentru aceste cîmpii vesele, înveşmîntate acum în verdele semănăturilor, şi pentru aceste răcoroase şi plăcute grădini cu alei atît de frumoase şi pline de umbră, cu pîrîuri line şi canale de irigaţie, cu atîtea locuri retrase şi sălbatice, cu atîtea păsări cu viers frumos şi cu atîtea flori şi ierburi înmiresmate ; această admiraţie şi înflăcărare a mea, repet, care altădată mi se părea că se împacă de minune cu sentimentul religios ce-mi umplea sufletul, stimulîndu-l şi înnobilîndu-l, necum slăbindu-l, astăzi aproape că mi se par a fi o distracţie cu păcat şi o uitare de neiertat a celor veşnice pentru cele trecătoare, a celor sfinte şi mai presus de simţurile noastre pentru cele pămînteşti care ne cad sub simţuri. Deşi n-am făcut mari progrese pe calea virtuţii, deşi spiritul meu n-a fost niciodată liber de nălucirile închipuirii, deşi fiinţa mea lăuntrică n-a fost scutită de impresiile lumii din

afară şi de obositoarea metodă discursivă, deşi n-am fost în stare să mă concentrez printr-o iubire puternică înăuntrul marginilor strîmte ale inteligenţei pure, în chiar miezul raţiunii, pentru a afla acolo adevărul şi bunătatea, dezvelite de imagini şi de forme, îţi mărturisesc că mi-e tare frică să nu ajung să mă rog numai de formă, ca o făptură robită trupului şi atît de puţin cucernică ce sînt. Meditaţia pur raţională îmi inspiră neîncredere. N-aş vrea să ajung la cunoaşterea lui Dumnezeu pe calea raţionamentelor, nici să trebuiască să caut motive de iubire pentru a-l iubi. Aş vrea să mă înalţ în zbor pînă la El, şi să mă prosternez în faţa Lui. Cine mi-ar putea da aripi ca de porumbel, ca să zbor pînă la Acela pe care sufletul meu îl adoră ? Dar care sînt, unde sînt meritele mele ? Unde-mi sînt umilinţa, lungile rugăciuni şi posturile ? Ce fapte bune am săvîrşit eu, Doamne, ca să mă învredniceşti cu privirea Ta ?

Ştiu prea bine că necredincioşii din ziua de astăzi învinuiesc fără nici un temei sfînta noastră religie, că îndeamnă sufletele să urască cele lumeşti, să nesocotească natura, s-o dispreţuiască, ba chiar să se teamă de ea, ca şi cum ar fi în ea ceva diavolesc, şi că înăbuşă dragostea şi toate simţămintele omeneşti prin ceea ce ei numesc monstruosul egoism al iubirii de Dumnezeu, deoarece socotesc că sufletul se iubeşte de fapt pe sine însuşi iubindu-l pe Dumnezeu. Ştiu prea bine că nu e aşa, că nu aceasta e adevărata credinţă, că

dragostea pentru Dumnezeu înseamnă bunătate, și că să-l iubești pe Dumnezeu înseamnă să iubești toate lucrurile, căci totul e în Dumnezeu și Dumnezeu e în toate, într-un chip înălțător și inefabil. Știu prea bine că nu păcătuiesc iubind făpturile creației din dragoste pentru Dumnezeu, fiindcă asta înseamnă să le iubești cum se cuvine ; căci ce altceva sînt ele decît întruparea și dovada dragostei lui Dumnezeu. Și totuși, atunci cînd pătrund într-un crîng înfrunzit, cînd aud cîntecul privighetorii în tăcerea nopții, cînd ascult ciripitul rîndunelelor sau gungurițul turturelelor îndrăgostite, cînd privesc florile cîmpului sau stelele cerului, simt un fel de teamă ciudată, o mustrare de cuget neașteptată, o remușcare abia simțită și greu de definit care mă muncește de cîtva timp, și atunci mă cuprinde ca altădată, în adolescență sau în copilărie, un val de duioșie, ba chiar de entuziasm. Îmi trece prin minte, uneori, că în toate acestea există o anume beție a simțurilor, ceva care mă face să uit, cel puțin pentru moment, de aspirațiile mai înalte ale sufletului. N-aș vrea ca spiritul meu să păcătuiască împotriva cărnii ; dar nici nu vreau ca frumusețea materiei, desfătările ei, chiar cele mai delicate, subtile și inefabile, chiar cele care sînt percepute mai mult de spirit decît de trup, ca șuieratul subțire al vîntului proaspăt încărcat de aromele cîmpului, ca ciripitul păsărilor, ca maiestuoasa și adînca tăcere a ceasurilor nopții, în grădini și livezi,

să mă distragă de la contemplarea frumuseții superioare, și să micșoreze, chiar dacă ar fi numai pentru o clipă, dragostea mea pentru creatorul acestei armonioase alcătuiri a lumii.

Știu că aceste lucruri materiale sînt ca literele unei cărți, sînt ca semnele și caracterele din care sufletul, citindu-le cu atenție, poate desprinde înțelesuri adînci și poate afla și descoperi frumusețea Domnului, care, chiar într-un chip nedesăvîrșit, se găsește în ele ca o copie sau mai degrabă ca un cifru, căci n-o pictează, ci o reprezintă. Pe această distincție mă bizui, uneori, ca să-mi întăresc sentimentul datoriei și să mă umilesc. Pentru că îmi zic : dacă iubesc frumusețea lucrurilor pămîntești așa cum sînt ele, și dacă le iubesc peste măsură, cad în idolatrie : trebuie să iubesc această frumusețe ca semn, ca reprezentare a unei frumuseți ascunse și supranaturale, care valorează de mii de ori mai mult, care-i e incomparabil superioară în toate.

Acum cîteva zile am împlinit douăzeci și doi de ani. Atît de mare a fost pînă acum fervoarea mea religioasă, încît n-am cunoscut altă iubire în afară de iubirea curată pentru bunul Dumnezeu și religia Sa sfîntă, pe care aș vrea s-o propovăduiesc și s-o fac să triumfe pe tot cuprinsul pămîntului. Mărturisesc că unele sentimente profane s-au amestecat cu iubirea curată pentru Domnul. Dumneata știi bine toate astea, căci ți le-am spus de

nenumărate ori ; şi mi-ai răspuns, privindu-mă cu bunăvoinţa dumitale obişnuită, că oamenii nu sînt îngeri şi că simplul fapt de a pretinde atîta perfecţiune este o dovadă de trufie ; că trebuie numai să-mi temperez sentimentele acestea, nu să le înăbuş cu totul. Dragostea pentru ştiinţă, dragostea pentru propria ta faimă, izvorîtă chiar din această ştiinţă şi împinsă pînă acolo unde începi să-ţi formezi despre tine însuţi o părere foarte bună ; pasiuneá aceasta, trăită cu măsură, vegheată şi domolită de umilinţa creştinească şi îndreptată spre ţeluri înalte, este, fără îndoială, întrucîtva egoistă ; dar poate sluji de imbold şi sprijin pentru cele mai ferme şi nobile hotărîri. Gîndul care mă munceşte astăzi nu este, prin urmare, că aş fi prea trufaş, că aş avea prea multă încredere în mine însumi, prea multă sete de glorie pe lumea asta şi o prea nepotolită curiozitate ştiinţifică ; nu e nimic din toate acestea ; nimic care să aibă legătură cu egoismul, ba chiar, într-un anume fel, dimpotrivă. Simt o moliciune, o oboseală, o slăbire a voinţei, din nimica toată îmi dau lacrimile ; plîng cu atîta uşurinţă, înduioşat de vederea unei flori gingaşe sau cînd privesc licărirea misterioasă, blîndă şi pîlpîitoare a unei stele îndepărtate, încît aproape că mă cuprinde spaima.

Spune-mi, te rog, ce crezi dumneata despre toate acestea ; spune-mi dacă starea mea sufletească nu e cumva bolnăvicioasă.

Petrecerile cîmpeneşti se ţin lanţ, şi eu trebuie să iau parte la ele, deşi nu-mi face nici o plăcere.

Tata m-a luat cu el ca să-mi arate aproape toate sforile lui de moşie şi, la fel ca prietenii lui, e de-a dreptul uimit că nu sînt cu totul neştiutor în ale agriculturii. S-ar părea că pentru ei studiul teologiei, căreia m-am dedicat, e cu totul opus cunoaşterii naturii. Să fi văzut cum m-au admirat pentru ştiinţa mea, văzînd că pot deosebi la butucii de viţă, căreia abia începeau să-i apară frunzele, soiul Pedro-Jiménez de cel ţărănesc şi de viţa Don-Bueno ! Şi cum s-au mai minunat că, mergînd printre semănăturile verzi, am ştiut să deosebesc orzul de grîu şi anasonul de bob ; că pot recunoaşte mulţi pomi fructiferi şi arbori decorativi şi că, pînă şi printre buruienile de cîmp, pot ghici multe denumiri şi pot înşira destule particularităţi şi însuşiri !

Pepita Jiménez, care a aflat de la tata cît de mult îmi plac grădinile de pe aici, ne-a invitat să vizităm una din grădinile pe care le are în apropiere de sat şi să mîncăm fragi timpurii. Această dorinţă a Pepitei de a-i face plăcere tatei, care vrea să-i ceară mîna şi pe care ea îl tratează cu indiferenţă, mi se pare uneori că are o doză de cochetărie care nu merită decît dezaprobare : dar de îndată ce o văd pe Pepita şi o găsesc atît de firească, de spontană şi de cuminte, gîndul acesta

rău mă părăsește și-mi închipui că în tot ce face e numai nevinovăție și că nu urmărește altceva decît să păstreze relațiile de bună prietenie care o leagă de familia noastră.

Oricum ar fi, alaltăieri am fost să vedem grădina Pepitei. E un loc atît de frumos, încît cu greu ți-ai putea închipui altul mai plăcut și mai pitoresc. Pîrîul care udă aproape toate aceste grădini, întretăiat de mii de șănțulețe de irigație, curge chiar pe lîngă grădina pe care am vizitat-o ; aici se formează un iaz și, cînd se deschide zăgazul, apa rămasă după irigare cade într-o rîpă adîncă împrejmuită de amîndouă părțile de plopi și răchită neagră, abanoși și alți arbori înfrunziți. Pîrîul, cu apa lui curată și transparentă, se prăvălește într-o cascadă înspumată, apoi își urmează cursul șerpuitor în albia pe care i-a croit-o natura însăși, smălțuindu-i malurile cu mii de ierburi și flori și acoperindu-le acum cu o mulțime de violete. Povîrnișurile dintr-o parte a grădinii sînt pline de nuci, smochini, aluni și alți pomi fructiferi. Iar în porțiunea dreaptă se află straturi de legume, de fragi, de roșii, cartofi, fasole și ardei, și o grădiniță cu o mulțime de flori, din acelea care cresc de obicei pe-aici. Peste tot dai de tufe de trandafiri, de toate soiurile. Căsuța grădinarului e mai drăguță și mai curată decît cele care se văd de obicei prin partea locului, și alături de căsuță mai e o clădire mică rezervată proprietarului, unde Pepita ne-a primit cu o gustare delicioasă,

al cărei pretext au fost fragii, că doar pentru asta venisem. Ni s-au adus fragi la discreție, uimitor de mulți dacă ții seamă că nu le-a sosit încă vremea, și ne-au fost serviți cu lapte de la caprele Pepitei.

Au participat la această mică excursie medicul, notarul, mătușa mea *doña* Casilda, tata și eu ; ne-a însoțit, desigur, nelipsitul părinte vicar, duhovnicul și chiar mai mult decît duhovnic, un adevărat admirator care o laudă tot timpul pe Pepita.

Dovadă a unui rafinament întrucîtva sibaritic, gustarea nu ne-a fost servită nici de grădinar, nici de nevasta lui, nici de băiatul lor și nici de vreun alt țăran, ci de două fete frumoase, slujnice și într-un fel cameriste ale Pepitei, îmbrăcate țărănește, cu mult gust și strălucind de curățenie. Purtau veșminte de percal de culori atrăgătoare, scurte și strînse pe corp, șaluri de mătase care le acopereau umerii, aveau capul descoperit, împodobit cu strălucitorul și bogatul lor păr negru, împletit în cozi care fuseseră apoi legate la spate într-un coc, iar pe frunte bucle prinse cu ace de păr, numite pe aici melcișori. În coc, cele două fete aveau, prins frumos, cîte un trandafir abia înflorit.

Straiele Pepitei nu erau nici ele orășenești, atît numai că țesătura era mai bogată și de culoare neagră. Fusta, din stofă de lînă merinos, avea aceeași croială ca acelea ale slujnicelor și, fără a fi prea scurtă, nici nu se tîra pe jos ca să se murdă-

reasca măturînd praful de pe drum. Un mic şal negru îi acoperea şi ei umerii şi pieptul, după portul locului, dar părul nu-i era pieptănat cu prea mult meşteşug, şi nu-şi prinsese în el nici trandafiri, nici ace de preţ şi nici o altă podoabă în afară de aurul lui natural. Singurul lucru în care se deosebea de obiceiurile de la ţară şi, după cum am putut să observ, pe care punea un preţ deosebit, erau mănuşile. Se spune că-şi îngrijeşte în chip deosebit mîinile şi poate e şi puţină ambiţie deşartă în dorinţa ei de a le păstra foarte albe şi frumoase, cu unghiile lustruite şi vopsite cu roşu ; dar chiar dacă are această ambiţie, e cu totul de iertat o asemenea slăbiciune omenească, şi la urma urmei, dacă-mi aduc bine aminte, cred că Sfînta Teresa avea aceeaşi slăbiciune cînd era tînără, ceea ce n-a împiedicat-o să fie o sfîntă atît de mare.

Dar, deşi nu i-o iert, îmi explic această frivolitate. E atît de distins, de aristocratic să ai o mînă frumoasă ! Uneori mi se pare chiar că e ceva simbolic în asta. Mîna e instrumentul operelor noastre, semnul noblеţei noastre, mijlocul prin care inteligenţa îmbracă forma gîndurilor artistice ; ea săvîrşeşte actele de voinţă şi exercită stăpînirea pe care Dumnezeu a acordat-o omului asupra tuturor vieţuitoarelor. O mînă aspră, nervoasă, puternică, poate chiar bătătorită, a unui truditor al pămîntului, a unui muncitor, dovedeşte noblеţea acestei stăpîniri ; dar în ceea ce are ea mai aspru

și material. În schimb, mîinile Pepitei, care par diafane ca alabastrul, deși cu ușoare nuanțe trandafirii, în care ai impresia că vezi pulsînd sîngele curat și subțire, care dă vinelor sale un ușor reflex albăstrui ; aceste mîini cu degete subțiri și desenate cu o măiestrie fără egal par simbolul stăpînirii magice, al dominației misterioase pe care o are și o exercită spiritul omenesc, fără vreo forță materială, asupra tuturor celor create la început de Dumnezeu și pe care, prin mijlocirea omului, Dumnezeu le contemplă și le desăvîrșește. Pare cu neputință ca o făptură cu mîini ca ale Pepitei să aibă vreun gînd necurat, vreo idee vulgară, vreun proiect josnic, căci ar fi cu totul nepotrivit cu mîinile acelea curate ce urmează să-l ducă la îndeplinire.

Nici nu mai trebuie să-ți spun că tata o pierdea din ochi, ca întotdeauna, de parc-ar fi fost fermecat, iar ea s-a arătat foarte atentă și plină de duioșie față de el, deși cu o duioșie mai filială decît ar fi dorit tata. E în afară de orice îndoială că tata, în pofida reputației sale de om nu tocmai respectuos, ba chiar destul de îndrăzneț cu femeile, o tratează pe Pepita cu atîta respect și considerație, cum nici Amadís n-a arătat doamnei sale Oriana în vremea, vitregă pentru el, cînd îi implora iubirea și se arăta peste măsură de galant față de ea : nici un cuvînt nelalocul lui, nici un compliment prea îndrăzneț sau necuviincios, nici o glumă în doi peri, din cele pe care atît de des și

le permit andaluzii. Abia dacă ar cuteza să-i spună Pepitei „ce ochi frumoşi ai" ; şi te încredinţez că dacă i-ar spune-o n-ar minţi, căci are nişte ochi mari, verzi ca ai Circei, frumoşi şi migdalaţi ; şi faptul că ea pare a nu şti aceasta, că nu poţi descoperi la dînsa nici cea mai mică intenţie de a plăcea cuiva sau de a ademeni pe cineva cu dulceaţa privirilor ei le dă şi mai mare preţ. S-ar zice că pentru ea ochii nu slujesc decît la vedere şi la nimic altceva. Tocmai pe dos decît bănuiesc eu, după cîte am auzit, că socotesc cele mai multe femei tinere şi frumoase, care fac din ochi o armă de luptă, un fel de fulger care farmecă şi subjugă inimile cu scăpărarea lui. Departe de a fi astfel, în ochii Pepitei se citeşte o seninătate şi o linişte cum nu poţi afla decît privind bolta cerului. Dar asta nu înseamnă că privirea lor e rece şi indiferentă. Ochii ei sînt plini de blîndeţe şi de dulceaţă. Se opresc cu duioşie asupra unei raze de soare, asupra unei flori, asupra tuturor lucrurilor neînsufleţite ; dar cu şi mai multă afecţiune, văzînd o simţire mai blîndă, mai umană şi mai bună, se opresc asupra aproapelui, fără ca acesta, oricît ar fi de tînăr, de chipeş şi de plin de sine, să cuteze a presupune altceva decît bunătate şi iubire pentru semeni şi, cel mult, o simpatie prietenească în privirea aceea senină şi liniştită.

Mă gîndesc uneori dacă nu cumva toate acestea sînt studiate ; dacă nu cumva Pepita joacă teatru ; dar atunci prefăcătoria ei ar fi atît de perfectă şi

comedia pe care ar juca-o atît de bine ascunsă, încît pare totuşi cu neputinţă să fie astfel. Natura însăşi, prin urmare, călăuzeşte şi slujeşte de normă acestei priviri şi acestor ochi. Fără îndoială că Pepita şi-a iubit mai întîi mama, apoi împrejurările au făcut-o să-l iubească pe *don* Gumersindo din datorie, ca pe tovarăşul ei de viaţă ; pe urmă neîndoios că s-a stins în sufletul ei orice pasiune pe care ar fi putut să i-o inspire vreun lucru pămîntesc şi a început să-l iubească pe Dumnezeu, ajungînd să iubească toate lucrurile din iubire pentru Domnul ; a atins astfel o linişte sufletească vrednică de invidie, şi singurul lucru ce i s-ar putea imputa este egoismul de care nici ea nu-şi dă seama. E foarte uşor să iubeşti astfel, cu atîta blîndeţe, fără să fii chinuit de iubire ; să nu ai nici o patimă cu care să trebuiască să te lupţi ; să faci din iubirea şi din afecţiunea pentru ceilalţi un prinos şi o desăvîrşire a amorului propriu.

Uneori mă întreb dacă nu cumva, atunci cînd condamn în sinea mea simţămintele Pepitei, nu mă condamn de fapt chiar pe mine. Ştiu eu oare ce se petrece în sufletul acestei femei ca s-o pot osîndi astfel ? Oare crezînd că văd în sufletul ei nu cumva văd şi analizez propriul meu suflet ? Eu n-am avut şi nu am nici o patimă de înăbuşit : toate înclinaţiile mele sînt bine îndrumate ; mulţumită înţeleptelor dumitale poveţe, toate instinctele mele, atît cele bune, cît şi cele rele, se îndreaptă spre aceeaşi ţintă, fără a întîmpina obstacole şi greutăţi ; prin

atingerea acestei ţinte, vor fi satisfăcute nu numai dorinţele mele nobile şi dezinteresate, ci şi acelea egoiste, cum sînt dragostea de glorie, setea de a cunoaşte cît mai multe lucruri, curiozitatea mea de a vedea ţări depărtate, dorinţa arzătoare de a dobîndi renume şi faimă. Toate acestea cresc pe măsură ce se apropie ziua hirotonisirii. De aceea uneori am impresia că sînt mai de condamnat decît Pepita, dacă socotim că purtarea ei e condamnabilă.

Am primit prima hirotonisire ; am alungat din sufletul meu deşertăciunile lumii acesteia ; am fost tuns ; m-am consacrat altarului. Ei bine, cu toate acestea, înaintea ochilor mi se înfăţişează un viitor plin de ambiţii, şi mă bucur văzînd că pot să-l ating şi-mi face plăcere să constat că am destule calităţi pentru a-l dobîndi, chiar dacă uneori chem în ajutor modestia, ca să mă scape de păcatul trufiei şi al unei prea mari încrederi în mine însumi. Mă întreb însă unde vrea să ajungă şi ce urmăreşte femeia aceasta. Eu o condamn că-şi îngrijeşte mîinile ; că-şi priveşte poate cu prea multă încîntare frumuseţea ; mai că-mi vine s-o condamn pentru curăţenia ei, pentru grija cu care se îmbracă, pentru o anumită cochetărie pe care o găsesc în veşmintele ei, aşa modeste şi simple cum sînt. Dar cum ! Virtutea trebuie să fie neglijentă ? Sfinţenia trebuie să fie murdară ? Un suflet bun şi curat nu poate îngădui ca şi trupul să fie la fel ? Acum mi se pare neîntemeiată reavoinţa cu care privesc fru-

museţea şi curăţenia Pepitei. Oare nu vine de la gîndul că-mi va deveni mamă vitregă ? Dar de fapt nici nu vrea să-mi fie mamă vitregă ! Căci, după cît se vede, nu-l prea iubeşte pe tata. E drept că femeile sînt ciudate ; cine ştie ce-i în sufletul ei şi dacă nu-l iubeşte de mult pe tata şi are de gînd să se mărite cu el, dar, socotind că nu se cade să primească aşa, cu una cu două, şi-a pus în gînd, şi-ţi cer iertare pentru cuvîntul ăsta, să-l perpelească mai întîi cu indiferenţa, să-l ţină legat de ea ca pe un rob, să-i pună la încercare statornicia sentimentelor şi abia la urmă, supusă, să zică multaşteptatul da. Asta rămîe de văzut.

Se poate spune că petrecerea din grădină s-a desfăşurat într-o atmosferă de veselie potolită : s-a vorbit despre flori, despre fructe, despre altoiuri, despre plantări şi despre o mulţime de alte lucruri privitoare la muncile cîmpului. Pepita şi-a dezvăluit bogatele ei cunoştinţe agronomice întrecîndu-se cu tata, cu mine şi cu părintele vicar, care rămîne cu gura căscată ori de cîte ori vorbeşte Pepita, şi declară că în cei peste şaptezeci de ani ai săi, în lungile lui peregrinări — căci a cutreierat în lung şi-n lat întreaga Andaluzie — n-a cunoscut femeie mai inteligentă şi mai cuminte în tot ce gîndeşte şi spune.

Cînd venim acasă de la aceste petreceri, îl rog de fiecare dată pe tata să mă lase să mă întorc cît mai repede la dumneata, spre a nu mai întîrzia atîta sorocul mult aşteptat al hirotonisirii depline ;

dar tata e atît de mulţumit să mă aibă pe lîngă dînsul, şi se simte atît de bine aici, văzînd de pămînturi, exercitîndu-şi autoritatea sa deplină de *cacique,* adorîndu-o pe Pepita, şi consultînd-o în toate cele, ca pe nimfa Egeria[1], încît găseşte mereu şi va găsi, desigur, poate cîteva luni încă, pretexte întemeiate ca să mă reţină aici. Ba trebuie limpezit vinul din nu ştiu cîte butii din cramă ; ba trebuie pritocit alt vin ; ba trebuie să prăşească viţa cea tînără ; ba trebuie să îngrijească livezile şi să sape la rădăcina măslinilor ; pe scurt, mă reţine aici împotriva voinţei mele ; deşi n-ar trebui să spun „împotriva voinţei mele", fiindcă e o plăcere deosebită să stau cu tata, care e atît de bun cu mine.

Partea rea, de care mi-e frică, e să nu mă obişnuiesc prea mult cu felul ăsta de viaţă lipsit de preocupări spirituale ; mi se pare că simt o oarecare uscăciune a sufletului în timpul rugăciunilor ; fervoarea mea religioasă slăbeşte ; viaţa de toate zilele îşi face loc şi se infiltrează încet-încet în sufletul meu. Cînd mă rog, mă trezesc uneori cu gîndul în altă parte ; nu mai pun în vorbele mele fierbinţi, menite să-mi înalţe sufletul la ceruri, acea concentrare profundă pe care o puneam înainte. În schimb, inima mea duioasă nu se opreşte la lucruri vrednice de respect, nu tresaltă şi nu bate pentru

[1] Conform legendei, nimfă din pădurea Aricia, în Latium, de la care regele-legiuitor Numa Pompiliu primea sfaturi înţelepte.

ceea ce ar trebui, ci își revarsă uneori căldura asupra unor fleacuri, unor întîmplări neînsemnate, care mi se par după aceea ridicole și de care mă rușinez. Dacă mă trezesc în tăcerea nopții și aud un îndrăgostit care cîntă, acompaniat de o ghitară rău acordată, vreun catren de *fandango* [1] sau de *rondeña* [2], care nu-i nici prea plin de miez, nici prea poetic, nici prea duios, simt cum mi se înmoaie inima de parc-aș auzi o melodie cerească. O milă ciudată, nebunească mă cuprinde uneori. Deunăzi, copiii vătafului tatei au dat jos un cuib de vrăbii ; cînd am văzut păsărelele acelea încă fără pene și despărțite cu forța de mama lor iubitoare, am simțit o nespusă durere și mărturisesc că mi-au dat lacrimile. Acum cîteva zile un țăran a venit cu o vițea care-și rupsese un picior la pășune ; trebuia s-o ducă la abator și venise să-l întrebe pe tata ce dorea să-i lase din ea pentru masă : tata a cerut cîteva livre de carne, căpățîna și picioarele ; eu am fost mișcat văzînd-o, și numai rușinea m-a împiedicat s-o cumpăr de la țăran, așa cum m-am simțit îndemnat în prima clipă, și să văd dacă izbutesc s-o lecuiesc și să-i salvez viața. În sfîrșit, dragă unchiule, trebuie să-ți mărturisesc că numai încrederea deplină pe care o am în dumneata m-a determinat să-ți înfățișez aceste sentimente confuze și nepotrivite cu situația mea de viitor preot, ajutîndu-te să-ți dai seama astfel cîtă nevoie am

[1,2] Cîntece și dansuri populare spaniole.

să mă întorc la viața mea dinainte, la cărțile mele, la meditațiile asupra lucrurilor înalte și să ajung, în sfîrșit, preot, ca să pot întreține focul care-mi mistuie sufletul și să-i pot da hrana de care are atîta nevoie.

14 aprilie

Duc mai departe aceeași viață ca și pînă acum, oprit aici de rugămințile tatei.

Cea mai mare plăcere, în afară de aceea de a trăi alături de el, este prietenia și conversațiile cu părintele vicar, cu care fac lungi plimbări. Pare de necrezut că un om de vîrsta lui, aproape optzeci de ani, este atît de sănătos, de sprinten și iubitor de plimbări. Obosesc eu înaintea lui, și n-a rămas prin împrejurimi potecă, loc mai sălbatic, ori vîrf de deal cu pante abrupte necălcate de piciorul nostru.

Părintele vicar e pe cale să mă împace, într-o mare măsură, cu clerul spaniol, pe care uneori, în conversațiile cu dumneata, l-am calificat drept prea puțin luminat. Și mă gîndesc adesea cît de mult valorează omul acesta, plin de candoare și de bune intenții, atît de afectuos și inocent, în comparație cu oricare altul care a citit o mulțime de cărți, dar în sufletul căruia nu arde cu atîta putere ca în al său flacăra caritații unită cu credința cea mai sinceră și mai pură. Să nu crezi că părintele vicar are

judecata unui om de rînd ; e un spirit necultivat, dar vioi şi limpede. Uneori îmi închipui că buna părere pe care o am despre el poate veni de acolo că mă ascultă cu mare atenţie ; dar nu-i aşa. Am impresia că înţelege totul cu o remarcabilă uşurinţă şi că ştie să îmbine dragostea puternică pentru sfînta noastră religie cu preţuirea tuturor lucrurilor bune pe care ni le-a adus civilizaţia modernă. Mă încîntă mai presus de orice simplitatea, sobrietatea vădită pînă şi în manifestaţiile de sentimentalism exagerat, în fine, naturaleţea cu care părintele vicar înfăptuieşte cele mai mişcătoare opere de caritate. Nu e nefericire pe care să n-o aline, nici necaz pe care să nu-l risipească, nici jignire pe care să nu încerce s-o îndrepte, nici nevoie pe care să n-o potolească, săritor cum e.

În toate acestea, trebuie s-o recunoaştem, primeşte un serios ajutor din partea Pepitei Jiménez, al cărei devotament şi fire miloasă le ridică mereu în slava cerului.

Acest adevărat cult al părintelui vicar pentru Pepita e pecetluit de nenumăratele opere de binefacere ale acesteia, pe care părintele vicar le preţuieşte în chip deosebit : pomeni, rugăciuni, daruri pentru biserică şi grija pe care o arată nevoiaşilor. Pepita nu dă bani numai pentru săraci, ci şi pentru novene, pentru rugăciuni şi pentru alte sărbători ale bisericii. Dacă uneori altarele parohiei strălucesc împodobite cu flori minunate, aceasta se datorează dărniciei Pepitei, care le trimite din grădina

ei. Dacă în locul mantiei dinainte, veche și roasă, pe care o purta Sfînta Fecioară îndurerată, astăzi strălucește pe umerii săi o mantie nou-nouță de toată frumusețea, din catifea neagră cu broderie de argint, aceasta se datorează tot Pepitei, care a suportat toate cheltuielile. Acestea și multe alte fapte bune sînt lăudate și ridicate în slăvi de părintele vicar ori de cîte ori are prilejul. Astfel că atunci cînd nu vorbesc eu despre planurile mele, despre chemarea mea, despre învățătura pe care o primesc, lucruri care-l încîntă peste măsură pe părintele vicar și-l fac să-mi soarbă cuvintele, începe el să vorbească iar eu îl ascult, și de fiecare dată face ce face și ajunge la Pepita Jiménez. De fapt despre ce-ar putea să-mi vorbească părintele vicar ? Prietenia lui cu medicul, cu spițerul, cu țăranii mai înstăriți de pe-aici abia dacă îi oferă subiect pentru o conversație de cîteva cuvinte. Și cum părintele vicar posedă calitatea atît de rară la un om care trăiește la țară de a nu cădea în ispita de a-i bîrfi pe ceilalți și de a povesti aventuri scandaloase, n-ar putea să-mi vorbească despre altcineva decît despre femeia pe care am încercat să ți-o înfățișez mai înainte. O vizitează des și, după cum reiese din vorbele lui, stă de vorbă cu ea așa cum stai de vorbă cu un vechi prieten.

Nu știu ce cărți o fi citit Pepita Jiménez, nici ce educație o fi primit ; dar din cîte povestește părintele vicar se poate presupune că e dotată cu un spirit neliniștit și scrutător, își pune o mulțime de

probleme și întrebări pe care dorește să le limpezească, să le dezlege ; de aceea i le înfățișează părintelui vicar, făcîndu-l să rămînă pe gînduri și totodată plăcut impresionat. Omul acesta, crescut la țară, fără prea multă carte, preot de pomelnice, cum se spune pe aici, are mintea deschisă la luminile adevărului, deși e cam molîu. După cît se pare, problemele și întrebările pe care i le pune Pepita îi deschid fără îndoială orizonturi și drumuri noi, dar cam înceţoșate și fără nici un reper, a căror existență el nici n-o bănuia măcar și pe care nu reușește să le vadă limpede, deși prin imprecizia, noutatea și misterul lor îl încîntă.

Nu ignorează de fel părintele vicar că aceasta implică multe primejdii și că el și Pepita riscă să cadă, fără să-și dea seama, în cine știe ce erezie ; dar se liniștește la gîndul că, dacă nu e un mare teolog, este cel puțin un om cu sufletul curat și cu frica lui Dumnezeu, și speră că El îl va lumina și nu-l va lăsa să apuce pe căi greșite, la fel cum speră, ba chiar e încredințat, că Pepita îi va urma sfaturile și nu va cădea niciodată în greșeală.

Astfel își făuresc amîndoi o mulțime de iluzii poetice foarte frumoase, deși vagi, asupra tuturor tainelor religiei noastre și preceptelor credinței. Devoțiunea lor pentru Preacurata Fecioară Maria e fără margini, și eu rămîn uimit văzînd cum reușesc ei să lege imaginea sau concepția populară despre Maica Domnului cu unele cugetări teologice dintre cele mai elevate.

Luîndu-mă după cele ce-mi spune părintele vicar, cred că în sufletul Pepitei Jiménez, în pofida seninătăţii şi calmului pe care le afişează, e înfiptă o săgeată ascuţită care-i provoacă o mare durere ; cred că în adîncul sufletului ei nutreşte o mare dragoste de puritate, contrariată de viaţa pe care a dus-o pînă acum. Pepita l-a iubit pe *don* Gumersindo ca pe un prieten, ca pe un binefăcător, ca pe omul căruia îi datorează totul, dar o chinuie şi o face să roşească amintirea că *don* Gumersindo a fost bărbatul ei.

În adoraţia ei pentru Maica Domnului se vădeşte un sentiment de umilinţă dureroasă, un zbucium, o tristeţe pe care i-o trezeşte în suflet amintirea căsătoriei ei nepotrivite şi sterile.

Pînă şi în adoraţia pentru Pruncul Isus, reprezentat de drăgălaşa statuetă pe care o are acasă, intervine dragostea maternă fără obiect, dragostea maternă care-şi caută obiectul într-o fiinţă care nu s-a născut din păcat şi din prihană.

Părintele vicar spune că Pepita îl adoră pe Pruncul Isus ca pe Dumnezeul ei, dar că îl iubeşte cu dragostea maternă cu care şi-ar iubi propriul copil, dacă l-ar avea şi dacă în cugetul ei n-ar fi existat nici un lucru de care ar trebui să roşească. Părintele vicar crede că Pepita visează la o mamă ideală şi la un fiu ideal, amîndoi imaculaţi, atunci cînd se roagă Preacuratei şi cînd îngrijeşte mica statuetă ce-l reprezintă pe Isus.

Mărturisesc că nu știu ce să mai cred despre toate aceste ciudățenii. Cunosc atît de puțin femeile! Ceea ce-mi povestește părintele vicar despre Pepita mă surprinde, și cu toate că cel mai adesea îmi dau seama că Pepita e o ființă bună, și nu rea, cîteodată mă simt cuprins de o oarecare teamă pentru tata. În ciuda celor cincizeci și cinci de ani ai lui, cred că e îndrăgostit, iar Pepita, deși animată de cele mai bune intenții, ar putea să devină, fără nici o premeditare sau calcul, un instrument al forțelor răului ; s-ar putea ca toate acestea să fie semnele unei cochetării instinctive și inconștiente, dar mai înrădăcinată, mai primejdioasă și mai greu de biruit decît aceea care provine din premeditare, calcul și judecată.

Cine știe, îmi spun eu uneori, dacă, în ciuda faptelor bune ale Pepitei, în ciuda rugăciunilor și a vieții ei cucernice și retrase, a pomenilor și darurilor pentru biserică, pe care se întemeiază afecțiunea părintelui vicar, nu cumva există și o atracție lumească, un fel de magie diabolică în această aureolă cu care se înconjoară și cu care l-a prostit în asemenea hal pe naivul părinte vicar, încît îl face să nu se mai poată gîndi la altceva și să vorbească numai despre ea fără întrerupere ?

Ba chiar seducția pe care o exercită Pepita asupra unui om atît de prudent cum e tata, cu o fire bărbătească și de loc sentimental, are, într-adevăr, o mare doză de mister.

Şi nici faptele bune ale Pepitei nu se poate spune că explică respectul şi afecţiunea pe care le au pentru ea toţi sătenii. Copiii se strîng s-o vadă cînd iese în uliţă, deşi asta se întîmplă destul de rar, şi vor să-i sărute mîna; băieţandrii îi zîmbesc şi o salută cu priviri îndrăgostite; bărbaţii îşi scot toţi pălăriile cînd trece şi se pleacă înaintea ei cu cel mai spontan respect şi cu cea mai neprefăcută şi firească simpatie.

Deşi mulţi o cunosc de cînd era în faşă şi au văzut-o mai întîi trăind împreună cu mama ei în mizerie, apoi măritată cu ramolitul şi avarul *don* Gumersindo, Pepita Jiménez face să fie uitate toate acestea şi apare într-o lumină cu totul nouă, ca o fiinţă venită de pe un tărîm depărtat, din sfere superioare, pură şi strălucitoare, impunînd şi inspirînd tuturor celorlalţi un respect afectuos, o admiraţie plină de dragoste.

Văd că pe nesimţite am căzut în aceeaşi greşeală pe care o dezaprob la părintele vicar şi că nu-ţi vorbesc despre altceva în afară de Pepita Jiménez. Dar e firesc să fie aşa. Aici nimeni nu vorbeşte despre altceva. Ai zice că tot satul e stăpînit de personalitatea, de gîndirea, de imaginea acestei femei deosebite, despre care eu n-am reuşit să-mi dau seama dacă e un înger sau o cochetă rafinată, plină de *viclenie instinctivă* [1], deşi termenii par contradictorii. Căci dacă mă gîndesc bine, pot spune că sînt pe deplin convins că femeia aceasta nu e cochetă

[1] Sublinierea autorului.

și nici nu aspiră să cîștige bunăvoința celorlalți pentru a-și satisface vanitatea ei deșartă.

Pepita Jiménez e plină de sinceritate și de candoare. E de ajuns s-o vezi, ca să-ți dai seama de asta. Mersul ei grațios și liniștit, statura ei zveltă, fruntea-i netedă și senină, dulcea și curata lumină a ochilor ei, totul se împletește într-un ritm cum nu se poate mai potrivit, totul se unește într-o armonie desăvîrșită, în care nu poți descoperi nici o disonanță.

Cît de rău îmi pare că am venit aici și că a trebuit să rămîn atît de mult timp ! Mi-am petrecut viața în casa dumitale și la Seminar ; aproape că n-am văzut pînă acum alți oameni și n-am avut de-a face decît cu colegii și profesorii mei; nu știam nimic despre lume în afară de ceea ce aflasem din cărți și din auzite ; și deodată mă văd azvîrlit în mijlocul lumii, deși nu e vorba decît de un sat, smuls de la studiile mele, de la meditații și rugăciuni, și preocupat de nenumărate lucruri lumești.

20 aprilie

Ultimele scrisori de la dumneata, dragă unchiule, au adus o plăcută alinare sufletului meu. Îngăduitor ca totdeauna, mă certi și mă luminezi cu observații folositoare și înțelepte.

E adevărat : graba mea e vrednică de dojană. Vreau să ating scopul fără să fi găsit mai întîi mij-

loarele, vreau să ajung la capătul drumului fără a-l străbate mai întîi pas cu pas și a înfrunta toate greutățile.

Mă plîng de uscăciunea spiritului în timpul rugăciunii, mă plîng că-mi fug gîndurile în altă parte, că-mi risipesc afecțiunea în chestiuni mărunte ; doresc să zbor în înalturi, pentru a-l cunoaște direct pe Domnul, pentru a ajunge dintr-o dată la desăvîrșire, dar disprețuiesc rugăciunea plină de zborul imaginației, precum și meditația rațională și discursivă. Cum aș putea obține însă plăcerea dragostei fără a dobîndi mai întîi puritatea și fără a vedea lumina adevărului ?

Sînt prea trufaș și trebuie să mă umilesc în ochii mei, pentru ca să nu mă umilească geniul răului, cu voia lui Dumnezeu, ca pedeapsă pentru prezumția și vanitatea mea.

Cu toate acestea, nu cred că aș putea să mă prăbușesc în noroi cu atîta ușurință și fără să mă gîndesc măcar, așa cum îmi atragi dumneata atenția. Și nu pentru că aș avea atît de multă încredere în mine, ci în mila lui Dumnezeu și în bunătatea lui, și asta mă face să nădăjduiesc că nu se va întîmpla nimic rău.

Cu toate acestea, ai dreptate întru totul cînd mă sfătuiești să nu mă las atras într-o prea mare familiaritate cu Pepita Jiménez ; dar eu sînt departe de a mă simți legat de ea.

Știu că toți cuvioșii și sfinții, care trebuie să ne slujească drept pildă și model, au avut relații de

familiaritate şi de dragoste cu femei numai la bătrîneţe, ori după lungi privaţiuni şi cazne care le slăbiseră puterea, ori atunci cînd era o mare diferenţă de vîrstă între ei şi evlavioasele prietene pe care şi le alegeau ; aşa cum se povesteşte despre Sfîntul Ieronim şi despre Sfînta Paulina, despre San Juan de la Cruz [1] şi Sfînta Teresa [2]. Şi chiar aşa stînd lucrurile, şi fiind dragostea lor întru totul spirituală, ştiu că poate păcătui prin excese. Căci numai Dumnezeu trebuie să ne umple sufletul, ca stăpîn şi soţ [3] ce este şi oricare altă fiinţă ce ar sălăşlui într-însul trebuie să vină numai ca prieten, ca slujitor sau protejat al mirelui ceresc, şi pe care acesta îl îngăduie.

Să nu crezi, dar, că eu mă laud că aş fi de neînvins, că desconsider primejdiile, că le desfid şi le caut. Cine le iubeşte piere din pricina lor. Şi dacă regele profet, cît era el de plăcut inimii Domnului şi proteguit de el, şi dacă Solomon, în ciuda marii şi înnăscutei sale înţelepciuni, au fost duşi în ispită şi în păcat, căci Dumnezeu şi-a luat faţa de la dînşii, cum să nu-mi fie frică mie, un biet păcătos, atît de tînăr, lipsit de experienţă în faţa vicleniilor diavolului şi atît de slab şi de puţin încercat în luptele pe care le are de purtat virtutea ?

[1,2] Scriitori mistici spanioli.

[3] În scrierile mistice, Dumnezeu este socotit soţul sufletului *(el esposo del alma)*, contopirea cu el neputîndu-se înfăptui decît printr-o căsătorie spirituală *(casamiento espiritual)*.

Fiind, spre binele meu, un om cu frica lui Dumnezeu, şi neavînd prea multă încredere în puterile mele cele slabe, n-am să uit sfaturile, admonestările şi îndemnurile la prudenţă pe care mi le dai ; am să mă rog fierbinte în rugăciunile mele şi am să mă gîndesc la cele sfinte, pentru a putea dispreţui cele lumeşti în ceea ce au vrednic de dispreţ ; dar te asigur că pînă acum, oricît îmi răscolesc conştiinţa şi-i cercetez bănuitor cele mai ascunse unghere, nu descopăr nimic care să mă facă a-mi fi frică de ceea ce te-a făcut să fii îngrijorat.

Dacă din scrisorile mele de pînă acum se desprind laude pentru sufletul Pepitei Jiménez, nu e vina mea, ci a tatei şi a părintelui vicar, căci la început, departe de a fi un admirator al acestei femei, eram pornit împotriva ei cu o înverşunare nedreaptă.

Cît priveşte frumuseţea şi farmecul trupesc al Pepitei, fii încredinţat că le-am privit cu gînduri curate. Şi chiar dacă nu mi-e uşor să ţi-o spun, chiar dacă te vor răni puţin vorbele mele, îţi mărturisesc că dacă vreo umbră cît de slabă mi-a întunecat senina şi curata oglindă a sufletului în care Pepita se reflecta, atunci aceasta a fost numai neîntemeiata dumitale bănuială, care a fost gata-gata să trezească şi în sufletul meu, cel puţin pentru o clipă, aceeaşi bănuială.

Dar nu există nici un temei pentru aşa ceva, căci oare am gîndit, am admirat ori am lăudat eu ceva la Pepita din care s-ar putea trage concluzia că sînt înclinat să simt pentru ea altceva decît prie-

tenie și acea nevinovată și curată admirație pe care o inspiră orice operă de artă, cu atît mai mult cu cît aceasta este opera Celui atotputernic, ba mai mult, este chiar templul său ?

Pe de altă parte, dragă unchiule, eu trebuie să trăiesc în lume, trebuie să am de-a face cu oamenii, trebuie să-i văd și nicidecum să-mi scot ochii. Dumneata mi-ai spus de nenumărate ori că vrei să mă vezi intrat în viața activă, predicînd legea Domnului, răspîndind-o în lumea largă, și nu consacrat vieții contemplative, în singurătate și izolare. Ei bine, dacă e așa, și cred că așa este, atunci în ce fel ar fi trebuit eu să mă port ca atenția să nu-mi fie atrasă de Pepita Jiménez ? Dacă nu vreau cu tot dinadinsul să devin ridicol, închizînd ochii în prezența ei, nu pot să nu văd și să nu remarc frumusețea ochilor ei, albeața și curățenia tenului ei, bujorii din obraji, smaltul de sidef al dinților pe care-i dezvelește atît de des într-un zîmbet, purpura proaspătă a buzelor, seninătatea frunții ei netede, și alte nenumărate farmece cu care a dăruit-o Dumnezeu. Desigur că pentru cine poartă în suflet germenele gîndurilor ușuratice, drojdia viciului, fiecare din impresiile pe care le trezește Pepita poate fi ca o lovitură de amnar care scapără pe cremene și face să se iște scînteia ce aprinde și mistuie totul ; dar fiind prevenit împotriva acestei primejdii, și luînd seama și apărîndu-mă bine cu scutul prudenței creștinești, nu văd de ce-aș avea a mă teme. Fără a mai pune la socoteală că, dacă e

o nesocotință să cauți primejdia, tot astfel e o dovadă de lașitate să nu știi s-o înfrunți și să fugi din fața ei atunci cînd se ivește.

Nu trebuie să ai nici o îndoială : nu văd în Pepita Jiménez decît o frumoasă făptură a lui Dumnezeu, și în numele lui Dumnezeu o iubesc ca pe o soră. Dacă simt o înclinație deosebită pentru ea, e din pricina laudelor pe care i le-aduc tata, părintele vicar și aproape toată lumea de aici.

Din dragoste pentru tata, aș dori ca Pepita să renunțe la ideile și planurile ei de viață retrasă și să se mărite cu el ; dar independent de asta, dacă aș vedea că tata e stăpînit numai de un capriciu și nu de o adevărată pasiune, m-aș bucura să văd că Pepita rămîne nestrămutată în casta ei văduvie, și cînd aș fi departe de locurile acestea, tocmai în India sau în Japonia, sau misionar în locuri și mai îndepărtate și periculoase, ar fi pentru mine o mîngîiere să-i scriu ceva despre peregrinările mele și despre greutățile pe care le voi întîmpina. Iar la bătrînețe, cînd m-aș întoarce pe aceste meleaguri, mi-ar face de asemenea mare plăcere să leg o prietenie strînsă cu Pepita, care ar fi și ea bătrînă, și să stăm de vorbă despre probleme spirituale și să purtăm discuții de felul celor pe care le poartă acum cu părintele vicar. Acum, totuși, fiind foarte tînăr, mă apropii foarte puțin de Pepita ; abia dacă-i vorbesc. Prefer să trec drept timid, neajutorat, prost crescut sau ursuz, decît să dau cel mai mic prilej nu numai bănuielii, de altfel întemeiate, că

simt pentru ea ceva ce nu mi-e îngăduit, dar nici măcar vorbelor şi bîrfelilor lumii.

Cît despre Pepita, nici pe departe nu pot fi de acord cu ceea ce dumneata laşi să se întrevadă ca o vagă temere. Ce planuri şi-ar putea face ea cu privire la un om care peste două-trei luni va fi preot. Tocmai ea, care a respins atîţia, de ce s-ar îndrăgosti de mine ? Mă cunosc destul de bine şi ştiu că, din fericire, nu pot inspira pasiuni. Lumea zice că nu sînt urît, dar sînt stîngaci, greoi, cam încet la minte şi nu prea plăcut la vorbă ; arăt ceea ce sînt : un biet student. Ce valorez eu alături de flăcăii voinici, deşi cam rustici, care i-au cerut mîna Pepitei : călăreţi încercaţi, plăcuţi la vorbă şi glumeţi, pricepuţi la vînătoare ca Nemrod, cu mişcări sprintene, cîntăreţi excelenţi, aclamaţi la toate bîlciurile din Andaluzia, şi dansatori desăvîrşiţi, fercheşi şi eleganţi ? Dacă Pepita i-a nesocotit pe toţi aceştia, cum s-ar putea opri acum la mine, nutrind diabolica dorinţă şi punînd la cale proiectul şi mai diabolic de a-mi tulbura pacea sufletului şi de a mă face să-mi uit chemarea, ba poate chiar de a mă împinge pe drumul pierzaniei ? Nu, e cu neputinţă. Eu o cred bună pe Pepita, iar pe mine, şi o spun fără falsă modestie, mă cred neînsemnat. Vreau să spun, desigur, că mă socotesc neînsemnat pentru a-i putea inspira o pasiune, nu şi pentru a putea fi prietenul ei, pentru ca ea să mă stimeze şi să ajungă într-o bună zi să aibă o oarecare afec-

țiune pentru mine, cînd eu voi fi devenit vrednic de acea afecțiune printr-o trudnică viață de sfînt.

Iartă-mă dacă mă apăr cu prea multă înflăcărare încercînd să alung unele bănuieli din scrisoarea dumitale, care par a fi acuzații și prevestiri sumbre.

Nu mă plîng de aceste bănuieli ; dumneata îmi atragi atenția să fiu prevăzător și-mi dai cîteva sfaturi pe care, în cea mai mare parte a lor, le accept și am de gînd să le urmez. Dacă împingi prea departe bănuielile, asta se datorește de bună seamă interesului și grijii pe care mi le porți și pentru care îți mulțumesc din toată inima.

4 mai

Ciudat că de atîtea zile n-am mai avut timp să-ți scriu ; dar ăsta e adevărul adevărat. Tata abia mă lasă să-mi trag sufletul și vizitele nu-mi îngăduie nici o clipă de răgaz.

În orașele mari e ușor să nu primești vizite, să te izolezi, să te refugiezi într-un loc singuratic, să-ți găsești o Tebaidă [1] în mijlocul zarvei ; într-un sătuc din Andaluzia însă, și mai ales cînd ai cinstea să fii fiul *cacique*-ului, trebuie să trăiești tot timpul printre oameni. Nu numai în odaia mea de lucru, dar și pînă în dormitor intră toți ca la ei acasă, și nimeni nu îndrăznește să-i împiedice : părintele vicar, notarul, vărul meu Currito, fiul *doñei* Casilda,

[1] Deșert în Egiptul de Sus, unde se refugiau pentru penitență primii pustnici creștini.

și mulți alții, care mă trezesc uneori din somn și mă duc cu ei să petrecem.

Cazinoul nu e aici locul unei simple petreceri nocturne, ci e deschis toată ziua. De pe la unsprezece dimineața e plin de lume care vine să stea la palavre, să răsfoiască ziarele, ca să afle ultimele știri, și să joace ombru. Sînt unii care-și petrec zece și chiar douăsprezece ore pe zi cu jocul ăsta. În sfîrșit, găsești aici o lenevie atît de încîntătoare, cum nici nu-ți poți închipui. Distracțiile sînt numeroase, ca să întrețină atmosfera de lenevie. Pe lîngă ombru se încing adesea partide serioase cu alte jocuri de noroc, și se joacă și *monte* [1]. Nu sînt neglijate nici jocul de dame, șahul și dominoul. Și, în sfîrșit, au o mare pasiune pentru luptele de cocoși.

Toate acestea, la care se adaugă vizitele, mersul la cîmp ca să vezi cum se desfășoară muncile, socotelile pe care le ai de pus la punct în fiecare seară cu vătaful, popasurile pe la cîrciumi și la micile crame, apoi limpezitul, pritocitul și dresul vinurilor, precum și tocmelile cu țiganii și geambașii pentru vînzarea, cumpărarea sau schimbul de cai, catîri și măgari, sau cu țăranii din Jerez, care vin să cumpere vinul nostru pentru a-l transforma în vin de Jerez, sînt aici ocupațiile zilnice ale hidalgilor, oamenilor înstăriți sau cum vrei să le spui. Mai sînt și alte treburi și distracții care dau vieții mai multă animație, dar acestea se ivesc numai în

[1] Joc de cărți spaniol, asemănător cu jocul de bacara.

împrejurări extraordinare, cum ar fi în timpul secerișului, la culesul viilor și al măslinelor, ori cînd se face vreun bîlci cu lupte de tauri, aici sau în vreunul din satele apropiate, ori cînd e vreun pelerinaj la vreun altar în care se află o icoană a Maicii Domnului Făcătoare de minuni, unde, dacă mulți se duc din curiozitate și mai ales ca să se distreze și să dăruiască prietenilor amorași și scapulare, mult mai numeroși sînt cei care se duc din credință sinceră și pentru a-și ține un jurămînt sau o făgăduială. Uneori, sanctuarele acestea se află tocmai în vîrful unui munte înalt de tot, și se găsesc totuși destule femei care, așa firave și plăpînde cum sînt, urcă pînă acolo desculțe, rănindu-și picioarele în scaieți, spini și pietre, pe poteca îngustă și povîrnită.

Viața de aici își are farmecul ei. Pentru cine nu visează gloria, pentru cine n-are ambiții prea mari, îmi dau seama că este o viață foarte odihnitoare și dulce. Poți dobîndi aici chiar și singurătatea, dacă ții cu tot dinadinsul. Cum eu nu stau în sat decît în timpul vacanței, nu pot și nici nu trebuie să caut această singurătate; dar dacă aș fi rămas pentru totdeauna, nu mi-ar fi fost greu — fără ca prin asta să jignesc pe cineva — să mă închid undeva și să stau retras mai multe ore sau chiar toată ziua, consacrîndu-mă studiului și meditațiilor.

Ultima scrisoare pe care am primit-o nu de mult de la dumneata m-a întristat puțin. Văd că stărui în bănuielile dumitale, și nu știu ce altceva aș pu-

tea să-ți răspund ca să mă justific decît tot ceea ce ți-am răspuns pînă acum.

Îmi scrii că adevărata victorie în anumite genuri de luptă e să fugi : să fugi înseamnă să învingi. Cum aș putea să tăgăduiesc adevărul vorbelor pe care Apostolul și atîția alți sfinți părinți ai bisericii le-au spus ? Cu toate acestea, știi și dumneata prea bine că fuga nu depinde de voința mea. Tata nu vrea să plec de aici ; mă oprește în ciuda voinței mele, și eu n-am încotro, trebuie să-l ascult. E nevoie, prin urmare, să învinq prin alte mijloace, și nu dînd bir cu fugiții.

Pentru liniștea dumitale, îți repet că lupta nici nu s-a angajat ; că dumneata vezi lucrurile mai înaintate decît sînt.

Nu există nici cel mai mic semn că Pepita Jiménez mă iubește. Și chiar de m-ar iubi, dragostea ei ar fi altfel decît a femeilor pe care mi le pomenești dumneata ca să-mi fie învățătură de minte. O femeie cinstită și cu educație aleasă din zilele noastre nu e atît de provocatoare și de nerușinată ca acele matroane de care sînt pline poveștile din antichitate.

Pasajul pe care mi-l citezi dumneata din Sfîntul Ioan Gură de Aur e vrednic de cel mai deplin respect, dar nu e întru totul potrivit în cazul de față. Înalta doamnă care la Of, Teba sau Diospoli cea Mare s-a îndrăgostit de fiul preaiubit al lui Iacob trebuie să fi fost de o frumusețe răpitoare ; numai astfel poți înțelege de ce Sfîntul Ioan ne încredin-

ţează că a fost o adevărată minune că n-a ars Iosif, mai mare minune decît aceea pe care ne-o oferă faptul că cei trei tineri pe care Nabucodonosor a poruncit să fie aruncaţi în cuptorul încins nu s-au prefăcut în cenuşă.

Mărturisesc cu toată sinceritatea că, în ceea ce priveşte frumuseţea, nu pot să-mi închipui cum ar fi putut s-o întreacă pe Pepita Jiménez nevasta acelui principe egiptean, prim-majordom, sau cam aşa ceva, în palatul faraonilor ; dar nici eu nu sînt ca Iosif, dăruit cu atîtea haruri şi virtuţi înalte, nici Pepita nu-i o femeie stricată şi lipsită de bunăcuviinţă. Şi chiar de-ar fi aşa, chiar presupunînd că toate aceste grozăvii sînt adevărate, nu-mi explic stăpînirea de sine a sfîntului Ioan Gură de Aur decît prin aceea că trăia în corupta capitală, pe jumătate încă gentilică, a Imperiului de Jos ; la curtea aceea, ale cărei vicii le-a veştejit cu atîta asprime şi unde însăşi împărăteasa Eudoxia [1] dădea un rău exemplu de desfrîu şi viaţă scandaloasă. Dar astăzi, cînd morala evanghelică a pătruns mai adînc în sînul societăţii creştine, mi se pare exagerat să credem că dispreţul cast al fiului lui Iacob e o dovadă mai puternică de existenţă a unui miracol decît faptul că cei trei tineri din Babilonia azvîrliţi în cuptorul încins nu s-au prefăcut în cenuşă.

[1] Soţia împăratului Arcadiu (375—404), asupra căruia exercita o mare influenţă.

O altă chestiune pe care o atingi în ultima scrisoare mă încurajează și mă măgulește peste măsură. Condamni acolo, cum se și cuvine, sentimentalismul exagerat și înclinarea spre înduioșare și lacrimi din pricina unor copilării, de care ți-am scris că mă las cuprins uneori ; cît despre această slăbiciune sufletească, de vreme ce există în mine, trebuie să fac tot ce-mi stă în putere ca s-o înăbuș. Dumneata mă sfătuiești să nu îngădui în nici un chip să se strecoare în rugăciunile și meditațiile mele și să le înrîurească. Recunoști și chiar mă lauzi pentru tăria cu adevărat bărbătească pe care trebuie s-o aibă în suflet și în minte acel ce vrea să se înalțe la Dumnezeu. Inteligența care se străduiește să-l înțeleagă trebuie să fie neclintită ; voința care i se supune complet izbutește s-o facă, pentru că se domină mai întîi pe sine însăși, purtînd grele bătălii cu toate poftele trupului, biruind și punînd pe fugă toate ispitele ; însuși sentimentul curat și aprins, care, chiar la oamenii simpli și sărmani, se poate înălța pînă la Dumnezeu într-un extaz de dragoste, izbutind să-l cunoască printr-o iluminare supranaturală, este rodul nu numai al harului divin, ci și al unui caracter neclintit și integru. Această moliciune, această slăbire a voinței, această duioșie bolnăvicioasă care mă cuprinde uneori n-au nimic de-a face cu mila, cu evlavia și cu iubirea pentru Dumnezeu. Cele dintîi sînt sentimente care nici măcar femeilor nu le fac cinste ; celelalte sînt pasiuni, dacă pot fi numite astfel, pa-

siuni mai mult decît bărbăteşti, chiar divine. Da, dumneata ai dreptate să-mi acorzi încredere şi să nădăjduieşti că n-o să mă pierd din pricina slăbiciunii şi înduioşării mele care mi-ar putea deschide inima către vicii, făcîndu-mă să ajung la o învoială cu ele. Dumnezeu mă va izbăvi, şi eu voi lupta pentru izbăvirea mea cu ajutorul Său ; dar, dacă mă pierd, duşmanii sufletului şi păcatele de neiertat vor pătrunde, nu deghizate, şi nici prin capitulare în fortăreaţa conştiinţei mele, ci cu drapelele desfăşurate, prin foc şi sînge, după o bătălie pe viaţă şi pe moarte.

Întîmplările din ultimele zile m-au făcut să-mi pun răbdarea la o lungă şi grea încercare şi să-mi rănesc amorul propriu în modul cel mai crud cu putinţă.

Tata a vrut să-i întoarcă Pepitei frumoasa primire din grădina ei şi a invitat-o să viziteze conacul lui din Pozo de la Solana. Asta s-a petrecut la 22 aprilie. N-am să uit niciodată ziua aceasta.

Pozo de la Solana se află la mai mult de două leghe de sat şi nu există pînă acolo decît un drum pentru cai. A trebuit să mergem cu toţii călare. Cum nu învăţasem să stăpînesc caii, peste tot unde fusesem pînă atunci împreună cu tata îl însoţisem călare pe un mic catîr, foarte blînd, care, după cum spune Dientes, catîrgiul, e mai nobil ca aurul şi mai lin ca o trăsură. Pînă la Pozo de la Solana am mers tot călare pe micul meu catîr.

Tata, notarul, spițerul și vărul meu Currito mergeau pe cai frumoși. Mătușa mea, *doña* Casilda, care cîntărește mai mult de zece *arrobas* [1], mergea pe o măgăriță mare și voinică, stînd în șaua ei de damă, iar părintele vicar pe un catîr blînd și liniștit ca al meu.

Cît despre Pepita Jiménez, pe care mă așteptam s-o văd venind tot pe o măgăriță cu șa de damă, căci nu-mi închipuiam că știe să călărească, a apărut, spre surprinderea mea, pe un cal rotat nervos și înfocat, îmbrăcată ca o amazoană și strunindu-și calul cu multă iscusință și măiestrie.

M-am bucurat s-o văd pe Pepita atît de grațioasă pe cal ; dar îndată mi-am dat seama, și a început să mă chinuiască figura ridicolă pe care o făceam alături de trupeșa mea mătușă *doña* Casilda și de părintele vicar, mergînd mai la urmă, pașnici și *liniștiți* [2] ca în caleașcă, în timp ce călăreții superbi dădeau ocoluri, alergau în galop, mergeau la trap și făceau tot felul de volte și figuri.

Dintr-o dată m-a fulgerat gîndul că Pepita mă privește cu milă, văzînd mutra jalnică pe care probabil c-o aveam călare pe catîrul acela. Vărul meu Currito mi-a aruncat un zîmbet batjocoritor și a început să facă glume pe seama mea și să mă tortureze cu ironiile lui.

Resemnarea și răbdarea mea bărbătească merită din plin laudele dumitale. Am îndurat totul încer-

[1] *Arroba*, măsură spaniolă de greutate, egală cu 11,5 kg.
[2] Sublinierea autorului.

cînd să-mi păstrez buna dispoziţie şi peste puţin timp Currito a încetat cu glumele, dîndu-şi seama cît de nepăsător eram. Dar numai eu ştiu cît am suferit în sinea mea ! Ei mergeau cînd la trap, cînd la galop, şi ne-au luat-o mereu înainte, atît la dus, cît şi la întors. Părintele vicar şi cu mine am rămas tot timpul *liniştiţi,* ca şi catîrii noştri, fără a grăbi pasul, şi avînd-o între noi pe *doña* Casilda.

Nici măcar n-am avut mîngîierea de a sta de vorbă cu părintele vicar, a cărui conversaţie e atît de plăcută, şi nici să mă închid în mine şi să visez dînd frîu liber imaginaţiei, nici să admir în linişte frumuseţea cîmpului pe care-l străbăteam. *Doñei* Casilda nu i-a tăcut o clipă gura, şi a trebuit s-o ascultăm tot drumul. Ne-a spus toate bîrfele care circulă prin sat şi ne-a vorbit despre toate calităţile ei de gospodină, ne-a explicat cum se fac cîrnaţii şi caltaboşii de creier, plăcintele cu foi şi multe alte mîncăruri şi specialităţi culinare. Dacă-ar fi să te iei după ea, nimeni n-o întrece cînd e vorba de bucătărie sau la tăiatul şi pregătirea porcului, în afară de Antoñona, doica Pepitei Jiménez, care a ajuns acum chelăreasă şi stăpînă pe treburile gospodăriei. Pe Antoñona asta am cunoscut-o mai demult, căci venea pe la noi pe-acasă cu diferite comisioane şi e într-adevăr foarte pricepută în toate, guralivă ca şi mătuşa Casilda, dar de o sută de ori mai deşteaptă.

Drumul pînă la Pozo de la Solana e încîntător ; dar eu eram atît de tulburat, încît n-am avut ochi

pentru el. Cînd am ajuns la micul conac de acolo şi am descălecat, în sfîrşit, parcă mi s-a luat o greutate de pe umeri, ca şi cînd eu aş fi dus în spate catîrul, şi nu el pe mine.

O dată descălecaţi, am cutreierat frumoasa moşie a tatei, care este foarte întinsă şi cuprinde cele mai variate culturi. Are o sută douăzeci de *fanegas*[1] de vie bătrînă şi din cea tînără, toată la liziera pădurii; tot pe atîta, ba mai mult chiar, cu măslini; şi, în sfîrşit, o pădure de stejari din cei bătrîni şi falnici cum puţini se mai găsesc în toată Andaluzia. Proprietatea de la Pozo de la Solana e udată de un pîrîu limpede şi cu apă multă, unde vin să-şi potolească setea toate păsările din împrejurimi. Poţi prinde cu sutele, folosind nuiele de bucsău unse cu clei, sau cu plase, în mijlocul cărora se pune o pasăre de momeală şi o ţiuitoare. Mi-am adus aminte de distracţiile din copilărie, căci şi eu fusesem de multe ori să prind păsări în felul acesta.

Urmînd cursul pîrîului, dai de mulţi plopi, mai ales în părţile mai joase, şi de alţi copaci înalţi, care, împreună cu o mulţime de tufişuri şi ierburi, ţes un labirint încurcat şi un hăţiş întunecos. Mii de plante de pădure cu parfum puternic cresc aici nestînjenite, şi desigur că e greu să-ţi imaginezi ceva mai sălbatic, mai neîngrijit şi cu adevărat singuratic, liniştit şi tăcut ca locu-

[1] *Fanega*, măsură agrară spaniolă, de aproximativ 64,5 ari.

rile acestea. În arşiţa amiezii, cînd soarele îşi revarsă în torente lumina razelor sale din înaltul cerului fără urmă de nori, în după-amiezile calde şi tihnite, poţi întîlni aici acelaşi fior misterios al ceasurilor de noapte. Aici îţi poţi închipui fără greutate cum era viaţa bătrînilor patriarhi, a războinicilor şi păstorilor de altădată, cu năluciriile pe care le aveau, cu nimfe, zeităţi şi îngeri în mijlocul acelei limpezimi de cristal a amiezii.

Umblînd prin acel hăţiş, la un moment dat, n-aş putea să-ţi spun cum, s-a întîmplat ca Pepita şi cu mine să ne aflăm împreună alături. Ceilalţi rămăseseră ceva mai în urmă.

Atunci mi-am simţit tot trupul străbătut de un fior. Era pentru prima dată că rămîneam singur cu femeia aceea, într-un loc atît de izolat, şi tocmai cînd mă gîndeam la apariţiile acelea de la ceasul amiezii, cînd înspăimîntătoare, cînd blînde, dar toate supranaturale, ale oamenilor din vremurile străvechi.

Pepita îşi lăsase la conac lunga fustă de călărie şi purta acum o rochie scurtă, care nu-i stînjenea mişcările uşoare şi graţioase. Pe cap purta o pălărioară andaluză, potrivită cu grijă. În mînă mai ţinea încă biciuşca, ca pe o baghetă magică cu care ar fi putut să mă farmece asemeni unei vrăjitoare.

Nu mi-e frică să repet aici laudele pe care în gîndul meu le aduceam frumuseţii ei. În locul acela sălbatic, mi-a apărut şi mai frumoasă. Sfatul

pe care ți-l dau asceții de a te gîndi cum va arăta orice femeie cînd anii și bolile o vor urîți, de a ți-o închipui moartă, răspîndind duhorile unui cadavru în putrefacție și năpădită de viermi, mi-a venit fără să vreau în minte ; și spun *fără să vreau* [1] fiindcă nu cred că o închipuire atît de îngrozitoare este neapărat necesară. Nici un gînd urît privind materia, nici o ispită a spiritului răului nu mi-a tulburat atunci mintea și nici n-a reușit să-mi înmoaie voința și simțurile.

Singurul gînd care mi-a trecut prin minte a fost, recunosc, un argument menit să dezmintă, cel puțin pentru mine, valoarea acestei povețe. Frumusețea, opera unei arte suverane și divine, poate fi trecătoare, efemeră, poate să dispară într-o clipă ; dar ideea despre frumusețe este eternă și în mintea omului ea trăiește o viață nemuritoare, o dată ce a fost percepută. Frumusețea acestei femei, așa cum mi-a apărut acum, are să dispară peste cîțiva ani : trupul acesta plin de grație, formele acestea zvelte, capul acesta nobil, atît de mîndru înălțat pe umeri, totul va fi hrană pentru viermii cei scîrboși ; dar dacă materia trebuie să se transforme necontenit, cine ar putea distruge forma, gîndirea artistică, frumusețea în sine ? Nu este ea un atribut al divinității ? Percepută și cunoscută de mine, nu va trăi ea în sufletul meu, biruind bătrînețea și chiar moartea ?

[1] Sublinierea autorului.

La aceste lucruri meditam eu cînd m-am pomenit alături de Pepita. Încercam în felul acesta să-mi înseninez sufletul şi să alung bănuielile pe care dumneata mi le-ai sădit în suflet. Doream şi în acelaşi timp nu doream ca ceilalţi să se apropie. Îmi făcea plăcere şi totodată mă îngrijora şi simţeam o stînjeneală vinovată să rămîn singur cu femeia aceea.

Pepita rupse tăcerea cu glasul ei cristalin şi, trezindu-mă din meditaţiile mele, îmi spuse :

— Ce tăcut şi trist eşti, *señor don* Luis ! Mă apasă gîndul că poate din vina mea, cel puţin în parte, tatăl dumitale te pune într-o situaţie neplăcută aducîndu-te în locurile acestea singuratice şi smulgîndu-te astfel din izolarea dumitale obişnuită, unde nu există nimic care să-ţi tulbure rugăciunile şi lecturile religioase.

Nu ştiu ce i-am răspuns. Probabil că i-am spus o nerozie, căci eram tulburat ; nici nu voiam să-i fac complimente Pepitei, spunîndu-i vorbe curtenitoare, dar nici nu voiam să fiu mojic cu ea.

Ea continuă :

— Te rog să mă ierţi dacă sînt răutăcioasă, dar am impresia că, pe lîngă supărarea pe care ţi-o pricinuieşte faptul de a te vedea rupt de ocupaţiile dumitale favorite, există încă ceva care contribuie foarte mult la proasta dumitale dispoziţie.

— Şi care este, mă rog, acest ceva ? o întrebai eu. După cîte văd, dumneata le descoperi pe toate, sau cel puţin crezi că le descoperi.

— Acest ceva, răspunse Pepita, nu e un sentiment potrivit pentru cineva care va deveni preot atît de curînd, dar este foarte firesc pentru un tînăr de douăzeci şi doi de ani.

Auzind acestea, am simţit că mi se urcă sîngele în obraz şi că faţa începe să-mi ardă. Îmi trecură prin minte tot felul de gînduri nesăbuite, mă crezui prada unei rătăciri. Socotii că Pepita mă provoca, urmînd a-mi da să înţeleg că ştia că-mi place. Atunci timiditatea mea s-a prefăcut în trufie cutezătoare şi am privit-o drept în ochi. Trebuie să fi fost ceva ridicol în privirea mea, dar Pepita ori n-a băgat de seamă, ori s-a prefăcut doar, cu înţeleaptă bunăvoinţă, şi a continuat în chipul cel mai firesc :

— Nu trebuie să te simţi jignit dacă-ţi găsesc vreun cusur. Acesta pe care l-am observat mi se pare neînsemnat. Dumneata eşti rănit de glumele lui Currito şi de faptul că, vorbind sincer şi deschis, nu faci o impresie prea bună călare pe un biet catîr, la fel ca părintele vicar, la cei optzeci de ani ai săi, în loc să fi încălecat un cal nărăvaş, cum i-ar sta bine unui tînăr de vîrsta şi de condiţia dumitale. Vina e a părintelui superior care nu s-a gîndit că dumneata trebuie să înveţi să călăreşti. Călăria nu se opune vieţii pe care dumneata ai de gînd s-o urmezi, şi cred că, atît timp cît te afli aici, tatăl dumitale ar trebui să se ocupe de asta cît mai repede. Dacă te vei duce în Persia ori în China, acolo încă nu sînt căi

ferate, şi ai să te faci de rîs dacă n-o să ştii să călăreşti ca lumea. Din pricina stîngăciei dumitale, ai putea să duci de rîpă misiunea de predicator pe care o ai printre sălbaticii aceia şi, o dată ajuns de rîsul lor, ţi-ar fi mult mai greu să-i îndrepţi pe calea cea bună cu vorbele dumitale.

Acestea şi încă multe alte argumente a adus Pepita ca să mă convingă să învăţ călăria, şi am rămas atît de convins că un misionar trebuie neapărat să ştie să călărească, încît i-am promis că voi învăţa neîntîrziat, luîndu-l ca profesor pe tata.

— În prima plimbare pe care o vom face, i-am spus, o să vin călăre pe cel mai nărăvaş cal din cîţi are tata, şi nu pe catîrul ăsta prăpădit, ca acum.

— O să-mi faci o mare bucurie, mi-a răspuns Pepita cu un zîmbet nespus de dulce.

Între timp ajunseseră toţi în locul unde ne aflam, şi eu m-am bucurat în sinea mea, nu de altceva, dar mă temeam că n-o să fiu în stare să susţin conversaţia şi o să spun o mulţime de prostii, fiindcă nu prea sînt obişnuit, ba chiar nu mă pricep de loc să stau de vorbă cu femeile.

După plimbare, ne-am aşezat pe iarba proaspătă în locul cel mai frumos, lîngă pîrîu, unde slugile tatei ne-au întins o îmbelşugată masă ţărănească. Conversaţia a fost foarte însufleţită, şi Pepita s-a arătat deosebit de iscusită şi de cumpătată. Vărul meu Currito a făcut din nou cîteva glume pe

seama chipului în care călăresc şi a blîndeţii catîrului meu : îmi spunea mereu *teologul* [1] şi zicea că aşa cum mergeam călare pe catîrul acela i se părea că mă vede ducîndu-mă să-i binecuvîntez pe credincioşi. De data asta, cum luasem hotărîrea neînduplecată de a deveni un bun călăreţ, am răspuns la glumele lui cu multă voioşie. Cu toate astea, n-am scos o vorbă despre promisiunea făcută de a învăţa să călăresc. Pepita, cu toate că nu ne înţelesesem dinainte, s-a gîndit, fără îndoială, ca şi mine, că era mai bine să nu-mi dezvăluie intenţia, ca să le pot face o surpriză mai pe urmă, cînd o să călăresc bine, aşa că n-a spus o vorbă în legătură cu discuţia noastră. De aici, în chipul cel mai natural şi simplu cu putinţă, s-a născut un secret între noi doi ; ceea ce a produs în sufletul meu o tulburare ciudată.

În ziua aceea nu s-a mai întîmplat nimic vrednic să fie povestit.

Spre seară ne-am întors acasă pe acelaşi drum pe care venisem. Totuşi, deşi călăream şi acum tot pe blîndul meu catîr, alături de mătuşa Casilda, nu m-am plictisit şi nici nu m-am întristat ca la venire. Tot timpul drumului am auzit-o pe mătuşa Casilda depănîndu-şi neobosită amintirile, şi din cînd în cînd mă pierdeam în visări vagi şi plăcute.

Nimic din ceea ce se petrece în sufletul meu nu trebuie să fie o taină pentru dumneata. Află dar

[1] Sublinierea autorului.

că ființa care constituia centrul sau mai bine zis nucleul și focarul acestor visări vagi era Pepita.

Apariția ei luminoasă în locul cel mai nepătruns, răcoros și tăcut al umbrarului îmi aduse în minte toate imaginile, bune sau rele, ale acelor ființe miraculoase, supranaturale, despre care citisem în cărțile autorilor sacri ori ale clasicilor profani. Pepita se înfățișa, așadar, în fața ochilor mei și pe scena interioară a fanteziei mele, nu călare, cum mergea de fapt în fața noastră, ci într-un chip ideal și eteric, într-o singurătate silvestră, așa cum îi apărea lui Eneas maică-sa și Palas lui Caiimah [1], și păstorului ceh Krok silfida care mai apoi a născut-o pe Libusa [2], ca Diana fiului lui Aristeu, ca îngerii din valea Mamvri Patriarhului, ca Sfîntului Anton hipocentaurul, în singurătatea pustiului.

O întîlnire atît de firească, așa cum e aceea cu Pepita, dobîndea în mintea mea ceva miraculos. Pentru o clipă, observînd forța acestei închipuiri, m-am crezut stăpînit de o obsesie ; m-am gîndit, și mi se părea un lucru evident că în cele cîteva minute cît am stat singur cu Pepita lîngă pîrîul Solana nu se întîmplase nimic nenatural și neobișnuit ; dar că pe urmă, pe măsură ce mergeam, încet-încet, călare pe catîrul meu, pesemne că un demon începuse a se învîrti nevăzut în jurul meu, șoptindu-mi la ureche o mulțime de năzbîtii.

[1] Poet grec din secolul al IV-lea î.e.n.

[2] Conform legendei, prințesă cehă, întemeietoare a celebrei dinastii a *Prjemyslizilor*, care a domnit pînă la 1306.

În aceeaşi seară i-am împărtăşit tatei dorinţa de a învăţa să călăresc. N-am vrut să-i ascund că Pepita mă îndemnase s-o fac. Tata s-a bucurat nespus de mult. M-a îmbrăţişat, m-a sărutat, mi-a spus că acum dumneata nu mai puteai spune că eşti singurul meu profesor, fiindcă va avea şi el plăcerea să mă înveţe ceva. M-a asigurat, la urmă, că în două-trei săptămîni va face din mine cel mai bun călăreţ din toată Andaluzia ; în stare să merg la Gibraltar cu marfă de contrabandă şi să mă întorc înapoi, trecînd pe sub nasul grănicerilor cu o traistă de tutun şi cu ţesături de bumbac ; în stare — ce mai ! — să stîrnesc uimirea tuturor călăreţilor care strălucesc la întrecerile de la bîlciurile din Sevilla şi Mairena şi să stăpînesc cai nărăvaşi ca Babieca şi Ducipal, ba chiar armăsarii Soarelui, dacă ar fi coborît cumva pe pămînt şi eu aş fi putut să-i duc de dîrlogi.

Nu ştiu ce vei gîndi dumneata despre această artă a călăriei pe care o învăţ ; dar sper că n-o vei socoti neserioasă.

De-ai vedea cît de fericit e tata şi cum se mai bucură că-mi poate da lecţii ! Din ziua următoare excursiei despre care ţi-am vorbit, am început să iau cîte două lecţii pe zi. Uneori lecţia ţine toată ziua, fiindcă nu descălecăm de loc. Prima săptămînă lecţiile s-au desfăşurat în curtea din dos a casei, care nu e pavată şi ne-a slujit de manej.

Acum am ieşit la cîmp, dar avem grijă să nu ne vadă nimeni. Tata nu vrea să mă arate în public pînă ce, după socotinţa lui, n-oi uimi lumea prin felul cum stau înfipt în şa. Dacă nu se înşeală în mîndria lui de tată, asta o să se întîmple foarte curînd, căci, după părerea lui, am calităţi deosebite ca să ajung un bun călăreţ.

— Se vede cît de colo că eşti fiul meu! a strigat bucuros cînd a văzut progresele pe care le fac.

E atît de bun, încît sper că dumneata ai să-i ierţi limbajul necioplit şi glumele cam deochiate. Eu mă mîhnesc în adîncul sufletului meu, dar am destulă putere ca să suport toate astea.

Cu neîntreruptele şi lungile lecţii pe care le iau am ajuns ca vai de mine şi mă doare tot trupul. Tata mă îndeamnă să-ţi scriu că-mi pedepsesc carnea trupului flagelîndu-mă.

Susţine că în curînd o să mă socotească pe deplin instruit, dar cum nu vrea să-şi considere încheiat rolul de profesor, îmi propune să mă mai înveţe şi alte lucruri, care mie mi se par destul de nepotrivite pentru un viitor preot. Uneori vrea să mă înveţe cum să dobor pe cineva la pămînt, ca să mă ducă apoi la Sevilla, pe cîmpul de la Tablada, unde zice că i-aş face praf în lupta cu sulita pe vitejii lăudăroşi cu muşchi de criţă de acolo. Alteori îşi aminteşte de tinereţe, cînd a slujit în corpul de gardă, şi zice c-o să-şi caute floretele, mănuşile şi măştile şi-o să mă înveţe

scrima. Și asta nu-i tot : socotind că mînuiește cuțitul ca nimeni altul, a ajuns să-mi propună să mă învețe și acest meșteșug.

Cred că nu-i nevoie să-ți spun ce-i răspund eu la asemenea nebunii. Tata mi-o întoarce zicînd că în timpurile bune de altădată nu numai preoții de rînd, dar și episcopii mergeau la război călare, trecîndu-i pe necredincioși prin foc și sabie. La asta eu fac observația că cele spuse de el se petreceau pe vremurile de barbarie, dar că acum slujitorii Celui de Sus nu trebuie să cunoască mînuirea altor arme în afară de arma convingerii. Dar atunci cînd convingerea nu ajunge — mă întreabă tata fără a se lăsa păgubaș — nu crezi că e bine să adaugi la argumentele teoretice cîteva lovituri bine țintite ? Misionarul desăvîrșit, așa cum îl vede tata, trebuie uneori să apeleze la aceste mijloace războinice, și cum a citit multe balade și legende, îmi citează o mulțime de exemple în sprijinul părerii sale. În primul rînd pomenește de Sfîntul Iacob, care, cu toate că este Apostol, mai mult se războiește cu maurii decît le ține predici, și-i convinge înfățișîndu-li-se călare pe calul său alb ; îl citează pe un oarecare senior de la Vera, care a fost trimis de regii catolici cu o solie la Boabdil [1]. Ajuns în Curtea Leilor [2], s-a încurcat în dispute teologice cu

[1] Ultimul rege maur din Granada.
[2] Faimosul *Patio de los Leones* din Alhambra, Granada.

maurii şi, nemaigăsind alte argumente, a scos spada şi s-a năpustit asupra lor ca să-i convertească pe loc; mai citează apoi pe hidalgul basc *Don* Iñigo de Loyola [1], care, într-o controversă pe care a avut-o cu un maur despre neprihănirea Sfintei Fecioare Maria, sătul de necuviincioasele şi cumplitele blasfemii cu care maurul îl contrazicea, s-a aruncat asupra lui cu spada goală în mînă, şi dacă maurul nu o rupea la fugă, i-ar fi vîrît convingerile lui în suflet într-un chip înfricoşător. Asupra acestui conflict al Sfîntului Ignacio i-am răspuns tatei că a avut loc mai înainte ca el să fi devenit preot, iar despre celelalte exemple îi spun că nu se pot compara cu situaţiile de azi.

Pe scurt, mă apăr cum pot de glumele lui şi mă limitez să mă deprind a fi un bun călăreţ, fără să studiez celelalte arte, atît de nepotrivite pentru un preot, deşi tata mă asigură că nu puţini preoţi spanioli le cunosc şi le exercită deseori în Spania, chiar în ziua de astăzi, pentru trimful credinţei şi pentru a păstra sau a reface unitatea catolicismului.

Mă doare sufletul că tata e aşa; că vorbeşte fără pic de respect şi ia în glumă cele mai serioase lucruri; dar nu se cuvine ca un fiu respectuos să meargă prea departe şi să-şi permită mai mult decît îmi permit eu ca să înfrînez cutezanţele lui cam voltairiene. Le numesc voltairiene fiindcă nu

[1] Întemeietorul ordinului iezuiţilor.

găsesc cuvîntul potrivit. În fond, tata e un bun catolic şi asta mă linişteşte.

Ieri a fost ziua Sfintei Cruci şi a fost mare zarvă în tot satul. Pe fiecare uliţă erau vreo şase-şapte cruci de mai, pline de flori, dar nici una nu era mai frumoasă decît aceea pe care a pus-o Pepita în poarta casei. Părea că un cîmp întreg fusese cules ca s-o împodobească.

Seara a fost petrecere în casa Pepitei. Crucea, care fusese scoasă în uliţă, a fost adusă într-o încăpere mare şi joasă, unde se afla un pian, şi Pepita ne-a oferit un spectacol simplu, plin de poezie, cum n-am mai văzut de cînd eram copil, şi aproape îl uitasem.

De vîrful crucii atîrnau şapte panglici sau benzi late, două albe, două verzi şi trei stacojii, culorile simbolice ale virtuţilor teologale [1]. Şapte copii de vreo cinci-şase ani, reprezentînd cele şapte taine, ţinîndu-se de cele şapte panglici care atîrnau de vîrful crucii, au dansat un fel de contradans pe care-l învăţaseră foarte bine. Botezul era un copil îmbrăcat cu tunică albă ca un catehumen [2]; Hirotonisirea, alt copil, îmbrăcat ca un preot; Confirmarea, un mic episcop; Sfîntul Maslu, un hagiu cu toiag şi pelerină plină de scoici; Căsătoria, un mire şi o mireasă, şi Patimile, un Isus Nazarineanul purtîndu-şi crucea şi coroana de spini.

[1] Credinţa, speranţa şi iubirea.

[2] Persoană care se iniţiază în misterele credinţei creştine pentru a primi botezul.

Dansul, mai mult decît un dans obişnuit, era compus dintr-o serie de reverenţe, paşi, mişcări şi genuflexiuni în ritmul unei muzici de loc urîtă, aducînd cu un marş, pe care organistul a cîntat-o la pian cu destulă îndemînare.

După ce şi-au încheiat rolul, copiii, fii ai servitorilor şi argaţilor din casa Pepitei, s-au dus să se culce încărcaţi de daruri şi laude.

Petrecerea a continuat pînă la douăsprezece. S-au servit răcoritoare, adică pahare de sirop şi, la sfîrşit, ceşcuţe de ciocolată cu tort de biscuiţi şi apă îndulcită.

Izolarea şi însingurarea Pepitei au început să fie date uitării de cînd a venit primăvara, spre marea mulţumire a tatei. Pepita a anunţat că de acum înainte primeşte musafiri în fiecare seară, şi tata vrea ca eu să mă număr printre aceştia.

Pepita nu mai poartă doliu, şi e acum mai frumoasă şi mai strălucitoare ca înainte, cu veşmintele acestea uşoare, aproape de vară, deşi întotdeauna foarte modeste.

Sper că tata n-o să mă ţină mai mult de luna asta aici. În iunie vom veni împreună la oraş şi atunci ai să vezi şi dumneata cum, o dată scăpat de Pepita, care nu numai că nu se gîndeşte, dar nici măcar n-o să-şi mai amintească de mine, nici de bine nici de rău, o să am plăcerea să te îmbrăţişez şi să trăiesc fericita clipă cînd o să devin preot.

În fiecare seară, de la nouă la douăsprezece, avem sindrofie acasă la Pepita, așa cum ți-am mai scris. Vin vreo patru-cinci femei și tot atîtea fete din sat, fără s-o mai socotesc pe mătușa Casilda, și de asemenea șase-șapte tineri, care de obicei joacă gajuri cu fetele. Cum e și normal, trei sau patru din perechile astea sînt logodnici.

Persoanele de vază care vin la această sindrofie sînt cele dintotdeauna. Grupul lor se compune, cum s-ar zice, din mai-marii satului : tata, care e *cacique*, spițerul, doctorul, notarul și părintele vicar.

Pepita joacă ombru cu tata, cu părintele vicar și cu cine se mai nimerește.

Eu nu știu cu cine să stau. Dacă mă amestec cu cei tineri, îi stînjenesc cu seriozitatea mea de la jocurile și nebuniile lor de îndrăgostiți. Dacă mă alătur celor mai în vîrstă, trebuie să iau rolul de chibiț într-un joc pe care nu-l cunosc. Fiindcă în afară de popa-prostu și puțin tabinet și marieș, altceva nu mai știu. Cel mai înțelept lucru ar fi să nu mă duc la sindrofie ; dar tata ține să vin și eu. Dacă nu m-aș duce, zice el, m-aș face de rîs.

Și grozav se mai miră cînd mă vede atît de neștiutor. Faptul că nu joc ombru, nici măcar ombru, îl face să se minuneze.

— Unchiul tău te-a crescut sub un clopot de sticlă, îmi zice el, făcîndu-te tobă de carte, dar fără să te învețe și alte lucruri pe care trebuie să le cunoști în viață. Tocmai pentru că te faci preot, și deci n-o să poți dansa și suci capul femeilor la petreceri, trebuie să știi să joci ombru. Altfel, ce-o să te faci, nefericitule ?

La aceste mustrări și la altele de același fel n-am putut găsi nici un răspuns și n-am putut scoate nici un cuvînt de împotrivire, așa că tata s-a apucat să mă învețe acasă ombru, pentru ca, de îndată ce-o să-l prind, să joc și eu la sindrofiile Pepitei. Tot așa, cum ți-am mai scris, a vrut să-mi dea lecții de scrimă, și pe urmă să mă învețe să fumez și să trag cu pistolul și să joc popice, dar n-am acceptat nimic din toate acestea.

— Cîtă deosebire între tinerețea ta și a mea ! se minunează tata.

Apoi adaugă rîzînd :

— De fapt, totul a rămas la fel. Și eu aveam orele mele de canonică la cazarma Corpului de Gardă ; în loc de cădelniță aveam țigări, cărțile de joc țineau locul cărții de rugăciuni, și n-am dus niciodată lipsă de îndeletniciri cucernice și de exerciții mai mult sau mai puțin spirituale [1].

Cu toate că mă preveniseși din timp asupra acestor idei năstrușnice ale tatei, și-mi spuseseși că din pricina lor am rămas în grija dumitale

[1] Aluzie la cartea fundamentală a ordinului iezuiților : *Ejercicios espirituales*, scrisă de Ignacio de Loyola.

doisprezece ani, de la zece la douăzeci şi doi, încă mă surprind şi mă fac să nu mă simt prea la îndemînă glumele tatei, uneori, din cale-afară de deochiate. Dar ce-am putea să-i mai facem ? Deşi nu pot să-l dezaprob pe faţă, te asigur că nici nu mă arăt încîntat şi nici nu fac haz de glumele lui.

Lucrul cel mai ciudat şi îmbucurător e că tata devine cu totul altul cînd se află la Pepita. Nu-i scapă, Doamne fereşte ! nici o vorbă, nici o glumă din acelea pe care le spune atît de bucuros în alte ocazii. Acasă la Pepita tata e cumpătarea întruchipată. De altfel, pe zi ce trece pare mai îndrăgostit de ea şi cu mai multe speranţe de triumf.

Continuă să fie foarte mulţumit de elevul lui în arta călăriei. Mă asigură că în patru-cinci zile o să pot şi chiar o să mă lase să încalec pe Lucero, un cal negru, dintr-un armăsar arab şi o iapă din rasa Guadalcázar, nărăvaş, bun trăpaş, plin de foc şi deprins cu tot felul de curbete.

— Cine izbuteşte să-l strunească pe Lucero, îmi zice tata, acela poate să se ia la întrecere în călărie chiar şi cu centaurii ; şi tu o să-l struneşti curînd.

Deşi petrec toată ziua la cîmp, călărind, la cazinou şi în vizite, reuşesc să fur cîteva ceasuri somnului, fie printr-un efort de voinţă, fie pentru că am insomnie, şi atunci mă gîndesc la situaţia în care mă aflu şi-mi fac un examen de con-

ştiinţă. Chipul Pepitei îmi apare tot timpul înaintea ochilor. „Oare sînt îndrăgostit de ea?“ mă întreb.

Îndatorirea mea morală, făgăduinţa de a mă consacra bisericii, chiar dacă încă n-a fost confirmată, e pentru mine neclintită, ca o hotărîre luată o dată pentru totdeauna. Dacă a pătruns cumva în sufletul meu ceva potrivnic împlinirii acestei făgăduinţe, trebuie să mi-l smulg din suflet.

Din capul locului observ, şi te rog să nu mă acuzi de trufie fiindcă-ţi spun ce observ, şi anume că prin stăpînirea voinţei, pe care am învăţat-o de la dumneata, reuşesc să-mi ţin în frîu toate simţurile. În timp ce Moise stătea de vorbă cu Dumnezeu pe muntele Sinai, mulţimea nesupusă din cîmpie adora viţelul de aur. În pofida vîrstei mele fragede, nu mă tem, din adîncul sufletului, că aş putea ajunge la asemenea acte de nesupunere. Aş putea foarte bine să vorbesc cu Dumnezeu în deplină linişte, dacă duşmanul n-ar veni să mă hărţuiască chiar în altar. Chipul Pepitei îmi apare mereu în faţa ochilor, pătrunzîndu-mi în suflet. Spiritul meu trebuie să se lupte cu un duşman spiritual: ideea frumuseţii Pepitei, în toată puritatea ei imaterială, îmi apare mereu pe calea ce duce în adîncul necuprins al sufletului, unde-l poţi afla pe Dumnezeu, şi mă împiedică să ajung la el.

Cu toate acestea, nu mă las orbit. Văd limpede, deslușesc, nu mi se învălmăşesc gîndurile. Mai

presus de această înclinație sufletească ce mă mină spre Pepita se află dragostea mea de infinit și de veșnicie. Chiar dacă nu mi-o reprezint pe Pepita ca o ideē, ca o poezie, nu e totuși altceva decît o idee și o poezie finită, limitată, concretă, în timp ce dragostea pentru Dumnezeu și ideea de Dumnezeu îmbrățișează totul. Dar, oricît mă străduiesc, nu reușesc să îmbrac într-o formă concretă această idee supremă, obiect al unei afecțiuni superioare, ca să lupt cu imaginea, cu amintirea adevărului caduc și efemer care mă hărțuiește necontenit. Mă rog fierbinte cerului să-mi dea puterea de a-mi închipui cît de cît un simbol al acestei idei care cuprinde totul, ca să înlătur și să înăbuș astfel imaginea, amintirea acestei femei. Ideea de Dumnezeu, ținta înaltă a dragostei mele e vagă, obscură, indescriptibilă, e ca o pîclă întunecată, pe cînd ea îmi apare în contururi precise, limpede, deslușită, luminoasă, într-o lumină blîndă, pe care ochii sufletului o pot suporta, nu orbitoare ca cealaltă lumină, care pentru ochii spiritului e ca o negură.

Nici un alt gînd, nici o altă imagine nu-mi pot alunga din minte imaginea acestei femei. Ea se ivește dintr-o dată între crucifix și mine, între imaginea neprihănită a Sfintei Fecioare și mine, vine să se așeze pe pagina cărții de rugăciuni pe care o citesc.

Nu cred, totuşi, că sînt rănit de ceea ce în veacul nostru se numeşte iubire. Şi chiar de-aş fi, m-aş lupta cu ea şi aş birui-o.

Faptul că o văd zilnic pe această femeie şi că aud necontenit numai laude la adresa ei, pînă şi din gura părintelui vicar, mă pune pe gînduri: îmi abate spiritul spre lucruri profane şi-l îndepărtează de cuvenită reculegere; dar nu, eu n-o iubesc încă pe Pepita. O să plec şi o s-o uit.

Cît timp o să rămîn aici, o să mă lupt din răsputeri. O să mă lupt cu Dumnezeu, ca să-l biruiesc prin dragoste şi supunere. Strigătele mele vor ajunge la El ca nişte săgeţi de foc, şi vor străpunge scutul cu care se apără şi se ascunde de ochii sufletului meu. Mă voi război ca Israel, în tăcerea nopţii, şi Dumnezeu mă va alunga şi mă va înfrînge în această luptă, pentru ca eu, biruit fiind, să ies totuşi biruitor.

12 mai

Mai curînd decît gîndeam, dragă unchiule, tata m-a convins să încalec pe Lucero. Ieri, la şase dimineaţa, am pus şaua pe această minune de cal, cum îi spune tata, şi am ieşit împreună la cîmp deschis. Tata era pe un cal roib.

Am călărit atît de bine, m-am ţinut atît de drept şi neclintit în şa, strunind animalul acela superb,

încît tata n-a putut rezista ispitei de a arăta lumii ce elev grozav are şi, după ce ne-am odihnit lîngă o căsuţă din afara satului, la vreo jumătate de leghe depărtare, cam pe la ora unsprezece m-a făcut să mă întorc prin mijlocul satului, unde se adună întotdeauna oamenii, făcînd zarvă mare şi ridicînd praful de pe drum. Cred că nu mai e nevoie să-ţi spun că am trecut şi pe uliţa Pepitei, care de la o vreme a luat obiceiul să stea la geam, şi chiar am văzut-o printre zăbrele, la una din ferestrele de jos, ascunsă după storurile verzi.

Cum auzi zgomotul, Pepita înălţă ochii, ne văzu, se ridică îndată, lăsă lucrul din mînă şi ne privi cu atenţie. Lucero, care, după cum am aflat mai tîrziu, are obiceiul să facă acrobaţii cînd trece prin faţa casei unde stă Pepita, a început să se zbenguie şi să salte pe loc. Eu am încercat să-l strunesc, dar el, parcă surprins de eforturile mele şi de faptul că avea parte de un asemenea călăreţ, poate chiar dispreţuindu-mă, cabră şi mai mult şi începu să fornăie, făcu vreo două-trei curbete, ba chiar cîteva sărituri ; dar eu m-am ţinut drept în şa, calm, arătîndu-i că eram stăpînul lui, strunindu-l din pinteni, biciuindu-l cu cravaşa peste piept şi trăgîndu-l de dîrlogi. Lucero, care se înălţase pe picioarele dindărăt, stînd aproape drept, se potoli deodată, umil, şi chiar se îndoi supus din genunchi, făcînd o plecăciune.

Mulțimea de gură-cască ce se strînsese în jurul meu izbucni în aplauze puternice. Tata zise :

— Bravo, acum știu că am un băiat și jumătate !

Și băgînd de seamă că printre cei strînși roată în jurul meu se afla și Currito, care n-are altă treabă decît să se plimbe de colo-colo cît e ziua de mare, îi zise :

— Cască ochii, haimana ce ești : uită-te acum la *teolog*[1] să văd dacă-ți mai arde de rîs ori amuțești de uimire.

Într-adevăr, Currito rămăsese cu gura căscată, nemișcat, vădit impresionat.

Triumful meu a fost impunător și deplin, deși nepotrivit cu firea mea. Nepotrivirea aceasta m-a făcut să mă rușinez. Obrajii mi s-au îmbujorat. Probabil că mă făcusem roșu ca racul, mai ales cînd am văzut că Pepita mă aplaudă și mă salută drăgăstoasă, zîmbind și făcîndu-mi semne cu mîinile ei frumoase.

În sfîrșit, am cucerit faima de om de ispravă și de călăreț de mîna-ntîi.

Tata nu-și mai încăpea în piele de bucuros și mîndru ce era ; spune tuturor că-mi completează educația ; că dumneata, trimițîndu-mă la el, i-ai trimis o carte plină de înțelepciune, dar fără scoarțe și cu textul lăsat în ciornă, și că el o trece pe curat și o leagă.

[1] Sublinierea autorului.

Şi deoarece ombrul face parte din această operaţie de trecere pe curat şi legat, a trebuit să-l învăţ.

Două seri am jucat cu Pepita.

În seara zilei cînd am săvîrşit isprava mea ecvestră, Pepita m-a primit plină de bucurie şi a făcut un gest pe care niciodată nu mai îndrăznise să-l facă pînă atunci : mi-a întins mîna.

Să nu crezi că nu mi-am amintit recomandările atîtor şi atîtor moralişti şi asceţi ; dar în sinea mea mi-am zis că exagerau primejdia. Ceea ce spune *Sfînta Evanghelie,* că acela care dă mîna cu o femeie e ca şi cum ar lua în mînă un scorpion, mi s-a părut că a fost spus cu alt înţeles. Fără îndoială că în cărţile religioase, cu cea mai lăudabilă intenţie, sînt interpretate cu oarecare asprime unele fraze şi sentinţe din *Sfînta Scriptură.* Cum să înţelegi altfel afirmaţia că frumuseţea femeii, creaţie desăvîrşită a lui Dumnezeu, e întotdeauna motiv de pierzanie ? Şi cum ai putea înţelege, de asemenea, ca pe un adevăr general şi durabil, afirmaţia că femeia e mai amară decît moartea ? Cum să înţelegi altfel afirmaţia că cel ce se atinge de vreo femeie, în orice împrejurare şi indiferent de gîndul care-l îndeamnă s-o facă, nu poate scăpa fără pată ?

Pe scurt, am respins repede în adîncul sufletului meu gravitatea acestor avertismente şi a altora de acelaşi fel, am luat mîna pe care Pepita mi-o întinsese cu atîta afecţiune şi am strîns-o

într-a mea. Finețea acelei mîini m-a făcut să înțeleg mai bine gingășia și frumusețea Pepitei, pe care pînă atunci le cunoscusem numai cu ochii.

După obiceiurile veacului nostru, după ce ai dat mîna cu cineva trebuie s-o dai pe urmă mereu, atît la întîlnire cît și la despărțire. Sper că în acest ceremonial, în această dovadă de prietenie, în această manifestare de afecțiune, dacă e făcută cu gînd curat și fără nici o umbră de lascivitate, n-o să vezi nimic rău și nici primejdios.

Și fiindcă tata trebuie să rămînă de multe ori pînă seara tîrziu cu vătaful și cu alți oameni la cîmp, și pînă la zece jumătate-unsprezece nu e liber, eu îi țin locul la ombru ca partener al Pepitei. Părintele vicar și notarul sînt aproape întotdeauna adversarii noștri. Jucăm cu miza de o zecime de real, așa încît se pierde sau se cîștigă cel mult un *duro* [1] sau doi.

Și deoarece, cu o miză atît de mică, jocul nu oferă prea mult interes, îl întrerupem adesea ca să mai stăm de vorbă, ajungînd uneori să discutăm despre unele lucruri complet străine de joc, dar în care Pepita dovedește totdeauna o mare putere de înțelegere, o imaginație vie și o grație neasemuită în vorbă, încît sînt de-a dreptul uimit.

Nu am destule motive ca să-mi schimb părerea despre ceea ce ți-am scris mai demult răspunzînd bănuielilor dumitale că Pepita ar putea să simtă o oarecare înclinație pentru mine. Mă tra-

[1] Monedă spaniolă în valoare de cinci pesete.

tează cu afecțiunea pe care e firesc s-o aibă față de fiul pretendentului ei, *don* Pedro de Vargas, și cu sfiala firească față de un tînăr în situația mea, care încă nu e preot, dar va fi în curînd.

Vreau și trebuie totuși să-ți împărtășesc, de vreme ce-ți scriu totdeauna ca și cum aș sta îngenunchiat în fața dumitale, la confesional, o impresie fugară pe care am avut-o de două-trei ori ; s-ar putea să nu fie decît o nălucire, o simplă închipuire de-a mea, dar am avut totuși această impresie.

Ți-am spus și în alte scrisori că ochii Pepitei, verzi ca ai lui Circe, au o privire liniștită și curată. S-ar zice că ea nu le cunoaște puterea și nu știe că ar putea sluji și la altceva în afară de văz. Cînd și-i ațintește asupra cuiva, lumina lor dulce e atît de limpede, de sinceră și de curată, încît departe de a trezi vreun gînd păcătos, te face să nutrești gîndurile cele mai curate, revarsă o liniște plăcută în sufletele neprihănite și totodată înăbușă orice pornire rea în sufletele mai puțin neprihănite. Nici urmă de pasiune înflăcărată sau de dorință vinovată nu există în ochii Pepitei. Raza privirii ei e ca lumina blîndă a lunii.

Ei bine, cu toate acestea, am avut impresia că surprind de vreo două-trei ori o strălucire de o clipă, o fulgerare, o sclipire fugară și mistuitoare în ochii aceia care mă țintuiau cu privirea lor. Să fie oare doar o vanitate ridicolă sădită de diavol în sufletul meu ?

Mi se pare că da ; vreau să cred, şi cred chiar, că nu mă înşel.

Caracterul instabil, fugar al impresiei mă face să presupun că aceasta n-a avut niciodată un temei real, că n-a fost decît o închipuire a mea.

Seninul cerului, răceala indiferenţei, chiar dacă e îmblînzită de dulceaţa prieteniei şi a bunătăţii, e tot ce pot descoperi în ochii Pepitei.

Mă chinuie totuşi această închipuire, această nălucire pe care am avut-o atunci cînd mi s-a părut că îmi aruncă o privire ciudată, plină de pasiune.

Tata zice că nu bărbaţii, ci femeile au iniţiativa, şi o fac fără să-şi asume vreo obligaţie, putînd să tăgăduiască totul şi să dea înapoi oricînd vor. După tata, femeia îşi destăinuieşte prima sentimentele, prin cîteva priviri fugare pe care mai pe urmă nu recunoaşte nici faţă de sine că ţi le-a aruncat, dacă nu se cuvine s-o facă, iar bărbatul căruia-i sînt adresate nu reuşeşte decît rareori să le citească limpede, ci abia poate să le ghicească înţelesul. În felul acesta, printr-o foarte fină şi inexplicabilă intuiţie, ca un curent electric, bărbatul îşi dă seama că e iubit, şi apoi, cînd se hotărăşte să vorbească, merge la sigur, fiind deplin încredinţat că sentimentele îi sînt împărtăşite.

Oare nu cumva aceste teorii ale tatei, pe care le-am auzit şi eu ca toţi ceilalţi, pentru că nu pot să-mi astup urechile, mi-au înfierbîntat ima-

ginăția și m-au făcut să-mi închipui lucruri inexistente ?

Oricum, mă întreb uneori dacă e într-adevăr absurd și imposibil să fie așa. Și dacă ar fi așa, dacă Pepita ar avea pentru mine mai mult decît sentimentele pe care le nutrești pentru un prieten, dacă femeia pe care tata are de gînd s-o ceară în căsătorie s-ar îndrăgosti de mine, situația mea n-ar fi atunci îngrozitoare ?

Să alungăm aceste temeri, izvorîte, fără îndoială, numai din înfumurarea mea. Să nu facem din Pepita o Fedră și din mine un Hipolit.

Dar dacă mă surprinde ceva, este liniștea și deplina siguranță a tatei. Iartă-mă și roagă-te lui Dumnezeu să-mi ierte trufia ; din cînd în cînd mă rănește și mă întristează această siguranță. Cum vine asta, îmi zic, sînt eu oare atît de nătăfleț încît, în pofida presupusei mele sfințenii, sau tocmai datorită ei să nu-i fie frică tatei că aș putea-o face să se îndrăgostească de mine, fără voia mea, pe Pepita ?

Printr-un ciudat raționament pe care nici eu nu știu cum de l-am făcut, reușesc să-mi explic, fără a-mi răni amorul propriu, nepăsarea lui în această chestiune atît de importantă. Tata, deși n-are nici un temei, se consideră de pe acum bărbatul Pepitei și începe să sufere de acea orbire funestă pe care Asmodeu ori alt diavol încă și mai mîrșav o inspiră soților. Istoriile profane și eclesiastice sînt pline de această orbire, pe care Dumnezeu o

îngăduie, fără îndoială, cu scopuri providențiale. Exemplul cel mai cunoscut este poate cel al împăratului Marcus Aurelius, care, avînd o nevastă atît de ușuratică și desfrînată ca Faustina, n-a băgat de seamă niciodată ceea ce știa tot imperiul roman, cu toate că era un bărbat atît de înțelept și un filozof atît de profund ; aceasta se vede din meditațiile sau memoriile pe care le-a lăsat și în care mulțumește de nenumărate ori zeilor nemuritori fiindcă i-au hărăzit o soție atît de credincioasă și de bună, stîrnind rîsul contemporanilor și al posterității. De atunci poți vedea peste tot o mulțime de potentați și de oameni sus-puși care-și aleg ca secretari, dîndu-le toată puterea pe mînă, pe cei care trăiesc cu nevestele lor. În felul acesta îmi explic faptul că tata nu-și face nici o grijă și nu bănuiește că, împotriva voinței mele chiar, ar putea avea în mine un rival.

Ar fi o lipsă de respect din partea mea, aș păcătui prin înfumurare și obrăznicie, dacă i-aș atrage atenția tatei asupra primejdiei pe care el n-o vede. N-am cum să-i spun. Și, la urma urmei, ce-aș avea să-i spun ? Că mi s-a părut o dată sau de două ori că Pepita m-a privit altfel decît de obicei ? Dar dacă e numai o închipuire a mea ? Nu, n-am nici cea mai mică dovadă că Pepita îmi face, cu adevărat, ochi dulci.

Ce-aș putea atunci să-i spun tatei ? Să-i spun că eu sînt îndrăgostit de Pepita și că rîvnesc la

comoara pe care el o şi socoteşte a lui ? Nu-i adevărat ; şi, mai ales, cum să-i declar toate acestea tatei, chiar dacă, din vina şi spre nefericirea mea, ar fi adevărate ?

Cel mai bun lucru pe care-l pot face e să tac ; să mă lupt cu ispita pe tăcute, dacă o să-mi dea cu adevărat tîrcoale, şi să caut să plec cît mai repede din satul acesta, ca să mă întorc la dumneata.

19 mai

Mulţumesc lui Dumnezeu şi-ţi mulţumesc şi dumitale pentru ultimele scrisori şi sfaturi pe care mi le dai. Astăzi am nevoie de ele mai mult ca niciodată.

Pe bună dreptate preaînţeleapta Sfînta Teresa aduce laude sufletelor timide, care au de purtat o luptă cumplită atunci cînd sînt muncite de ispită ; dar de o mie de ori mai chinuitoare este dezamăgirea celor care au fost, ca mine, încrezători şi trufaşi.

Trupurile noastre sînt nişte temple ale Sfîntului Duh, dar atunci cînd zidurile le sînt cuprinse de flăcări, desigur că se înnegresc de fum, chiar dacă nu ard pînă la temelii.

Mai întîi şarpele îşi scoate capul. Dacă nu-l călcăm în picioare, hotărît şi fără milă, reptila cea veninoasă ni se cuibăreşte la sîn.

Nectarul plăcerilor lumeşti, oricît ar fi ele de nevinovate, e de obicei dulce cînd îl sorbi, dar pe urmă se preface în fiere de balaur şi venin de viperă.

Ai dreptate ; nu pot tăgădui adevărul cuvintelor dumitale. Nu trebuie s-o privesc cu atîta plăcere şi încredere pe această femeie atît de primejdioasă.

Nu mă socotesc încă pierdut, dar mă simt tulburat.

Ca o căprioară însetată care aleargă în căutarea unui izvor cu apă limpede, aşa îl caută sufletul meu pe Dumnezeu fără încetare. Îl caută ca să primească de la el odihnă şi să bea însetat din izvorul desfătărilor sale, al cărui susur înveseleşte raiul şi ale cărui unde limpezi îl fac mai alb ca zăpada ; dar o nenorocire nu vine niciodată singură, şi simt că picioarele mi s-au înglodat în noroi.

Totuşi, îmi mai rămîn puteri ca să pot striga cu glas tare precum Psalmistul : Înalţă-te, credinţa mea ! Dacă eşti alături de mine, cine m-ar putea birui ?

Şi-i spun sufletului meu păcătos, plin de închipuiri himerice şi de dorinţe deşarte, care sînt copiii săi nelegitimi : O, fiu al Babilonului ticălos, fericit cel ce-ţi va da răsplata meritată : fericit cel ce va zdrobi pruncii tăi de piatră !

Renunțările, postul, rugăciunile, penitența vor fi armele de care mă voi sluji ca să lupt și să birui cu ajutorul lui Dumnezeu.

Nu era vis, nu era o simplă rătăcire a închipuirii ; era realitatea. Ea îmi aruncă din cînd în cînd una din acele priviri pătimașe de care ți-am mai vorbit și care au asupra mea o putere hipnotică inexplicabilă. Mă atrag ca un magnet, mă subjugă, și privirea mea rămîne ațintită asupră-i. Cred că ochii mei ard atunci la fel ca ai ei, cu o flacără mistuitoare ; ca ochii lui Amnon ațintiți asupra Tamarei [1] ; ca ochii principelui Sihen ațintiți asupra Dinei [2].

Cînd o privesc astfel în ochi, uit pînă și de Dumnezeu. Imaginea ei se înalță atotbiruitoare, punînd stăpînire pe sufletul meu. Frumusețea ei strălucește mai puternic decît oricare alta ; bucuriile raiului mi se par mai prejos decît mîngîierile privirii sale ; cred că nici pătimirea veșnică nu poate plăti fericirea nemărginită pe care o varsă asupra mea într-o singură clipă cu fulgerarea ochilor ei.

Cînd mă întorc acasă și rămîn singur în odaia mea, în tăcerea nopții, îmi dau seama în ce situație îngrozitoare mă aflu, și sufletul mi se umple de intenții bune, care pînă la urmă se spulberă toate.

---

[1] Fiică a lui David, necinstită de fratele său Amnon și răzbunată de celălalt frate, Abesalom. II *Regi*, cap. 13, vers. 1 și urmare.

[2] Fiică a lui Iacob, răpită și necinstită de Sihen.

Mă leg față de mine însumi să mă prefac bolnav, să caut orice alt pretext ca să nu mă duc în seara următoare la Pepita și, cu toate acestea, mă duc.

Fără să bănuiască ce se petrece în sufletul meu și avînd în mine o încredere fără margini, cînd se face ora de vizită, tata îmi spune :

— Du-te la sindrofie. Eu vin puțin mai tîrziu, după ce dau drumul vătafului.

Nu știu cum să refuz, nu găsesc nici un pretext și, în loc să zic : „Nu pot să merg", îmi iau pălăria și mă duc.

Intru, dau mîna cu Pepita și mă simt ca vrăjit. Întreaga mea ființă se schimbă dintr-o dată. Un foc mistuitor mă pătrunde pînă la inimă, și nu mă mai gîndesc decît la ea. Poate că eu singur provoc acel schimb de priviri vinovate, dacă ele întîrzie. O privesc cu o dorință bolnavă, mînat de o pornire pe care nu mi-o pot stăpîni, și în fiecare clipă mi se pare că descopăr în ființa ei noi frumusețe care-o fac desăvîrșită. Ba gropițele din obraji cînd zîmbește, ba albeața trandafirie a feței, ba forma regulată a nasului, ba gingășia urechii, ba dulceața trăsăturilor și încîntătoarea arcuire a gîtului.

Intru în casa ei împotriva voinței mele, de parcă aș fi sub puterea unei vrăji ; și de cum intru, cad în mreaja farmecelor ei ; văd limpede că sînt stăpînit de o vrăjitoare, de farmecele căreia nu pot scăpa.

Nu numai ochii îmi sînt fermecați de ea ; cuvintele ei îmi sună în auz ca o muzică divină, revelîndu-mi întreaga armonie a universului ; ba chiar mi se pare că percep o mireasmă fină pe care o împrăștie trupul ei, și care e mai îmbătătoare decît mirosul florilor de izmă ce cresc pe malul pîraielor și decît aroma sălbatică a cimbrului de munte.

Atît sînt de tulburat, încît nu știu cum de mai pot juca ombru ; nu vorbesc, nu pot lega două vorbe cu miez, fiindcă sînt stăpînit de ea pe de-a-ntregul.

De fiecare dată cînd privirile ni se întîlnesc, sufletele noastre se ayîntă unul spre celălalt, și prin razele ce se întretaie am impresia că se unesc și se contopesc. Prin acele priviri se descoperă mii de taine nespuse ale dragostei, se comunică sentimente care altfel n-ar putea să se dezvăluie și ar rămîne neștiute, se spun poezii care nu pot fi recitate în nici o limbă omenească, se cîntă melodii pe care nici un glas nu poate să le intoneze.

Din ziua-n care am văzut-o pe Pepita la conacul de la Pozo de la Solana, n-am mai rămas niciodată cu ea între patru ochi. Nu i-am spus nimic important, nici ea mie, și totuși ne-am spus totul.

Cînd mă sustrag farmecelor ei, cînd sînt singur noaptea în odaia mea, încerc să judec la rece starea în care mă aflu. Atunci văd deschizîndu-se la

picioarele mele prăpastia în care voi cădea, și simt că mă prăbușesc în ea și că mă înghite.

Mă sfătuiești să mă gîndesc la moarte ; nu la moartea acestei femei, ci la a mea. Mă sfătuiești să mă gîndesc la nestatornicia, la nesiguranța existenței noastre și la lumea de dincolo. Dar aceste gînduri și meditații nu mă înspăimîntă și nu mă fac să dau înapoi. Cum să-mi fie frică de moarte, cînd eu vreau să mor ? Dragostea și moartea sînt surori. Un sentiment de abnegație se înalță din adîncul ființei mele, și mă cheamă, și-mi spune că toată ființa mea trebuie să se dăruiască și să se contopească cu ființa iubită. Doresc să mă pierd în privirile ei ; să-mi pierd puritatea și tot ce am mai scump în suflet sub raza de lumină care se desprinde din ochii ei, să mor privind-o, chiar de-ar fi să am parte după aceea de focul gheenei.

Singurul sentiment care mai are sorți de izbîndă în lupta aceasta cu dragostea nu e teama, ci dragostea însăși. Mai puternică decît dragostea pe care văd limpede că i-o port Pepitei, simt cum reînvie atotbiruitoare în sufletul meu dragostea pentru Dumnezeu. Atunci totul se răstoarnă în mine și chiar îmi surîde victoria. Obiectul acestei iubiri spirituale apare pentru ochii minții mele asemeni soarelui care încălzește și luminează totul, inundînd de lumină întreg văzduhul ; iar obiectul iubirii mele pămîntești pare asemeni unui fir de praf care plutește în aer și pe care-l aurește soa-

rele cu razele sale. Toată frumusețea, toată strălucirea, tot farmecul ei nu sînt altceva decît reflexul acestui soare pe care l-am văzut cu ochii minții, nu sînt decît o scînteie strălucitoare, de o clipă, fără tăria și splendoarea acelei lumini necuprinse și veșnice.

Sufletul meu, cuprins de flăcările dragostei, se luptă să prindă aripi și să-și ia zborul, ca să se înalțe la această lumină și să mistuie în ea tot ce e necurat într-însul.

Viața mea, de cîteva zile, e o luptă necurmată. Nu știu cum de nu mi se citește pe față suferința pe care o îndur. Nu pun mai nimic în gură ; nu pot adormi decît tîrziu spre ziuă. Dacă somnul îmi închide pleoapele, mă trezesc speriat, de parcă m-aș război luînd parte la o luptă între îngerii buni și îngerii răzvrătiți. În această luptă a luminii cu întunericul, eu mă alătur luminii ; dar uneori îmi închipui că trec de partea dușmanului, că sînt un dezertor mîrșav ; și aud glasul vulturului din Patmos care spune : „Și oamenii au preferat întunericul luminii", și atunci sufletul mi-e cuprins de groază și mă socotesc pierdut pentru totdeauna.

Nu-mi rămîne altceva de făcut decît să fug. Dacă în zilele care au mai rămas pînă la sfîrșitul lunii tata nu-mi dă voie să plec sau nu vine cu mine, o să fug ca un hoț ; o să fug fără să spun o vorbă.

Sînt un vierme mîrşav, nu un om ; sînt ruşinea şi ticăloşia omenirii ; sînt un făţarnic.

Mă zbat în chinuri îngrozitoare şi simt că mă cufund într-o mlaştină de josnicie.

Mi-e ruşine să-ţi scriu şi totuşi o fac. Vreau să-ţi mărturisesc tot.

Nu reuşesc să mă îndrept. Departe de a înceta să merg la Pepita, mă duc seară de seară, şi ajung la ea mai devreme decît înainte. S-ar zice că diavolii mă prind de picioare şi mă duc acolo fără voia mea.

Din fericire n-o găsesc niciodată singură. N-aş vrea s-o găsesc singură. Aproape întotdeauna soseşte înainte mea părintele vicar, care pune prietenia noastră pe seama potrivirii de înclinaţii sufleteşti, şi socoteşte că se bizuie pe evlăvie, ca şi prietenia neprihănită pe care i-o poartă el.

Agravarea bolii mele a fost rapidă. Ca o piatră care se desprinde din zidul înalt al templului şi-şi măreşte viteza în cădere, aşa se prăbuşeşte acum sufletul meu.

Pepita şi cu mine ne dăm mîna altfel decît înainte. Amîndoi facem un efort de voinţă şi ne transmitem, prin strîngerea mîinilor, toate zvîcnirile inimii. S-ar zice că, printr-un vicleşug diabolic, realizăm o transfuzie şi ne amestecăm sîngele. Ea simte probabil circulînd viaţa mea prin venele ei, aşa cum eu o simt în venele mele pe a ei.

Dacă sînt în preajma ei, o iubesc; dacă sînt departe de ea, o urăsc. La vederea ei, în prezența ei, mă simt îndrăgostit, mă simt atras, mă simt înrobit de blîndețea ei, simt că-mi pune un jug nespus de dulce pe grumaz.

Amintirea ei mă ucide. Cînd îmi apare în somn, visez că-mi taie capul, ca Iudita căpitanului asirienilor [1], ori că-mi bate un țăruș în tîmplă ca Iaela lui Sisera [2], dar cînd sînt alături de ea, mi se pare că e mireasa din *Cîntarea Cîntărilor*, și o chem cu glasul inimii, și o binecuvîntez, și o socotesc fîntînă acoperită și izvor pecetluit, grădină zăvorîtă, floare de luncă, porumbiță și soră a mea [3].

Vreau să scap de farmecul acestei femei și nu pot. O urăsc și aproape o ador. Făptura ei a pătruns în mine într-atîta, încît o văd mereu în fața ochilor, și ea îmi stăpînește întreaga ființă, și mă subjugă, și mă umilește.

În fiecare seară plec de la ea zicîndu-mi: „Aceasta va fi ultima seară cînd mai pun piciorul aici", dar în seara următoare mă întorc iarăși.

Cînd vorbește și sînt lîngă ea, sufletul meu rămîne parcă agățat de vorbele ei; cînd zîmbește, am impresia că o rază de lumină îmi pătrunde în inimă, făcînd-o să tresalte de bucurie.

---

[1] Olofern, căruia Iudita i-a tăiat capul, pentru a salva orașul Betulia. *Iudita*, cap. XIII, vers. 18.
[2] *Judecători*, cap. IV, vers. 21.
[3] *Cîntarea cîntărilor*, cap. IV, vers. 12.

Uneori, jucînd ombru, ni s-a atins din întîmplare genunchii, şi am simţit un fior negrăit de dulce.

Scoate-mă de aici. Scrie-i dumneata tatei să-mi dea voie să plec. Dacă e nevoie, spune-i tot. Ajută-mă ! Fii dumneata sprijinul meu !

30 mai

Dumnezeu mi-a dat puteri să rezist şi am rezistat.

De cîteva zile n-am mai pus piciorul în casa Pepitei, şi nici n-am mai văzut-o.

Aproape că n-am nevoie să invoc ca pretext boala, fiindcă sînt într-adevăr bolnav. Sînt palid şi am cearcăne la ochi, iar tata, plin de grijă şi afecţiune, mă întreabă ce mă doare şi se arată nespus de atent cu mine.

Împărăţia cerurilor cedează în faţa stăruinţei, şi eu vreau s-o cuceresc. Bat stăruitor la porţile ei ca să mi se deschidă.

Cu pelin mă hrăneşte Dumnezeu ca să mă încerce, şi în zadar îi cer să îndepărteze de mine acest potir de amărăciune ; dar am petrecut şi mai petrec încă multe nopţi albe, cufundat în rugăciuni, şi mi-a mai îndulcit puţin amarul potirului un sentiment puternic de iubire pentru Dumnezeu cel atotputernic, care alină toate durerile.

Am văzut cu ochii sufletului lumea cea nouă și în adîncul inimii mele a răsunat cîntarea cea nouă a Ierusalimului ceresc.

Dacă pînă la urmă o să ies biruitor, va fi o izbîndă glorioasă ; dar o voi datora Împărătesei Îngerilor, căreia mă închin smerit. Ea e refugiul și pavăza mea ; turn și palat al lui David, de care atîrnă mii de scuturi și armuri de războinici viteji ; cedru de Liban, care pune pe fugă șerpii.

În schimb, pe femeia care m-a subjugat cu dragostea ei pămîntească încerc s-o disprețuiesc și s-o alung din mintea mea, amintindu-mi cuvintele Înțeleptului și spunîndu-i-le ei în gînd.

Ești o capcană periculoasă, îi spun ; inima ta e o momeală înșelătoare, și mîinile tale sînt plase care înlănțuie prada ; cine-l iubește pe Dumnezeu va fugi de tine, iar pe cel păcătos îl vei face prizonierul tău.

Meditînd asupra dragostei, găsesc nenumărate motive ca să-l iubesc pe Dumnezeu și să n-o iubesc pe ea.

Simt în adîncul sufletului un izvor nesecat de energie, care-mi întărește convingerea că aș fi în stare să disprețuiesc totul în iubire pentru Domnul; faima, onoarea, puterea și stăpînirea asupra celorlalți. Sînt în stare să-l urmez întocmai pe Hristos ; dacă dușmanul ce ne duce în ispită m-ar lua cu el pe culmea muntelui și mi-ar oferi toate regatele lumii, cerîndu-mi în schimb să îngenunchez înaintea lui, eu n-aș cădea în genunchi ; dar cînd

mi-o oferă pe această femeie, eu şovăi încă şi n-o resping. Oare în ochii mei Pepita valorează mai mult decît toate regatele de pe pămînt, mai mult decît faima, decît onoarea, decît puterea şi decît stăpînirea ?

Mă întreb uneori : oare iubirea este una şi aceeaşi întotdeauna, chiar dacă e dăruită unor fiinţe de naturi diferite, ori există două feluri de iubiri, de naturi deosebite ? Iubirea pentru Domnul mi se pare o biruinţă asupra egoismului şi exclusivismului. Iubindu-l, pot şi vreau să iubesc prin el toate lucrurile, şi nu mă supără şi nici nu sînt gelos dacă El le iubeşte pe toate. Nu sînt gelos şi nici invidios pe sfinţi, pe martiri, pe preafericiţii primiţi în împărăţia cerurilor şi nici pe serafimi. Şi cu cît socot mai puternică iubirea lui Dumnezeu pentru făpturile creaţiei sale, cu cît mi se pare mai mare îngăduinţa lui şi mai de preţ darurile pe care le face, cu atît sînt mai puţin pizmaş şi-l iubesc mai mult, şi-l simt mai aproape, şi mi se pare mai iubitor şi bun faţă de mine. Înfrăţirea mea cu lumea, care-i mai mult decît o simplă înfrăţire cu vieţuitoarele, se manifestă atunci cu nespusă dragoste. Mi se pare că sînt una cu toate lucrurile, şi că toate sînt înlănţuite cu legături de iubire pentru Domnul şi întru Domnul.

Cu totul altfel se petrec lucrurile cînd mă gîndesc la această femeie şi la dragostea pe care o simt pentru ea. E o dragoste întemeiată pe ură, care mă îndepărtează de toate, numai de mine nu.

O iubesc pentru mine, în întregime pentru mine, şi eu sînt în întregime al ei. Pînă şi devoţiunea şi sacrificiul pentru ea sînt egoiste. Dacă ar fi să mor pentru ea, aş face aceasta din disperarea de a nu o putea obţine altfel, ori cu speranţa că astfel m-aş putea bucura de dragostea ei pe de-a-ntregul, contopindu-mă cu ea într-o îmbrăţişare veşnică.

Din toate aceste motive îmi spun că trebuie să urăsc dragostea acestei femei ; vreau să văd în această dragoste amestecul diavolului şi ceva îngrozitor şi funest ; dar ca şi cum aş avea două suflete, două inteligenţe, două voinţe şi două imaginaţii, se naşte îndată în mintea mea ideea opusă ; şi indată neg tot ce-am afirmat pînă atunci şi încerc nebuneşte să împac cele două iubiri. De ce n-aş putea să fug de ea şi totodată să continui s-o iubesc, fără a înceta să mă consacru cu fervoare slujirii lui Dumnezeu ? Aşa cum iubirea pentru Domnul nu exclude iubirea de patrie, iubirea pentru oameni, iubirea pentru ştiinţă, iubirea pentru frumuseţea din natură şi din artă, nu trebuie să excludă nici această iubire, dacă e spirituală şi neprihănită. Voi face din ea, îmi spun în sinea mea, un simbol, o alegorie, o imagine a tot ce e bun şi frumos. Va fi pentru mine, cum a fost Beatrice pentru Dante, însăşi imaginea patriei, a ştiinţei şi a frumuseţii.

Aceasta mă face să-mi închipui o situaţie îngrozitoare, să ajung la un gînd monstruos. Ca să fac

din Pepita acest simbol, această imagine vaporoasă şi eterică, această sinteză şi rezumat a tot ce pot iubi mai prejos de Dumnezeu, întru Dumnezeu şi pentru Dumnezeu, mi-o închipui moartă, aşa cum Beatrice era moartă cînd o cînta Dante.

In viaţă fiind, nu izbutesc s-o transform într-o idee pură şi, ca s-o pot transforma, o ucid în închipuire.

Apoi o plîng, mă îngrozesc de crima mea şi mă apropii de ea sufleteşte, şi cu căldura inimii îi redau viaţa, şi o văd, nu nedesluşită, diafană, estompată printre norii trandafirii şi florile raiului, cum a văzut-o crudul ghibelin pe iubita sa pe culmea Purgatoriului, ci vie, reală, bine conturată într-o ambianţă senină şi clară, ca operele cele mai desăvîrşite ale artei helenice, ca Galateea, însufleţită de dragostea lui Pygmalion, şi coborînd de pe soclul ei de marmoră, plină de viaţă, respirînd iubire şi împrăştiind tinereţe şi frumuseţe.

Atunci exclam din adîncul inimii mele tulburate : „Virtutea mea slăbeşte ; Doamne, nu mă părăsi. Vino-mi degrabă în ajutor. Întoarce-ţi faţa către mine şi mă vei izbăvi."

Astfel îmi recapăt forţele, ca să ţin piept ispitei. Astfel renaşte în sufletul meu speranţa că mă voi întoarce la vechea mea linişte de îndată ce mă voi depărta de aceste locuri.

Diavolul nesăţios doreşte să soarbă apele limpezi ale Iordanului, care sînt fiinţele cu frica lui Dumnezeu. Împotriva lor se înverşunează iadul

şi dezlănţuie asupră-le pe toţi împieliţaţii. Aşa cum a spus sfîntul Buenaventura : „Nu trebuie să ne mirăm de aceste fiinţe care au păcătuit, ci de acelea care n-au păcătuit". Cu toate acestea, eu voi şti să rezist şi să nu cad în păcat. Dumnezeu să mă aibă în paza lui.

6 iunie

Doica Pepitei, ajunsă acum jupîneasă, este, cum zice tata, o cotoroanţă zbîrcită ; guralivă, veselă şi pricepută la toate ca nimeni alta. S-a măritat cu băiatul învăţătorului Cencias şi a moştenit de la socru ceea ce nu moştenise fiul acestuia : o nemaipomenită îndemînare în treburile gospodăreşti. Cu deosebirea că învăţătorul Cencias făcea ba un şurub la teasc, ba repara roţile unei căruţe, ba un plug, pe cînd noră-sa face prăjituri, must fiert şi alte asemenea bunătăţi. Socrul avea grijă de cele trebuitoare în gospodărie ; noră-sa, de desfătarea trupului, o desfătare nevinovată sau cel puţin îngăduită.

Antoñona, căci aşa o cheamă, se bucură sau, în orice caz, se poartă ca şi cum s-ar bucura de cea mai mare încredere din partea familiilor cu vază din sat. Intră oricînd în casele lor ca în propria-i casă. Pe toţi flăcăii şi fetele de vîrsta Pepitei, sau cu patru-cinci ani mai mult, îi tutuieşte, le spune pe nume, şi se poartă cu ei de parcă le-ar fi fost doică.

Mie-mi vorbește cu aceeași familiaritate cu care vorbește cu toată lumea. Vine des să mă vadă dînd buzna în odaia mea, și mi-a spus pînă acum de cîteva ori că sînt un nerecunoscător și că fac rău că nu vin s-o văd pe stăpîna ei.

Tata, fără să bage de seamă nimic, mă acuză că sînt plin de ciudățenii, îmi zice bufniță și mă îndeamnă și el să mă duc ca înainte la sindrofiile de la Pepita. Ieri seară n-am mai putut rezista insistențelor lui repetate și m-am dus devreme de tot, cînd tata avea de făcut socotelile cu vătaful.

Mai bine nu m-aș fi dus !

Pepita era singură. Cînd ne-am văzut, ne-am salutat și ne-am îmbujorat amîndoi. Am dat mîna cu sfială, fără să spunem o vorbă.

Nu i-am strîns mîna ; nici ea nu mi-a strîns-o, dar a reținut-o cîtva timp într-a ei.

În privirea cu care mă țintuia Pepita nu era nici o urmă de dragoste, ci numai prietenie, simpatie și o profundă tristețe.

Ghicise tot zbuciumul meu lăuntric ; își dădea seama că dragostea pentru Dumnezeu ieșise biruitoare în sufletul meu ; că hotărîrea mea de a nu o iubi era definitivă și irevocabilă.

Nu îndrăznea să se plîngă de mine ; n-avea dreptul să se plîngă ; își dădea seama că dreptatea e de parte mea. Un suspin abia perceptibil, care-i scăpă printre fragedele buze întredeschise, mă făcu să înțeleg cît de rău îi părea.

Continuam să ne ţinem de mînă. Fără o vorbă. Cum aş fi putut să-i spun că nu eram făcut pentru ea, nici ea pentru mine ; că trebuie să ne despărţim pentru totdeauna ?

Totuşi, deşi nu i-am spus-o deslușit, i-am spus-o prin graiul privirilor. Privirea mea aspră i-a întărit temerile ; s-a convins că hotărîrea mea e neclintită.

Deodată ochii i se înceţoşară ; chipul ei frumos, umbrit de o paloare transpafentă, se întunecă deodată, căpătînd o expresie de melancolie neasemuit de frumoasă. Părea Sfînta Fecioară Îndurerată. Două lacrimi se iviră încet-încet în ochii ei şi începură să i se prelingă pe obraji.

Nu ştiu ce s-a petrecut în sufletul meu. Şi chiar dac-aş şti, n-aş fi în stare să găsesc cuvinte potrivite ca să descriu ce s-a petrecut.

Mi-am apropiat buzele de faţa ei ca să-i sorb lacrimile, şi gurile noastre s-au unit într-un sărut.

O beţie nespusă, o ameţeală plină de primejdii mi-a cuprins întreaga fiinţă, şi tot astfel şi pe ea. Am simţit slăbiciunea trupului ei, gata să leşine, şi atunci am prins-o în braţe.

Slavă Domnului că am auzit paşii şi tusea părintelui vicar, care tocmai sosea, şi ne-am despărţit la timp din îmbrăţişarea aceea.

Venindu-mi în fire şi încordîndu-mi toată voinţa pe care o mai aveam, am putut atunci să pun capăt acelei îngrozitoare scene mute cu următoarele

cuvinte, pe care le-am pronunțat în șoaptă și apăsat :

— Primul și ultimul !

Mă refeream la sărutul acela vinovat, dar, ca și cum vorbele mele ar fi fost o evocare, îmi apăru în minte viziunea apocaliptică în toată măreția ei cumplită. Îl văzui pe acela care într-adevăr este primul și ultimul, și care cu spada cu două tăișuri care-i ieșea din gură îmi rănea sufletul plin de răutăți, de vicii și de păcate.

Toată seara am avut febră și am fost stăpînit de o mare tulburare lăuntrică pe care nu știu cum mi-am ascuns-o.

Am plecat de la Pepita foarte devreme.

Cînd am rămas singur, amărăciunea mea a fost și mai mare.

Amintindu-mi de acel sărut și de cuvintele mele de despărțire, mă asemuiam cu trădătorul Iuda, care l-a vîndut pe Isus Hristos deși l-a sărutat, și cu sîngerosul și vicleanul ucigaș Joab, care, sărutîndu-l pe Amasa, i-a împlîntat sabia în pîntece.

Săvîrșisem două trădări și fusesem de două ori fățarnic.

Păcătuisem față de Dumnezeu și față de ea.

Sînt o ființă vrednică de dispreț.

11 iunie

Încă mai e timp ca totul să se îndrepte. Pepita se va vindeca de această dragoste și va uita slăbiciunea de care am dat dovadă amîndoi.

Din seara aceea n-am mai călcat în casa ei.

Și nici Antoñona nu mai vine pe la mine.

După multe rugăminți, am obținut de la tata promisiunea fermă că o să plecăm în ziua de 25, după Sfîntul Ioan, care aici se prăznuiește cu petreceri strălucite, iar în ajun are loc o tradițională șezătoare.

Departe de Pepita, am început să mă liniștesc și să cred că poate acest început de dragoste a fost o simplă încercare.

În ultimele nopți m-am rugat lui Dumnezeu, n-am putut să dorm, m-am chinuit mult.

Rugile mele stăruitoare, adînca mîhnire din sufletul meu au găsit iertarea în fața Domnului, și El și-a arătat față de mine nesfîrșita sa milă.

Domnul, cum zice Proorocul, a trimis harul său divin asupra mea ca să-mi întărească sufletul, mi-a luminta mintea, a aprins scînteia de dîrzenie a voinței mele și m-a povățuit.

Mulțumită dragostei pentru Dumnezeu, care îmi stăpînește în întregime voința, am putut uneori, fără să fi meritat acest lucru, să ajung în timpul rugăciunilor la o desăvîrșită liniște sufletească. Am descătușat iubirea aflată în sufletul meu de toate amintirile, chiar și de amintirea acestei femei ; și cred, dacă nu cumva mă amețește trufia, că am atins și m-am putut bucura în pace, cu mintea și cu inima, de binele suprem care se află în adîncul sufletului.

În fața acestui bine, totul e nimicnicie ; în fața acestei frumuseți, totul este urîțenie ; în fața acestei fericiri, totul este nefericire ; în fața acestei înălțări, totul este prăbușire. Cine ar putea să nu uite și să nu disprețuiască toate celelalte iubiri, cînd este stăpînit de iubirea pentru Dumnezeu.

Da, voi smulge și voi alunga pentru totdeauna din suflet imaginea ademenitoare a acestei femei. Din rugăciunile și penitențele mele voi face un bici aspru și o voi izgoni din suflet, așa cum Cristos i-a izgonit din templu pe blestemații de negustori.

18 iunie

Aceasta e ultima scrisoare pe care ți-o scriu.

În ziua de 25 plec de aici negreșit. Voi avea curînd plăcerea să te îmbrățișez.

Lîngă dumneata mă voi simți mai bine. Dumneata îmi vei insufla curaj și-mi vei reda puterea care-mi lipsește.

O furtună de sentimente contrare s-a stîrnit acum în sufletul meu.

Îți vei da ușor seama de confuzia din mintea mea după confuzia rîndurilor pe care ți le scriu.

Am fost de două ori acasă la Pepita. Am fost rece, aspru, așa cum trebuia să fiu ; dar ce greu mi-a venit !

Ieri tata mi-a spus că Pepita nu se simte prea bine și că nu primește musafiri.

M-a săgetat îndată gîndul că dragostea neîmpărtăşită pentru mine ar fi cauza bolii ei.

De ce am privit-o cu aceleaşi priviri pătimaşe cu care mă privea ea ? De ce am înşelat-o atît de josnic. De ce am făcut-o să creadă că o iubesc ? De ce gura mea păcătoasă a căutat-o pe a ei şi s-a aprins, aprinzînd-o apoi şi pe a ei cu flăcările iadului ?

Dar nu : păcatul meu nu va atrage după sine, ca urmare de neînlăturat, alt păcat.

Ceea ce s-a întîmplat nu mai poate fi şters cu buretele, dar poate şi trebuie să fie îndreptat.

În ziua de 25, repet, voi pleca negreşit.

Neobosita Antoñona tocmai a intrat să mă vadă.

Am ascuns scrisoarea, de parcă aş săvîrşi un fapt vinovat scriindu-ţi.

Antoñona n-a stat decît cîteva clipe.

M-am ridicat de pe scaun ca să vorbesc cu ea în picioare şi astfel vizita să fie cît mai scurtă.

Deşi a stat foarte puţin, mi-a spus o mulţime de lucruri uimitoare, care m-au mîhnit profund.

La sfîrşit, în loc de rămas bun, a început să mă ocărască în jargonul ei pe jumătate ţigănesc.

— Piei din ochii mei, escroc şi neisprăvit ce eşti, blestematule ; luate-ar dracu să te ia, că ai băgat-o-n boală pe biata copilă şi-o omori cu ticăloşiile tale !

Spunînd acestea, muierea asta blestemată s-a repezit ca o sălbatică pe la spate şi m-a ciupit straşnic, lăsîndu-mi cîteva semne, de parc-ar fi

vrut să mă jupoaie de viu. Pe urmă a plecat tunînd și fulgerînd.

Nu mă plîng ; merit această glumă brutală, căci nu pot s-o iau decît ca o glumă. Merit cu vîrf și îndesat chiar să fiu aruncat în focul gheenii.

Doamne, fă ca Pepita să mă uite ; fă, dacă e nevoie, să iubească pe altul și să fie fericită cu el !

Pot oare să-ți cer mai mult, Doamne ?

Tata nu știe nimic, nici măcar nu bănuiește adevărul. E mai bine așa.

Rămîi cu bine. Pe curînd, căci peste cîteva zile ne vom vedea. Te îmbrățișez cu drag.

O să vezi cît sînt de schimbat ! Cît de amară mi-e inima ! Cît de repede mi-am pierdut nevinovăția ! Ce rănit și bolnav mi-e sufletul !

II

PARALIPOMENOS

În afară de aceste scrisori, pe care le-am transcris mai înainte, nu mai există altele rămase de la *don* Luis de Vargas. N-am fi cunoascut, prin urmare, sfîrşitul acestei iubiri, şi această poveste simplă şi pasionantă ar fi rămas neterminată, dacă cineva, care ştie perfect tot ce s-a întîmplat, n-ar fi scris rîndurile ce urmează.

*

Nimeni din sat nu s-a mirat de indispoziţia Pepitei şi, cu atît mai mult, nimeni nu s-a întrebat care-i cauza, pe care numai noi, ea, *don* Luis, părintele superior şi atotştiutoarea Antoñona o cunoaştem pînă acum.

Mai degrabă se poate spune că sătenii au fost surprinşi cîtva timp de viaţa veselă, de sindrofiile zilnice şi chiar de plimbările la cîmp ale Pepitei.

Dar revenirea la singurătatea-i obișnuită li se părea lucrul cel mai firesc cu putință.

Dragostea ei pentru *don* Luis, atît de tainică și de închisă, a rămas ascunsă de privirile scrutătoare ale *doñei* Casilda, ale lui Currito și ale tuturor personajelor din sat pomenite în scrisorile lui *don* Luis. Cu atît mai puțin o puteau cunoaște ceilalți. Nimănui nu-i trecea prin minte, nimeni nu și-ar fi închipuit că *teologul, sfîntul* — cum i se spunea lui *don* Luis — ar putea fi rivalul tatălui său și că ar fi putut obține ceea ce nu obținuse temutul și puternicul *don* Pedro de Vargas : să trezească dragostea frumoasei, grațioasei, mîndrei și greu accesibilei văduve.

În ciuda familiarității cu care doamnele din partea locului se poartă față de servitoare, Pepita nu dăduse ocazie slugilor sale să bănuiască ceva. Numai Antoñona, care avea ochi de argus, mai ales cînd era vorba de „copila" ei, pătrunsese taina.

Antoñona nu s-a ferit să-i comunice Pepitei descoperirea ei, și Pepita n-a putut să tăgăduiască adevărul în fața acelei femei care o crescuse, care o adora și care, deși era una dintre cele mai mari bîrfitoare din sat, stînd toată ziua la pîndă să afle ce se mai întîmplă și ducînd veștile de colo-colo, cînd era vorba de stăpîna ei știa să păstreze un secret și era foarte loială.

Așa se face că Antoñona a ajuns confidenta Pepitei, care găsea o mare alinare să-și descarce su-

fletul în fața acelei femei ; dacă la vorbă și la înfățișare Antoñona era grosolană și vulgară, nu se poate spune același lucru în ceea ce privește sentimentele și judecata.

Astfel se explică vizitele pe care Antoñona i le făcea lui *don* Luis, cuvintele ei de ocară și acele strașnice și dureroase ciupituri, de loc respectuoase, care i-au lăsat vînătăi și i-au rănit demnitatea ultima dată cînd venise să-l vadă.

Pepita nu numai că n-o îndemnase pe Antoñona să meargă la *don* Luis cu solii de dragoste, dar nici măcar nu știa că se dusese la el.

Antoñona luase această inițiativă și se băgase în treabă fără să întrebe pe nimeni.

Cum s-a mai spus, aflase totul cu o perspicacitate uimitoare.

Cînd Pepita a început să-și dea seama că-l iubește pe *don* Luis, Antoñona știa acest lucru de mult. Și abia începuse Pepita să-i arunce acele priviri arzătoare, furișate și involuntare, care au stîrnit atîta tulburare, priviri pe care nimeni dintre cei de față nu le observase, că Antoñona, deși nu fusese de față, îi vorbi Pepitei de ele. Și de cum acele priviri primiră o dulce răsplată, Antoñona știu numaidecît totul.

Așa încît stăpîna n-a avut prea multe să-i mărturisească unei slujnice atît de pătrunzătoare, care ghicea tot ce se întîmpla în ungherele cele mai ascunse ale sufletului ei.

Narațiunea noastră începe după cinci zile de la data cînd fusese compusă ultima scrisoare pe care am citit-o.

Era ora unsprezece dimineața. Pepita se afla într-o odaie încăpătoare de lîngă iatacul ei, unde, în afară de Antoñona, nu intra nimeni fără să fi fost chemat de stăpînă.

Mobilele din odaia aceea nu erau prea scumpe, dar erau comode și străluceau de curățenie. Perdelele și îmbrăcămintea jilțurilor, a divanurilor și a fotoliilor era din pînză de bumbac cu motive florale ; pe o măsuță de mahon se afla o garnitură de birou și hîrtie ; iar într-un dulap, tot de mahon, cîteva cărți de rugăciune și de istorie. Pereții erau împodobiți cu tablouri, de fapt stampe cu subiecte religioase ; dar — dovadă a unui bun gust cum rar întîlnești, ales, aproape nemaivăzut într-un sat din Andaluzia — aceste stampe nu erau litografii franțuzești de duzină, ci gravuri ale Calcografiei noastre, cum ar fi *Minunea din Sicilia,* de Rafael, *Sfîntul Ildefons și Sfînta Fecioară, Nașterea Domnului* și *Sfîntul Bernardo* de Murillo.

Pe o masă veche de stejar, cu patru picioare în chip de coloane în spirală, se afla un mic catastif sau registru legat în scoarțe cu broderie de baga, sidef și bronz, și o mulțime de cutioare în care Pepita ținea socotelile și tot felul de acte. Pe aceeași masă erau două vase de porțelan cu multe

flori. În sfîrșit, agățate în perete, cîteva glastre de faianță de la mînăstirea din Sevilla, cu mușcate și diferite plante decorative, și trei colivii aurite cu canari și sticleți.

În odaia aceea se retrăgea de obicei Pepita, și în timpul zilei nu intrau acolo decît medicul și părintele vicar, iar pe înserat venea vătaful să facă socotelile. Odaia aceea era — așa cum îi spunea toată lumea — „biroul".

Pepita stătea aproape întinsă pe o sofa, în fața căreia se afla un mic gheridon cu cîteva cărți.

Abia se sculase și era îmbrăcată cu un capot ușor de vară. Părul ei bălai, încă nepieptănat, părea și mai frumos ca de obicei tocmai datorită acestui fapt. Fața ei puțin palidă și cu cearcăne la ochi, păstrîndu-și însă întreaga tinerețe, vigoare și prospețime, părea și mai frumoasă din pricina bolii care-i răpise culoarea din obraji.

Pepita părea neliniștită ; aștepta pe cineva.

În sfîrșit, sosi și intră, fără să mai bată la ușă, persoana pe care o aștepta și care nu era altcineva decît părintele vicar.

După ce schimbară binețele obișnuite și părintele vicar se instală într-un fotoliu alături de Pepita, între ei avu loc următoarea conversație :

— Mă bucur, copila mea, că m-ai chemat ; dar chiar de nu ți-ai fi luat tu osteneala să mă chemi, eu tot aș fi venit să te văd. Ce palidă ești ! Ce te doare ? Ai ceva important să-mi spui ?

La aceste întrebări amabile, Pepita răspunse mai întîi printr-un suspin adînc. Apoi spuse :

— Nu bănuiţi, părinte, care-i boala mea ? Oare nu puteţi descoperi pricina suferinţei mele ?

Părintele vicar ridică din umeri şi se uită la Pepita cu oarecare frică, fiindcă nu ştia nimic şi-l neliniştea înflăcărarea cu care îi vorbise.

Pepita urmă :

— Părinte, n-ar fi trebuit să vă chem pe dumneavoastră la mine, ci să vin eu la biserică, să vă vorbesc la confesional şi să-mi mărturisesc acolo păcatele. Din nefericire, nu simt nici o remuşcare ; sufletul mi s-a înăsprit de atîtea răutăţi, şi n-am avut curajul, nici starea sufletească potrivită ca să-i vorbesc părintelui duhovnic, ci numai prietenului.

— Ce tot spui de păcate şi de înăsprirea sufletului ? Ţi-a luat Dumnezeu minţile ? Ce păcate poţi avea tu, care eşti atît de bună ?

— Nu, părinte, sînt rea. V-am înşelat pe dumneavoastră, m-am înşelat pe mine însămi şi am vrut să-l înşel pe Dumnezeu.

— Haide, linişteşte-te, vino-ţi în fire : vorbeşte cu chibzuinţa ta obişnuită şi n-o să mai spui prostii.

— Dar cum să nu spun prostii cînd sînt stăpînită de demonul răului ?

— Sfîntă Fecioară, îndură-te de noi! Nu-ţi pierde cumpătul, copila mea. Ascultă-mă, şi-o să vezi că nu poate fi cum spui : demonii cei mai temuţi

care pun stăpînire pe suflete sînt în număr de trei, şi nici unul din ei, sînt sigur de asta, n-ar fi cutezat să se apropie de sufletul tău. Unul e Leviatan, sau demonul trufiei ; altul e Mamonà, sau demonul zgîrceniei, celălalt e Asmodeu, sau demonul dragostei cu păcat.

— Atunci sînt roaba lor ; toţi trei au pus stăpînire pe sufletul meu.

— E îngrozitor ce spui !... Linişteşte-te, copila mea. Nu eşti în puterea lor, ci în puterea unei mari tulburări.

— Dea Dumnezeu să fie aşa. Dar, din vina mea, ştiu bine că e cu totul altfel. Sînt zgîrcită, fiindcă posed o mulţime de bunuri şi nu fac pomenile pe care-ar trebui să le fac ; sînt trufaşă, fiindcă am dispreţuit mulţi bărbaţi, nu din virtute, nu din cinste, ci fiindcă nu-i găseam vrednici de iubirea mea. Dumnezeu m-a pedepsit ; Dumnezeu a îngăduit ca cel de-al treilea duşman de care aţi pomenit să pună stăpînire pe sufletul meu.

— Cum se poate, copila mea ? Ce-ţi mai trece prin minte ? Eşti poate îndrăgostită ? Şi dacă eşti, ce rău vezi în asta ? Nu eşti liberă ? Atunci mărită-te şi nu te mai frămînta atîta. Sînt sigur că prietenul meu *don* Pedro de Vargas e pricina acestor frămîntări. Demonul nu e altul decît *don* Pedro ! Drept să-ţi spun, sînt uimit. Nu credeam că lucrurile au ajuns atît de departe.

— Dar nu de *don* Pedro de Vargas sînt eu îndrăgostită.

— Atunci de cine ?

Pepita se ridică de la locul ei ; se duse pînă la uşă ; o deschise ; se uită să vadă dacă nu ascultă cineva afară ; o închise la loc ; se apropie de părintele vicar şi, foarte zbuciumată, cu glas tremurător, cu lacrimi în ochi, spuse chiar la urechea bătrînului.

— Sînt îndrăgostită nebuneşte de fiul lui.

— De care fiu ? sări dintr-o dată părintele vicar, nevrînd să-şi creadă urechilor.

— Păi, de care fiu ar putea fi vorba ? Sînt îndrăgostită nebuneşte şi fără scăpare de *don* Luis.

Pe chipul nevinovatului şi preaiubitorului preot se zugrăvi uimirea cea mai profundă, surpriza cea mai dureroasă.

Urmară cîteva clipe de tăcere. Apoi părintele vicar spuse :

— Dar aceasta e o dragoste fără speranţă, e o dragoste imposibilă... *Don* Luis nu te poate iubi.

Printre lacrimile care umbreau frumoşii ochi ai Pepitei, străluci o veselă rază de lumină ; gura sa frumoasă şi rumenă, crispată de tristeţe, se deschise uşor, dezvelindu-i perlele dinţilor într-un zîmbet larg.

— Mă iubeşte, spuse Pepita cu un uşor accent de satisfacţie şi de triumf, pe care n-a putut să şi-l ascundă, căci era mai puternic decît suferinţa şi decît mustrările ei de conştiinţă.

Auzind acestea, părintele vicar rămase împietrit de surpriză şi uluire. Dacă toţi sfinţii din altar

ar fi căzut la picioarele lui şi s-ar fi sfărîmat în mii de bucăţele, tot n-ar fi fost atît de uimit. Se uită lung şi neîncrezător la Pepita, ca şi cum s-ar fi îndoit că ceea ce-i spusese era adevărul adevărat, şi nu o rătăcire a vanităţii femeieşti. Atît de mult credea în sfinţenia lui *don* Luis şi în chemarea lui spre preoţie.

— Mă iubeşte ! spuse încă o dată Pepita, răspunzînd astfel acelei priviri neîncrezătoare.

— Femeile sînt mai rele ca Scaraoschi ! zise părintele vicar. Îi veniţi de hac chiar şi necuratului.

— Nu v-am spus, părinte ? Sînt foarte rea !

— Facă-se voia Domnului ! Haide, linişteşte-te, căci mare-i mila lui Dumnezeu. Povesteşte-mi ce s-a întîmplat.

— Ce să se întîmple ? Îl iubesc, îl iubesc nespus de mult, îl ador ; şi el mă iubeşte, deşi luptă să-şi înăbuşe dragostea, şi s-ar putea să reuşească ; iar dumneavoastră, fără să vă daţi seama, purtaţi o mare parte din vină pentru toate acestea.

— Asta mai lipsea acum ! Cum adică port o mare parte din vină ?

— În marea bunătate pe care o aveţi pentru toţi, mi l-aţi lăudat tot timpul pe *don* Luis, şi sînt sigură că şi lui *don* Luis i-aţi spus despre mine numai lucruri frumoase, deşi mult mai puţin meritate. Ce putea să se întîmple după toate aceste laude ? Sînt eu o femeie cu inima de piatră ? N-am şi eu douăzeci de ani ?

— Ai dreptate, ai perfectă dreptate. Sînt un neghiob. Abia acum văd că am contribuit în mare măsură la opera diavolului.

Părintele vicar era atît de bun şi de smerit, încît, spunînd aceste cuvinte, se arătă tulburat şi pocăit, de parcă el ar fi fost vinovatul, iar Pepita, judecătorul.

Cînd Pepita îşi dădu seama de cruzimea cu care se purtase faţă de părintele vicar, făcîndu-l să creadă că-i era complice, ba, mai mult, că era vinovatul principal pentru greşeala ei, îi vorbi astfel :

— Nu fiţi mîhnit, părinte ; nu fiţi mîhnit, pentru Dumnezeu ! Sînt o nelegiuită, asta e ! Săvîrşesc păcatele cele mai grave şi vreau să arunc vina pe cel mai bun şi mai curat dintre oameni. Nu laudele pe care i le-aţi adus faţă de mine lui *don* Luis, ci privirile mele vinovate şi lipsa mea de ruşine m-au adus aici. Chiar dacă nu mi-aţi fi vorbit de loc de calităţile lui *don* Luis, de inteligenţa, de talentul şi de inima lui înflăcărată, aş fi descoperit eu şi singură toate aceste calităţi auzindu-l cum vorbeşte, căci la urma urmei nu sînt nici proastă şi nici necioplită. Am băgat de seamă de îndată că e un tînăr chipeş, că purtările lui au o distincţie firească şi o eleganţă înnăscută, că în ochii lui străluceşte o scînteie de pasiune şi de inteligenţă ; l-am privit eu bine din cap pînă-n picioare şi — ce-aş putea spune ? — mi se pare un om încîntător, care merită să fie iubit. Laudele

CLUBUL CĂRŢII DIGITALE

pe care i le aduceaţi n-au făcut altceva decît să întărească admiraţia mea pentru el, nu s-o deştepte. Îmi făceau plăcere fiindcă se potriveau cu sentimentele mele şi erau ca un ecou de preţuire, destul de şters şi de slab pe lîngă cele ce gîndeam eu despre el. Cea mai călduroasă laudă pe care i-aţi adus-o faţă de mine lui *don* Luis nu se poate măsura nici pe departe cu laudele fără cuvinte pe care i le aduceam eu tot timpul, în fiecare clipă, aş putea spune, în sinea mea.

— Nu te înflăcăra, copila mea ! interveni părintele vicar.

Pepita continuă însă cu şi mai multă ardoare :

— Dar ce mare diferenţă este între laudele dumneavoastră şi gîndurile mele ! Dumneavoastră îl vedeaţi şi mi-l înfăţişaţi pe *don* Luis ca pe un model desăvîrşit de preot, de misionar, de apostol ; fie predicînd *Sfînta Evanghelie* în ţinuturi depărtate, convertindu-i pe necredincioşi, fie rămînînd în Spania ca să întărească creştinătatea, atît de decăzută în ziua de astăzi din pricina necredinţei unora şi a lipsei de virtute, de milă creştinească şi de ştiinţă a altora. Eu, în schimb, mi-l închipuiam curtenitor, îndrăgostit, uitînd de Dumnezeu pentru mine, închinîndu-mi mie viaţa, dăruindu-mi mie sufletul, fiind sprijinul meu, ajutorul meu, tovarăşul meu drag. Voiam să comit un furt pîngăritor. Visam să-l răpesc lui Dumnezeu şi bisericii, asemeni acelui hoţ, duşman al cerului, care fură giuvaerul cel mai de preţ al sfinţitului

vas de împărtășanie. Pentru săvîrșirea acestui furt am lepădat veșmintele îndoliate de văduvă și de orfană și am îmbrăcat podoabe lumești ; am renunțat la viața mea retrasă și am căutat tovărășia oamenilor, poftindu-i în casa mea ; am căutat să mă fac cît mai frumoasă ; m-am ocupat cu o grijă păcătoasă de acest trup nevolnic, care va putrezi cîndva într-un mormînt și se va preface în țărînă, și pe lîngă toate acestea, m-am uitat la *don* Luis cu o privire provocatoare și, cînd i-am strîns mîna, am vrut să transmit din vinele mele într-ale lui patima care mă mistuie.

— Vai, copila mea ! Cît mă doare ceea ce mi-e dat să aud de la tine ! Cine și-ar fi putut închipui așa ceva !

— Și asta încă nu e tot, adăugă Pepita. Am reușit să-l fac pe *don* Luis să mă iubească. Mi-o spunea din priviri. Da ; dragostea lui era tot atît de adîncă, tot atît de pătimașă ca și a mea. Virtutea lui, aspirația lui spre cele veșnice, sforțarea lui bărbătească încercau să învingă această pasiune smintită. Eu am încercat să-l împiedic. O dată, după ce multe zile nu mai călcase pragul casei mele, a venit să mă vadă și m-a găsit singură. Cînd am dat mîna cu el, am început să plîng ; fără nici o vorbă, ajutată pesemne de necuratul, am reușit să-l mișc prin mutenia mea blestemată ; i-am dat să înțeleagă cît sufeream fiindcă mă disprețuia, fiindcă nu mă iubea, fiindcă prefera iubirii mele o iubire fără prihană. Atunci n-a putut rezista

ispitei și și-a apropiat gura de fața mea ca să-mi soarbă lacrimile. Gurile noastre s-au unit. Dacă Dumnezeu n-ar fi făcut să veniți dumneavoastră chiar atunci, nu știu ce s-ar fi întîmplat cu mine.

— Ce rușine, copila mea ! Ce rușine ! spuse părintele vicar.

Pepita își acoperi fața cu amîndouă mîinile și izbucni într-un plîns cu suspine, ca o Magdalenă. Mîinile ei erau într-adevăr foarte frumoase, mai frumoase chiar decît le descrisese *don* Luis în scrisorile sale. Erau foarte albe, de o transparență diafană, cu degete subțiri, și unghii de sidef trandafiriu, curate și strălucitoare, în stare să scoată din minți pe orice bărbat.

Cu toți cei optzeci de ani ai săi, neprihănitul părinte vicar pricepu cum de putuse cădea în ispită *don* Luis.

— Fata mea, exclamă el, nu te pierde cu firea ! Mi se rupe inima cînd te văd cum suferi. Liniștește-te. *Don* Luis s-a căit, fără îndoială, de păcatul său. Căiește-te și tu ca el, și totul s-a terminat. Dumnezeu are să vă ierte și va face din voi niște sfinți. Faptul că *don* Luis pleacă poimîine e cea mai bună dovadă că virtutea a triumfat în sufletul lui, și că fuge de tine, cum se și cuvine să facă, ca să-și ispășească păcatul, să-și țină făgăduința față de Dumnezeu și să-și urmeze chemarea.

— Asta-i bună, se îmbufnă Pepita ; el să-și țină făgăduiala... să-și urmeze chemarea... și pînă

una alta să mă omoare pe mine ! De ce s-a îndrăgostit de mine ? De ce mi-a dat speranţe ? De ce m-a înşelat ? Sărutul lui a fost ca o pecete, ca un fier înroşit cu care m-a însemnat ca pe o roabă. Acum, că sînt însemnată şi roabă, mă părăseşte, şi mă vinde, şi mă ucide. Frumos început pentru misiunea lui, pentru predicile şi biruinţele lui în numele *Sfintei Evanghelii !* Asta nu se poate. Dumnezeu mi-e martor că n-o să îngădui una ca asta !

Această izbucnire de mînie şi de ciudă din pricina dragostei îl zăpăci pe părintele vicar.

Pepita se ridicase în picioare. Înfăţişarea ei, gesturile ei vădeau un mare zbucium. Ochii îi scăpărau ca două pumnale, străluceau ca doi sori. Părintele vicar tăcea şi o privea aproape cu spaimă. Ea măsură încăperea cu paşi uriaşi. Nu mai avea nimic de gazelă sperioasă, ci părea o leoaică înfuriată.

— Păi ce crede el ? urmă ea privindu-l semeţ pe părintele vicar. Îşi închipuie că-şi poate bate joc de mine umilindu-mă, zdrobindu-mi inima, călcîndu-mi-o în picioare după ce mi-a furat-o prin înşelăciune ? O să mi-o plătească el ! Dacă e atît de sfînt, dacă e atît de virtuos, de ce s-a uitat la mine cu o privire plină de făgăduieli ? Dacă-l iubeşte atîta pe Dumnezeu de ce face rău unei biete făpturi a Domnului ? E oare asta milă creştinească ? Asta se cheamă religie ? Nu, e numai un egoism fără margini.

Mînia Pepitei nu putea să țină mult. După ultimele cuvinte, simți că e gata să leșine și se prăbuși într-un fotoliu, hohotind într-un plîns și mai sfîșietor ca înainte, semn al unei mari suferințe.

Părintele vicar simți cum i se moaie inima de duioșie și, cînd văzu că dușmanul se predă, prinse din nou puteri :

— Pepita, copila mea, spuse el, vino-ți în fire ; nu te mai chinui așa. Gîndește-te că el a luptat din greu ca să învingă ispita ; că nu te-a înșelat ; că te iubește din tot sufletul, dar Dumnezeu și obligațiile lui se află mai presus de această iubire. Viața noastră e atît de scurtă și trece atît de repede ! Voi o să vă uniți în rai și o să vă iubiți așa cum se iubesc îngerii. Dumnezeu o să primească jertfa voastră, și-o să vă laude, și-o să vă răsplătească din plin. Chiar și în amorul tău propriu ar trebui să fii satisfăcută. Gîndește-te cît ești de fermecătoare, dacă l-ai făcut să șovăie în credința lui și chiar să păcătuiască pe un bărbat ca *don* Luis ! Cît de adîncă trebuie să fie rana pe care ai lăsat-o în inima lui ! Mulțumește-te cu atîta. Fii mărinimoasă și curajoasă. Măsoară-te cu el în tăria de caracter. Lasă-l să plece ; zmulge-ți din piept focul acestei iubiri cu păcat ; iubește-l ca pe aproapele tău, cum ne îndeamnă Domnul nostru Isus Hristos. Păstrează-i în minte imaginea care-ți este dragă, păstrînd însă pentru Domnul partea cea mai no-

bilă a sufletului. Nu mai știu nici eu ce să-ți spun, copila mea, fiindcă sînt foarte tulburat; dar tu ai o inimă curată și ești o fată cuminte, așa că mă vei înțelege chiar dacă nu-ți vorbesc prea deslușit. Există apoi puternice motive pămînteşti care stau în calea acestei iubiri nesăbuite, chiar dacă vocația lui *don* Luis și făgăduiala pe care a făcut-o nu i s-ar opune. Tatăl lui te iubește: vrea să se însoare cu tine, chiar dacă tu nu-l iubești. Ce-ar zice lumea dacă ar afla că fiul e rivalul tatălui său? Nu s-ar supăra tatăl pe fiu din pricina dragostei tale? Vezi dar cît de îngrozitor e totul, și stăpînește-te pentru Dumnezeu și pentru Maica Preacurată.

— Ce ușor vă e să dați sfaturi! protestă Pepita potolindu-se puțin. Și ce greu mi-e să le urmez! Simt cum în capul meu se dezlănțuie o furtună cumplită! Mi-e frică să nu-mi pierd mințile!

— Sfaturile pe care ți le dau sînt spre binele tău. Lasă-l pe *don* Luis să plece. Ochii care nu se văd se uită. El se va vindeca de iubirea lui cufundîndu-se în studiu și consacrîndu-se altarului. Tu, după ce-o să plece *don* Luis, te vei liniști încet-încet și-i vei păstra o amintire plăcută și plină de o dulce melancolie care n-o să-ți mai tulbure sufletul. Va fi ca o poezie frumoasă, a cărei amintire îți va lumina viața. Dacă toate dorințele tale s-ar putea îndeplini... cine știe...? Dragostea lumească e trecătoare. După ce sorbi cupa plăcerilor pe care le întrezărește închipuirea

şi ajungi la fund, dai de drojdie, care îţi lasă întotdeauna un gust amar. Ce bine că dragostea voastră, care n-a apucat încă să fie pîngărită, se poate desface şi risipi în văzduh, urcîndu-se la ceruri ca fumul de tămîie, şi nu e o dragoste care, o dată împlinită, se preface în dezgust şi moare. Fii tare şi îndepărtează cupa plăcerilor de buzele tale, cît n-ai apucat să sorbi licoarea ei. Fă din această licoare o libaţie şi o danie Mîntuitorului. În schimb, El îţi va da să guşti din acea băutură pe care a oferit-o Samaritencei; băutură din care ai tot bea mereu, care-ţi potoleşte setea şi-ţi dă viaţă veşnică.

— Părinte, scumpul meu părinte! Ce bun sînteţi! Cuvintele dumneavoastră sfinte îmi dau curaj. O să mă stăpînesc, o să-mi înfrînez dorinţele. Ar fi ruşinos, nu-i aşa că ar fi ruşinos ca *don* Luis să se poată stăpîni şi să-şi poată înfrîna dorinţele, şi eu să fiu uşuratică şi să nu mi le pot înfrîna? Acum poate să plece. Şi chiar pleacă poimîine. Să se ducă sănătos. Dumnezeu să-l binecuvînteze. Uitaţi-vă la cartea lui de vizită. Ieri a venit să-şi ia rămas bun împreună cu tatăl lui, şi eu nu l-am primit. N-o să-l mai văd de loc. Nu vreau să păstrez nimic de la el, nici măcar amintirea plină de poezie de care-mi vorbeaţi. Dragostea aceasta a fost un vis urît. O voi alunga departe de mine.

— Foarte bine, foarte bine faci ! Aşa te vreau, hotărîtă, curajoasă.

— Vai, părinte ! Dumnezeu mi-a învins trufia cu această lovitură ; înfumurarea mea era o mare obrăznicie, şi era nevoie de dispreţul acestui bărbat ca să mă întorc la umilinţa de care trebuie să dau dovadă. Pot fi oare mai umilă şi mai resemnată ca acum ? Are dreptate *don* Luis : eu nu sînt vrednică de el. Cum aş putea eu, oricît m-aş strădui, să mă ridic pînă la el, şi să-l înţeleg, şi să ajung la o comunicare sufletească cu el ? Eu sînt o ţărancă necioplită, neştiutoare şi proastă ; pentru el nu există nici o ştiinţă pe care să n-o cunoască, nici o taină pe care să n-o pătrundă, nici o sferă, oricît de înaltă, a lumii intelectuale la care să nu poată sui. Acolo se poate înălţa desfăşurîndu-şi larg aripile inteligenţei sale, iar pe mine, o biată femeie de rînd, mă lasă aici, jos, pe pămînt, fiindcă nu sînt în stare să-l urmez nici măcar cu speranţa, oricît ar fi de mică, şi cu suspinele mele nemîngîiete.

— Dar, Pepita, pentru numele lui Dumnezeu, cum poţi gîndi şi spune aşa ceva ! Doar *don* Luis nu te dispreţuieşte pentru că ai fi necioplită, nici pentru că e foarte înţelept şi tu nu l-ai putea înţelege, aşa cum ţi se pare ţie, judecînd după bazaconiile pe care le tot îndrugi. El pleacă fiindcă are o datorie faţă de Dumnezeu ; şi tu trebuie să te bucuri că pleacă, fiindcă te vei

vindeca de dragostea aceasta, şi Dumnezeu te va răsplăti pentru acest mare sacrificiu pe care-l faci.

Pepita, care nu mai plîngea şi care-şi ştersese lacrimile cu batista, răspunse liniştită :

— Bine, părinte ; o să mă bucur ; aproape că a început să-mi pară bine că pleacă. Doresc să treacă mai repede ziua de mîine şi, după ce-o trece, să vină Antoñona şi să-mi spună cînd mă voi trezi : „A plecat *don* Luis". O să vedeţi cum o să se pogoare atunci din nou liniştea şi seninătatea în inima mea.

— Aşa să fie, spuse părintele vicar ; şi convins că făcuse o minune şi că o vindecase aproape complet pe Pepita de suferinţa ei, îşi luă rămas bun şi se îndreptă spre casă, fără să-şi poată înăbuşi un sentiment de vanitate gîndindu-se la înrîurirea pe care o avea asupra sufletului acelei femei încîntătoare.

Pepita, care se ridicase ca să-l petreacă pe părintele vicar, după ce închise uşa în urma acestuia şi rămase singură, în picioare, în mijlocul odăii, stătu cîtva timp nemişcată, cu privirea aţintită în gol, şi fără lacrimi în ochi. Unui poet sau unui artist i-ar fi amintit de Ariadna, aşa cum o descrie Catul, cînd Teseu a părăsit-o pe insula Naxos. Deodată, ca şi cum ar fi dezlegat nodul unei sfori care o strîngea de gît, ca şi cum ar fi rupt un ştreang care o sugruma, Pepita începu să geamă jalnic, vărsă lacrimi amare, şi

trupul său atît de frumos şi delicat se prăbuşi pe dalele reci ale podelei. Acoperindu-şi faţa cu mîinile, cu părul şi cu veşmintele răvăşite, continuă să geamă şi să plîngă cu sughiţuri.

Ar fi rămas mult timp astfel, dacă n-ar fi venit Antoñona, care, înainte de a intra şi de a o putea vedea, o auzise gemînd şi dăduse fuga în odaia stăpînei sale. Cînd o văzu întinsă pe jos, Antoñona simţi că turbează de furie.

— Uite în ce hal a lăsat-o şarlatanul ăsta, secătura, hodorogul, nătăfleţul ăsta care cu predicile lui crede că-i poate aduce mîngîiere stăpînei, pe care-o socoteşte prietena lui. Cine ştie ce răutăţi şi ce blestemăţii i-o fi spus bietei fete, că a lăsat-o mai mult moartă decît vie, şi el s-a întors liniştit la biserică şi se pregăteşte să-i cînte prohodul, s-o stropească cu aghiasmă şi s-o îngroape cu zile.

Să tot fi avut Antoñona vreo patruzeci de ani, şi era neîntrecută la treabă, mai harnică şi mai voinică decît mulţi plugari zdraveni. Nu o dată o puteai vedea ridicînd cu o singură mînă un burduf cu trei *arrobas* şi jumătate de undelemn sau de vin şi aşezîndu-l pe spinarea unui catîr, ori cu un sac de grîu pe umeri, pe care-l suia pînă în pod, unde era hambarul. Cu toate că Pepita nu era prea uşoară, Antoñona o ridică în braţe de parc-ar fi fost un fulg şi o aşeză cu multă grijă pe sofa, ca pe un bibelou fragil

şi de mare preţ pe care s-ar fi temut să nu-l spargă.

— Ce s-a întîmplat că ţi-a venit rău ? o întrebă Antoñona. Fac prinsoare pe orice că nătărăul ăsta de părinte vicar ţi-a ţinut o predică atît de aspră, încît ţi-a frînt sufletul sub povara remuşcărilor.

Pepita plîngea într-una cu sughiţuri, fără să răspundă.

— Haide ! Lasă plînsul şi spune-mi ce ai. Ce-a spus părintele vicar ?

— Nu mi-a spus nimic care-ar putea să mă jignească, răspunse într-un tîrziu Pepita.

Văzînd apoi că Antoñona aşteaptă cu sufletul la gură ca ea să vorbească, şi simţind nevoia să-şi uşureze sufletul faţă de femeia aceea care ţinea atît de mult la ea şi care *omeneşte* [1] o înţelegea atît de bine, Pepita vorbi astfel :

— Părintele vicar m-a dojenit cu blîndeţe îndemnîndu-mă să-mi ispăşesc păcatele prin căinţă ; să-l las pe *don* Luis să plece în linişte ; să mă bucur că pleacă ; să-l uit. Eu am spus da la toate acestea. Am făgăduit că o să mă bucur că *don* Luis pleacă. Am încercat să-l uit şi chiar să-l urăsc. Dar crede-mă, Antoñona, nu pot ; e o făgăduinţă care depăşeşte puterile mele. Cînd părintele vicar era aici, am crezut că am destulă tărie pentru toate acestea, dar n-a plecat bine, că mi s-a zdruncinat hotărîrea

[1] Sublinierea autorului.

luată, de parcă şi-ar fi întors Dumnezeu ochii de la mine şi am căzut jos deznădăjduită. Visasem o viaţă fericită alături de acest tînăr pe care-l iubesc ; mă şi vedeam ajunsă la înălţimea lui prin puterea miraculoasă a dragostei ; biata mea minte îşi închipuia că poate să se potrivească perfect cu inteligenţa lui deosebită şi voinţa mea să fie una cu a lui ; amîndoi să avem aceleaşi gînduri ; inimile noastre să bată la fel. Dar Dumnezeu mi-l ia şi-l duce departe, şi eu rămîn singură, fără speranţă şi fără mîngîiere ! Nu-i aşa că e înspăimîntător ? Vorbele părintelui vicar sînt drepte, înţelepte... M-au convins pe loc. Dar de cum a plecat, toată puterea acelor vorbe s-a spulberat ; n-a fost decît un joc amăgitor de vorbe goale ; minciuni, înşelătorii şi vicleşuguri. Îl iubesc pe *don* Luis, şi acest adevăr e mai puternic decît toate vorbele înţelepte. Şi dacă şi el mă iubeşte, de ce nu lasă tot ca să mă caute, de ce nu vine la mine şi nu-şi calcă făgăduiala şi nu renunţă la îndatoririle pe care singur şi le-a luat ? Pînă acum n-am ştiut ce-i dragostea. Acuma ştiu : nimic pe pămînt sau în ceruri nu-i mai puternic decît ea. Ce n-aş face eu pentru *don* Luis ? Şi el nu face nimic pentru mine. Poate că nu mă iubeşte. Asta e, *don* Luis nu mă iubeşte. M-am înşelat ; m-a orbit vanitatea. Dacă *don* Luis m-ar

iubi, ar sacrifica pentru mine planurile, jurămintele, reputaţia, aspiraţiile lui de a ajunge un sfînt şi un far călăuzitor al bisericii ; ar sacrifica totul pentru mine. Doamne, iartă-mă..., o să spun ceva îngrozitor, dar acest ceva îl simt aici, în coşul pieptului ; mă arde aici, sub fruntea înfierbîntată ; pentru el aş renunţa chiar la mîntuirea sufletului.

— Doamne Isuse Hristoase ! o întrerupse Antoñona.

— Ăsta-i adevărul adevărat. Sfîntă Fecioară, tu care ai îndurat atîta, iartă-mă, iartă-mă... sînt nebună... nu ştiu ce spun şi-l hulesc pe Domnul.

— Da, fata mea, eşti cam înfierbîntată ! Sfinte Dumnezeule, cum ţi-a mai tulburat mintea seminaristul ăsta ! Ehei, dac-aş fi eu în locul tău, nu m-aş revolta împotriva lui Dumnezeu, care n-are nici o vină, ci împotriva acestei puşlamale de seminarist şi să nu-mi spui mie pe nume dacă nu l-aş face să dea socoteală. Îmi vine să mă duc să-l caut, să-l iau de urechi şi să ţi-l aduc aici, ca să-l oblig să-ţi ceară iertare şi să-ţi sărute picioarele stînd în genunchi în faţa ta.

— Nu, Antoñona. Văd că nebunia mea e molipsitoare şi te-ai înflăcărat şi tu la fel ca mine. De fapt, nu-mi rămîne altceva de făcut decît să urmez sfaturile pe care mi le-a dat părintele vicar. Şi aşa o să fac, chiar cu preţul vieţii. Dacă mor pentru el, el o să mă iubească, o

să-mi păstreze chipul în amintire și dragostea în inimă ; și Dumnezeu, care e atît de bun, îmi va îngădui să-l văd în cer, cu ochii minții, și acolo sufletele noastre se vor iubi și se vor uni în dragoste.

Deși era într-adevăr o femeie foarte stăpînită și de loc sentimentală, auzind acestea Antoñona simți că o podidește plînsul.

— Fir-ar să fie, copila mea, spuse ea, o să mă faci acum să vărs rîuri de lacrimi și să mă jeluiesc ca o bocitoare. Liniștește-te și nu te mai gîndi la moarte, nici măcar în glumă. Văd că ai ajuns la capătul puterilor și nervii abia te mai țin. Vrei să-ți aduc un ceai de tei ?

— Nu, mulțumesc. Lasă-mă... Vezi cît sînt de liniștită acum.

— O să-ți închid ferestrele, ca să poți dormi puțin. Cum să nu te simți slăbită, dacă nu dormi de cîteva zile ? Lua-l-ar naiba pe *don* Luis cu boala lui preoțească cu tot ! Uite în ce hal te-a adus !

Pepita închisese ochii ; rămase liniștită și tăcută, sătulă de vorbăria Antoñonei.

Aceasta, crezînd că doarme, sau dorind s-o vadă cît mai repede adormită, se aplecă deasupra Pepitei, o sărută încet și ușor pe fruntea ei albă, îi aranjă rochia, acoperind-o mai bine, închise pe jumătate ferestrele, lăsînd odaia în penumbră, și ieși în vîrful picioarelor, închizînd ușa fără să facă nici cel mai mic zgomot.

*

În timp ce se petreceau acestea acasă la Pepita, *don* Luis de Vargas, acasă la taică-său, nu era nici el mai vesel și nici mai liniștit.

Tată-său, care nu lăsa să treacă o singură zi fără să iasă la cîmp călare, voise să-l ia cu el; dar *don* Luis se scuzase spunînd că-l durea capul, și *don* Pedro se duse fără el. *Don* Luis rămase singur toată dimineața, cufundat în gîndurile lui triste, și ferm hotărît să șteargă din suflet imaginea Pepitei și să se consacre în întregime slujirii lui Dumnezeu.

Să nu se creadă, cu toate acestea, că n-o iubea pe tînăra văduvă. Am văzut mai înainte, din scrisorile lui, cît de înflăcărată era pasiunea care-l cuprinsese; dar el și-o stăpînea întărindu-și sufletul cu aceleași sentimente de compasiune și aceleași considerații elevate de care dă dovadă în scrisori și pe care le putem omite aici, ca să nu păcătuim prin prolixitate.

Dacă am aprofunda cu mai multă atenție această chestiune, am putea observa că împotriva dragostei Pepitei se luptau în sufletul lui *don* Luis nu numai făgăduința pe care și-o făcuse sieși, deși nu primise confirmarea bisericii, dragostea pentru Dumnezeu, respectul față de tatăl său, căruia nu voia să-i fie rival, și, în sfîrșit, chemarea pe care o simțea pentru preoție. Mai erau și alte motive, nu atît de pure

şi de spirituale ca acestea, ci mult mai pămînteşti.

Don Luis era încăpăţînat şi perseverent : avea acea calitate care, dacă e îndreptată pe un făgaş bun, constituie ceea ce se cheamă tărie de caracter, şi nimic nu-l cobora mai mult în ochii lui decît schimbarea părerilor şi a conduitei. Scopul întregii sale vieţi, ceea ce susţinuse şi declarase în faţa tuturor persoanelor pe care le cunoscuse, într-un cuvînt profilul său moral, care era acela al unui viitor sfînt, al unui om consacrat slujirii lui Dumnezeu, al unei fiinţe pătrunsă de cea mai sublimă filozofie religioasă, toate acestea nu puteau să se prăbuşească fără să-l micşoreze pe *don* Luis în propriii săi ochi, şi toate s-ar fi prăbuşit dacă se lăsa purtat de dragostea pentru Pepita Jiménez. Cu toate că preţul era incomparabil mai mare, lui *don* Luis i se părea că, dacă ar fi cedat, ar fi ajuns ca Esau [1], care şi-a vîndut primul copil, terfelindu-şi astfel numele.

În general, noi, oamenii, sîntem de obicei nişte păpuşi în mîinile sorţii ; ne lăsăm purtaţi de curent şi nu ne îndreptăm fără şovăială spre o ţintă precisă. Nu ne alegem rolul, ci acceptăm să-l jucăm pe acela care ne este rezervat ; pe acela hărăzit de norocul orb. Profesia, partidul politic, întreaga viaţă a multor oameni depinde

[1] Fiul lui Isaac şi al Rebecăi. Şi-a vîndut primul copil pe un pumn de linte.

de lucruri cu totul întîmplătoare, de capriciile şi surprizele soartei.

Împotriva acestei situaţii mîndria lui *don* Luis se revolta cu o forţă titanică. Ce-ar spune lumea despre el şi, mai ales, ce-ar gîndi el despre sine însuşi, dacă idealul vieţii, omul nou pe care-l făurise în sufletul său, toate planurile lui de a duce o viaţă de om virtuos, cinstit, de sfînt chiar, s-ar spulbera cît ai clipi din ochi, s-ar topi la căldura unei priviri, cuprinse de flacăra fugară a unor ochi frumoşi, aşa cum se topeşte promoroaca la căldura razelor încă slabe ale soarelui de dimineaţă.

Aceste argumente şi multe altele, de natură personală, pledau împotriva văduviei, împreună cu argumentele teoretice arătate mai înainte; dar toate se înveşmîntau în aceleaşi straie religioase, astfel încît nici chiar *don* Luis nu izbutea să le mai recunoască şi să le distingă pe unele de celelalte, socotind dragoste pentru Dumnezeu nu numai dragostea propriu-zisă pentru Dumnezeu, ci şi amorul său propriu. Îşi amintea, bunăoară, vieţile multor sfinţi care rezistaseră la ispite mai mari decît a lui, şi nu voia să rămînă mai prejos. Îşi amintea mai cu seamă de tăria de care a dat dovadă Sfîntul Ioan Gură de Aur, care a ştiut să respingă vorbele mieroase ale unei mame bune şi iubitoare, şi plînsul ei, şi dulcile ei rugăminţi, şi toate cuvintele calde şi mişcătoare pe care i le-a spus ca să n-o părăsească

şi să nu se mai facă preot, şi ca să-şi atingă scopul l-a dus în iatacul ei, făcîndu-l să se aşeze lîngă patul pe care-l adusese pe lume. După ce se gîndise îndelung la toate acestea, *don* Luis nu-şi putea ierta faptul că nu dispreţuia rugăminţile unei femei străine, pe care o cunoştea de atît de puţin timp, şi că şovăia încă între simţul datoriei şi atracţia pentru farmecul acestei tinere, care poate mai mult cocheta decît era îndrăgostită.

Don Luis se gîndi apoi la înălţimea misiunii pe care şi-o asuma odată investit cu demnitatea preoţiei, pentru care se simţea chemat, şi o vedea mai presus de toate măririle şi de deşartele ambiţii pămînteşti: fiindcă n-a fost întemeiată de un muritor de rînd, nici de vreun capriciu al mulţimii nestatornice şi servile, nici de vreo izbucnire sau năvălire a barbarilor, nici de vreo violenţă de oşti cotropitoare mînate de lăcomie, nici de vreun înger sau arhanghel sau de vreo putere lumească, ci de însuşi Sfîntul Duh. Cum ar fi putut ca din pricina momelii pe care i-o întindea o femeiuşcă uşuratică, din pricina unor lacrimi care poate că erau mincinoase, să dispreţuiască înalta demnitate a preoţiei, această putere pe care Dumnezeu n-a acordat-o nici măcar arhanghelilor aflaţi în apropierea tronului său? Cum ar fi putut să se coboare într-atîta, încît să se amestece cu mulţimea cea neştiutoare şi să fie o oaie ca oricare alta din turmă, cînd

el visa să ajungă păstor, osîndindu-i pe oameni sau dezlegîndu-i de păcate, aici pe pămînt, așa cum Dumnezeu îi osîndește sau îi dezleagă în ceruri, iertîndu-le greșelile, îndreptînd lumea prin botez și prin sfînta împărtășanie, îndrumînd-o în numele Celui atotputernic, hotărînd canoane pe care Dumnezeu din ceruri urma să le consfințească, oficiind sfintele taine nepătrunse de mintea omenească, și făcînd să pogoare din cer, nu ca Sfîntul Ilie fulgerul cel distrugător, ci Sfîntul Duh, Cuvîntul devenit trup, care aduce harul divin, purifică sufletele și le lasă curate ca aurul ?

Pe cînd *don* Luis se gîndea la toate acestea, spiritul său se înălța, ajungea deasupra norilor, în împărăția cerurilor, și biata Pepita Jiménez rămînea jos de tot, încît el abia o mai putea vedea.

Dar curînd zborul imaginației sale se curma, și sufletul lui *don* Luis cobora pe pămînt și o vedea din nou pe Pepita, atît de grațioasă, atît de drăgălașă, atît de tînără, atît de neprihănită și atît de îndrăgostită, și Pepita lupta cu cele mai puternice și mai răscolitoare imbolduri ale inimii sale, și *don* Luis se temea ca nu cumva să le vină de hac.

*

În timp ce *don* Luis se chinuia cu gîndurile acestea potrivnice, care se băteau cap în cap, în odaia sa intră Currito, fără să spună o vorbă.

Currito, care n-avusese prea multă stimă pentru vărul său cît timp acesta fusese numai teolog, acum, după ce-l văzuse călărind atît de bine pe Lucero, îl venera, îl admira nespus şi-l socotea un om superior.

Faptul că ştia atîta teologie, dar nu ştia să călărească îl cobora pe *don* Luis în ochii lui Currito ; dar cînd Currito băgă de seamă că pe lîngă ştiinţa sa şi pe lîngă toate acele lucruri pe care el nu le înţelegea, dar pe care le bănuia dificile şi încîlcite, *don* Luis era în stare să se ţină în şa drept ca bradul pe un cal nărăvaş, admiraţia şi dragostea lui pentru acesta n-au mai avut margini. Currito era un mare leneş, un pierde-vară, un om fără căpătîi, dar avea o inimă bună şi credincioasă. *Don* Luis, care era idolul lui Currito, se purta cu el cum se poartă toate fiinţele superioare cu cei care le sînt inferiori şi nu nutresc pentru ele o mare afecţiune. *Don* Luis se lăsa iubit ; cu alte cuvinte, era dominat în chip despotic de Currito în chestiunile de mică importanţă. Şi cum pentru oameni ca *don* Luis aproape că nu există chestiuni importante în viaţa de toate zilele, vă închipuiţi dar că acest Currito dispunea de *don* Luis exact aşa cum vroia.

— Am venit după tine, îi spuse el, să te iau la cazinou. E mare zarvă astăzi, căci a venit o

mulțime de lume. Tu ce faci aici, singur cuc și dus pe gînduri ca un pierde-vară ?

Fără să se împotrivească și ca la poruncă, *don* Luis își luă pălăria și bastonul și, spunînd : „Mergem unde vrei tu", îl urmă pe Currito, care o luase înainte, foarte mîndru de autoritatea pe care o exercita.

Cazinoul era într-adevăr ticsit, din pricina petrecerii care urma să aibă loc a doua zi, de Sfîntul Ioan. Pe lîngă oamenii de prin partea locului, erau și mulți străini, care veniseră din împrejurimi să participe la tîrgul și la șezătoarea din noaptea aceea.

Îmbulzeala cea mai mare era în curtea interioară, așternută cu dale de marmoră, cu un bazin de apă și o fîntînă arteziană în mijloc și cu o mulțime de glastre cu zorele, canale, trandafiri, garoafe și busuioc. Curtea era acoperită cu o pînză de cort dublă, care o ferea de soare. Un culoar, sau mai bine zis o galerie, susținută de cîteva coloane de marmoră, o împrejmuia ; atît în galerie, cît și în încăperile care se deschideau din ea, erau așezate cîteva mese, unele pentru joc, altele cu ziare, altele pentru servit cafea sau răcoritoare și, în sfîrșit, o mulțime de scaune, banchete și cîteva fotolii. Pereții erau albi ca zăpada, fiindcă erau văruiți foarte des, și împodobiți cu tablouri. Erau fotografii franțuzești colorate, cu detaliate explicații bilingve scrise dedesubt, înfățișînd fel de fel de scene : episoade

din viața lui Napoleon I, de la Toulon la Sfînta Elena ; aventurile Matildei și ale lui Malek-Adel ; peripețiile de dragoste și de război ale Templierului, ale Rebecăi, ale *Lady*-ei Rowena și ale lui Ivanhoe ; galanteriile, strengăriile, căderile și căințele lui Ludovic al XIV-lea și ale domnișoarei de la Vallière, și altele asemenea.

Currito îl conduse pe *don* Luis, care se lăsă în voia lui, în sala unde se afla elita mondenă, formată din filfizonii satului și de primprejur. Printre aceștia strălucea contele de Genazahar, din orașul vecin X..., Era un personaj ilustru și respectat. Petrecuse mult timp la Madrid și la Sevilla și-și lucra la cei mai buni croitori atît hainele de purtat cît și cele de sărbătoare. Fusese de două ori deputat și făcuse o interpelare guvernului cu privire la abuzurile unui primar-corregidor [1].

Să fi avut contele de Genazahar treizeci și ceva de ani : era chipeș și știa acest lucru ; pe lîngă asta, se credea grozav în toate : la un pahar cu prietenii, în încăierări, în dueluri și în dragoste. Totuși, în pofida faptului că fusese unul dintre cei mai insistenți pretendenți ai Pepitei, contele fusese respins cu politețea pe care ea o arăta de obicei celor care-i făceau curte și-i cereau mîna.

Rana pe care acel refuz tăios și amar o deschisese în inima lui trufașă încă nu se cicatrizase.

[1] Inalt magistrat.

Dragostea se prefăcuse în ură şi contele se răcorea deseori făcînd-o pe Pepita cu ou şi cu oţet.

Tocmai îşi debita tirada ponegritoare care-i făcea atîta plăcere, cînd ceasul rău făcu să sosească *don* Luis şi Currito şi să se alăture celor care, strînşi roată în jurul contelui, ascultau pătimaşul discurs în care acesta îşi răzbuna onoarea jignită. Şi, de parcă şi-ar fi vîrît dracul coada, *don* Luis se nimeri faţă în faţă cu contele, care vorbea astfel :

— Nu e prea dibace Pepita Jiménez asta. Cu mai multe minciuni şi mai multe ifose decît infanta Micomicona [1], vrea să ne facă să uităm că s-a născut şi a trăit în mizerie pînă cînd s-a măritat cu acel nătăfleţ, cu acel hodorog, cu blestematul acela de cămătar, şi a pus mîna pe paralele lui. Singurul lucru bun pe care l-a făcut în viaţa ei văduva asta e că s-a înţeles cu Satana ca să-l trimită cît mai repede în iad pe craidonul de bărbatu-său şi să scape lumea de ciumă şi putregai. Acum a căzut în mania virtuţii şi a castităţii. De, nimic de zis ! Dumnezeu ştie dacă n-o fi înhăitată într-ascuns cu vreun hăndrălău şi-şi bate joc de lumea care-o crede un fel de regina Artemisa [2].

[1] Celebru personaj din *Don Quijote*, partea I, cap. XXXVII.

[2] Regină a Halicarnasului (sec. IV î.e.n.), vestită pentru virtutea sa.

Persoanele cu o viață retrasă, care nu iau parte la reuniuni exclusiv bărbătești, vor fi fără îndoială scandalizate de acest limbaj, care s-ar putea să li se pară prea slobod și brutal, ba chiar de necrezut ; dar cei care cunosc lumea își dau seama, desigur, că acest limbaj e foarte des folosit și că femeile cele mai frumoase, cele mai plăcute, cele mai cinstite sînt de obicei ținta unor atacuri de-a dreptul infame și murdare, atunci cînd au un dușman, și chiar fără să aibă, căci adesea oamenii bîrfesc sau mai bine zis insultă și împroașcă cu noroi pe alții în gura mare ca să se arate spirituali și glumeți.

Don Luis, care niciodată nu auzise pe cineva bîrfind astfel în prezența lui sau spunînd vreun lucru care-ar fi putut să-l supere, căci în copilărie fusese înconjurat de servitori, de rude și de oameni de încredere de-ai tatălui său, care-i împlineau toate dorințele, iar mai tîrziu, la seminar, atît pentru că era nepotul părintelui superior, cît și datorită propriilor sale merite, niciodată nu fusese contrazis, ci se bucurase de considerație și fusese chiar răsfățat, fu nespus de uimit și rămase ca lovit de trăsnet cînd îl auzi pe neobrăzatul conte terfelind, murdărind și împroșcînd cu noroi cinstea femeii pe care o iubea.

Cum ar fi putut s-o apere totuși ? Nu ignora faptul că, deși nu-i era nici soț, nici frate, nici rudă, putea să-i ia apărarea Pepitei în calitate de cavaler, dar își dădea seama de scandalul pe

care l-ar fi stîrnit, fiindcă nimeni dintre cei de față nu era dispus să-i ia apărarea Pepitei, ba, dimpotrivă, toți rîdeau ca de o glumă bună ascultînd vorbele contelui. El, care era aproape reprezentantul unui Dumnezeu al păcii, nu putea să-i spună-n față contelui că e un mincinos și să se expună la o ceartă cu neruşinatul acela.

Don Luis rămase o clipă mut și fu gata să plece ; dar inima sa nu consimți la această purtare și, străduindu-se să vorbească pe un ton autoritar pe care nici anii, nici obrazul pe care abia mijise barba, nici prezența sa în locul acela nu-l îndreptățeau, începu să-i acuze cu înverșunare pe bîrfitori și-i azvîrli în față contelui, cu mînie creștinească și cu asprime, urîțenia purtării sale josnice.

A vorbit în deșert, ba a ieșit mai rău decît dacă ar fi vorbit în deșert. Contele răspunse ironic și batjocoritor la această predică ; cei din jur, printre care se aflau mulți străini, îi luară apărarea zeflemistului, cu toate că *don* Luis era fiul *cacique*-lui ; iar Currito, neisprăvit și molîu cum era, deși n-a rîs, totuși nu și-a apărat vărul, și acesta a trebuit să se retragă, batjocorit și umilit, în hazul celorlalți.

*

—Asta-mi mai lipsea ! spuse printre dinți bietul *don* Luis cînd ajunse acasă, și se închise din nou în odaia lui, mîhnit și chinuit de batjocura

de care avusese parte şi pe care el o exagera şi o socotea insuportabilă. Se înfundă îndată într-un fotoliu, trist şi deznădăjduit, şi mii de gînduri contrare i se învălmăşiră în cap.

Sîngele tatălui său, care-i fierbea în vine, îi deştepta mînia şi-l îndemna să azvîrle cît colo veşmintele de seminarist, aşa cum îl sfătuiseră oamenii de cum venise în sat, ca să-i poată da domnului conte lecţia ce i se cuvenea; dar tot viitorul pe care-l visase se destrăma dintr-o dată, şi-l şi vedea pe părintele superior disprețuindu-l; pînă şi Papa, care-i trimisese dispensa pontificală pentru a se putea hirotonisi înainte de împlinirea vîrstei cuvenite, şi prelatul eparhial, care sprijinise solicitarea dispensei întemeindu-se pe virtutea lui pusă îndeajuns la încercare, pe cunoştinţele lui solide şi pe hotărîrea lui nestrămutată, îi apăreau acum în faţă ca să-l mustre.

Se gîndea apoi la teoria plină de haz a tatălui său asupra completării puterii de convingere de care se slujeau Sfîntul Apostol Iacob, episcopii din evul mediu, *Don* Iñigo de Loyola şi alţi oameni de seamă, şi nu-i părea din cale-afară de nechibzuită această teorie, ba chiar aproape că se căia că n-o îmbrăţişase.

Îşi amintea atunci de obiceiul unui învăţat ortodox, renumit filozof persan contemporan, menţionat într-o carte recentă despre ţara aceea; obicei care consta în a mustra cu vorbe grele pe discipoli şi pe cei adunaţi să-l asculte atunci

cînd aceştia rîdeau de lecţiile lui ori nu le înţelegeau şi, dacă vorbele nu erau de ajuns, cobora de la catedră cu sabia în mînă şi le dădea tuturor o bătaie zdravănă. Această metodă era eficace, mai ales în cazul controverselor, deşi o dată i s-a întîmplat filozofului nostru să dea peste un adversar care era adeptul aceleiaşi metode şi l-a crestat cu cuţitul dintr-o parte într-alta a feţei.

Don Luis, aşa mîhnit şi abătut cum era, nu putu să-şi stăpînească rîsul la această amintire hazlie ; socotea că n-ar duce lipsă Spania de filozofi care să adopte de bună voie metoda persană ; şi dacă nu o adopta şi el, aceasta nu se datora nicidecum temerii că s-ar putea alege cu o crestătură de cuţit, ci unor consideraţii mai temeinice şi mai nobile.

Sufletul îi fu în cele din urmă cotropit de gînduri mai luminoase, care-l mai mîngîiară puţin.

„Am făcut foarte rău, îşi spunea, ţinîndu-le o predică ; ar fi trebuit să tac. Domnul nostru Isus Hristos a spus : «Nu daţi cele sfinte cîinilor, nici nu aruncaţi mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare şi întorcîndu-se să vă sfîşie pe voi». Dar, la urma urmei, de ce m-aş plînge ? De ce să răspund la insulte prin alte insulte ? De ce să mă las cuprins de mînie ? Mulţi sfinţi Părinţi ai bisericii au spus : «Mînia e mai rea pentru preoţi decît des-

frînarea». Mînia preoţilor a făcut să se verse multe lacrimi şi a provocat rele îngrozitoare. Poate că această mînie, sfetnic cumplit, i-a convins că era nevoie ca popoarele să sufere şi să sîngereze sub biciul lui Dumnezeu, şi a adus în faţa ochilor lor mînioşi viziunea lui Isaia, şi astfel au văzut (şi i-au făcut să vadă şi pe adepţii lor fanatici) Mielul cel blînd prefăcut în răzbunător neîndurat, coborînd de pe culmea Edonului, mîndru în faţa plebei de forţa lui nemaipomenită, călcînd peste popoare aşa cum tescuitorul calcă strugurii în teasc, cu hainele sumese şi plin de must pînă la coapse. Ah, nu, Doamne Dumnezeule ! Voi fi slujitorul tău ; tu eşti un Dumnezeu al păcii, şi virtutea mea de căpetenie trebuie să fie blîndeţea. Învăţătura Fiului tău în predica de pe munte trebuie să fie ca o poruncă pentru mine. Nu ochi pentru ochi, nici dinte pentru dinte, ci să-i iubim pe duşmanii noştri. Tu îi luminezi şi pe drepţi şi pe păcătoşi, împrăştii asupra tuturor ploaia rodnică a bunătăţii tale nesecate. Tu eşti Tatăl nostru, carele eşti în ceruri, şi trebuie să fim desăvîrşiţi ca şi Tine, iertînd greşiţilor noştri şi cerîndu-ţi să-i ierţi pre ei păcătoşii, că nu ştiu ce fac. Eu trebuie să mă gîndesc la fericirea veşnică. Fericiţi veţi fi cînd vă vor asupri şi vă vor prigoni şi vor spune tot cuvîntul rău împotriva voastră [1]. Asemeni preo-

[1] Sfîrşitul predicii de pe munte.

tului, acela care se pregăteşte să devină preot trebuie să fie smerit, iubitor de pace, cu inima blîndă. Nu ca stejarul, care se înalţă mîndru pînă cînd îl trăsneşte fulgerul, ci ca ierburile înmiresmate ale pădurii şi ca florile cîmpului, care răspîndesc o aromă mai dulce şi mai plăcută atunci cînd ţăranul le calcă în picioare."

Cu aceste meditaţii şi altele de acest fel, orele trecură pe nesimţite şi se făcuse trei după-amiază cînd *don* Pedro, care tocmai se întorsese de la cîmp, intră în odaia fiului său ca să-l cheme la masă. Toată buna dispoziţie a tatălui, glumele lui, dovezile lui de afecţiune nu-i putură alunga lui *don* Luis melancolia, nici trezi pofta de mîncare. Abia dacă se atinse de bucate ; abia dacă deschise gura în timpul mesei.

Cu toate că era, de bună seamă, îngrijorat din pricina tristeţii şi tăcerii fiului său, a cărui sănătate, deşi de fier, ar fi putut să se resimtă, *don* Pedro era un om care se scula în zori şi muncea din greu toată ziua, aşa că după ce fumă o ţigară de foi şi bău o ceaşcă de cafea şi un păhărel dublu de rachiu de anason, se simţi ostenit şi, cum îi era obiceiul, se duse să doarmă vreo două-trei ore.

Don Luis avu mare grijă să nu afle tatăl său de ofensa pe care i-o adusese contele de Genazahar. *Don* Pedro, care nu prea era dus la biserică şi avea o fire nestăpînită, s-ar fi aruncat

de îndată ca un leu asupra contelui să-i ceară socoteală, dacă fiul său nu ştiuse s-o facă.

Cînd rămase singur, *don* Luis ieşi din sufragerie, ca să nu mai vadă pe nimeni, şi se retrase în odaia sa liniştită, unde se cufundă şi mai adînc în gîndurile sale.

*

Stătea dus pe gînduri de mult timp, cu coatele pe birou, sprijinindu-şi obrazul cu mîna dreaptă, cînd auzi un zgomot în apropiere. Ridică ochii şi o văzu lîngă el pe mijlocitoarea de Antoñona, care pătrunsese ca o umbră, deşi era un zdrahon de femeie, şi care-l ţintuia cu o privire compătimitoare şi mînioasă totodată.

Antoñona se strecurase pînă acolo fără să fi fost observată de nimeni, profitînd de ora cînd slugile stăteau la masă şi *don* Pedro dormea. Deschisese uşa de la odaie şi o închisese la loc după ea atît de uşor, încît *don* Luis n-ar fi putut s-o simtă chiar dacă n-ar fi fost atît de adîncit în gînduri.

Antoñona venea hotărîtă să stea foarte serios de vorbă cu *don* Luis ; dar nu ştia exact ce avea să-i spună. Totuşi se rugase, nu se ştie dacă cerului sau infernului, să-i dezlege limba şi s-o facă meşteră la vorbă, dar nu la vorba necioplită şi pocită pe care o folosea ea de obicei, ci la vorba aleasă, elegantă şi potrivită cu gîndurile

nobile şi lucrurile frumoase pe care ea îşi închipuia că trebuie să le spună.

Cînd *don* Luis o văzu pe Antoñona, îşi încruntă sprîncenele, arătînd astfel cît de mult îl nemulţumea această vizită, şi spuse pe un ton tăios :

— Ce cauţi aici ? Pleacă.

— Am venit să-ţi cer socoteală pentru stăpîna mea, răspunse Antoñona fără să se tulbure, şi nu plec de-aici pînă nu-mi dai un răspuns.

Într-o clipă îşi trase un scaun lîngă masă şi se aşeză în faţa lui *don* Luis, sigură pe ea şi plină de neobrăzare.

Văzînd că n-are încotro, *don* Luis îşi stăpîni supărarea, se înarmă cu răbdare şi, de astă dată pe un ton mai puţin aspru, exclamă :

— Spune ce ai de spus.

— Am să-ţi spun, îşi dădu drumul Antoñona, că tot ce unelteşti împotriva bietei copile e o faptă rea. Te porţi ca un derbedeu. I-ai făcut farmece ; i-ai dat licori de dragoste. Îngeraşul meu o să moară. Nu mănîncă, nu doarme, nu-şi poate afla o clipă de linişte, şi toate astea din vina ta. Astăzi a leşinat de cîteva ori numai la gîndul că pleci. Frumoasă faptă din partea ta, care vrei să te faci popă. Spune, blestematule, de ce-ai venit aici şi n-ai rămas la oraş la unchiu-tău ? Ea, care era atît de liberă şi de stăpînă pe voinţa ei, ea, care-i subjuga pe toţi fără a se lăsa cucerită de nimeni, a căzut acum în plasa pe care i-ai întins-o cu viclenie. Sfinţenia ta prefăcută a

fost, fără îndoială, nada cu care ai momit-o. Cu savantlîcurile tale teologice şi cu fasoanele tale de sfinţenie, ai fost ca un vînător şiret şi fără suflet care ademeneşte cu un fluierat sturzii cei nerozi făcîndu-i să se gîtuie în laţ.

— Antoñona, răspunse *don* Luis, lasă-mă în pace. Pentru Dumnezeu, nu mă chinui. Sînt un ticălos, recunosc. N-ar fi trebuit să-mi ridic ochii la stăpîna ta. N-ar fi trebuit să-i dau să înţeleagă c-o iubesc ; dar eu am iubit-o şi-o iubesc şi acum din toată inima, şi nu i-am dat nici o băutură fermecată, nici vreo licoare de dragoste, ci numai iubirea curată pe care i-o port. Totuşi, trebuie să mi-o zmulg din suflet, trebuie să uit această iubire. Aşa îmi porunceşte Dumnezeu. Îţi închipui că pentru mine nu este şi nu va fi un sacrificiu imens ? Pepita trebuie să dea dovadă de tărie sufletească şi să urmeze acelaşi drum.

— Nici măcar atîta mîngîiere nu vrei să-i aduci nefericitei copile, replică Antoñona. O jertfeşti de bună voie pe altarul preoţiei pe femeia care te iubeşte, care e a ta, e roaba ta ; dar ea cum poate să te jertfească pe tine, dacă tu nu-i aparţii ? Ce giuvaier ar putea să arunce ea pe fereastră, ce podoabă să azvîrle ea pe foc, dacă n-are parte decît de o dragoste neîmpărtăşită ? Cum poate ea să-i dea lui Dumnezeu ceea ce n-are ? Să-l înşele pe Dumnezeu şi să-i spună : „Doamne, fiindcă el

nu mă iubeşte, uite, ţi-l dau înapoi ; nici eu n-o să-l mai iubesc". Dumnezeu nu poate să rîdă. Dacă ar putea, fără îndoială că s-ar prăpădi de rîs auzind de asemenea jertfă.

Don Luis, zăpăcit, nu ştia ce să mai spună la aceste raţionamente ale Antoñonei, mai cumplite decît ciupiturile de altădată. În afară de aceasta, îi displăcea profund să înceapă o discuţie despre dragoste cu o slujnică.

— Să lăsăm deoparte, zise el, aceste vorbe zadarnice. Eu nu pot să vindec durerea stăpînei tale. Ce pot să fac ?

— Ce poţi să faci ? îl întrerupse Antoñona, dintr-o dată mai blîndă şi mai afectuoasă şi vorbind cu un glas mieros. O să-ţi spun éu ce ai de făcut. Dacă nu poţi să vindeci durerea stăpînei mele, cel puţin să i-o alini. Nu eşti tu un sfînt ? Păi sfinţii sînt miloşi, şi curajoşi pe deasupra. Nu fugi ca un laş, ca un bădăran, fără să-ţi iei rămas bun de la ea. Vino s-o vezi pe stăpîna mea, care e bolnavă. Fă această faptă creştinească.

— Şi ce-o să pot face cu vizita asta ? Mă tem c-o să-i agravez boala, în loc s-o vindec.

— N-o să i-o agravezi. Nici nu-ţi dai seama cît bine-i poţi face ! O să te duci la ea şi, cu darul vorbirii pe care ţi l-a dat Dumnezeu şi cu vorba ta aleasă, o să-i vîri în cap că trebuie să se împace cu soarta, şi ea o să se mîngîie cu gîndul ăsta ; dacă-i spui că o iubeşti şi că o părăseşti numai şi numai pentru că ţi-ai închinat viaţa

slujirii lui Dumnezeu, cel puțin n-o să-i rănești mîndria ei de femeie.

— Ce mă îndemni tu să fac l-ar mînia pe Dumnezeu, și apoi e primejdios și pentru mine și pentru ea.

— Și de ce, mă rog, l-ar mînia pe Dumnezeu? Dacă El vede că ai cele mai cinstite și curate gînduri, crezi că n-o să-ți dea harul și puterea trebuitoare ca să nu cazi în ispită în timpul acestei întîlniri la care am motive atît de serioase ca să te aduc? Nu-i oare datoria ta să dai fuga și s-o scoți pe stăpîna mea din deznădejdea în care a căzut și s-o aduci pe drumul cel bun? Dacă moare de durere văzîndu-se părăsită astfel, ori dacă, pierzîndu-și orice speranță, își pune șireangul de gît și se spînzură de tavan, crede-mă că remușcările tale o să fie mai mistuitoare decît flăcările care ies din cazanele cu smoală și pucioasă ale iadului.

— Ce îngrozitor! Nu vreau s-ajungă la disperare. O să mă înarmez cu tot curajul de care sînt în stare, o să vin s-o văd.

— Fii binecuvîntat! Îmi spunea mie inima că n-o s-o lași! Se vede că ești un om bun!

— Cînd vrei să vin?

— Astă seară, la zece fix. Eu o să te aștept în poarta din uliță și-o să te duc la ea.

— Ea știe că ai venit să mă vezi?

— Nu știe. Am făcut după capul meu; dar o s-o pregătesc eu cum o să mă pricep mai bine,

astfel încît vizita ta, surpriza şi bucuria neaşteptată pe care ai să i-o aduci să n-o facă să leşine. Îmi făgăduieşti c-o să vii ?

— O să vin.

— La revedere. Să nu cumva să nu vii. La zece fix. O să stau la poartă.

Şi Antoñona o zbughi pe uşă, coborî scara sărind treptele două cîte două şi dispăru în uliţă.

*

Nu se poate tăgădui că Antoñona a fost foarte înţeleaptă în această împrejurare, şi că pînă şi exprimarea ei a fost atît de decentă şi de sobră, încît s-ar găsi unii s-o califice drept apocrifă, dacă nu s-ar şti cu deplină siguranţă că tot ce v-am povestit e adevărul adevărat şi dacă nu s-ar cunoaşte apoi miracolele de care e capabilă agerimea înnăscută a minţii unei femei cînd este la mijloc un interes sau o mare pasiune.

Fără îndoială că dragostea Antoñonei pentru stăpîna ei era foarte mare, şi văzînd-o atît de îndrăgostită şi atît de deznădăjduită, n-a putut să nu găsească un leac pentru boala ei. Întîlnirea la care tocmai îl momise pe *don* Luis era un triumf neaşteptat. Aşa se face că Antoñona, ca să tragă un profit cît mai mare din acest triumf, a trebuit să aranjeze totul în mare grabă, ajutată de o profundă cunoaştere a sufletului omenesc.

Antoñona fixase pentru întîlnire ora zece seara, fiindcă aceasta era ora sindrofiilor, acum suspendate, dacă nu chiar suprimate, unde *don* Luis şi Pepita se vedeau de obicei. De altfel, fixase această oră şi pentru a evita bîrfelile, căci auzise ea de la un preot că, după cum se spune în *Sfînta Scriptură,* nimic nu poate fi mai rău decît să intri în gura lumii, şi că cei care dau ocazie la bîrfeli sînt azvîrliţi în mare, după ce li se leagă o piatră de moară de gît [1].

Se întoarse deci Antoñona acasă la stăpîna ei, foarte mulţumită de sine şi ferm hotărîtă să aranjeze lucrurile cu multă dibăcie, ca nu cumva leacul pe care-l aflase să nu se dovedească nefolositor sau chiar să agraveze boala de care suferea Pepita, în loc s-o vindece.

Se gîndi şi luă chiar hotărîrea să n-o prevină pe Pepita decît în ultima clipă, zicîndu-i că *don* Luis o întrebase singur la ce oră i-ar putea face o vizită de despărţire, şi că ea îi spusese să vină la ora zece.

Ca să nu dea loc la vorbe dacă *don* Luis ar fi fost văzut intrînd în casă, se gîndi să-l aducă în aşa fel încît să nu-l poată vedea nimeni, şi pentru asta erau foarte potrivite atît ora, cît şi aşezarea casei. La zece uliţa se umplea de lume, dat fiind că era o zi de sărbătoare, şi astfel *don* Luis ar fi putut trece neobservat. Din uliţă ar

[1] Interpretare a unui pasaj din *Marcu,* cap. IX, vers. 42.

fi pătruns în pridvor într-o clipă ; iar ea, care urma să-l aştepte acolo, avea să-l ducă pe *don* Luis pînă în odaia Pepitei, fără ca nimeni să-l poată vedea.

Toate, sau, dacă nu toate, cea mai mare parte din casele oamenilor cu stare din Andaluzia sînt ca două case în loc de una, şi aşa era şi a Pepitei. Fiecare casă are uşa ei. Prin uşa principală se pătrunde în curtea interioară cu lespezi şi coloane, în încăperile şi odăile de primire ; prin cealaltă se pătrunde în ogradă, unde se află grajdul, remiza pentru trăsuri, bucătăria, moara, crama, hambarele, cămara unde se ţin măslinele la uscat ; pivniţa unde se ţin în ulcioare mari untdelemnul, mustul, vinul pentru rachiu, ţuica şi oţetul ; beciuri sau cămări unde se păstrează în butoaie şi butii vinul cel bun şi cel trecut sau acrit. Această a doua casă, sau parte de casă, chiar dacă se află în mijlocul unei aşezări de douăzeci sau de douăzeci şi cinci de mii de suflete, se numeşte conac. Vechilul, vătăşeii, catîrgiul, argaţii mai stabili şi mai vrednici în slujba stăpînului se strîng acolo seara ; iarna, în jurul unui cuptor din cele mari de la bucătărie, iar vara sub cerul liber sau într-o odaie bine aerisită şi răcoroasă, unde stau laolaltă şi tăifăsuiesc pînă se adună stăpînii.

Antoñona socotise că pentru conversaţia şi explicaţiile care, aşa cum dorea ea, urmau să aibă loc între stăpîna ei şi *don* Luis era nevoie

de liniște și că, orice s-ar fi întîmplat, nu trebuia să lase pe nimeni să vină și să-i tulbure ; din această cauză, hotărî ca în seara aceea, fiind sărbătoarea Sfîntului Ioan, slujnicele Pepitei să fie scutite de orice treabă și să se ducă să se distreze la conac, unde puteau încinge o petrecere strașnică împreună cu argații : să danseze *fandango* în sunet de castaniete, să spună ghicitori și snoave și să petreacă după placul inimii.

În felul acesta, casa cea mare ar rămîne aproape pustie și tăcută, fără altă suflare omenească decît Pepita și ea, și foarte potrivită pentru a crea atmosfera solemnă și liniștea netulburată necesare întrevederii pe care o pregătise și de care depindea, poate, ba chiar în mod sigur, soarta a două ființe atît de înzestrate.

*

În timp ce Antoñona tot chibzuia și se frămînta cu aceste gînduri, *don* Luis, de îndată ce rămase singur, se căi că se purtase cu atîta ușurință și că fusese atît de slab, încît acceptase să vină la întîlnirea pe care i-o ceruse Antoñona.

Don Luis începu să reflecteze la firea Antoñonei și i se păru mai perfidă decît a Enonei [1]

[1] Soția lui Paris ; s-a sinucis cuprinsă de remușcare la moartea soțului, pe care refuzase să-l îngrijească cînd acesta fusese rănit la asediul Troiei.

şi decît a Celestinei[1]. Văzu înaintea ochilor întreaga primejdie în care intrase de bună voie şi nu desluşi nici un folos din vizita tăinuită şi neştiută de nimeni pe care urma s-o facă frumoasei văduve.

Să meargă s-o vadă ca să cedeze şi să-i cadă-n mreje, nesocotindu-şi jurămintele, făcîndu-l de rîs pe episcop, care sprijinise cererea sa de dispensă, şi chiar pe Pontiful Suprem, care i-o acordase, şi renunţînd la preoţie i se părea un păcat de neiertat. Şi apoi ar fi fost o trădare faţă de tatăl său, care o iubea pe Pepita şi voia să se însoare cu ea. Să meargă s-o vadă ca s-o facă să-şi piardă şi cea din urmă speranţă i se părea o cruzime mai rafinată şi mai diabolică decît aceea de a pleca fără să-i mai vorbească.

Mînat de asemenea consideraţii, primul gînd al lui *don* Luis a fost să nu se ducă la întîlnire, fără să se scuze sau să anunţe că nu poate veni, şi s-o lase pe Antoñona să-l aştepte degeaba în tindă ; dar Antoñona o anunţa negreşit pe stăpîna sa de această vizită, aşa încît, neducîdu-se la întîlnire, s-ar purta ca un mojic nu numai faţă de Antoñona, ci şi faţă de Pepita, şi ar da dovadă de o grosolănie incalificabilă.

Se gîndi atunci să-i scrie Pepitei o scrisoare foarte afectuoasă dar rezervată, scuzîndu-se că nu poate veni, justificîndu-şi purtarea, mîngîind-o şi

[1] Personaj din tragicomedia spaniolă cu acelaşi nume, de Fernando de Rojas ; tipul codoaşei.

mărturisindu-şi sentimentele gingaşe pe care le nutrea pentru ea, dar totodată făcînd-o să-şi dea seama că datoria şi legămîntul către Dumnezeu erau mai presus de toate şi încercînd să-i dea curaj Pepitei ca să facă şi ea acelaşi sacrificiu pe care-l făcea el.

De patru sau cinci ori începu să scrie scrisoarea aceasta. Măzgăli multe coli ; ştergea imediat ceea ce aşternuse pe hîrtie, şi scrisoarea nu ieşea niciodată după placul său. Ba era uscată, rece, pedantă, ca o predică proastă ori ca logosul unui profesor de latină ; ba se deslușea din conţinutul ei o teamă copilărească şi ridicolă, de parcă Pepita ar fi fost un monstru gata să-l devoreze ; ba cele scrise aveau alte lipsuri, nu mai puţin grave. Pe scurt, scrisoarea rămase nescrisă, după ce prăpădise în încercările de a o scrie cîteva coli mari de hîrtie.

„N-am încotro, îşi spuse *don* Luis în sinea lui. Zarurile au fost aruncate. Trebuie să-mi iau inima-n dinţi şi să mă duc la întîlnire."

Don Luis îşi domoli zbuciumul sufletesc cu speranţa că avea să dea dovadă de multă tărie sufletească şi că Dumnezeu avea să-i hărăzească darul elocinţei, şi astfel avea s-o convingă pe Pepita, care era atît de bună, încît pînă la urmă chiar ea avea să-l îndemne să-şi urmeze chemarea, sacrificînd dragostea pămîntească şi devenind asemeni acelor sfinte femei de odinioară, care nu numai că au refuzat să-şi dăruiască trupul unui

iubit sau ibovnic, ci chiar bărbatului lor legitim, trăind cu el cum ai trăi cu un frate, după cum se povestește, bunăoară, în viața Sfîntului Eduard, regele Angliei. După ce se gîndi la toate acestea, *don* Luis se simți mai mîngîiat și mai liniștit, și se și închipuia că avea să fie ca Sfîntul Eduard și că Pepita se va purta ca regina Edith, soția sa; și atunci Pepita îi apărea sub forma și înfățișarea acestei regine, fecioară și soție totodată, și dacă este cu putință așa ceva, mult mai frumoasă, mai grațioasă și mai neprihănită decît ea.

Cu toate acestea, *don* Luis nu era chiar atît de sigur pe el și de liniștit pe cît ar fi trebuit să fie după ce se hotărise să-l imite pe Sfîntul Eduard. I se părea că mai era încă ceva necinstit, nici el nu știa bine ce, în acea vizită pe care urma s-o facă fără știrea tatălui său, și era gata-gata să se ducă să-l trezească din somnul de după-amiază și să-i mărturisească tot. De două sau trei ori se ridică de pe scaun și vru să pornească în căutarea tatălui său; dar se oprea îndată și se gîndea că destăinuirea aceea ar fi fost o necuviință, o faptă care mai tîrziu l-ar fi făcut să roșească. Putea să-și destăinuiască secretele; dar să le destăinuiască pe acelea ale Pepitei ca să se pună bine cu tatăl său ar fi fost o faptă urîtă. Și i se părea cu atît mai urîtă, mai ridicolă și mai meschină, cu cît punea stăpînire pe el gîndul că singurul lucru care-l îndemna s-o facă era teama că n-o să fie destul de tare ca să reziste

ispitei. *Don* Luis tăcu aşadar şi nu-i destăinui nimic tatălui său.

Ba mai mult : nici măcar nu se simţea prea-n largul lui şi destul de stăpîn pe sine ca să dea ochii cu el, fiind la mijloc acea întîlnire misterioasă. Era de altminteri atît de tulburat şi incapabil de a-şi veni în fire din pricina sentimentelor potrivnice care se luptau în sufletul său, încît i se părea că odaia e prea strîmtă pentru el, şi mergea de colo-colo, de parcă ar fi sărit ori ar fi zburat, nu altceva, străbătînd-o toată din trei-patru paşi, cu toate că era mare, din care pricină se temea să nu se lovească cu capul de pereţi. Şi ca şi cum toate acestea n-ar fi fost de-ajuns, deşi uşa de la balcon era deschisă, fiind vară, i se părea că se înăbuşă din lipsă de aer, că tavanul îl apasă în creştetul capului şi că are nevoie de întreg văzduhul ca să respire, şi de întreg spaţiul necuprins ca să umble, şi simţea că numai afară, sub imensa boltă a cerului, putea să-şi înalţe fruntea, să ofteze din adîncul sufletului, luîndu-şi o piatră de pe inimă, şi să-şi limpezească gîndurile.

Îmboldit de această nevoie nestăpînită, îşi luă pălăria, bastonul şi ieşi din casă. O dată ajuns în uliţă, ferindu-se să dea ochi cu persoanele cunoscute şi căutînd singurătatea, ieşi la cîmp şi pătrunse în desişurile cele mai puţin umblate, prin păduricea de plopi şi pe potecile dintre grădinile

de zarzavat care înconjoară satul şi fac din împrejurimile lui un adevărat rai, pe o rază de mai mult de o leghe.

*

Puţine lucruri am spus pînă acum despre înfăţişarea lui *don* Luis. Aflaţi, deci, că era un flăcău chipeş, în toată puterea cuvîntului ; înalt, zvelt, bine legat, cu părul negru, cu ochii tot negri şi plini de foc şi de dulceaţă, obrazul smead, dinţii albi, buzele subţiri, deşi bine conturate, ceea ce-i dădea un aer dispreţuitor ; exista ceva cutezător şi bărbătesc în întreaga lui înfăţişare, în pofida atitudinii rezervate şi a blîndeţii clericale. În sfîrşit, mai avea *don* Luis, în ţinută şi în gesturi, acea indescriptibilă pecete de distincţie şi de noblеţe ce pare a fi, chiar dacă nu întotdeauna, calitatea specifică şi privilegiul exclusiv al familiilor aristocratice.

Văzîndu-l pe *don* Luis, trebuia să recunoşti că Pepita Jiménez se pricepea la estetică din instinct.

Mai curînd alerga decît mergea *don* Luis pe potecile acelea, sărind peste pîraie şi aproape neobservînd pe unde calcă, asemeni unui taur înţepat de tăun. Ţăranii pe care i-a întîlnit în drumul său şi grădinarii care l-au văzut trecînd pesemne că l-au socotit nebun.

Cînd obosi de atîta umblet fără nici o țintă, se așeză lîngă o cruce de piatră, alături de ruinele unei vechi mînăstiri a Sfîntului Francisco de Paula, care se află la mai mult de trei kilometri de sat, și se cufundă în noi meditații, dar acestea erau atît de confuze, încît nici el nu-și dădea seama ce gîndea.

Dangătul clopotelor care, străbătînd văzduhul, ajunse în locurile acelea pustii, chemîndu-i pe credincioși la rugăciune și amintindu-le de prosternarea Îngerului dinaintea Sfintei Fecioare, îl făcu pe *don* Luis să se trezească din extazul în care căzuse și să ia din nou contact cu lumea reală.

Soarele tocmai se ascundea după piscurile uriașe ale munților din apropiere, făcînd ca piramidele, vîrfurile și obeliscurile sparte ale culmilor să se profileze pe un fond de purpură și topaz, căci așa părea că este cerul, scăldat în aurul soarelui la asfințit. Umbrele începeau să se întindă deasupra cîmpiei, iar peste munții din partea cealaltă, dinspre răsărit, stîncile mai înalte străluceau în soare, de parcă ar fi fost de aur sau de jeratic.

Geamurile ferestrelor și zidurile albe ale îndepărtatului sanctuar al Sfintei Fecioare, patroana satului, care se afla pe culmea unui deal, precum și cele ale unui alt templu sau schit așezat pe un alt deal, ceva mai aproape, numit Calvarul, încă mai străluceau, ca două faruri ce salvează navi-

gatorii de la naufragiu, rănite de ultimele raze piezişe ale soarelui în asfinţit.

O atmosferă tristă, plină de poezie, stăpînea întreaga natură. Muzica aceea tăcută, pe care numai sufletul izbutea s-o audă, părea că este imnul pe care natura îl înalţă întru slăvirea lui Dumnezeu atotputernicul. Dangătul lent al clopotelor, slab, aproape pierdut, venind de departe, aducea o uşoară înfiorare peste liniştea pămîntului şi chema la rugăciune fără să tulbure simţurile cu zgomote prea puternice. *Don* Luis se descoperi, căzu în genunchi în faţa crucii, pe al cărei piedestal stătuse pînă atunci, şi spuse cu profundă evlavie rugăciunea de vecernie.

Umbrele nopţii se întinseră pe nesimţite ; dar noaptea, după ce-şi desfăşură mantia şi înveli cu ea întreaga cîmpie, împodobi cerul cu stele mai strălucitoare şi cu o lună mai luminoasă ca alte ori. Bolta cerului nu-şi schimbă în negru culoarea sa albăstrie ; îşi păstră albastrul din timpul zilei, întunecîndu-l doar puţin. Aerul era atît de transparent şi atît de uşor, încît se vedeau mii şi mii de stele clipind pe bolta necuprinsă. Luna arginta coroanele copacilor şi se oglindeá în undele pîraielor, care păreau torente strălucitoare şi limpezi, în care se formau curcubeie şi reflexe schimbătoare ca într-un opal. În desişul crîngului cîntau privighetorile. Ierburile şi florile împrăştiau miresme îmbătătoare. Pe marginea şanţurilor de irigaţie, printre ierburi mărunte şi

flori de cîmp, străluceau ca niște diamante nenumărați licurici. Pe acolo nu găsești licurici zburători, nici din cei mari, dar licuricii cei mărunți mișună și împrăștie o lumină puternică. Mulți pomi fructiferi, încă în floare, mulți salcîmi și nenumărați măcieși îmbălsămau văzduhul, răspîndind miresme ușoare.

Don Luis se simți stăpînit, sedus, învins de natura aceea voluptuoasă și nu mai știu ce-i cu el. Trebuia totuși să-și țină cuvîntul dat și să se ducă la întîlnire.

Făcînd un ocol larg, luînd-o pe alte poteci, mai puțin umblate, gata să apuce în susul rîului, spre izvorul de la poalele munților, unde țîșnește de sub stîncă apa cristalină care udă grădinile și unde ți se deschide în fața ochilor un peisaj încîntător, *don* Luis se îndreptă totuși spre sat cu pași rari și șovăitori.

Pe măsură ce se apropia, creștea și spaima pe care i-o trezea în suflet hotărîrea pe care-o luase. Pătrundea prin locurile cele mai întunecoase ale crîngului, dorind din tot sufletul să-i iasă în cale vreo jivină înspăimîntătoare, să i se arate vreun semn, ceva care să-l întoarcă înapoi. Îi venea în minte istoria studentului Lisardo și dorea să asiste la propria sa înmormîntare. Dar cerul surîdea, licărindu-și nenumăratele sale lumini, și-l îmbia la iubire ; stelele se priveau unele pe altele cu dragoste ; privighetorile cîntau pradă dragostei ; pînă și greierii făceau să vibreze de dragoste eli-

trele lor sonore, așa cum ating trubadurii coardele cu plectrul cînd încep să cînte o serenadă; întreg pămîntul părea că s-a consacrat dragostei în noaptea aceea atît de liniștită și de frumoasă. Nici o înfiorare de spaimă, nici un semn de tristețe ori de moarte; totul era viață, pace și desfătare. Unde era îngerul păzitor? Îl lăsase pe *don* Luis în părăsire, crezîndu-l dinainte pierdut, sau, dimpotrivă, văzînd că nu era pîndit de nici o primejdie, socotea că n-avea nici un rost să încerce a-l îndepărta de la intențiile sale? Cine știe? Poate că din primejdia aceasta va ieși o biruință. Sfîntul Eduard și regina Edith apărură din nou înaintea ochilor lui *don* Luis, întărindu-i hotărîrea luată.

Absorbit de aceste gînduri, *don* Luis întîrzie mult pe drum și se afla încă la o distanță destul de mare de sat, cînd orologiul de la parohie bătu ora zece, ora întîlnirii. Cele zece bătăi ale orologiului fură ca zece lovituri care-i săgetară inima. Îi provocară o durere fizică, chiar dacă era o durere și o emoție în care se amestecau neliniștea trădării și plăcuta dulceață a revederii.

Don Luis grăbi pasul ca să nu ajungă prea tîrziu și peste puțin timp se pomeni în sat.

Ulițele erau pline de lume. Fetele de măritat veneau să-și spele fața la fîntîna din marginea satului, ca să le fie credincioși logodnicii, cele care aveau logodnici, iar cele care nu aveau, ca să și-i găsească. O mulțime de femei și copii se întorceau

de la cîmp, cu brațul plin de verbină, crengi de rozmarin și multe alte flori, ca să facă fumigații magice. Din diferite părți se auzeau acorduri de ghitară. Ori încotro întorceai capul, vedeai perechi de îndrăgostiți și auzeai vorbe de dragoste. În noaptea și dimineața de Sfîntul Ioan, deși e o sărbătoare creștină, se păstrează unele obiceiuri păgîne din moși strămoși. Poate datorită faptului că această sărbătoare cade tocmai în ziua solstițiului de vară. Adevărul e că totul era laic, și nu religios. Peste tot era numai dragoste și voioșie. În vechile noastre balade și legende, în care maurul o răpește pe frumoasa prințesă creștină, iar cavalerul creștin cucerește dragostea prințesei maure, faptele acestea se petrec întotdeauna în noaptea sau în dimineața zilei de Sfîntul Ioan și s-ar fi putut spune că în sat se păstra tradiția din vechile balade.

Ulițele erau pline de lume. Tot satul ieșise să petreacă, ba mai veniseră și cîțiva din satele vecine. Răzbăteai foarte greu printre tarabele cu alviță, turtă dulce și năut prăjit, printre dughenele cu fructe, cu păpuși și jucării, printre simigeriile ținute de cîteva țigănci, unele tinere, altele bătrîne, care aveau timp să facă de toate : prăjeau gogoșile, umplînd aerul de miros de ulei, le cîntăreau și le serveau oamenilor, răspundeau cu grație complimentelor pe care le primeau de la tinerii ce treceau prin fața tarabelor și mai ghiceau și în palmă.

Don Luis se ferea să se întîlnească cu prietenii, şi, atunci cînd vedea pe vreun cunoscut de departe, trecea pe partea cealaltă. Aşa ajunse încet-încet, fără să fie oprit şi fără să schimbe o vorbă cu nimeni, pînă aproape de tinda casei unde stătea Pepita. Inima începu să-i bată puternic şi se opri o clipă să se mai liniştească. Se uită la ceas : era aproape zece şi jumătate.

— Vai, ce-am făcut ! spuse. E aproape o jumătate de oră de cînd m-o fi aşteptînd.

Dădu fuga şi intră în tindă. Lampa, care stătea aprinsă zi şi noapte, răspîndea acum o lumină foarte slabă.

Abia intră *don* Luis în tindă, că o mînă, mai bine zis o gheară îl prinse de braţul drept. Era Antoñona, care începu să-l ocărască în şoaptă :

— Naiba să te ia de seminarist neruşinat, neisprăvit şi neghiob ce eşti ! Credeam că nu mai vii. Unde-ai fost, netrebnicule ? Cum îndrăzneşti să întîrzii, umblînd brambura, cînd frumuseţea pămîntului se topeşte de dorul tău, cînd te aşteaptă o copilă mai strălucitoare ca soarele ?

Tot jelindu-se şi bodogănind, Antoñona nu stătea pe loc, ci mergea şi-l trăgea după ea pe seminaristul intimidat şi tăcut, ţinîndu-l strîns de braţ. Trecură de partea cealaltă a grilajului, şi Antoñona îl închise uşurel, fără să facă nici cel mai mic zgomot ; traversară curtea, suiră cele cîteva trepte ale scării, străbătură apoi cîteva cu-

loare şi două încăperi şi ajunseră la uşa biroului, care era închisă.

În toată casa domnea o linişte mormîntală. Biroul era în spatele curţii interioare, aşa încît larma de pe uliţă nu ajungea pînă acolo. Doar sunete de castaniete, amestecate şi nedesluşite acorduri de ghitară şi un murmur uşor, de la petrecerea pe care o încinseseră la conac slugile Pepitei.

Antoñona deschise uşa care dădea în birou, îl împinse de la spate pe *don* Luis şi în acelaşi timp îi anunţă intrarea cu vorbele :

— Stăpînă, a venit *don* Luis să-şi ia rămas bun de la tine.

O dată îndeplinită această formalitate cu tot ritualul cuvenit, discreta Antoñona se retrase din birou, lăsîndu-i singuri-singurei pe musafir şi pe tînăra ei stăpînă, şi închise uşa în urma ei.

*

Ajungînd aici, nu putem să nu remarcăm caracterul de strictă autenticitate pe care-l are povestirea de faţă, rămînînd uimiţi de scrupuloasa exactitate a celui care a compus-o. Căci dacă în acest *Paralipomenos* ar fi ceva născocit, ca într-un roman, atunci nu încape îndoială că o întrevedere atît de importantă, ba chiar hotărîtoare, ca aceea dintre Pepita şi *don* Luis s-ar fi desfăşurat în împrejurări mai puţin banale decît cele în care ne este înfăţişată aici. Poate că eroii noştri, cînd ar

fi făcut o nouă plimbare la cîmp, ar fi fost prinși de o furtună înfricoșătoare, stîrnită parcă anume împotriva lor, și ar fi fost nevoiți să se adăpostească printre ruinele unui vechi castel sau turn maur, unde neapărat trebuie să fi existat credința că bîntuie stafii sau alte asemnea năluciri. Poate că eroii noștri ar fi căzut în puterea unei bande de tîlhari, de care ar fi scăpat datorită stăpînirii de sine și vitejiei lui *don* Luis, trebuind apoi, siliți de împrejurări, să se adăpostească peste noapte într-o peșteră sau grotă, singuri-singurei. Și poate, în fine, autorul ar fi aranjat lucrurile în așa fel, încît Pepita și nehotărîtul ei iubit să facă o călătorie pe mare și, cu toate că acum nu mai sînt pirați sau corsari algerieni, n-ar fi fost greu să inventeze un naufragiu în toată legea, din care *don* Luis ar fi salvat-o pe Pepita și ar fi ajuns amîndoi pe o insulă pustie sau într-un alt loc idilic și neștiut de nimeni. Oricare dintre aceste procedee ar fi pregătit cu mai multă artă întîlnirea și vorbele de dragoste ale celor doi tineri și l-ar fi prezentat într-o lumină mai favorabilă pe *don* Luis. Credem, totuși, că în loc să-l criticăm pe autor fiindcă nu apelează la asemenea tertipuri, se cuvine să-i mulțumim pentru înalta conștiință de care dă dovadă, sacrificînd de dragul fidelității puternicul efect pe care l-ar fi obținut dacă ar fi îndrăznit să împodobească și să înfrumusețeze povestirea cu peripeții și episoade născocite de închipuirea lui.

Dacă n-au fost la mijloc decît serviciile şi iscusinţa Antoñonei şi slăbiciunea de care a dat dovadă *don* Luis făgăduind să vină la întîlnire, de ce atunci să născocim minciuni şi să-i înfăţişăm pe cei doi îndrăgostiţi conduşi de un destin implacabil care-i face să se vadă şi să-şi vorbească între patru ochi spre marea primejdie a virtuţii şi a neprihănirii amîndurora ? Nici vorbă de aşa ceva. Dacă *don* Luis face bine sau rău venind la întîlnire, şi dacă Pepita Jiménez, căreia Antoñona îi spusese mai înainte că *don* Luis vine s-o vadă din propria sa iniţiativă, face bine sau rău bucurîndu-se de vizita aceea învăluită în mister şi la o oră cam neobişnuită, să nu aruncăm vina asupra hazardului, ci asupra personajelor care figurează în această povestire şi asupra sentimentelor pe care le nutresc.

Ne e dragă Pepita ; dar adevărul e mai presus de toate, şi trebuie să-l spunem deschis, chiar dacă o coborîm pe eroina noastră în ochii cititorului. Abia la ora opt îi spusese Antoñona că *don* Luis urma să vină, şi Pepita, care pînă atunci vorbise numai de moarte, avea ochii roşii şi pleoapele puţin umflate de atîta plîns, şi era destul de nepieptănată, din clipa aceea nu se mai gîndi la altceva decît cum să se gătească şi să se aranjeze mai bine ca să-l primească pe *don* Luis. Se spălă pe faţă cu apă călduţă, pentru ca urmele lacrimilor să nu-i ştirbească frumuseţea, dar să se vadă

totuşi că a plîns ; îşi aranjă părul în aşa fel, încît să nu pară că se pieptănase anume pentru el, ci cu o oarecare neglijenţă artistică şi graţioasă, fără să cadă în dezordine, ceea ce n-ar fi făcut-o deloc atrăgătoare, îşi curăţă unghiile şi, cum nu era cuviincios să-l primească pe *don* Luis în capot, îşi puse o rochie simplă de casă. Pe scurt, avu grijă instinctiv ca toate detaliile de toaletă să contribuie la crearea unui aspect cît mai plăcut şi atrăgător, fără să se cunoască nici cea mai mică urmă a priceperii, a ostenelii şi a timpului pe care le cheltuise în acele găteli, ci să strălucească numai ca o frumuseţe naturală, dăruită de Dumnezeu ; ca ceva care n-o părăsea niciodată, în ciuda uitării de sine provocate de răscolitoarele sentimente ce-i stăpîneau sufletul.

Aşa cum am putut să constatăm, Pepita a pierdut mai mult de o oră cu această toaletă, care nu trebuia să se cunoască. După aceea făcu ultimele retuşări şi aruncă o privire în oglindă, fără a-şi putea ascunde satisfacţia. Şi, în sfîrşit, pe la nouă şi jumătate, luînd un mic sfeşnic, coborî în sala unde se afla statueta înfăţişîndu-l pe Isus. Aprinse mai întîi lumînările din micul altar, care se stinseseră ; văzu cu o uşoară strîngere de inimă că florile se vestejiseră ; ceru iertare statuetei că nu mai avusese grijă de ea de atîta timp, şi, căzînd în genunchi, într-un moment de reculegere, se rugă din toată inima şi cu deplina încredere şi sinceritate pe care i-o inspira Acela care-i era

oaspete în casă de mulți ani. Se rugă lui Isus Nazarineanul, care-și purta crucea în spate și cununa de spini pe cap. Unui Ecce Homo, batjocorit și biciuit, cu o tristețe drept sceptru, și cu mîinile legate cu o funie aspră, ori unui Isus Hristos răstignit, cu răni sîngerînde și muribund, Pepita n-ar fi îndrăznit să-i ceară ceea ce-i cerea lui Isus înfățișat de statuetă, care era încă un copilaș surîzător, drăgălaș, sănătos și cu obrăjorii îmbujorați. Pepita îi ceru să i-l lase ei pe *don* Luis; să nu i-l ia; pentru că el, fiind atotputernic și avînd tot ce-i trebuie, putea să renunțe fără multe păreri de rău la acel slujitor credincios și să i-l cedeze ei.

O dată încheiate aceste pregătiri, pe care fie-ne îngăduit să le clasificăm și să le împărțim în: cosmetice, vestimentare și religioase, Pepita se duse în biroul ei, unde aștepta cu o mare neliniște în suflet sosirea lui *don* Luis.

Bine făcuse Antoñona că nu-i spusese nimic despre vizita lui *don* Luis decît cu puțin înainte de ora stabilită. Chiar și așa, din pricina întîrzierii tînărului, biata Pepita se frămînta tot timpul, plină de grijă și de neliniște, de cum termină rugăciunile și implorările către Pruncul Isus pînă cînd îl văzu intrînd în biroul ei pe *don* Luis.

*

Vizita începu în chipul cel mai grav și ceremonios cu putință. Formulele de salut fură pronun-

ţate maşinal de o parte şi de alta ; şi *don* Luis, după ce fu poftit, se aşeză într-un fotoliu, fără să lase din mînă pălăria şi bastonul, şi la o distanţă destul de mare de Pepita. Pepita stătea pe sofa. Lîngă sofa se afla o măsuţă pe care erau cîteva cărţi şi un mic sfeşnic care-i lumina faţa. Pe birou mai ardea o lampă. Cu toate acestea, camera fiind mare, amîndouă lămpile nu reuşeau s-o lumineze îndeajuns, astfel încît cea mai mare parte a ei rămînea în penumbră. O fereastră mare, care dădea într-o grădiniţă interioară, era deschisă ca să mai intre puţin aer, şi, cu toate că grilajul de fier era acoperit aproape în întregime de trandafiri agăţători şi iasomie, prin această ţesătură de verdeaţă şi flori îşi croiau totuşi drum şi pătrundeau în odaie cîteva raze de lună, vrînd parcă să se ia la întrecere cu lumina lămpii şi a sfeşnicului. Pe lîngă razele lunii, pătrundeau prin fereastra aceea cotropită de florile grădiniţei zgomotul depărtat şi nedesluşit al petrecerii de la conac, care se afla în partea cealaltă a casei, susurul monoton al unei fîntîni din grădină şi miresmele florilor de iasomie şi ale trandafirilor care tapisau fereastra, amestecate cu parfumul zorelelor, busuiocului şi altor flori ce creşteau în răzoarele de sub ea.

Urmă o pauză lungă, o tăcere tot atît de greu de suportat ca şi de rupt. Nici unul dintre ei nu îndrăznea să vorbească. Era, într-adevăr, o situaţie foarte stînjenitoare. Tot atît de greu cum le era

lor să se exprime atunci, ne este şi nouă să reproducem acum vorbele lor, dar n-avem încotro şi trebuie să încercăm. Să-i lăsăm pe ei singuri să vorbească, şi să transcriem întocmai vorbele lor.

*

— În sfîrşit, văd că mi-ai făcut cinstea să vii să-ţi iei rămas bun de la mine înainte de a pleca, spuse Pepita. Eu îmi pierdusem orice speranţă.

Rolul pe care trebuia să-l joace *don* Luis era foarte greu şi, pe de altă parte, bărbaţii, nu numai novicii, ci şi cei cu experienţă şi care au mai trecut prin asemenea situaţii, spun de obicei tot felul de neghiobii la început. Nu-l învinuiţi, dar, pe *don* Luis din pricină că a început să vorbească fără pic de îndemînare.

— Reproşul dumitale e nedrept, spuse el. Am fost aici să-mi iau rămas bun împreună cu tata, şi cum n-am avut plăcerea să fim primiţi, am lăsat un bilet. Ni s-a spus că nu te simţi bine, şi de atunci în fiecare zi am trimis pe cineva să se intereseze cum îţi mai merge. Ne-am bucurat mult cînd am aflat că te-ai însănătoşit. Acum te-ai făcut mai bine ?

— Eram gata să-ţi spun că nu mă simt de loc mai bine, răspunse Pepita. Dar cum văd că ai venit în calitate de sol al tatălui dumitale, şi nu vreau să-l fac să fie îngrijorat pe un prieten atît de bun, se cuvine să-ţi spun că mă simt des-

tul de bine, pentru ca dumneata să-i transmiți această veste tatălui dumitale. Mă mir că ai venit singur. Pesemne că *don* Pedro avea foarte multă treabă, dacă nu te-a însoțit.

— Tata nu m-a însoțit, doamnă, pentru că nu știe că am venit să te văd. Am venit singur, gîndindu-mă că despărțirea noastră trebuie să fie, cel puțin din partea mea, solemnă, gravă, fiindcă s-ar putea să ne despărțim pentru totdeauna, deși văd că dumneata privești lucrurile cu totul altfel. Tata o să treacă pe aci peste cîteva săptămîni ; eu s-ar putea să nu mă mai întorc niciodată și, dac-o să mă-ntorc, o să fiu cu totul altul decît sînt acum.

Pepita nu se putu stăpîni. Viitorul fericit pe care și-l visase se risipea ca un fum. Hotărîrea ei nestrămutată de a-l învinge cu orice preț pe tînărul acela, singurul pe care-l iubise în viață, singurul pe care se simțea în stare să-l iubească, era o hotărîre inutilă. *Don* Luis pleca. Tinerețea, grația, frumusețea, dragostea Pepitei nu erau bune la nimic. Era condamnată, la vîrsta de douăzeci de ani și atît de frumoasă, să rămînă văduvă pentru totdeauna, să rămînă singură, să-l iubească pe acela care n-o iubea. Orice altă iubire i se părea imposibilă. Caracterul Pepitei, pe care piedicile îl întăreau, făcînd ca dorințele să devină și mai aprinse și ca o hotărîre o dată luată să fie dusă pînă la capăt fără a ține seama de nimeni și de nimic, se vădi atunci de o violență

neobișnuită, care izbucni rupîndu-și zăgazurile. Trebuia să moară sau să biruie realizîndu-și dorința. Convenienţele sociale, înveteratul obicei de a-ți disimula și de a-ți ascunde sentimentele, care se dobîndește în lumea bună, și care pune frîu pasiunilor puternice, acoperindu-le cu văluri și giulgiuri și înăbușind cu perifraze și cu vorbe meșteșugite și ocolite sentimentele năvalnice care stau gata să izbucnească nestăpînit, nu aveau nici o putere asupra Pepitei, care nu era o femeie de lume și nu cunoștea calea de mijloc. Ea nu știuse altceva decît să asculte orbește de maică-sa și de primul ei soț, și pe urmă să poruncească despotic tuturor celorlalte ființe omenești. Așa se face că în clipele acelea Pepita vorbi și se purtă așa cum era. Sufletul ei, cu toată pasiunea arzătoare dintr-însul, se vădi pe de-a-ntregul în cuvintele ei, și cuvintele nu-i slujiră ca să-și ascundă gîndurile și simțămintele, ci ca să le dezvăluie. Nu vorbi cum ar fi vorbit o doamnă din saloanele aristocrației, cu nelipsitele prefăcătorii și vorbe dulci, ci cu sinceritatea idilică cu care Chloe îi vorbea lui Dafnis și cu umilința și dăruirea completă cu care nora lui Noemi i se oferi lui Booz.

Pepita zise :

— Stărui, deci, în hotărîrea dumitale ? Ești sigur că asta ți-e menirea ? Nu ți-e teamă c-o să ajungi un preot fără har ? *Señor don* Luis, o să fac un efort ; o să uit pentru o clipă că sînt o fată necioplită ; n-o să țin seama de sentimentele mele

şi-o să-ţi vorbesc cu calm, ca şi cum ar fi vorba de o chestiune care nu m-ar privi cîtuşi de puţin. Faptele petrecute pot fi luate în două feluri. Dar oricum le-ai lua, dumneata cazi rău. Să-ţi spun ce gîndesc. Dacă prin farmecul ei, care e departe de a fi irezistibil, şi aproape fără să-ţi spună o vorbă, o femeie ca mine a reuşit la numai cîteva zile de cînd te-a văzut şi te-a cunoscut să te intereseze, să te facă să-i arunci nişte priviri care aşteptau priviri de dragoste din partea ei, şi chiar a izbutit să smulgă de la dumneata o dovadă de simpatie, care e o greşeală, un păcat pentru oricine, şi cu atît mai mult pentru un preot; dacă femeia asta e, cum şi este în realitate, o ţărancă de rînd, fără carte, fără însuşiri alese şi fără graţie, cum o să rezişti ispitelor lumeşti atunci cînd o să cunoşti şi o să vezi mereu, în oraşele cele mari pe unde-o să te duci, alte femei de o mie de ori mai primejdioase? O să-ţi pierzi minţile cînd o să le vezi şi o să stai de vorbă cu acele doamne din lumea bună, care locuiesc în palate, care calcă numai pe covoare moi, care-ţi iau ochii cu diamantele şi perlele lor, care se îmbracă numai în mătăsuri şi dantele, nu în percal şi muselină, care-şi dezgolesc gîtul alb şi frumos şi nu-l acoperă ca noi cu un şal ţărănesc şi aspru; care sînt mai pricepute în a arunca ochiade şi a răni cu privirile; care tocmai prin fastul, luxul şi pompa de care se înconjoară trezesc dorinţi mai aprinse, fiindcă par a fi inaccesibile; care vor-

besc despre politică, despre filozofie, despre religie şi despre literatură ; care cîntă ca nişte privighetori şi care par a fi învăluite în nori de miresme de adoraţii şi de supunere, aşezate pe un piedestal de triumfuri şi succese, zeificate prin prestigiul unui nume ilustru, trufaşe în saloanele aurite şi drăgăstoase cînd se retrag în budoarele lor voluptuoase în care nu intră decît puţini fericiţi ; avînd poate titluri de noblеţe, şi chemîndu-se numai pentru cei intimi Pepita, Antoñita sau Angelita, iar pentru ceilalţi fiind excelenţa-sa doamna ducesă ori excelenţa-sa doamna marchiză. Dacă dumneata te-ai lăsat furat de farmecele unei ţărănci necioplite, fiind în ajunul hirotonisirii, cu toată pasiunea pe care nu mă îndoiesc c-o ai pentru chemarea preoţiei, şi dacă n-ai putut să ţii piept unei toane trecătoare, n-am eu oare deplină dreptate să prevăd c-o să fii un preot fără har, păcătos şi iubitor de petreceri, c-o să pricinuieşti numai rele şi c-o să cazi în ispită la fiecare pas ? Judecînd după cum te-ai purtat pînă acum, te rog să mă crezi, *señor don* Luis, şi să nu te superi, dumneata nu eşti bun nici măcar să fii soţul unei femei cinstite. Dacă ai fost în stare să-i strîngi mîna cu stăruinţa şi cu gingăşia celui mai înflăcărat ibovnic, dacă te-ai uitat cu nişte ochi care făgăduiau o dragoste nestinsă, veşnică, dacă ai... sărutat o femeie pentru care nu simţeai nimic, decît poate ceva ce pentru mine n-are nume, atunci du-te cu Dumnezeu şi alungă-ţi gîndul de

a te însura cu această femeie. Dacă e o femeie de treabă, n-o să te vrea ea pe dumneata de bărbat ; nici măcar de ibovnic nu eşti bun ; dar, pentru numele lui Dumnezeu, să nu te faci nici preot. Biserica are nevoie de altfel de oameni, mai serioşi şi mai pătrunşi de virtute, care să fie cu adevărat slujitorii Domnului pe pămînt. Dacă, dimpotrivă, ai simţit o iubire puternică pentru această femeie de care-ţi vorbesc, chiar dacă ea nu e vrednică de dragostea dumitale, cum poţi s-o părăseşti şi să-i înşeli aşteptările cu atîta cruzime ? Oricît de nevrednică ar fi, de vreme ce ai simţit pentru ea această mare iubire nu crezi c-ar putea s-o împărtăşească şi să sufere din pricina asta ? Nu ştii că atunci cînd dragostea e mare, înălţătoare şi puternică, pînă la urmă biruie întotdeauna ? Că îl chinuie şi-l subjugă pe cel iubit, fără ca acesta să i se poată împotrivi ? Ar trebui să măsori sentimentele fiinţei iubite în caratele cu care-ţi cîntăreşti propriile dumitale sentimente. Şi atunci, dac-o părăseşti, cum poţi să nu fii îngrijorat de soarta ei ? Are ea oare tăria unui bărbat, siguranţa pe care ţi-o insuflă înţelepciunea cărţilor, imboldul gloriei, visurile grandioase şi puterea care se află în sufletul dumitale cultivat şi nobil, în stare să te îndepărteze de orice sentimente lumeşti fără a-ţi pricinui suferinţe prea mari. Nu înţelegi oare că ea va muri de durere, şi că dumneata, care nu eşti menit să

fii crud, vei începe prin a o jertfi fără milă pe ființa care te iubește cel mai mult pe lume ?

— Doamnă, răspunse *don* Luis, făcînd efortul să-și ascundă emoția, ca să nu se observe cît er de tulburat după glasul său tremurat și bolborosit Doamnă, și eu trebuie să mă stăpînesc mult ca să-ți răspund cu calmul celui care respinge argumentele adversarului tot cu argumente, ca într-o controversă ; dar acuzația dumitale e atît de bine întemeiată (și te rog să mă ierți că ți-o spun), e atît de abil și de sofistic susținută, încît mă silești să o resping cu argumente. Nu mă gîndeam c-o să trebuiască să țin o dizertație în fața dumitale și să-mi încordez mintea mea cea proastă ; dar dumneata mă obligi s-o fac, fiindcă nu vreau să trec drept un ticălos. O să-ți răspund pe rînd la cele două alternative ale crudei dileme pe care ai înfățișat-o împotriva mea. Deși am crescut sub supravegherea unchiului meu la Seminar, unde n-am văzut femei, să nu mă crezi atît de neștiutor și nici atît de lipsit de fantezie, încît să nu-mi pot reprezenta cu ochii minții cît de frumoase și de seducătoare pot fi ele. Imaginația mea, dimpotrivă, întrecea realitatea în această privință. Atîtată de lectura cîntecelor din cărțile sfinte și a versurilor poeților profani, își reprezenta femei mai fermecătoare, mai grațioase, mai înțelepte decît cele pe care de obicei le întîlnești în realitate. Cunoșteam, deci, prețul sacrificiului pe care-l făceam, și chiar îl exageram, cînd am renunțat la dragostea aces-

tor femei, gîndind să mă înalţ la demnitatea preoţiei. Ştiam foarte bine cît de mult poate să sporească farmecul unei femei frumoase cînd e îmbrăcată în straie scumpe şi poartă bijuterii strălucitoare, cînd e înconjurată de splendorile celei mai rafinate culturi şi de toate bogăţiile pe care le zămislesc mîna şi talentul neobosit al omului. Ştiam, de asemenea, foarte bine cît de mult sporesc vioiciunea naturală, cît de mult şlefuiesc, înalţă şi dau strălucire inteligenţei unei femei societatea bărbaţilor cultivaţi, lectura cărţilor bune, şi chiar aspectul oraşelor înfloritoare cu monumentele şi operele lor de artă. Toate acestea mi le reprezentam atît de viu şi le vedeam atît de frumoase, încît — să n-ai nici o îndoială despre asta — departe de a cădea în extaz şi de a-mi pierde minţile în faţa acestor femei, aşa cum îmi prezici dumneata, ele ar putea fi mai curînd o dezamăgire pentru mine, în clipa cînd aş măsura distanţa care desparte visul de realitate, icoana de model.

— Raţionamentele dumitale sînt sofisme, nu ale mele ! îl întrerupse Pepita. Cum aş putea să nu admit că ceea ce-ţi reprezinţi în închipuirea dumitale e mai frumos decît ceea ce există în realitate ? Dar, totodată, cum aş putea să uit că realitatea are o putere de seducţie mult mai mare decît închipuirile şi visurile ? Caracterul vag şi diafan al unei închipuiri, oricît ar fi ea de frumoasă, nu se poate măsura cu ceea ce impresio-

nează direct simţurile. Înţeleg că în sufletul dumitale imaginile credinţei au biruit visurile lumeşti, dar mă tem că aceste imagini evlavioase nu vor putea birui realităţile lumeşti.

— N-ai de ce te teme, doamnă, răspunse *don* Luis. Închipuirea mea e mai puternică în creaţiile ei decît întreg universul, în afară de dumneata, în ceea ce-mi transmite prin simţuri.

— Şi de ce *în afară de mine*[1] ? Asta mă face să cad în altă bănuială. Nu cumva iubeşti doar ideea pe care dumneata ţi-ai format-o despre mine, creaţie a fanteziei dumitale atît de aprinse, o simplă iluzie pentru nimic conformă cu mine ?

— Nu, nu-i aşa ; sînt încredinţat că ideea aceasta e întru totul conformă cu dumneata ; dar poate că mi-e înnăscută în suflet ; poate că se află în sufletul meu încă de cînd acesta a fost creat de Dumnezeu ; poate că face parte din însăşi esenţa lui ; poate că e tot ce are el mai pur şi mai de preţ, aşa cum e parfumul pentru flori.

— Aveam dreptate să mă tem ! Dumneata mărturiseşti singur că nu mă iubeşti. Dumneata iubeşti esenţa, parfumul, tot ce-i mai pur în sufletul dumitale şi care a luat o formă asemănătoare mie.

— Nu, Pepita ; nu faci bine să te distrezi pe seama mea, chinuindu-mă. Eu te iubesc aşa cum eşti, pe dumneata şi nu altceva, dar e atît de frumos, atît de curat, atît de delicat ceea ce iubesc eu, încît nu pot crede că totul ar putea să

[1] Sublinierea autorului.

fie o simplă impresionare a simțurilor care ar ajunge la mintea mea. De aceea presupun, și cred, ba chiar sînt sigur că se află în mine de mai înainte. E ca ideea de Dumnezeu, care se afla în mine, care este necontenit preamărită și desăvîrșită de mine și care, totuși, își are obiectul său real, superior, infinit superior ideii. Așa cum cred că există Dumnezeu, tot astfel cred că exiști și că prețuiești de o mie de ori mai mult decît ideea pe care mi-am format-o despre dumneata.

— Mai am încă o îndoială. Nu s-ar putea oare să fie femeia în general, și nu eu și numai eu, aceea care a deșteptat în mintea dumitale această idee ?

— Nu, Pepita ; vraja, farmecul unei femei cu suflet frumos și cu înfățișare plăcută pătrunseseră în închipuirea mea înainte de a te fi văzut pe dumneata. Nu există nici o ducesă și nici o marchiză din Madrid, și nici o împărăteasă pe lume și nici o regină ori prințesă pe toată fața pămîntului care să prețuiască atît cît prețuiesc ființele ideale create de închipuirea mea, căci îmi apăreau în palate și budoare care-ți luau ochii prin luxul lor, prin bunul gust și podoabele rafinate pe care eu am început să le clădesc cu fantezia mea de cum am pășit în adolescență, și pe care le hărăzeam drept locuință pentru închipuitele mele Laure Beatrice, Juliete, Margarete și Eleonore, sau pentru Cintia, Glicera și Lesbia. Le înșiruiam în

visurile mele cu diademe şi mitre orientale, şi le înveşmîntam în mantii de purpură şi de aur, şi le înconjuram de un alai regesc, ca pe Estera şi pe Vastia ; le atribuiam simplitatea bucolică a vîrstei patriarhale, a Rebecăi şi a Sulamitei ; le confeream dulcea supunere şi evlavie a lui Rut ; le auzeam discutînd ca Aspasia sau ca Hipatia, atît de pricepute la vorbă ; le înălţam pe tronuri bogat împodobite şi proiectam asupra lor reflexe glorioase de sînge pur şi de viţă ilustră, de parcă ar fi fost cele mai trufaşe şi mai nobile matroane patriciene ale Romei antice ; le vedeam sprintene, cochete, vesele, pline de acea dezinvoltură aristocratică a femeilor de la curtea lui Ludovic al XIV-lea la Versailles, şi le împodobeam cînd cu mantii lungi, care-mi inspirau veneraţie şi respect ; cînd cu tunici şi pepluri subţiri, prin ale căror falduri largi se desena întreaga perfecţiune plastică a formelor lor încîntătoare ; cînd cu acea *coa* transparentă a frumoaselor curtezane de la Atena şi Corint, ca să strălucească, sub vălurile foşnitoare, albeaţa şi frăgezimea trupurilor perfect sculptate. Dar ce valorează desfătarea simţurilor, şi toate gloriile şi preamăririle pămînteşti, cînd sufletul arde şi se mistuie de dragoste pentru Dumnezeu, cum credeam eu, poate cu prea multă trufie, că ardea şi se mistuia sufletul meu ? Stînci uriaşe, munţi întregi, dacă stau în calea focului ce se aprinde dintr-odată în măruntaiele pămîntului, sînt aruncaţi fărîme în văzduh, făcînd

loc şi deschizînd drum pulberii azvîrlite de o explozie din mină ori lavei incandescente a vulcanului în erupţie asurzitoare. Tot astfel, sau chiar cu mai multă putere, respingea sufletul meu toată greutatea universului şi a frumuseţii pămînteşti, care-l apăsa şi-l strivea, împiedicîndu-l să se urce la Dumnezeu. Nu, nu din ignoranţă am renunţat eu la orice plăcere, la orice desfătare, la orice bucurie ; le cunoşteam pe toate şi le preţuiam mai mult decît merită atunci cînd m-am lepădat de ele pentru alte desfătări, pentru altă fericire, pentru alte plăceri mai mari. Iubirea vinovată pentru femeie nu numai că s-a înfăţişat în închipuirea mea cu toate desfătările pe care le poate procura, ci şi cu acele farmece puternice şi aproape irezistibile ale celei mai primejdioase dintre ispite : aceea pe care moraliştii o numesc ispita virginităţii, atunci cînd mintea, încă nedezamăgită de experienţă şi de păcat, îşi închipuie că îmbrăţişarea dragostei produce o desfătare extrem de intensă, mult mai mare, fără nici o îndoială, decît aceea pe care ţi-o poate da orice realitate şi orice adevăr. De cînd mă ştiu, de cînd am devenit bărbat, şi sînt cîţiva ani de atunci, căci nu mai sînt chiar un băieţandru, am disprețuit toate aceste umbre şi închipuiri ale plăcerilor şi ale frumuseţii, fiind îndrăgostit de un arhetip al frumuseţii şi dornic să obţin desfătarea supremă. Am încercat să nu mai trăiesc închis în mine însumi, ca să mă pot contopi cu obiectul dragostei mele ; am

încercat să-mi purific nu numai simţurile, ci şi rezervele mele sufleteşti, alungînd toate sentimentele pămînteşti, şi toate amintirile care-mi sînt dragi, ca să pot spune pe bună dreptate că nu eu sînt cel care trăiesc, ci că Isus Hristos trăieşte în mine. Poate, ba chiar sînt sigur, că am păcătuit prin trufie şi înfumurare, şi Dumnezeu a vrut să mă pedepsească. Atunci ai apărut dumneata şi mi te-ai pus în cale, şi m-ai abătut din drum, şi m-ai făcut să mă rătăcesc. Acum mă certi, îţi baţi joc de mine, mă învinovăţeşti că sînt uşuratic şi muieratic; dar mustrîndu-mă şi bătîndu-ţi joc de mine, îţi aduci singură o ofensă, presupunînd că oricare altă femeie m-ar fi putut face să cad în greşeala în care am căzut. Nu vreau, atunci cînd trebuie să fiu umil, să păcătuiesc prin orgoliu încercînd să mă apăr. Dacă Dumnezeu, ca pedeapsă pentru trufia mea, şi-a întors privirile de la mine şi m-a lăsat singur, s-ar putea foarte bine ca şi cel mai neînsemnat motiv să mă facă să şovăi şi să cad în păcat. Cu toate acestea, află că eu, cu mintea mea, poate plină de năluciri, înţeleg lucrurile cu totul altfel. O fi din pricina neîmblînzitei mele trufii, dar îţi repet că eu înţeleg lucrurile altfel. Nu izbutesc să mă conving că există vreo ticăloşie sau vreo meschinărie la rădăcina căderii mele. Peste toate visurile imaginaţiei mele tinereşti s-a suprapus şi s-a instalat cu drepturi depline realitatea pe care o reprezinţi dumneata; te-ai înălţat mai sus decît toate

nimfele, reginele şi zeiţele mele ; mai presus de creaţiile ideale ale fanteziei mele, înlăturate, doborîte, sfărîmate de iubirea pentru Dumnezeu, s-a înălţat în sufletul meu imaginea fidelă, copia exactă a frumuseţii neasemuite ce împodobeşte, care este esenţa trupului şi a sufletului tău. S-ar putea chiar să existe ceva misterios, ceva supranatural care a intervenit şi m-a făcut să te iubesc de cum te-am văzut, aproape mai înainte de a te fi văzut. Te iubeam cu mult mai înainte de a fi conştient că te iubesc. S-ar putea spune că a existat în această dragoste ceva fatidic ; că stătea scris în ceruri ; că totul era hotărît dinainte.

— Şi dacă e hotărît dinainte, dacă stă scris în ceruri, îl întrerupse Pepita, atunci de ce nu te supui, de ce te împotriveşti destinului ? Renunţă la planurile dumitale de dragul iubirii noastre. Oare eu n-am făcut destule sacrificii ? Chiar acum, rugîndu-mă, străduindu-mă să învîng dispreţul dumitale, nu-mi jertfesc mîndria, demnitatea şi reputaţia ? Şi eu cred că te iubeam încă dinainte de a te vedea. Acum te iubesc din toată inima, şi fără dumneata pentru mine nu mai există fericire. Desigur că mintea mea cea proastă nu se poate măsura cu inteligenţa dumitale. Nici cu mintea, şi nici prin voinţa sau prin sentimentele mele nu mă încumet să mă înalţ prea curînd la Dumnezeu. Nici prin natura mea, nici prin har nu mă pot ridica şi nici nu îndrăznesc să mă ridic în sfere atît de înalte. Totuşi sufletul mi-e plin de evla-

vie şi-l simt şi îl iubesc şi îl ador pe Dumnezeu ; dar îi văd atotputernicia şi îi admir bunătatea numai în operele care-au ieşit din mîinile lui. Nici măcar cu închipuirea nu izbutesc să nutresc visurile despre care mi-ai vorbit. Cu toate acestea doream să fiu iubită ; visam pe cineva mai chipeş, mai înţelept, mai poetic şi mai drăgăstos decît bărbaţii care mi-au cerut mîna pînă acum, ca la rîndul meu să-l pot iubi şi să mă supun lui ; visam să găsesc un iubit mai distins şi mai desăvîrşit decît toţi adoratorii mei din sat şi din împrejurimi. Acest cineva erai dumneata. Am presimţit asta de cum am aflat că ai venit în sat, şi mi-am dat seama că e aşa cînd te-am văzut prima oară. Dar cum închipuirea mea e foarte săracă, imaginea pe care mi-o făcusem despre dumneata nu-ţi seamănă nici pe departe. Şi eu am citit cîteva poveşti şi poezii, dar din puţinul pe care mi-l mai aminteam din ele n-am reuşit niciodată să zugrăvesc o icoană care să nu fie cu mult mai prejos decît dumneata, aşa cum văd că eşti, cu toate calităţile pe care am început să le preţuiesc de cînd te cunosc. Aşa se face că am fost îngenuncheată, şi învinsă, şi supusă încă din prima zi. Dacă iubirea este aşa cum spui, dacă ea înseamnă să mori pentru tine ca să trăieşti prin fiinţa iubită, atunci iubirea mea e adevărată şi curată, căci eu am murit pentru mine şi nu mai trăiesc decît prin dumneata şi pentru dumneata. Am dorit să-mi alung din suflet această iubire, crezînd că e neîm-

părtăşită, dar n-a fost cu putinţă. I-am cerut lui Dumnezeu, rugîndu-mă din toată inima, să mă scape de iubirea asta sau, de nu, să mă omoare, dar Dumnezeu n-a vrut să mă asculte. M-am rugat Sfintei Fecioare Maria să-mi şteargă din suflet chipul dumitale, dar rugămintea mea a fost zadarnică. I-am promis atunci sfîntului al cărui nume îl port [1] că n-o să mă mai gîndesc la dumneata decît aşa cum se gîndea el la binecuvîntata lui soţie, dar sfîntul nu m-a ajutat. Văzînd acestea, mi-am luat inima-n dinţi şi m-am rugat cerului să-ţi slăbească tăria ca să te pot birui, să te facă să renunţi la preoţie şi să aprindă în inima dumitale o dragoste tot atît de puternică cum e aceea din inima mea. Spune-mi acum cinstit, *don* Luis: a fost surd cerul şi la această ultimă rugăminte a mea? Sau poate pentru a înrobi şi supune un suflet mic, sfios şi slab ca al meu e de ajuns o iubire oricît de mică, iar pentru a subjuga sufletul dumitale, vegheat şi păzit cu străşnicie de gînduri atît de înalte şi neclintite, e nevoie de o pasiune mai puternică, pe care eu nu sînt vrednică s-o trezesc, nici nu sînt în stare s-o împărtăşesc, şi nici nu sînt destul de inteligentă ca s-o înţeleg măcar?

— Nu, Pepita, răspunse *don* Luis, n-am vrut să spun că sufletul dumitale e mai neînsemnat decît al meu, ci doar că nu e legat prin nici un jură-

[1] Sfîntul Iosif, de la care se formează diminutivul Pepe

mînt, pe cînd al meu este. Dragostea pe care ai aprins-o în pieptul meu e nețărmurită ; dar împotriva ei luptă datoria mea, jurămintele mele, idealurile întregii mele vieți, ajunse la un pas de împlinire. De ce să nu-ți spun adevărul, fără să-mi fie teamă că te-aș putea jigni ? Dacă izbutești să-ți împlinești iubirea pentru mine, dumneata nu te umilești. Dacă eu cedez în fața iubirii dumitale, mă umilesc și mă cobor. Îl părăsesc pe Dumnezeu atoatefăcătorul de dragul unei făpturi a lui, distrug opera voinței mele stăruitoare, întunec imaginea lui Hristos, care se află în inima mea, și înăbuș omul nou, pe care cu atîtea sacrificii îl formasem în mine, făcînd să renască omul cel vechi. În loc să cobor eu pînă la cele pămîntești, pînă la frivolitatea secolului, pînă la murdăria lumii, pe care înainte o disprețuiam, de ce nu te ridici dumneata pînă la mine grație tocmai acestei iubiri pe care mi-o porți, curățind-o de toate impuritățile ? De ce nu ne iubim atunci fără sfială, fără păcat și fără pată ? Dumnezeu, cu focul sacru și strălucitor al iubirii sale pentru oameni, pătrunde în sufletele curate și le umple de atîta înțelepciune, încît, așa cum metalul care iese din foalele fierăriei, rămînînd tot metal, strălucește și luminează și e în întregime numai foc, tot astfel se umplu sufletele de Dumnezeu, și sînt Dumnezeu întru totul, pătrunse în întregime de Dumnezeu, și scăldate în harul dragostei divine. Aceste suflete se iubesc și se pot bucura atunci

de iubire, ca şi cum l-ar iubi şi s-ar bucura de iubirea lui Dumnezeu, iubindu-l şi bucurîndu-se de el, pentru că Dumnezeu se află în ele. Să suim dar, împreunîndu-ne sufletele, această scară a credinţei, oricît ne-ar fi de greu ; să se înalţe deodată sufletele noastre la această stare de fericire, care e cu putinţă chiar în viaţa aceasta trecătoare ; dar pentru a o dobîndi trebuie ca trupurile noastre să se despartă ; trebuie ca eu să mă duc acolo unde mă cheamă datoria, făgăduinţa făcută şi glasul Celui de Sus, care dispune de slujitorul său şi-l hărăzeşte cultului altarelor.

— Vai, *señor don* Luis ! răspunse Pepita nespus de mîhnită şi îndurerată. Acum îmi dau seama cît de puţin preţios e metalul din care sînt făcută şi cît de nevrednic e să-l pătrundă şi să-l prefacă focul sacru al lui Dumnezeu. O să-ţi spun tot ce am pe suflet, uitînd de orice urmă de ruşine. Sînt o păcătoasă cum nu s-a mai văzut. Mintea mea cea simplă şi neştiutoare nu pricepe aceste subtilităţi, aceste raţionamente, aceste consideraţii rafinate despre dragoste. Voinţa mea răzvrătită nu poate să primească ceea ce-mi propui dumneata. Eu nici măcar nu te pot concepe pe dumneata în lipsă. Pentru mine, dumneata eşti gura, ochii, părul dumitale negru, pe care doresc să-l ating cu mîna, glasul blînd şi tonul atît de plăcut al vorbelor dumitale, care-mi mîngîie şi-mi încîntă nespus auzul : pe scurt, întreaga dumitale fiinţă,

care m-a cucerit şi m-a făcut să te îndrăgesc ; prin ea şi numai prin ea pot întrezări sufletul dumitale invizibil, vag şi plin de mistere. Sufletul meu, îndărătnic şi incapabil de aceste extazuri minunate, n-o să izbutească niciodată să te urmeze în locurile unde vrei să-l duci. Dacă dumneata te înalţi pînă la ele, eu o să rămîn singură, părăsită, zdrobită de o mare durere. Aş vrea să mor. Îmi merit moartea ; mi-o doresc chiar. Poate că murind sufletul meu o să dezlege sau o să rupă aceste lanţuri infame care-l ţin legat şi-o să devină apt pentru iubirea aceasta pe care dumneata o doreşti pentru noi. Omoară-mă mai întîi, ca să ne iubim aşa cum vrei dumneata, omoară-mă mai întîi şi, cînd sufletul meu va fi liber, te va urma peste tot unde-l vei purta şi va rătăci nevăzut alături de dumneata, veghindu-ţi somnul, contemplîndu-te în extaz, pătrunzîndu-ţi gîndurile cele mai ascunse, putînd vedea de fapt chiar sufletul dumitale, fără mijlocirea simţurilor. Dar cît sînt vie nu te pot iubi aşa cum vrei. Eu iubesc în dumneata nu numai sufletul, ci şi trupul, şi umbra trupului, şi reflectarea trupului în oglinzi şi în apă, şi numele şi prenumele, şi sîngele, şi tot ce face ca dumneata să fii *don* Luis de Vargas : timbrul glasului, gesturile, umbletul şi nici eu nu mai ştiu ce să spun. Uite, îţi spun încă o dată că trebuie să mă omori. Omoară-mă fără milă. Nu, eu nu sînt creştină, sînt o păgînă păcătoasă.

Aici Pepita făcu o pauză lungă. *Don* Luis nu știa ce să mai spună și tăcea. Plînsul scălda obrajii Pepitei, care urmă, printre lacrimi :

— Îmi dau seama că dumneata mă dispreţuieşti, şi bine faci. Cu acest îndreptăţit dispreţ o să mă omori mai uşor decît cu un pumnal, fără a-ţi mînji cu sînge nici mîinile, nici conştiinţa. Rămîi cu bine. O să te scap de prezenţa mea nesuferită. Rămîi cu bine pentru totdeauna.

Zicînd acestea, Pepita se ridică de la locul ei şi, fără a-şi mai întoarce faţa scăldată în lacrimi, nemaiştiind ce-i cu ea, se repezi în fugă spre uşa ce dădea spre odăile celelalte. *Don* Luis simţi o duioşie profundă, o compătimire sinceră, care avea să-l piardă. Îl cuprinse spaima la gîndul că Pepita ar fi putut să moară. Se duse după ea ca s-o oprească, dar n-o ajunse la timp. Pepita deschisese uşa. Chipul ei se pierdu în întuneric. Tîrît parcă de o putere supraomenească, condus de o mînă nevăzută, *don* Luis pătrunse în urma Pepitei în odaia aceea întunecoasă.

*

Biroul rămase gol.

Dansul slugilor probabil se terminase, căci nu se mai auzea nici cel mai mic zgomot. Doar apa mai clipocea în fîntîna din grădiniţă.

Nici o adiere de vînt nu întrerupea pacea nopţii şi liniştea din jur. Prin fereastră pătrundeau mireşmele florilor şi razele de lună.

După o bună bucată de vreme, *don* Luis apăru din nou, ieşind din întuneric. Pe faţa lui se vedea zugrăvită spaima ; avea ceva din disperarea lui Iuda.

Se prăbuşi pe un scaun ; îşi cuprinse faţa cu amîndouă mîinile şi rămase aşa, cu coatele pe genunchi şi cu faţa în palme, mai mult de jumătate de oră, cufundat fără îndoială într-un noian de cugetări amare.

Oricine l-ar fi văzut ar fi bănuit că o omorîse cu cîteva clipe înainte pe Pepita.

Cu toate acestea, Pepita apăru puţin mai tîrziu. Cu paşi rari, cu o înfăţişare de profundă tristeţe, cu faţa şi ochii plecaţi la pămînt, ajunse pînă aproape de locul unde stătea *don* Luis şi vorbi astfel :

— Acum, deşi e prea tîrziu, îmi dau seama de toată josnicia sufletului şi de toată nerușinarea purtării mele. N-am nimic de spus în apărarea mea ; dar nu vreau să mă socoteşti mai păcătoasă decît sînt. N-aş vrea să crezi că am folosit vicleşuguri, farmece sau că am pus la cale un plan ca să te duc la pierzanie. Recunosc că am săvîrşit o faptă rea şi îngrozitoare, dar poţi fi sigur că a fost necugetată ; o faptă rea inspirată poate de necuratul, care mă bîntuie. Nu deznădăjdui şi nu te mai amărî atîta, pentru numele lui Dumnezeu. Nu eşti vinovat de nimic din cele ce s-au întîmplat. Totul a fost o beţie ; o rătăcire a minţii a precumpănit asupra pornirilor sufletului

tău nobil. Păcatul pe care l-ai săvîrşit nu e grav. Al meu însă e cumplit, îngrozitor, ruşinos. Acum te merit mai puţin ca niciodată. Du-te ; acum îţi cer eu să te duci. Du-te, pocăieşte-te. Dumnezeu te va ierta. Du-te la un preot care să te ierte de păcate. După ce îţi vei ispăşi vina, împlineşte-ţi voia şi fă-te slujitor al Domnului. Cu viaţa ta de muncă şi de sfinţenie nu numai că vei şterge şi ultimele semne ale căderii, dar, după ce mă vei ierta pentru răul pe care ţi l-am făcut, vei obţine de la Dumnezeu iertare şi pentru mine. Nu există nici o legătură care să te ţină lîngă mine ; şi dacă există, eu o dezleg şi o rup în bucăţi. Eşti liber. Destul rău am făcut provocînd căderea în păcat a unui tînăr neprihănit ca tine ; nu vreau, nu trebuie, nu pot să te ţin legat de mine. Bănuiesc, ghicesc din înfăţişarea ta, văd lămurit ; acum mă dispreţuieşti mai mult ca înainte, şi pe bună dreptate. N-am pic de cinste, n-am pic de virtute, n-am pic de ruşine.

Zicînd acestea, Pepita căzu în genunchi şi se aplecă pînă ce atinse podeaua cu fruntea. *Don* Luis rămase nemişcat, în aceeaşi poziţie pe care-o avusese pînă atunci. Stătură astfel amîndoi cîteva minute, într-o tăcere apăsătoare.

Cu glasul sugrumat, fără a-şi ridica ochii din podea, Pepita continuă în cele din urmă :

— Du-te o dată, *don* Luis, şi nu te sili să mai rămîi alături de o femeie nevrednică ca mine dintr-un sentiment de milă care mă jigneşte. O să

am destul curaj ca să suport desconsiderarea, uitarea și chiar disprețul tău, pe care-l merit cu vîrf și îndesat. O să fiu pentru totdeauna roaba ta, dar departe de tine, foarte departe de tine, ca să nu-ți aduc aminte de păcatul din noaptea aceasta.

Cînd Pepita ajunse la ultimele cuvinte, gemetele îi sugrumară glasul.

Don Luis nu mai putu rezista. Se ridică în picioare, înaintă spre locul unde se afla Pepita, o ridică luînd-o în brațe, o strînse la pieptul său, îndepărtă ușor buclele blonde care-i căzuseră peste ochi în dezordine și-i acoperi fața cu sărutări pătimașe.

— Sufletul meu, spuse într-un tîrziu *don* Luis, viața sufletului meu, soare scump al inimii mele, lumină a ochilor mei, ridică-ți fruntea și nu mai îngenunchea înaintea mea. Păcătos, fără pic de voință, mîrșav, nerod și ridicol sînt eu, nu tu. Îngerii și demonii rîd pesemne cu toții de mine și nu mă mai iau în serios. N-am fost un sfînt adevărat, pentru că n-am știut să rezist și să-ți curm orice speranță de la început, cum ar fi fost cinstit, iar acum nu izbutesc de loc să fiu un adevărat cavaler, un tînăr curtenitor, un iubit atent, care știe să rămînă îndatorat femeii ce i-a dăruit dragostea ei. Nu înțeleg ce-ai văzut la mine ca să te îndrăgostești atît de tare. Niciodată n-a existat în sufletul meu o virtute adevărată, ci numai spoială și pedanterie de seminarist, care a

citit cărţile de rugăciuni ca pe nişte romane, şi cu ajutorul lor şi-a făurit propriul său roman neghiob de îndatoriri şi contemplaţii. Dacă ar fi existat o virtute adevărată în sufletul meu, te-aş fi făcut să înţelegi din timp că nu te pot iubi şi n-am fi păcătuit nici tu, nici eu. Adevărata virtute nu cade atît de uşor în ispită. Cu toată frumuseţea ta, cu toate calităţile tale, cu toată dragostea pe care o ai pentru mine, nu m-ai fi dus în ispită, dacă aş fi fost într-adevăr virtuos, dacă aş fi avut o chemare adevărată. Dumnezeu, care poate orice, mi-ar fi dat putere să rezist. Ar fi fost nevoie, fără îndoială, de o minune, de ceva supranatural ca să pot rezista dragostei tale, dar Dumnezeu ar fi făcut acea minune, dacă aş fi fost vrednic de aceasta şi dacă ar fi existat destule temeiuri s-o facă. Rău faci că mă sfătuieşti să mă fac preot. Îmi recunosc nevrednicia. Nimic altceva decît orgoliul m-a îndemnat să mă fac preot. A fost o ambiţie lumească ca oricare alta. Dar ce spun eu ! A fost mai rea decît oricare alta : a fost o ambiţie ipocrită, vrăjitorească, un adevărat sacrilegiu.

— Nu te judeca cu atîta asprime, replică Pepita, care era acum mai senină şi zîmbea printre lacrimi. Nu vreau să te acuzi astfel, chiar dacă în acest chip nu mă mai socoteşti atît de nevrednică să-ţi fiu soţie ; vreau numai să te hotărăşti liber, din dragoste, nu ca să îndrepţi o greşeală, nu fiindcă ai căzut într-o cursă pe care ai putea

bănui că ți-am întins-o cu perfidie. Du-te, dacă nu mă iubești, dacă mă bănuiești de necinste, dacă nu mă prețuiești. Nici un suspin n-o să-mi scape de pe buze, chiar dacă mă părăsești pentru totdeauna și nici măcar n-o să-ți mai aduci aminte de mine.

Răspunsul lui *don* Luis nu încăpea în strîmtul și meschinul limbaj omenesc. *Don* Luis rupse firul vorbelor Pepitei, pecetluindu-i buzele cu o sărutare și îmbrățișînd-o din nou.

Mult mai tîrziu, tușind mai întîi și călcînd apăsat ca să fie auzită din timp, intră în birou Antoñona zicînd :

— Da' mult ați mai stat de vorbă ! Predica pe care ți-a ținut-o tînărul nostru preot n-a fost de mîntuială, ci o predică în toată puterea cuvîntului. E timpul să pleci, *don* Luis. E aproape ora două dimineața.

— Bine, bine, spuse Pepita, o să plece îndată.

Bătrîna ieși din birou și așteptă afară.

Pepita era schimbată. Bucuriile de care fusese lipsită în copilărie, plăcerile și mulțumirea de care nu se bucurase în primii ani ai tinereții, dragostea de viață și zburdălnicia, pe care o mamă severă și un bărbat bătrîn le îngrădiseră și chiar le înăbușiseră pînă atunci, s-ar putea spune că țîșneau din toată ființa ei, așa cum se deschid din muguri frunzulițele verzi ale copacilor cînd zăpada și gerul unei ierni aspre și lungi au întîrziat germinația.

O doamnă de la oraș, care cunoaște ceea ce nu-

mim *convenienţe sociale* [1], va găsi ciudat şi chiar reprobabil ceea ce voi spune despre Pepita ; dar Pepita, deşi nu era o făptură necizelată, era totuşi o femeie foarte simplă şi spontană, incapabilă de prefăcătorii şi de stăpînirea care se dobîndeşte şi se şlefuieşte în lumea bună. Aşa se face că, o dată învinse obstacolele care stăteau în calea fericirii ei, văzîndu-l pe *don* Luis supus, avînd făgăduinţa lui sinceră că o va lua de soţie, şi crezîndu-se pe bună dreptate iubită, adorată de acela pe care şi ea îl iubea şi-l adora, sărea într-un picior şi rîdea şi dădea şi alte asemenea semne de bucurie, care în acea împrejurare aveau ceva copilăresc şi nevinovat.

Don Luis trebuia să plece. Pepita se duse să aducă un pieptene, îi aranjă cu dragoste părul şi îl sărută.

Apoi îi potrivi mai bine nodul la cravată.

— La revedere, stăpînul meu iubit, îi spuse. La revedere, rege drag al sufletului meu: O să-i spun eu tot tatălui tău, dacă tu nu te încumeţi. El e bun şi o să ne ierte.

Apoi cei doi îndrăgostiţi se despărţiră.

Cînd se văzu singură, Pepita simţi că bucuria năvalnică ce o stăpînise de pînă atunci se risipeşte, şi chipul ei luă o expresie gravă şi îngîndurată.

Pepita se gîndi la două lucruri deopotrivă de serioase : unul de interes material ; celălalt privind

[1] Sublinierea autorului.

chestiuni mai înalte. Primul lucru la care se gîndi a fost că purtarea ei din noaptea aceea, o dată trecută beţia dragostei, ar fi putut s-o coboare în ochii lui *don* Luis. Dar făcîndu-şi un sever examen de conştiinţă şi recunoscînd că nu făcuse nimic cu gînd rău şi cu premeditare şi că totul pornise dintr-o dragoste nețărmurită şi din imbolduri nobile, socoti că *don* Luis nu putea s-o mai dispreţuiască de aci înainte, şi dinspre partea asta se liniști. Totuşi, deşi mărturisirea ei candidă că nu înţelegea dragostea exclusiv a sufletelor fusese cît se poate de sinceră, şi fuga ei în iatacul întunecos avusese loc sub imboldul celui mai nevinovat instinct, fără să se fi gîndit la urmări, Pepita nu-şi putea ascunde faptul că după aceea păcătuise împotriva poruncilor lui Dumnezeu, şi în această privinţă nu-şi găsea nici o scuză. Se rugă deci din tot sufletul Sfintei Fecioare s-o ierte ; făgădui să cumpere şapte raze frumoase de aur, lucrate cu finețe şi cu artă, ca să împodobească icoana Sfintei Fecioare a Singurătăţii de la mînăstirea de maici ; hotărî să meargă să se spovedească a doua zi părintelui vicar şi să se supună la cele mai aspre cazne pe care i le-ar impune, ca să merite iertarea păcatelor, cu ajutorul cărora biruise îndărătnicia lui *don* Luis, care, altfel, ar fi ajuns negreşit preot.

În timp ce Pepita se frămînta astfel şi stabilea cu atîta bun simţ îndatoririle ei sufleteşti, *don* Luis coborî pînă în tindă petrecut de Antoñona.

Înainte de a-şi lua rămas bun, *don* Luis i se adresă direct, fără ocolişuri :

— Antoñona, tu care le ştii pe toate, spune-mi cine-i contele de Genazahar şi ce fel de legături a avut cu stăpîna ta.

— Da' repede începi să te arăţi gelos...

— Nu te întreb din gelozie, ci din simplă curiozitate.

— Atunci e bine. Nimic nu-i mai plicticos ca gelozia. O să-ţi satisfac curiozitatea. Contele ăsta e destul de scăpătat. E un destrăbălat, un cartofor şi un descreierat ; dar e mai trufaş decît *don* Rodrigo dus la spînzurătoare [1]. I-a intrat în cap că stăpîna mea trebuie să-l iubească şi să-l ia de bărbat, şi cum ea l-a respins de nenumărate ori, s-a făcut foc şi pară. Asta nu-l împiedică să păstreze cei peste o mie de *duros* cu care, în urmă cu cîţiva ani, l-a împrumutat *don* Gumersindo, fără să-i ceară altă garanţie decît o simplă hîrtie, şi asta din vina Pepitei, care l-a înmuiat cu rugăminţile ei, fiindcă e mai bună ca pîinea caldă. Prostul de conte a crezut, fără îndoială, că Pepita, care a fost atît de binevoitoare cînd era măritată, încît l-a făcut pe *don* Gumersindo să-i dea bani, trebuia, ca văduvă, să fie tot atît de binevoitoare cu el, încît să-l ia de bărbat. A venit apoi trezirea la realitate, şi de aici i s-a stîrnit furia.

— La revedere, Antoñona, spuse *don* Luis şi ieşi în uliţă, care acum era tăcută şi întunecoasă.

[1] Referire la ultimul rege vizigot.

Luminile de la dughenele şi tarabele bîlciului se stinseră şi lumea se ducea să se culce, în afară de cei cu prăvăliile de jucării şi alţi cîţiva bieţi negustori ambulanţi, care dormeau sub cerul liber, alături de căruciorul lor cu mărunţişuri.

Ici-colo, pe la cîte o fereastră zăbrelită, mai stăteau cîţiva îndrăgostiţi, stăruitori şi neobosiţi, spunîndu-le vorbe dulci iubitelor lor. Cei mai mulţi însă dispăruseră de mult.

Pe uliţă, departe de privirile Antoñonei, *don* Luis dădu frîu liber gîndurilor. Hotărîrea era luată, şi toate gîndurile care-i veneau în minte nu făceau decît să i-o întărească. Sinceritatea şi intensitatea pasiunii pe care o trezise în inima Pepitei, frumuseţea, graţia tinerească a trupului şi voioşia primăvăratică a sufletului ei, toate acestea îi apăreau înaintea ochilor şi-l făceau fericit.

Nu fără strîngere de inimă se gîndea totuşi *don* Luis la schimbarea care se petrecuse cu el. Ce-o să spună părintele superior ? N-o să fie de-a dreptul înspăimîntat preasfinţia-sa Episcopul ? Şi, mai ales, cum o să-i spună tatălui său totul fără să-l supere ? Indignarea, mînia lui cînd va afla de logodna care-l lega pe fiul lui cu Pepita i se păreau lui *don* Luis îngrozitoare şi-l neliniştea peste măsură.

Cît priveşte ceea ce el numea — înainte de a greşi — căderea în păcat, trebuie să spunem că i se părea mai puţin gravă şi înspăimîntătoare după ce păcătuise cu adevărat. Misticismul său, exa-

minat în lumina noii experienţe prin care trecuse, i se păru că nu avusese nici un temei şi nici o consistenţă ; că fusese rodul artificial şi van al lecturilor sale, al înflăcărării lui de băieţandru şi al exceselor de duioşie, ale unui seminarist inocent. Cînd îşi amintea că uneori crezuse că e înzestrat cu har şi cu daruri supranaturale, şi că auzise şoapte mistice, şi că stătuse de vorbă cu sufletul său, şi aproape că păşise pe drumul care-l ducea la contopirea cu Dumnezeu, dobîndind prin rugăciunile sale o mare linişte sufletească, pătrunzînd în abisul sufletului şi urcînd pe culmile minţii, *don* Luis zîmbea şi bănuia că nu fusese în toate minţile. Totul fusese numai înfumurare deşartă din partea lui. Nu se supusese la destule cazne, nu trăise ani lungi în meditaţii, nici nu avea atît de multe merite, încît Dumnezeu să-l răsplătească cu distincţii înalte. Cea mai bună dovadă pe care o găsea în sprijinul acestei convingeri, cea mai sigură mărturie că darurile supranaturale de care se bucurase nu erau decît o simplă închipuire, decît reminiscenţele din autorii pe care-i citise, era că nimic nu-i încîntase sufletul atît de mult ca acel *te iubesc* pe care i-l spusese Pepita, ca atingerea delicată a mîinilor Pepitei jucîndu-se cu buclele negre ale părului său.

Don Luis apela la alt gen de umilinţă creştină ca să-şi justifice în ochii săi ceea ce nu voia să numească cădere, ci schimbare. Îşi mărturisea că e nevrednic să devină preot şi recunoştea că e un

simplu mirean, un om făcut pentru căsătorie, un țăran oarecare, care își îngrijește via și măslinii, își crește copiii, căci începuse să-i dorească, și un soț model alături de Pepita lui.

*

Mă opresc aici, ca răspunzător ce sînt de publicarea și difuzarea acestei povestiri, socotind că sînt dator să interpolez cîteva reflecții și lămuriri absolut necesare.

Am spus la început că eram înclinat să cred că această parte narativă sau *Paralipomenos* era opera părintelui superior, scrisă cu scopul de a completa tabloul și de a încheia relatarea întîmplărilor pe care ni le înfățișează scrisorile ; dar atunci încă nu citisem cu atenție manuscrisul. Acum, băgînd de seamă ușurința cu care sînt tratate unele chestiuni și marea îngăduință pe care o dovedește autorul pentru unele slăbiciuni omenești, mă îndoiesc că părintele superior, pe care-l știu neîndoielnic în rigiditatea lui, ar fi scris cu mîna lui paginile pe care cititorul le-a parcurs pînă acum. Totuși nu există suficiente temeiuri ca să respingem ipoteza că părintele superior e autorul acestui *Paralipomenos*.

Îndoiala rămîne în picioare, căci în fond nu există nimic în aceste pagini care să contravină adevărului doctrinei catolice ori moralei creștine. Dimpotrivă, dacă sînt citite cu luare aminte, se va vedea că se desprinde din ele o lecție pentru

cei înfumurați și trufași, și mai ales pentru cei ca *don* Luis. Această povestire ar putea sluji fără nici un impediment drept adaos la cartea părintelui Arbiol *Dezamăgiri mistice*.

Cît despre ceea ce susțin vreo doi-trei prieteni de-ai mei, oameni foarte chibzuiți, și anume că dacă părintele superior ar fi fost într-adevăr autorul acestor pagini, ar fi relatat cu totul altfel întîmplările, zicînd *nepotul meu* cînd este vorba de *don* Luis și introducînd ici-colo considerațiile sale morale, nu cred că e un argument prea puternic. Părintele superior și-a propus să povestească cele întîmplate, fără să susțină nici o teză, și a avut grijă să nu se amestece în cursul evenimentelor și să nu tragă concluzii morale. Și, după părerea mea, n-a făcut de loc rău că și-a ascuns personalitatea și n-a pomenit nimic despre el, ceea ce dovedește nu numai discreția și modestia lui, ci și bunul său gust literar, căci poeții epici și istoriografii, care trebuie să slujească de pildă, nu spun *eu*, chiar dacă vorbesc despre ei și dacă sînt ei înșiși eroii și autorii întîmplărilor pe care le povestesc. Xenofon din Atena, bunăoară, nu zice *eu* în al său *Anabasis*, ci vorbește despre el la persoana a treia, cînd e nevoie, ca și cum cel care a scris și cel care a făptuit isprăvile ar fi două persoane distincte. Și chiar așa stînd lucrurile, citești multe capitole din această carte fără să poți da de Xenofon. Numai cu puțin înainte de a se da vestita bătălie în care a murit Cirus, cînd acest

principe trecu în revistă pe grecii şi pe barbarii care-i alcătuiau armata şi ajunse lîngă fratele său Artaxerxes, care fusese văzut de departe pe întinsa cîmpie fără copaci, mai întîi ca un norişor alb, apoi ca o pată neagră şi în sfîrşit fusese distins cu claritate, cînd se auzi nechezatul cailor, scîrţîitul carelor de luptă utilate cu securi înfricoşătoare, ţipetele elefanţilor şi zăngănitul armelor de război, şi cînd străluciră în razele soarelui armele de bronz şi de aur, numai în acea clipă, zic, şi nu mai înainte, se arătă Xenofon şi vorbi cu Cirus, ieşind din rînduri şi explicîndu-i zvonul care umbla printre greci, care nu era altceva decît ceea ce în ziua de azi se cheamă parolă, şi care atunci era *Jupiter salvatorul* şi *Victorie*. Părintele superior, care e un om cu mult gust şi versat în autorii clasici, nu putea să cadă în greşala de a se amesteca şi de a vorbi despre el în această povestire, în calitate de unchi şi preceptor al eroului, şi de a-l plictisi pe cititor intervenind la fiecare pas mai greu şi nesigur cu sfaturi ca : *opreşte-te,* sau : *ce faci ? ai grijă să nu cazi în păcat, nefericitule !* sau cu alte asemenea avertizări. Nici să fi protestat, să se fi opus în vreun fel, fiind prezent, cel puţin ca spirit, nu i-ar fi stat bine în unele din întîmplările pe care le povesteşte. Din toate aceste consideraţii se poate vedea că, oricît ne-am îndoi de acest lucru, părintele superior, cu nedezmînţitul său bun simţ, a putut să scrie aceste *Paralipomenos*, cum s-ar zice, fără să se arate la faţă.

Sigur e, în tot cazul, că el a alcătuit glosele și comentariile lămuritoare — care se dovedesc de mare folos — atunci cînd le cerea cîte un pasaj mai dificil ; dar eu le suprim aici, fiindcă nu sînt la modă romanele adnotate sau glosate și fiindcă ar deveni mult prea voluminoasă această mică operă dacă s-ar tipări cu adaosurile menționate. Voi reproduce totuși aici, făcînd o singură excepție și incluzînd-o în text, o notă a părintelui superior asupra rapidei transformări a lui *don* Luis din mistic în ne-mistic. E o notă interesantă, care clarifică și luminează întreaga povestire.

„Această schimbare petrecută cu nepotul meu — arată nota — nu m-a decepționat prea mult. O prevăzusem de la primele scrisori. Luisito m-a încîntat la început, ba chiar aș putea spune că m-a fermecat. Am crezut că avea o vocație adevărată, dar pe urmă mi-am dat seama că avea un suflet poetic și ușuratic ; misticismul a fost doar materialul poemelor lui, pînă cînd a găsit un alt material mai potrivit.

Lăudat fie Dumnezeu, care a vrut ca trezirea la realitate a lui Luisito să vină la timp ! Ar fi ieșit din el un preot nevrednic, de n-ar fi apărut tocmai la timp Pepita Jiménez. Chiar și nerăbdarea lui de a atinge perfecțiunea cît ai clipi din ochi ar fi trebuit să mă pună pe gînduri, dacă dragostea de unchi nu m-ar fi orbit. Oare bunăvoința cerului se obține așa, dintr-odată ? Și, ca s-o primești, n-ai altceva de făcut decît să te prezinți ? Îmi povestea

un prieten de-al meu, marinar, că, trecînd prin cîteva oraşe din America şi fiind foarte tînăr, voia să cucerească femeile cît ai bate din palme, şi ele îi spuneau cu acel ton languros al americancelor : «Abia ai venit şi ai şi început cu pretenţiile !... Arată mai întîi că eşti om de ispravă !» Dacă femeile acelea puteau vorbi astfel, atunci e uşor să ne închipuim ce gîndeşte Dumnezeu despre cutezătorii care vor să-i cîştige bunăvoinţa cît ai clipi din ochi, fără a-şi fi dovedit mai întîi vreun merit. Trebuie să te osteneşti mult, e nevoie să te purifici, se cere să te supui la multe cazne, ca să ai parte de bunăvoinţa lui Dumnezeu şi să te bucuri de darurile sale. Pînă şi în filozofiile cele false şi deşarte, care au ceva mistic într-însele, orice dar sau favoare supranaturală se obţine anevoie în urma multor strădanii şi a unor mari sacrificii. Jamblic [1] n-a avut destulă putere pentru a chema harurile dragostei şi a le face să iasă din fîntîna Edgadara pînă nu şi-a ars mai întîi genele de atîta citit şi pînă nu şi-a chinuit trupul cu privaţiuni şi renunţări. Apoloniu din Tiana se presupune că şi-a supus trupul la cazne grele înainte de a face falsele lui minuni. Şi, în zilele noastre, krausiştii [2], care, după cum ne asigură, îl văd

[1] Scriitor grec, născut în Siria, secolul al II-lea e.n., autor al *Babilonicelor*. A nu se confunda cu filozoful neoplatonician din secolul al IV-lea e.n.

[2] Krausism, curent filozofic inspirat de *Karl Krause* (1781—1832), filozof idealist german.

pe Dumnezeu direct, cu ochii lor, trebuie să citească şi să înveţe mai înainte pe de rost *Analitica* lui Sanz del Rio [1], ceea ce e mai greu şi cere mai multă răbdare şi suferinţă decît să-ţi biciuieşti trupul pînă la sînge, făcîndu-l să semene cu o smochină coaptă. Nepotul meu a vrut să devină fără nici o osteneală un bărbat desăvîrşit, şi uitaţi-vă la el ce-a ajuns! Singurul lucru important acum e să fie un soţ desăvîrşit şi, de vreme ce nu e bun pentru o menire înaltă, să fie bun pentru lucruri mici şi omeneşti, făcînd-o fericită pe fata aceasta, care la urma urmei n-are altă vină decît aceea de a se fi îndrăgostit de el ca o nebună, cu toată sinceritatea şi cu o pasiune aproape sălbatică."

Pînă aici am reprodus nota părintelui superior, scrisă într-o deplină împăcare sufletească, ca pentru sine, căci n-avea de unde şti bietul de el că eu aveam să-i joc o festă şi s-o tipăresc, aducînd-o astfel la cunoştinţa publicului.

Să continuăm acum povestea noastră.

*

Stînd în mijlocul uliţei, la ora două noaptea, *don* Luis se tot frămînta, cum am mai spus, cu gîndul că viaţa lui, despre care pînă atunci visase

[1] *Julián Sanz del Rio* (1814—1869), filozof spaniol, propagator al krausismului, autor a numeroase lucrări dintre care citãm: *Filozofia analitică a lui Karl Krause*, *Lecţii asupra sistemului lui Krause* şi *Sistemul filozofiei.*

că va fi vrednică de *Legenda de aur* [1], se prefăcuse într-o dulce şi nesfîrşită idilă. Nu ştiuse să se ferească de capcanele dragostei pămînteşti ; nu fusese ca acei sfinţi nenumăraţi printre care se numără şi Sfîntul Vicente Ferrer, care ştiuse s-o respingă pe femeia desfrînată din Valencia ; dar situaţia lui nu era aceeaşi ; şi dacă fuga Sfîntului Vicente de acea ibovnică posedată de diavol a fost un act de virtute eroică, fuga lui însă din faţa supunerii, candoarei şi blîndeţei Pepitei ar fi fost ceva atît de monstruos şi de crud ca şi cum atunci cînd Ruth s-a prăbuşit la picioarele lui Booz zicîndu-i *Sînt sclava ta ; întinde-ţi mantia peste roaba ta,* Booz ar fi lovit-o cu piciorul şi ar fi gonit-o de lîngă el. Cînd Pepita a căzut în genunchi, *don* Luis a trebuit, prin urmare, să spună la fel ca Booz : ***Fii binecuvîntată, copila mea, că ţi-ai întrecut bunătatea dintîi prin cea de acuma.*** Aşa se dezvinovăţea *don* Luis că nu urmase pildă Sfîntului Vicente şi a altor sfinţi nu mai puţin neînduplecaţi. Cît priveşte nereuşita încercării sale de a-l imita pe Sfîntul Eduard, încerca, de asemeni, să-l justifice şi să-l scuze. Sfîntul Eduard se căsătorise dintr-o raţiune de stat, fiindcă mai marii regatului i-o cereau, şi fără să fi simţit vreo atracţie pentru regina Edith ; dar în cazul lui şi al Pepitei Jiménez nu era nici o raţiune de stat, nici presiuni

[1] Operă a lui Jacques de Voragine (secolul al XV-lea) înfăţişînd vieţile sfinţilor.

ale mai-marilor regatului, ci o dragoste puternică, împărtăşită de amîndouă părţile.

În orice caz, *don* Luis nu-şi ascundea că fusese învins şi asta dădea mulţumirii sale o uşoară tentă de melancolie, fiindcă-şi distrusese idealul. Cei care n-au şi n-au avut niciodată un ideal nu sînt mîhniţi din pricina asta ; dar *don* Luis era. *Don* Luis se gîndi numaidecît să înlocuiască vechiul şi înălţătorul său ideal cu altul mai modest şi mai uşor de atins. Şi aducîndu-şi aminte de Don Quijote, cînd acesta, biruit de Cavalerul Albei Luni, hotărîse să se facă păstor, în ciuda efectului comic pe care-l avu asupra lui acest episod hazliu, se gîndi totuşi să reînvie împreună cu Pepita Jiménez, în vremurile noastre prozaice şi fără credinţă, vîrsta fericită şi exemplul emoţionant al lui Filemon şi Baucis, înfiripînd o viaţă patriarhală pe acele cîmpii îmbietoare, întemeind în locul unde văzuse lumina zilei un cămin în care să domnească religia, care să fie deopotrivă azil pentru sărmani, focar de cultură şi de convieţuire paşnică, şi oglindă clară în care să se poată privi orice familie ; în sfîrşit, unind iubirea conjugală cu iubirea pentru Dumnezeu, pentru ca Atotputernicul să le binecuvînteze casa, făcînd-o ca un templu, unde ei amîndoi să fie slujitorii şi preoţii săi, pînă ce-o hotărî să-i ia la el, în lumea celor drepţi.

În calea realizării acestor planuri stăteau două obstacole care trebuiau înlăturate cît mai repede, şi *don* Luis se pregătea să acţioneze.

Unul era supărarea, poate chiar mînia tatălui său, pe care-l înşelase răpindu-i cele mai dragi speranţe. Celălalt era un obstacol cu totul de altă natură şi într-un fel mai dificil.

Cînd nu-i luase apărarea Pepitei în faţa insultelor grosolane ale contelui de Genazahar decît prin predici morale, lăsînd nerăzbunate batjocura şi disprețul cu care fuseseră primite vorbele lui, *don* Luis se purtase totuşi aşa cum se cuvenea să se poarte un tînăr care urma să se facă preot. Dar, o dată decis să renunţe la preoţie şi trebuind să anunţe foarte curînd că Pepita era acum logodnica lui şi că urma să se însoare cu ea, *don* Luis, în pofida firii lui blînde, a idealurilor de omenie şi a credinţei religioase, ce rămîneau neatinse în sufletul lui incapabil de orice violenţă, nu izbutea să împace demnitatea lui rănită cu gîndul de a se abţine să-i dea o lecţie neobrăzatului conte. Ştia prea bine că duelul e un obicei barbar ; că nu era nevoie să fie vărsat sîngele contelui pentru ca Pepita să rămînă curată şi spălată de toate petele calomniei, şi îşi dădea seama că, la urma urmei, contele aruncase acele vorbe de ocară fiindcă era un bădăran şi un prost crescut, şi nu fiindcă ar fi crezut ceea ce spune sau dintr-o ranchiună fără margini. Totuşi, în pofida tuturor acestor consideraţii, *don* Luis îşi dădea seama că nu şi-ar putea ierta toată viaţa o asemenea laşitate şi că, prin urmare, n-ar ajunge niciodată să joace cum se cuvine rolul lui Filemon, dacă nu începea prin a

juca rolul lui Fierabras, dîndu-i contelui lecția meritată și rugîndu-se totodată lui Dumnezeu să nu-l mai pună într-o asemenea situație.

Hotărît, deci, să se răfuiască cu contele, se gîndi s-o facă cît mai repede. Și părîndu-i-se nedemn și ridicol să trimită martori și să facă să se vorbească despre onoarea pătată a Pepitei, găsi mai potrivit să caute ceartă cu un pretext oarecare.

Se gîndi apoi că era foarte probabil ca acesta, cum venise dintr-un sat vecin și era un pasionat jucător de cărți, să se afle încă la cazinou cu alți cartofori, cu toate că era foarte tîrziu, așa că *don* Luis se duse glonț într-acolo.

Cazinoul rămăsese deschis, dar aproape toate luminile din curtea interioară și din saloane erau stinse. Într-un singur salon mai era lumină. *Don* Luis se îndreptă spre acea lumină, și încă din ușă îl văzu pe contele de Genazahar, care juca monte, ținînd banca. Mai rămăseseră numai cinci persoane în joc ; doi erau veniți din satele vecine, ca și contele ; ceilalți trei erau căpitanul de cavalerie însărcinat cu remonta, Currito și medicul. Nici nu se puteă mai bine pentru planurile lui *don* Luis. Fără să fie văzut, căci erau cu toții concentrați la joc, *don* Luis îi țintui o clipă cu privirea și, fără să mai stea pe gînduri, ieși din cazinou și se duse iute acasă. Îi deschise ușa un servitor ; *don* Luis întrebă de taică-său și, aflînd că dormea,

urcă în vîrful picioarelor, ca nu cumva *don* Pedro să-l simtă şi să se trezească, intră în odaia lui, unde aprinse o lumînare, luă vreo trei mii de reali, în aur, pe care-i avea strînşi mai demult, şi-i puse în buzunar. Spuse apoi servitorului să-i deschidă iar uşa şi se duse înapoi la cazinou.

Don Luis intră astfel înarmat în salonul de joc, călcînd apăsat pe tocuri, făcînd mult zgomot şi, cum se zice, pe picior de război. Jucătorii rămaseră uluiţi cînd îl văzură.

— Tu aici, la ora asta ! spuse mirat Currito.

— De unde vii, părinţele ? îl întrebă medicul.

— Vii să-mi mai ţii o predică ? ! exclamă ironic contele.

— Nici vorbă de predică, spuse *don* Luis cu mult calm. Faptul că ultima predică pe care-am ţinut-o n-a avut nici un efect mi-a arătat lămurit că Dumnezeu nu mă cheamă pe drumul preoţiei, aşa că am şi ales altul. Află că dumneata, domnule conte, m-ai făcut să mă răzgîndesc. Am renunţat la preoţie ; vreau să mă distrez, sînt în floarea vieţii şi vreau să mă bucur de tinereţe.

— Foarte bine faci, îmi pare bine, îl felicită contele ; dar ai grijă, băiete, că dacă floarea e plăpîndă se poate ofili, şi-i cad petalele înainte de vreme.

— De asta am eu grijă, replică *don* Luis. Dar mi se pare că v-am întrerupt jocul. Drept să vă spun, am şi eu chef să joc. Dumneata văd că ţii

banca. Știi, domnule conte, tare aș avea poftă să te decavez !

— Ai avea poftă, zici ? Da' știi că ești obraznic ?

— Sînt cum îmi place.

— Știe să răspundă băiețandrul, n-am ce zice.

— Răspund cum vreau.

— Mii de draci !... izbucni contele.

Se simțea venind furtuna, dar căpitanul interveni la timp și restabili pacea.

— Haide, îl îndemnă contele, de data aceasta calm și binevoitor, scoate bănuții și încearcă-ți norocul.

Don Luis se așeză la masă și scoase din buzunar tot aurul pe care-l adusese. La vederea lui, contele se însenină complet, căci suma aceea aproape că depășea suma pe care o avea el în bancă, și se și vedea cîștigînd-o la novicele care-i picase ca din cer.

— Nu trebuie să-ți bați capul prea mult la jocul ăsta, spuse *don* Luis. Mi se pare că am început să-i înțeleg. Pun banii pe o carte și, dacă iese, cîștig, iar dacă nu iese, cîștigi dumneata.

— Așa-i, prietene ; ai o minte coaptă, de adevărat bărbat.

— Dar partea frumoasă e că nu numai mintea mi-e de bărbat, ci și voința ; și cu toate astea sînt departe de a fi un bărbat strașnic, cum sînt atîția pe-aici.

— Să vedem dacă, după ce că ești guraliv, mai ai și noroc la cărți.

Don Luis tăcu ; jucă de cîteva ori și, avînd un noroc grozav, cîștigă aproape de fiecare dată.

Contele începu să dea semne de îngrijorare.

— Văd că mă jumulește băiețandrul, spuse. Pesemne că Dumnezeu îi ocrotește pe cei nevinovați.

În timp ce contele se înfuria din ce în ce mai tare, *don* Luis se simți obosit și plictisit și vru să sfîrșească mai repede.

— Văd, zise el, că jocul acesta nu se sfîrșește pînă nu-ți iau toți banii sau nu mi-i iei dumneata pe-ai mei. Nu-i așa, domnule conte ?

— Așa e.

— Atunci de ce trebuie să stăm aici toată noaptea fără să putem închide ochii ? S-a făcut tîrziu de tot și, urmînd sfatul dumitale, trebuie să mă grăbesc, pentru ca floarea tinereții mele să nu se ofilească.

— Ce vrei să spui cu asta ? Vrei să-ți iei tălpășița ? Vrei să te pui la adăpost ?

— Nu vreau să mă pun la nici un adăpost. Dimpotrivă. Spune-mi tu, Curro, aici, în grămada asta, nu sînt mai mulți bani decît în bancă ?

Currito se uită la grămada de bani și răspunse :

— Fără îndoială.

— Cum să fac, întrebă *don* Luis, dacă vreau să joc deodată tot ce e în bancă pe tot atîta din grămada mea ?

— N-ai decît să zici banco, răspunse Currito.

— Atunci, banco, spuse *don* Luis adresîndu-se contelui. Banco şi pun totul pe acest popă de pică, a cărui pereche o să iasă sigur înaintea treiului dumitale.

Contele, care avea tot capitalul său mobil în bancă, se sperie văzîndu-l angajat în acel joc; dar n-avu încotro şi trebui să accepte.

Proverbul spune că cei norocoşi în dragoste n-au noroc la jocul de cărţi; dar mai adevărată pare a fi afirmaţia contrară. Cînd vine norocul la om, atunci vine în toate, şi la fel se întîmplă şi cu nenorocirea.

Contele scoase cîteva cărţi, şi nu ieşea nici un trei. Se vedea că e foarte nervos, oricît încerca să ascundă. Pînă la urmă, recunoscu popa de cupă şi se opri.

— Trage, îl îndemnă căpitanul.

— N-are rost. E popa de cupă. Naiba să-l ia! M-a jumulit părintelul. Ia-ţi banii.

Contele aruncă înciudat cărţile pe masă.

Don Luis strînse toţi banii cu indiferenţă şi fără grabă.

După o scurtă tăcere, contele spuse:

— Părinţele, trebuie să-mi acorzi revanşa.

— Nu văd de ce-ar fi neapărată nevoie.

— Mi se pare că între oameni de onoare!...

— După regula asta, jocul n-ar mai avea sfîrşit, observă *don* Luis, şi cel mai bun lucru ar fi să nu-ţi mai dai ostenceala să joci.

— Acordă-mi revanşa, îl rugă contele, fără să-şi mai argumenteze cererea.

— Fie, spuse *don* Luis. Vreau să fiu generos.

Contele luă iarăşi cărţile şi se pregăti să facă o nouă mînă.

— Stai puţin, îl opri *don* Luis. Să ne înţelegem mai întîi. Unde sînt banii pe care-i ţii în bancă ?

Contele rămase uluit şi descumpănit.

— N-am bani la mine, răspunse el ; dar cred că ţi-e de-ajuns cuvîntul meu.

Atunci *don* Luis, pe un ton grav şi liniştit, spuse :

— Domnule conte, n-aş avea nimic împotrivă să mă încred în cuvîntul unui om de onoare şi să-i fiu creditor, dacă nu m-aş teme că-i pierd prietenia pe care sînt pe cale să i-o cîştig ; dar de azi-dimineaţă de cînd te-am auzit vorbindu-i de rău pe cîţiva prieteni ai mei, care sînt creditorii dumitale, nu vreau să mă fac vinovat de aceeaşi vină faţă de dumneata. Asta mi-ar mai lipsi : să-mi atrag cu bună ştiinţă supărarea dumitale împrumutîndu-ţi bani, pe care nu mi i-ai mai da înapoi, aşa cum nu i-ai dat înapoi nici Pepitei Jiménez, ba ai mai şi împroşcat-o cu noroi.

Tocmai pentru că cele spuse de *don* Luis erau adevărate, jignirea a fost cu atît mai mare. Contele se făcu livid de mînie şi, ridicîndu-se în picioare, gata să se încaiere cu seminaristul, zise cu glas schimbat :

— Minţi, neruşinatule ! O să te fac bucăţi cu mîinile mele, pui de lele... !

Dar această ultimă insultă, care-i amintea lui *don* Luis păcatul naşterii sale, şi păta onoarea fiinţei a cărei amintire îi era atît de scumpă şi venerată, nu apucă să fie formulată, nu apucă să-i ajungă la urechi.

Pe deasupra mesei care se afla între el şi conte, cu o iuţeală uimitoare şi cu multă dibăcie şi forţă, *don* Luis întinse braţul drept, înarmat cu o nuia ca o cravaşă flexibilă şi mlădioasă, şi brăzdă faţa duşmanului său, lăsîndu-i un semn îngrozitor.

N-au urmat nici strigăte, nici insulte, nici scandal. Cînd se ajunge la încăierare, vorbele nu mai au nici un rost. Contele era gata-gata să se repeadă asupra lui *don* Luis, ca să-l facă fărîme dac-ar fi putut ; dar părerile celor de faţă se schimbaseră mult faţă de cele de dimineaţă şi acum erau în favoarea lui *don* Luis. Căpitanul, medicul şi chiar Currito, prinzînd mai mult curaj ca înainte, îl ţinură strîns pe conte, care se opintea şi se zbătea grozav să se desfacă din strînsoarea lor.

— Daţi-mi drumul, lăsaţi-mă să-l omor ! striga el.

— Eu nu vreau să împiedic duelul, zise căpitanul. Duelul e inevitabil. Încerc numai să vă determin să nu vă bateţi ca doi bădărani. N-ar fi de demnitatea mea să asist la o asemenea încăierare.

— Aduceţi-ne arme, porunci contele. Nu vreau să amîn lupta nici un minut... Pe loc... aici.

— Vreţi să vă bateţi cu săbiile ? întrebă căpi tanul.

— Da, răspunse *don* Luis.

— Aduceţi săbiile, spuse atunci contele.

Toţi vorbeau aproape în şoaptă, ca să nu se aud nimic pe uliţă. Nici chiar servitorii de la cazino care dormeau pe scaune, în bucătărie şi prin curte nu se treziră de zgomot.

Don Luis alese ca martori pe căpitan şi p Currito. Contele, pe cei doi străini. Medicul rămas să-şi facă meseria şi arboră drapelul Crucii roşii.

Era încă noapte. Căzură cu toţii de acord c lupta să se desfăşoare în salon, cu uşile închise.

Căpitanul se duse acasă după săbii şi le adus îndată sub mantia pe care o luase ca să le ascundă

Ştim mai dinainte că *don* Luis nu ţinuse în viaţ lui o armă în mînă. Din fericire, contele nu er mult mai priceput la scrimă, deşi nu studiase niciodată teologia, nici nu avusese de gînd să se facă preot.

Condiţiile duelului s-au redus la una singură : o dată luate săbiile în mînă, fiecare din cei doi combatanţi putea să se lupte cum se pricepea mai bine.

Se închise uşa salonului.

Mesele şi scaunele fură date la o parte şi puse într-un colţ, ca să se facă mai mult loc. Luminile fură aşezate astfel încît să lumineze cît mai bine. *Don* Luis şi contele îşi lepădară fiecare haina şi vesta şi, în cămaşă, apucară săbiile. Martorii se

dădură la o parte. La un semn al căpitanului, începu lupta.

Între doi oameni care nu știau să pareze o lovitură, nici să se apere, lupta nu putea fi decît foarte scurtă, și așa a și fost.

Furia contelui, stăpînită cîteva minute, izbucni și-l orbi. Era voinic ; avea niște pumni de fier și spinteca aerul cu tăișul săbiei ca un bezmetic. De patru ori îl atinse pe *don* Luis, din fericire mereu cu latul. Îi zgîrie la umăr, dar nu-l răni. Dacă tînărul teolog n-ar fi fost atît de viguros, ar fi căzut sub acele cumplite lovituri, biruit de durere. Contele îl mai atinse încă o dată pe *don* Luis, și-l răni la brațul stîng. De data asta, îl lovi cu ascuțișul sabiei, deși pieziș. Lui *don* Luis începu să-i curgă sîngele. Departe de a se domoli cîtuși de puțin, contele se năpusti cu și mai multă furie asupra lui ca să-l rănească din nou : aproape că intră sub sabia lui *don* Luis. Acesta, în loc să se pregătească să pareze lovitura, lovi cu hotărîre și-l atinse pe conte cu tăișul la cap. Sîngele țîșni cu putere, se întinse pe frunte și se prelinse pe ochi. Zăpăcit de lovitură, contele se prăbuși la pămînt.

Toată lupta n-a durat mai mult de cîteva minute.

Don Luis fusese calm, ca un filozof stoic pe care aspra lege a necesității îl silește să intre într-un asemenea conflict, atît de opus obiceiurilor și felului său de a gîndi ; dar cînd îl văzu pe adversarul său întins jos, scăldat în sînge și aproape

mort, *don* Luis se simți profund tulburat și se temu să nu leșine. El, care socotea că n-ar fi în stare să omoare o vrabie, omorîse poate un om. El, care mai înainte cu cîteva ore era încă hotărît să se facă preot, să fie misionar, slujitor și propovăduitor al *Evangheliei*, făptuise sau se acuza numai că făptuise, într-un răgaz foarte scurt, toate păcatele, încălcînd toate poruncile lui Dumnezeu. Nu rămăsese păcat capital pe care să nu-l fi săvîrșit. Întîi se spulberaseră intențiile lui de a duce o viață eroică, de sfințenie absolută. Apoi se spulberară și intențiile de a duce o viață de sfințenie relativă, mai ușor de dobîndit, o viață comodă și *burgheză* [1]. Diavolul îi zădărnicea toate planurile. I se părea că nu mai putea fi nici măcar un Filemon creștin, căci pentru o viață idilică, cum era aceea pe care o visa, nu era un început prea bun să-l rănești pe aproapele tău cu o lovitură de sabie.

După tot zbuciumul prin care trecuse în ziua aceea, starea lui *don* Luis era ceea a unui om cuprins de febră.

Currito și căpitanul, de o parte și de alta, îl luară de subsuori și-l duseră acasă.

*

Don Pedro de Vargas se sculă tresărind de spaimă cînd îi spuseră că fiul său fusese adus acasă rănit. Dădu fuga să-l vadă ; îi cercetă lovitu-

[1] Sublinierea autorului.

rile şi rana de la braţ şi văzu că nu erau prea grave ; dar se făcu foc şi pară ameninţînd că se va răzbuna pentru ofensa adusă şi nu se linişti decît atunci cînd află de duel, şi că *don* Luis ştiuse să se răzbune singur, cu toate că situaţia lui de viitor preot i-ar fi cerut să procedeze cu duhul blîndeţii.

Medicul veni puţin mai tîrziu să-l îngrijească pe *don* Luis şi-l asigură că după trei-patru zile va putea ieşi din casă, ca şi cum nu i s-ar fi întîmplat nimic. Contele, în schimb, trebuia să stea în pat cîteva luni. Totuşi, viaţa nu-i era în pericol. Îşi revenise din leşin şi ceruse să fie dus în satul lui, care nu se afla la mai mult de o leghe de locul unde s-au petrecut aceste întîmplări. Căutară o căruţă de închiriat şi-l duseră acasă, împreună cu servitorul său şi cu cei doi martori.

După patru zile de la duel, prevederile doctorului se împliniră întocmai, şi don Luis, deşi rămăsese cu vînătăi de la lovituri şi cu rana încă deschisă, fu în stare să iasă din casă şi se vedea că urma să se restabilească complet foarte curînd.

Prima datorie pe care *don* Luis socoti că trebuia neapărat s-o împlinească, de îndată ce s-a mai întremat puţin, a fost să-i mărturisească tatălui său dragostea dintre el şi Pepita şi să-i declare că avea de gînd să se însoare cu ea.

Don Pedro nu se dusese la cîmp şi nu se ocupase de altceva decît de îngrijirea fiului său cît timp acesta nu era încă restabilit. Aproape tot timpul

stătea cu el, ținîndu-i de urît și răsfățîndu-l cu multă dragoste.

În dimineața zilei de 27 iunie, după ce plecă doctorul, don Pedro rămase singur cu fiul său, și atunci *don* Luis făcu mărturisirea atît de grea pentru el în felul următor :

— Tată, spuse *don* Luis, nu pot să te mai înșel de azi înainte. O să-ți mărturisesc acum greșelile de care m-am făcut vinovat față de dumneata și-o să-mi smulg masca fățărniciei.

— Băiatul meu, dacă vrei să te spovedești cuiva, ar fi mai bine să-l chemi pe părintele vicar. Eu sînt prea îngăduitor cu păcatele omenești și te-aș ierta pentru toate, fără ca iertarea mea să-ți fie de vreun folos. Dar dacă vrei să-mi încredințezi vreun secret important, ca celui mai bun prieten al tău, atunci spune, că eu te ascult.

— Trebuie să-ți mărturisesc o mare greșală pe care am făcut-o, și mi-e rușine...

— Nu trebuie să-ți fie rușine față de tatăl tău ; spune-mi deschis ce ai pe suflet.

Auzind acest îndemn, îmbujorîndu-se la față, *don* Luis spuse cu vădită tulburare :

— Trebuie să-ți mărturisesc că sînt îndrăgostit de... Pepita Jiménez și că ea...

Don Pedro își întrerupse fiul printr-un hohot de rîs și continuă fraza :

— Și că ea e îndrăgostită de tine, și că în noaptea de Sfîntul Ioan ai stat cu ea pînă la ora două dimineața, schimbînd vorbe dulci, și că din pri-

cina ei ai ajuns să te baţi în duel cu contele de Genazahar, căruia i-ai crăpat capul. Aşa că vezi, băiete, halal secret îmi încredinţezi ! Nu e suflare pămîntească în sat care să nu fi aflat isprăvile tale. Singurul lucru care părea că poate fi ascuns era că stătuseşi de vorbă cu Pepita pînă la două dimineaţa, dar nişte ţigănci simigerese te-au văzut cînd ai ieşit şi n-au avut linişte pînă n-au spus la toată lumea. De altfel, Pepita nu se prea ascunde ; şi bine face, fiindcă ar fi o prefăcătorie fără rost... De cînd eşti bolnav, Pepita vine pe aici de două ori pe zi, şi încă de vreo două-trei ori o trimite pe Antoñona să afle cum te mai simţi ; şi dacă n-a intrat să te vadă, aceasta se datorează numai faptului că m-am împotrivit eu, ca să nu-ţi tulbure liniştea.

Tulburarea şi stînjeneala lui *don* Luis crescură cînd îl auzi pe tatăl său făcînd acest scurt rezumat al întregii istorii.

— Nu-mi vine să cred, spuse el. Cît de uimit trebuie să fi fost dumneata, tată.

— Ba n-am fost de loc uimit, băiatul meu. În sat lucrurile se cunosc numai de patru zile şi, ca să spunem adevărul, transformarea ta i-a uluit pe toţi. Ia te uită ce zăcea în el ; tace şi face. Uitaţi-vă la el ; făcea pe sfîntul şi pe nevinovatul, spune lumea, şi cînd colo priviţi ce era în stare să facă. Mai ales părintele vicar a rămas cu gura căscată. Încă-şi mai face cruce gîndindu-se cît te-ai ostenit întru Domnul în noaptea de 23 spre 24, şi

cît de variate şi diverse au fost muncile tale. Dar pe mine nu m-au luat prin surprindere veştile astea şi nu mi-am făcut griji decît de rana ta. Noi, bătrînii, simţim cum creşte iarba. Nu-i uşor să înşeli un vulpoi bătrîn, cînd abia ţi-ai şters caşul de la gură.

— Aşa e ; am vrut să te înşel. Am fost un fătarnic.

— Nu fi prost : n-o spun ca să te dojenesc. O spun ca să-mi dau aere de clarvăzător. Dar, dacă e să vorbim deschis, îngîmfarea mea e neîntemeiată. Eu cunosc pas cu pas progresele iubirii tale cu Pepita, de mai bine de două luni ; dar le cunosc fiindcă unchiul tău, părintele superior, căruia-i scriai impresiile tale, mi-a adus totul la cunoştinţă. Ascultă ce spune scrisoarea în care unchiul te acuză, şi ascultă pe urmă răspunsul pe care i l-am dat, a cărui ciornă am păstrat-o fiindcă e un document important.

Don Pedro scoase din buzunar cîteva hîrtii şi citi cele ce urmează :

Scrisoarea părintelui superior — „Dragul meu frate, sufletul meu îmi spune că trebuie să-ţi dau o veste proastă, dar am credinţa că Dumnezeu îţi va da destulă răbdare şi îngăduinţă ca să nu te superi şi să nu te amărăşti prea mult. Luisito îmi scrie de cîtva timp nişte scrisori ciudate, în care descopăr, dincolo de exaltarea lui mistică, o înclinare mult prea pămîntească şi păcătoasă pentru o oarecare văduvioară, drăguţă, şireată şi foarte

cochetă din sat. Eu mă înşelasem pînă acum, crezînd din toată inima în vocaţia lui Luisito, şi mă măguleam cu convingerea că voi da bisericii lui Dumnezeu un preot înţelept, virtuos şi desăvîrşit : dar scrisorile de care-ţi vorbesc mi-au spulberat iluziile. Luisito se vădeşte în ele mai curînd poet decît un adevărat bărbat evlavios, iar văduva, care trebuie să fie dată naibii, o să-l subjuge fără nici o greutate. Cu toate că îi scriu mereu lui Luisito dojenindu-l, ca să fugă de ispită, sînt aproape sigur că n-o să-i reziste. N-ar trebui să mă mîhnească prea mult aceasta, căci dacă va fi să-şi calce îndatoririle preoţeşti şi va fi galant şi curtenitor cu femeile, e mai bine că şi-a dat pe faţă din timp aceste înclinaţii rele, mai înainte de a se preoţi. Prin urmare, nu văd nici un inconvenient grav ca Luisito să rămînă acolo şi să se lovească de această piatră de încercare pe care o reprezintă dragostea pentru Pepita, verificîndu-şi şi analizîndu-şi vocaţia, pentru ca văduvioara să fie ca un reactiv datorită căruia va ieşi la iveală fie aurul curat al chemării lui pentru preoţie, fie aliajul ieftin cu care aurul este amestecat ; dar ne lovim de o piedică serioasă, şi anume aceea că pe pomenita văduvă, transformată de mine într-un verificator foarte precis de metale preţioase, vrei s-o iei de soţie şi poate că ea a şi acceptat această cerere. Ar fi prea de tot ca fiul tău să-ţi devină rival. Ar ieşi un scandal îngrozitor şi, ca să-l evităm la timp, îţi scriu această scrisoare, pentru ca,

sub un pretext oarecare, să-l trimiți ori să-l aduci chiar tu pe Luisito aici, cu cît mai repede, cu atît mai bine."

Don Luis asculta în tăcere și cu ochii plecați. Tatăl său continuă :

— La această scrisoare a părintelui superior am răspuns următoarele :

Răspuns — „Dragă frate și venerat părinte spiritual, îți mulțumesc nespus pentru veștile pe care mi le trimiți, precum și pentru prevenirile și sfaturile tale. Cu toate că mă socotesc destul de ager, îți mărturisesc că de data asta am fost cam greoi la minte. Vanitatea m-a orbit. De cînd a venit băiatul, Pepita Jiménez s-a arătat cu mine atît de binevoitoare și de drăguță, încît mă socoteam fericit. A fost nevoie de scrisoarea ta, ca să-mi dau seama cum stau lucrurile. Acuma înțeleg că această schimbare în bine, drăgălășeniile și atențiile ei față de mine, nu lui *don* Pedro i le adresa strengărița asta de Pepita, ci tatălui teologului imberb. N-o să-ți ascund că în primul moment m-a rănit și m-a durut puțin trezirea aceasta la realitate ; dar după ce-am chibzuit totul în liniștea cuvenită, durerea și mîhnirea mea s-au prefăcut în bucurie. Fiul meu e un băiat și jumătate. De cînd stă cu mine, îl îndrăgesc mult mai mult decît înainte. M-am despărțit de el și ți l-am dat în grijă ca să-l educi, fiindcă viața mea nu era tocmai ireproșabilă, și în satul nostru,

din pricinile arătate mai sus şi din multe altele, ar fi crescut ca un sălbatic. Tu ai mers mai departe decît îmi pusesem eu în gînd şi chiar decît aş fi dorit, şi n-a lipsit mult să faci din el nici mai mult nici mai puţin decît un stîlp al bisericii. Să am un fiu sfînt mi-ar fi măgulit desigur mîndria ; dar mi-ar fi părut rău să rămîn fără un moştenitor al gospodăriei şi al numelui, care să-mi dea nepoţi frumoşi şi care, după moartea mea, să se bucure de averea pe care o lasi şi cu care mă mîndresc, căci am agonisit-o prin muncă şi pricepere, şi nu prin vicleşuguri şi potlogării. Poate că tocmai convingerea pe care-o aveam că nu mai era nimic de făcut, că Luis era sortit să-i creştinească pe chinezi, pe indieni şi pe negrii din Congo, m-a dus la hotărîrea de a mă căsători, ca să am şi alţi moştenitori. Şi era normal să fi pus ochii pe Pepita Jiménez, care nu e dată naibii, cum îţi închipui, ci e o făptură încîntătoare, mai curată la suflet ca îngerii şi mai mult sentimentală decît cochetă. Am o părere atît de bună despre Pepita, că dacă ar avea ea din nou şaisprezece ani şi o mamă autoritară care să-i impună voinţa ei, şi eu aş avea optzeci de ani ca *don* Gumersindo, cu alte cuvinte dacă aş fi în pragul morţii, aş lua-o pe Pepita de nevastă ca să-mi zîmbească în ceasul morţii asemeni unui înger păzitor care ar fi luat înfăţişare omenească, şi ca să-i las starea mea, averea şi numele. Dar nici Pepita nu mai are şaisprezece ani, ci douăzeci,

nici nu mai e la cheremul satrapului de maică-sa, nici eu nu am optzeci de ani, ci cincizeci şi cinci. Sînt la vîrsta cea mai critică, fiindcă încep să mă simt destul de şubrezit, am puţină astmă, tuşesc mult, am dureri reumatice şi alte beteşuguri ; şi totuşi n-am nici un chef să mor. Cred că nici peste douăzeci de ani n-o să-mi vină sfîrşitul, şi cum am cu treizeci şi cinci mai mult decît Pepita, socoteşte şi tu ce viaţă nefericită ar fi aşteptat-o alături de un bătrîn ca mine, care nu se îndură să moară. După cîţiva ani de căsnicie, ar fi început să mă urască, cu toate că e o femeie foarte bună. Şi tocmai fiindcă e bună şi înţeleaptă n-a vrut, desigur, să mă ia de bărbat, în pofida insistenţei şi hotărîrii cu care i-am cerut mîna. Cît de mult îţi mulţumesc acum ! Aceeaşi uşoară vanitate care mă făcea să mă chinuiesc din pricina indiferenţei ei e satisfăcută la gîndul că dacă nu mă iubeşte pe mine, atunci măcar iubeşte pe cineva din neamul meu ; s-a îndrăgostit de fiul meu. Dacă această iederă tînără şi verde nu vrea să îmbrăţişeze un trunchi bătrîn şi scorburos, atunci cel puţin să se cţtere pe el, îmi zic în sinea mea, ca să ajungă la creanga tînără şi la lăstarul verde şi înflorit. Dumnezeu să-i binecuvînteze pe amîndoi şi să le aducă numai fericire în casă. Departe de mine gîndul de a ţi-l trimite înapoi pe băiat. O să-l ţin aici, chiar cu forţa, dac-o fi nevoie. M-am hotărît să mă pun de-a curmezişul vocaţiei lui. Vreau să-l şi văd însurat. O să în-

tineresc privind la frumoasa pereche unită prin dragoste. Și ce să mai spun de bucuria de a avea cîțiva nepoți de la ei ! În loc să se facă misionar și să-mi aducă din Australia, sau din Madagascar, sau din India, cine știe ce neofiți cu buze groase cît roata carului, negri ca funinginea, sau galbeni ca pielea de căprioară și cu ochi de huhurez, nu-i mai bine ca Luisito să țină predici acasă și să facă, unul după altul, cîțiva discipoli mici și blonzi, îmbujorați, cu ochii ca ai Pepitei și care să pară niște heruvimi fără aripi ? Pe discipolii pe care mi i-ar aduce de pe-acolo ar trebui să-i țin la o distanță apreciabilă ca să nu mă molipsească de cine știe ce boli, pe cînd cei de-aici mi-ar mirosi a trandafiri din rai, și mi s-ar așeza pe genunchi, și s-ar juca cu mine, și m-ar săruta, și mi-ar spune bunicuțule, și mi-ar bate toba cu palmele lor drăgălașe pe chelia care a și început să strălucească. Ce vrei ? Cînd eram bărbat în toată puterea, nu mă gîndeam la bucuriile vieții de familie ; dar acum, cînd sînt aproape de bătrînețe, dacă n-am ajuns chiar la ea, cum n-o să mă fac anahoret, mă mulțumesc să aștept să joc rolul unui patriarh. Și să nu crezi că o să aștept să se lege de la sine această logodnă încă firavă, ci o să-mi dau toată osteneala ca să se lege cît mai repede. Reluînd comparația ta, în care o asemeni pe Pepita cu un creuzet și pe Luis cu un metal, eu o să caut, ba chiar am căutat niște foale sau sufloi de care am mare nevoie ca să

ajut la înteţirea focului şi astfel metalul să se topească mai repede. Acest sufloi este Antoñona, doica Pepiţei, o femeie tare şireată, tare discretă şi devotată trup şi suflet stăpînei sale. Am şi făcut o înţelegere cu Antoñona şi de la ea am aflat că Pepita se prăpădeşte de dragoste. Ne-am înţeles ca eu să mă prefac că nu văd şi că nu bănuiesc nimic din cele ce se întîmplă. Părintele vicar, care e piinea lui Dumnezeu şi umblă mereu cu capul în nori, mă ajută la fel de mult, ba chiar mai mult decît Antoñona, fără să-şi dea seama, căci toată ziua nu face altceva decît să vorbească de Luis cu Pepita şi de Pepita cu Luis ; aşa încît acest om minunat, care poartă în spate aproape un secol, s-a transformat — printr-un miracol al iubirii şi al nevinovăţiei — într-un porumbel mesager, şi cei doi îndrăgostiţi îşi trimit cu ajutorul lui complimente şi declaraţii galante, fără să-şi dea seama nici ei de nimic. O întrunire atît de fericită de împrejurări trebuie să ducă negreşit la atingerea ţintei. O să-ţi spun cum s-a încheiat, cînd o să-ţi dau de ştire despre nuntă, ca să vii s-o oficiezi, sau, dacă nu poţi, să trimiţi mirilor binecuvîntarea ta şi un dar frumos."

Aici *don* Pedro încheie lectura scrisorii sale şi, uitîndu-se din nou la *don* Luis, văzu că acesta îl ascultase cu ochii scăldaţi în lacrimi.

Tată şi fiu se îmbrăţişară strîns şi îndelung.

*

Exact la o lună de la aceste discuții și lecturi, avu loc nunta lui *don* Luis de Vargas cu Pepita Jiménez.

Părintele superior, temîndu-se că fratele său o să-l ia peste picior că misticismul lui Luisito nu fusese decît o spoială, și dîndu-și seama că rolul său ar fi fost nu tocmai onorabil în sat, unde toți i-ar fi spus că n-avea mîna bună să educe sfinți, se scuză pretextînd că e foarte ocupat și nu vru să vină, cu toate că trimise binecuvîntarea sa și niște cercei minunați, ca dar de nuntă pentru Pepita.

Părintele vicar avu deci plăcerea de a oficia nunta Pepitei cu *don* Luis.

Mireasa era gătită cu podoabele cele mai de preț, și toți o găsiră negrăit de frumoasă și vrednică să renunți pentru ea la haina preoțească și la bicuirea trupului.

Don Pedro organiză în noaptea aceea o petrecere de pomină în curtea casei sale și în încăperile dimprejurul curții. Slugi și stăpîni, oameni de vază și argați, doamne și domnișoare, alături de fetele din sat, veniră și se amestecară la această nuntă, ca într-o mult visată vîrstă dintîi a omenirii, care, nu știu de ce, e numită de aur. Patru iscusiți ori, dacă nu iscusiți, în orice caz neobosiți ghitariști cîntară *fandango*. Un țigan și o țigancă, cîntăreți vestiți, cîntară *coplele* de dragoste

cele mai potrivite în acea împrejurare. Iar învățătorul din sat citi un epitalam în vers eroic.

S-au adus din belșug plăcinte, gogoși, rulouri, covrigi, turtă dulce, pișcoturi și mult vin pentru lumea de rînd. Fețele alese fură cinstite cu siropuri, ciocolată, miere din flori de portocale, cu must și cu o mulțime de lichioruri fine și aromate.

Don Pedro alerga de colo-colo ca un maestru de ceremonii : zgomotos, glumeț și curtenitor. Părea că nu e adevărat ceea ce declarase în scrisoarea adresată fratelui său, părintele superior, despre reumatism și celelalte beteșuguri. Dansă *fandango* cu Pepita, cu cîteva dintre slujnicele sale mai drăguțe și cu vreo alte șase-șapte fete. Cînd le însoțea pînă la locul lor, obosite, le îmbrățișa, cum cerea obiceiul, iar pe cele mai puțin serioase le mai și ciupea, deși asta nu făcea parte din ceremonial. *Don* Pedro împinse galanteria pînă acolo, încît o scoase la dans pe *doña* Casilda, care nu putu să-l refuze și care, cu cele zece *arrobas* ale ei și pe căldura aceea de iulie, se făcu lac de sudoare. În sfîrșit *don* Pedro se ținu într-atîta de capul lui Currito și-l făcu să închine de atîtea ori în cinstea mirilor, încît trebui să-l ducă acasă catîrgiul Dientes, ca să doarmă, de beat ce era, punîndu-l pe măgar ca pe un burduf de vin.

Dansul a ținut pînă la trei dimineața ; dar mirii dispărură pe furiș înainte de unsprezece și se duseră acasă la Pepita. *Don* Luis intră de data aceasta triumfal, cu torțe și alai, ca un stăpîn și

domn adorat, în acel iatac curat unde cu o lună în urmă intrase pe întuneric, tulburat şi îngrijorat.

Deşi prin partea locului există datina, păstrată cu sfinţenie, de a da un concert teribil cu sunet de tălăngi văduvului sau văduvei care se căsătoreşte a doua oară, nelăsîndu-le o clipă de linişte în prima noapte a nunţii, Pepita era atît de simpatizată, *don* Pedro atît de venerat, şi *don* Luis atît de iubit, încît n-au răsunat tălăngi şi nimeni n-a încercat să facă nici cel mai mic zgomot în noaptea aceea : caz rar, înregistrat ca atare în analele satului.

III

EPILOG

SCRISORI DE LA FRATELE MEU

Povestea Pepitei și a lui Luisito ar trebui să se sfîrșească aici. Acest epilog e de prisos, dar părintele superior îl avea în manuscris și, cum nu-l putem publica în întregime, o să publicăm numai o parte din el; ca să dăm măcar o mostră.

Nimeni nu trebuie să aibă nici cea mai mică îndoială că *don* Luis și Pepita, legați printr-o dragoste nemărginită, fiind aproape de aceeași vîrstă, ea frumoasă, el voinic și chipeș și amîndoi cumpătați și buni la suflet, au trăit ani mulți, bucurîndu-se de toată fericirea și pacea de care poate avea parte cineva pe pămînt; dar această fericire, pe care cei mai mulți dintre cititori și-o pot închipui singuri din cele înfățișate mai înainte, devine o certitudine pentru aceia care citesc epilogul.

În afară de aceasta, epilogul dă unele știri despre personajele secundare care apar în cursul na-

rațiunii și al căror destin s-ar putea să fi trezit interesul cititorului.

Epilogul se reduce la o colecție de scrisori, adresate de *don* Pedro de Vargas fratelui său părintele superior, începînd cu ziua nunții fiului său și sfîrșind patru ani mai tîrziu.

Fără să punem datele, deși respectînd ordinea cronologică, vom transcrie aici cîteva scurte fragmente din aceste scrisori, după care vom încheia definitiv.

*

„Luis îi arătă o vie recunoștință Antoñonei, dîndu-și seama că fără serviciile ei n-ar fi avut parte de Pepita ; dar femeia aceasta, complice a singurei fapte rele pe care el și cu Pepita o săvîrșiseră și atît de cunoscătoare în toate ale casei încît nu puteai face un pas fără știrea ei, nu putea decît să-i deranjeze. Ca să scape de ea și să-i facă și ei un bine, Luis a reușit s-o împace cu bărbatul ei, pe care nu-l mai putuse suporta fiindcă era toată ziua beat. Fiul învățătorului Cencias a promis să nu se mai îmbete «aproape niciodată», dar n-a îndrăznit să zică un «niciodată» absolut și definitiv. Încrezîndu-se, totuși, în această semipromisiune, Antoñona a consimțit să se întoarcă sub acoperișul conjugal. O dată adunați la un loc soț și soție, Luis a crezut că metoda cea mai eficace pentru a tăia din rădăcini răul de care suferea

fiul învățătorului Cencias era metoda homeopatică, și cum auzise despre cofetari că urăsc dulciurile, a presupus că și cîrciumarii trebuie să urască vinul și rachiul, și i-a trimis pe Antoñona și pe bărbatu-său în capitala provinciei, unde le-a cumpărat cu banii lui o cîrciumă cu vad bun. Amîndoi trăiesc acolo fericiți, au atras mulți mușterii și probabil vor deveni bogați. El se mai îmbată și acum cîteodată, dar Antoñona, care e mai voinică decît el, îl mai scutură din cînd în cînd, ca să se îndrepte o dată pentru totdeauna."

*

„Currito, dornic să-l imite pe vărul său, pe care pe zi ce trece îl admiră tot mai mult, și văzînd, nu fără o ușoară invidie, cît de fericiți erau Pepita și *don* Luis în viața de familie, și-a căutat mireasă în mare grabă și s-a însurat cu fata unui țăran bogat de aici, tînără, sănătoasă, roșie în obraji ca macul și care făgăduiește s-o întreacă în curînd în greutate pe soacra sa doña Casilda."

*

„Contele de Genazahar, după cinci luni de stat la pat, s-a vindecat de rana pe care-a avut-o și, după cît se zice, nu mai e de loc insolent ca înainte. I-a plătit Pepitei, de curînd, mai mult de jumătate din datorie, și i-a cerut să-l amîne cu plata celeilalte jumătăți."

*

„Am avut o mare supărare, deşi o prevăzusem mai de mult. Părintele vicar, covîrşit de povara vîrstei, a trecut în lumea celor drepţi; Pepita a stat la căpătîiul lui pînă în ultima clipă şi i-a închis cu mîinile ei frumoase gura care-i rămăsese întredeschisă. Părintele vicar a murit ca un binecuvîntat slujitor al Domnului. Mai curînd decît moarte, stingerea lui din viaţă părea o trecere fericită într-un tărîm mai senin. Totuşi, Pepita şi noi toţi l-am plîns cu lacrimi amare. N-au rămas de pe urma lui decît cinci sau şase *duros* şi mobilele, căci tot ce avea dădea de pomană. După moartea lui, săracii ar fi rămas aici orfani, dacă n-ar fi Pepita."

*

„Toţi deplîng nespus de mult moartea părintelui vicar, şi mulţi îl socotesc un sfînt adevărat, care merită să fie pomenit în altar la slujbă, ca făcător de minuni.

Eu unul nu ştiu ce să spun despre asta; dar ştiu că era un om minunat, şi probabil că s-a suit direct la ceruri, unde-o să se roage lui Dumnezeu şi pentru noi. Cu toate acestea, era atît de smerit şi de modest şi cu frica lui Dumnezeu, încît în ceasul morţii vorbea de păcatele lui, ca şi cum ar fi avut păcate, şi ne ruga să cerem lui

Dumnezeu să-l ierte și să ne rugăm pentru el lui Isus și Sfintei Fecioare.

În sufletul lui Luis au lăsat o impresie profundă viața și moartea pilduitoare ale acestui om, simplu și nu prea inteligent, trebuie s-o spunem, dar cu o voință sănătoasă, cu o credință adîncă și neînchipuit de milostiv. Față de părintele vicar, Luis se simte umilit și nevrednic să-i stea alături. Asta a adus o undă de amărăciune în inima lui ; dar Pepita, care are leac pentru toate, îi alungă tristețea cu zîmbete și mîngîieri."

*

„Totul prosperă în casă. Luis și cu mine avem niște butoiașe de vin cum nu găsești în toată Spania, dacă nu le punem la socoteală pe cele din Jerez. Recolta de măsline a fost anul ăsta nemaipomenită. Ne putem permite orice lux, și eu îi sfătuiesc pe Luis și pe Pepita să facă o călătorie prin Germania, Franța și Italia, de cum o scăpa Pepita de situația ei de viitoare mamă și s-o restabili. Fără să fie o nechibzuință sau o nebunie din partea lor, tinerii pot cheltui cîteva mii de *duros* în această călătorie, cumpărînd o mulțime de cărți interesante, mobile și obiecte de artă, cu care să-și împodobească casa."

*

„Am așteptat două săptămîni, ca să facem botezul chiar în ziua împlinirii unui an de la nuntă.

Copilul e voinic și drăgălaș, bucățică ruptă din soare. Eu i-am fost naș și i-am pus numele meu. Nu mă mai gîndesc la altceva decît la vremea cînd Periquito o să vorbească și-o să spună mulțumesc."

*

„Pentru ca totul să le meargă din plin acestor tineri însurăței care se iubesc atît de mult, din scrisorile care vin de la Havana am aflat că fratele Pepitei, de care ne temeam c-o să ne facă de rîs familia de zurbagiu ce era, aproape sau mai mult ca sigur că o va onora și o va ridica, devenind un personaj de vază. În tot timpul ăsta, cît n-am avut nici o veste de la el, a știut să profite de împrejurările de-acolo, și a dat norocul peste el. A găsit iar de lucru la vamă, apoi a făcut negoț cu negri, pe urmă a dat faliment, ceea ce pentru unii oameni de afaceri e ca o curățire bună a pomilor care-i face să înflorească și mai frumos ca înainte, și astăzi e atît de bine văzut, încît și-a făcut toate hîrtiile ca să intre în rîndul aristocrației de prima mînă, cu titlul de marchiz sau duce. Pepita se sperie și se scandalizează de acest neașteptat noroc, dar eu îi spun să nu fie proastă, fiindcă, dacă fratele ei oricum este, și n-are cum să nu fie, zurbagiu, e mai bine să fie un zurbagiu cu noroc."

*

Am putea continua să extragem şi alte fragmente, dacă nu ne-am teme că-i obosim pe cititori. Vom încheia deci copiind cîte puţin din ultimele scrisori.

*

„Copiii s-au întors sănătoşi din călătoria lor, şi Periquito e acum foarte zburdalnic şi drăguţ.

Luis şi Pepita s-au hotărît să nu mai plece niciodată din sat, chiar de-ar fi să trăiască mai mult decît Filemon şi Baucis. Sînt îndrăgostiţi mai mult ca niciodată unul de celălalt.

Şi-au adus mobile frumoase, o mulţime de cărţi, cîteva tablouri şi nici nu mai ştiu cîte nimicuri drăguţe pe care le-au cumpărat de pe unde-au umblat şi mai ales de la Paris, Roma, Florenţa şi Viena.

Aşa cum dragostea pe care o au unul pentru celălalt, precum şi gingăşia şi căldura cu care se poartă unul faţă de celălalt şi faţă de toată lumea au o influenţă binefăcătoare asupra obiceiurilor de aici, tot astfel eleganţa şi bunul gust cu care şi-au aranjat acum casa vor contribui în mare măsură la răspîndirea şi progresul civilizaţiei şi la deşteptarea dragostei de frumos.

Cei din Madrid zic că noi cei de la ţară sîntem proşti şi neciopliţi, dar rămîn la oraş şi niciodată nu-şi dau osteneala să vină aici ca să ne şlefu-

iască ; ba mai curînd lucrurile se petrec dimpotrivă : de cum se ridică cineva de la țară prin știința și valoarea lui, sau se crede el mai cu moț, nu-și găsește liniștea pînă nu-și ia tălpășița, dacă poate, și lasă cîmpul și satele pustii.

Pepita și Luis judecă lucrurile cu totul altfel, și eu îi aprob din tot sufletul.

Tot ce iese din mîna lor e frumos și folositor, așa încît în scurt timp o să facă din acest loc liniștit un adevărat rai.

Să nu-ți închipui totuși că grija lui Luis și a Pepitei pentru bunăstarea materială a micșorat cîtuși de puțin sentimentul religios. Evlavia amîndurora e din zi în zi mai profundă, și în fiecare mulțumire sau satisfacție de care au parte sau pe care o pot aduce semenilor văd o nouă binefacere de la Dumnezeu, pentru care se simt și mai îndatorați să-și arate recunoștința. Mai mult : această bucurie și această mulțumire n-ar putea exista, n-ar avea nici un preț, nici o valoare și nici miez pentru ei, dacă n-ar izvorî din credința lor puternică de oameni cu frica lui Dumnezeu.

Luis nu uită niciodată, acum cînd e fericit, că a renunțat la idealul pe care-l visase. Uneori viața de acum i se pare vulgară, egoistă și prozaică, comparată cu viața de jertfă, cu existența spirituală pentru care se credea chemat în primii ani ai tinereții ; dar Pepita vine plină de dragoste să-i risipească acești nori de melancolie, și atunci Luis înțelege că omul îl poate sluji pe

Dumnezeu în toate felurile şi situaţiile, şi astfel reuşeşte să împace credinţa şi iubirea sa nețărmurită pentru Dumnezeu, care-i umplu sufletul, cu iubirea îngăduită pentru cele pămînteşti şi trecătoare. Dar la temelia tuturor Luis aşază dragostea pentru Dumnezeu, fără de care nici astrele ce se rotesc prin văzduh, nici florile şi fructele care înfrumuseţează cîmpul, nici ochii Pepitei, nici nevinovăţia şi frumuseţea lui Periquito n-ar fi vrednice de iubire. El zice că, fără acest Dumnezeu blînd şi bun, lumea largă, întreg acest edificiu grandios al Universului i s-ar părea sublim, dar lipsit de ordine, de frumuseţe şi de rost. Iar cît priveşte lumea măruntă, cum obişnuieşte el să numească omul, nici pe el nu l-ar iubi, dacă n-ar fi această iubire pentru Dumnezeu. Şi aceasta nu fiindcă Dumnezeu îi porunceşte să-l iubească, ci fiindcă demnitatea omului şi faptul că merită să fie iubit se sprijină chiar pe Dumnezeu, care nu numai că a făcut sufletul omului după chipul şi asemănarea sa, ci a înnobilat şi trupul omenesc, făcînd din el un templu viu al Spiritului, comunicînd cu el prin Sfînta împărtăşanie, şi sublimîndu-l pînă acolo, încît şi-a unit cu el Cuvîntul. Din aceste pricini, şi din altele pe care eu nu izbutesc să ţi le explic aici, Luis se mîngîie şi se împacă cu gîndul că n-a fost un mistic, şi un extatic, şi alungă acea invidie generoasă pe care i-a inspirat-o părintele vicar în ziua morţii ; dar atît el cît şi Pepita duc

mai departe o viaţă creştinească, mulţumind lui Dumnezeu pentru bunăstarea de care se bucură, şi nu văd alt temei sau motiv al acestei bunăstări decît însuşi Dumnezeu.

În casa copiilor mei există, prin urmare, cîteva încăperi care par a fi mici capele catolice frumos împodobite sau locuri de rugăciune ; dar trebuie să-ţi mărturisesc că au amîndoi şi ceva păgîn în ei, ca o poezie rustică, păstorească şi de dragoste, care s-a refugiat înapoia zidurilor.

Grădina Pepitei nu mai e o grădină de zarzavat, ci un adevărat parc încîntător, cu araucarii [1] şi smochini de India, care cresc aici în aer liber, şi cu sera ei frumos amenajată şi plină de plante rare, deşi e foarte mică.

Pavilionul sau chioşcul, unde am mîncat fragi în după-amiaza aceea cînd Pepita şi Luis s-au văzut şi şi-au vorbit pentru a doua oară, s-a transformat într-un mic templu încîntător, cu portic şi coloane de marmoră albă. Înăuntru se află o încăpere spaţioasă cu mobile foarte confortabile. Două picturi frumoase o împodobesc : una înfăţişează pe Psyché, descoperindu-l şi contemplîndu-l extaziată, la lumina lămpii ei, pe Amor, care doarme în patul său ; cealaltă o înfăţişează pe Chloe în clipa cînd greierele i se aşază pe sîn şi, crezîndu-se în siguranţă într-un loc

[1] Conifer din Chile.

atît de plăcut, începe să cînte, în timp ce Dafnis încearcă să-l alunge.

O copie a Venerei de Medici, sculptată cu destulă pricepere în marmură de Carrara, ocupă locul central, dominînd parcă templul. Pe soclu are gravate cu litere de aur aceste versuri de Lucreţiu:

Nec sine te quidquam dias in luminis oras.
Exoritur, neque fit laetum, neque amabile quidquam.[1]

[1] ...şi pe ţărmurii luminii.
Nimic nu poate-ajunge fără tine,
Nici bucurie nu-i, nici desfătare.
(*Poemul naturii*, cartea I, vers. 32—34, traducere de Teodor Naum)

CUPRINS

Prefață V
Tabel cronologic XXXIX

I Scrisori de la nepotul meu 5
II Paralipomenos 127
III Epilog. Scrisori de la fratele meu 257

CLUB COLECȚIA Povestiri ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

AVENTURA

SCORPIONUL

COLECȚIA SFINX

fondată în 1895 bpt serie nouă

COLECȚIA SFINX

EDITURA "ION CREANGĂ"

`

`

[illegible]
[illegible]

juan valera

pepita jiménez

[illegible]

[illegible]

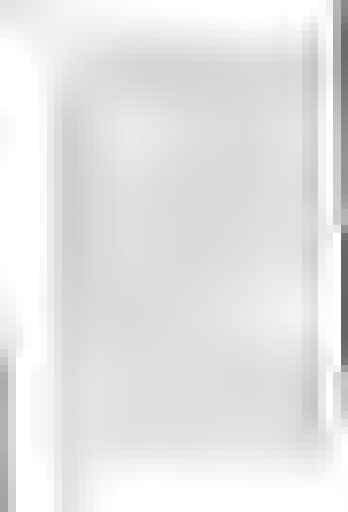

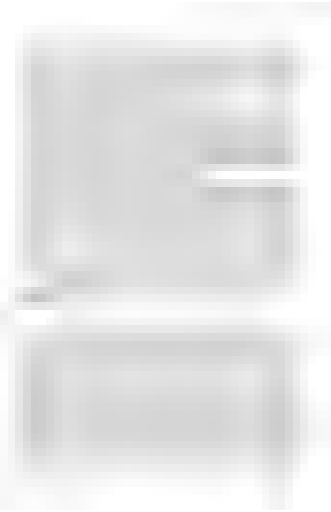

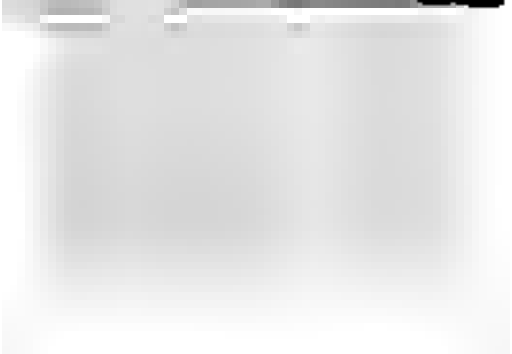

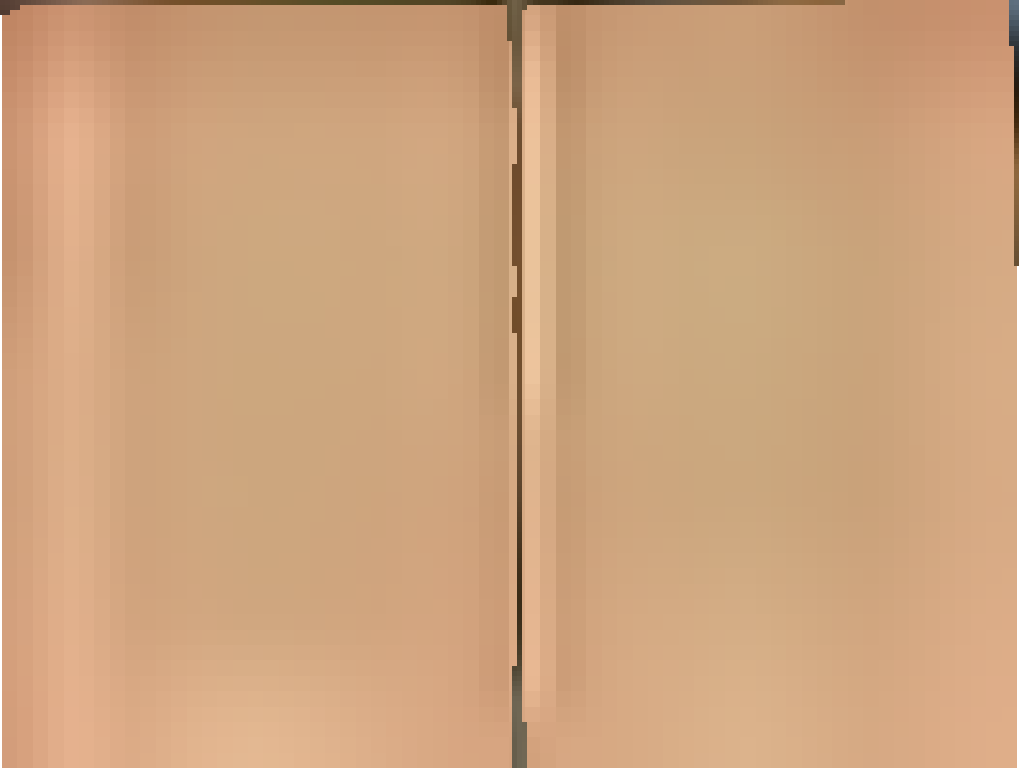

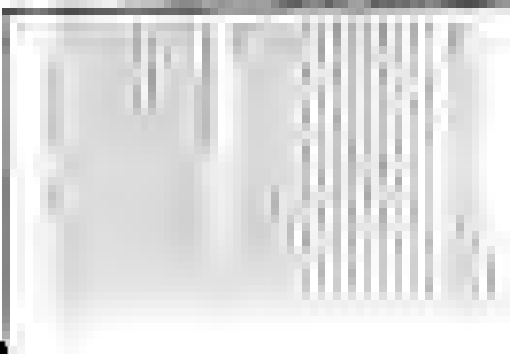

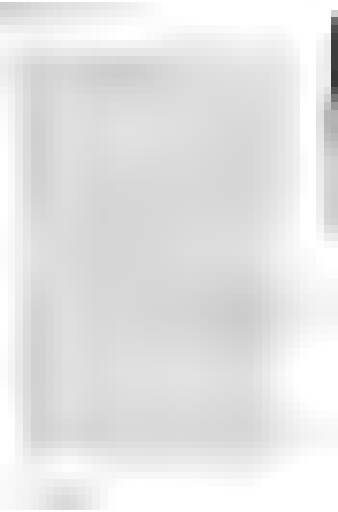

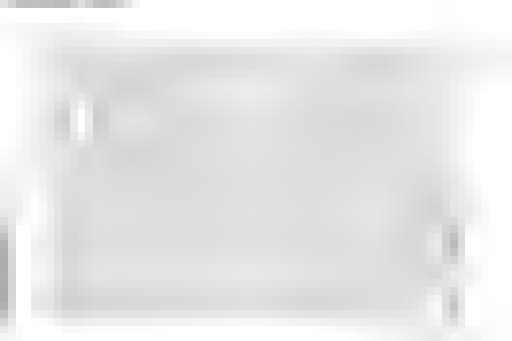

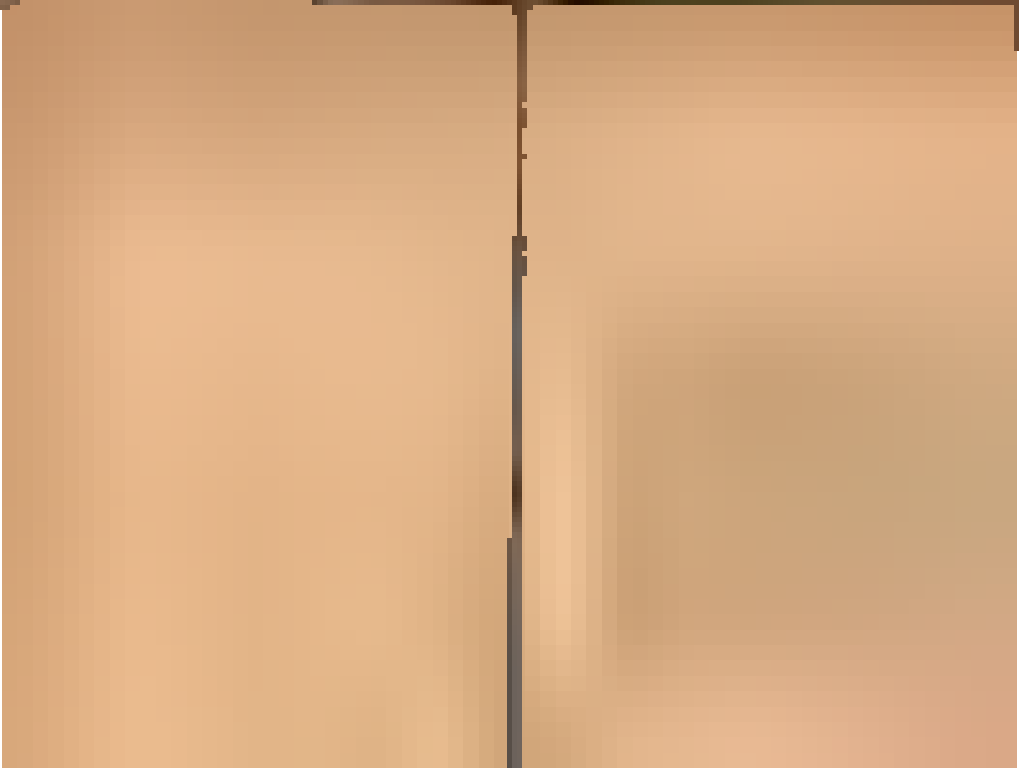

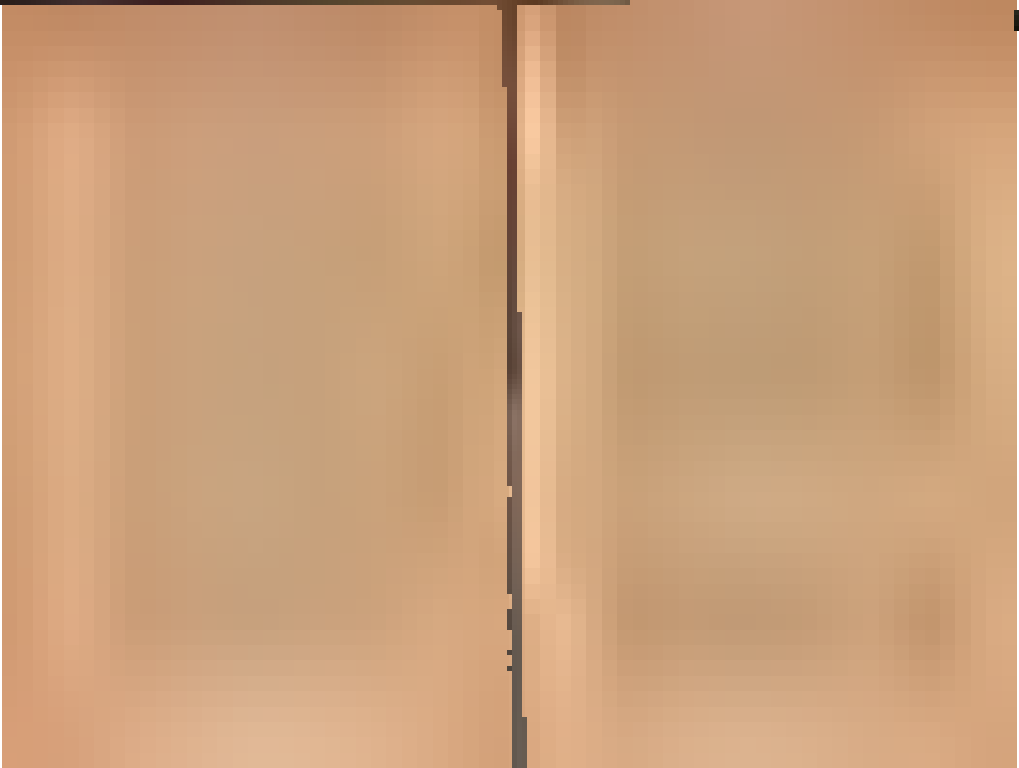

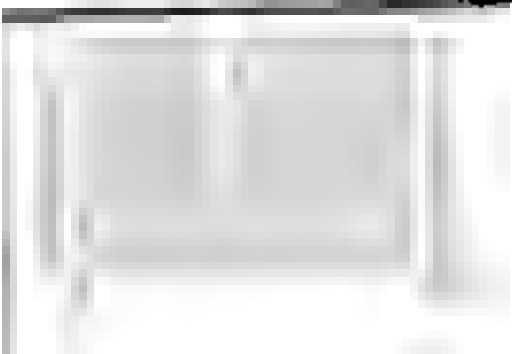

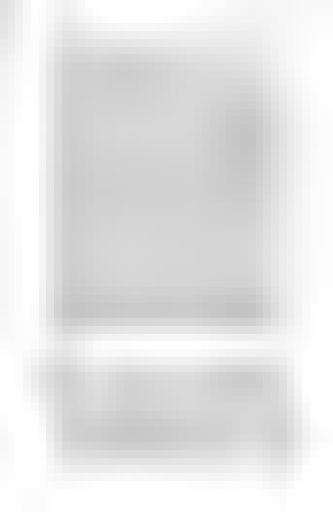

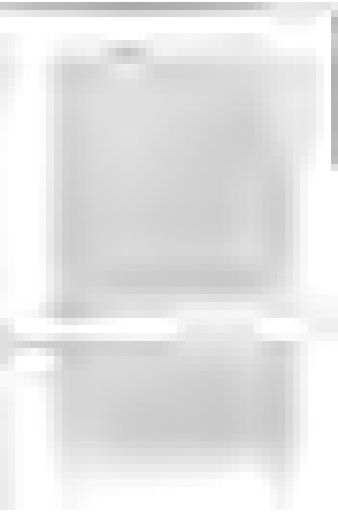

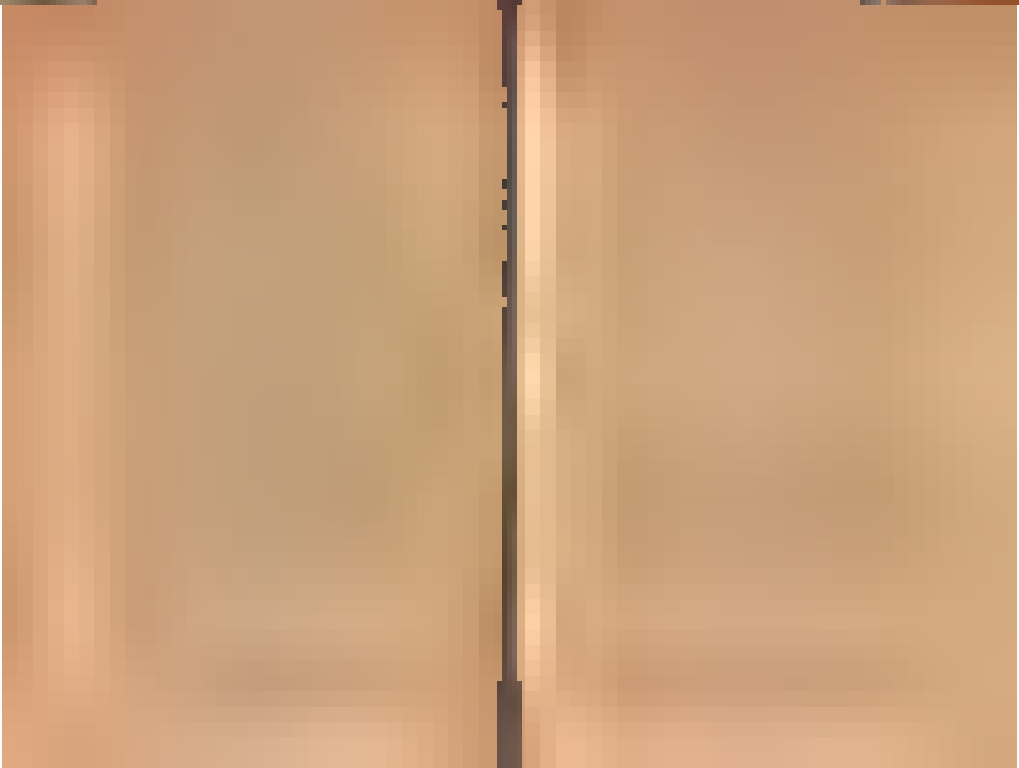

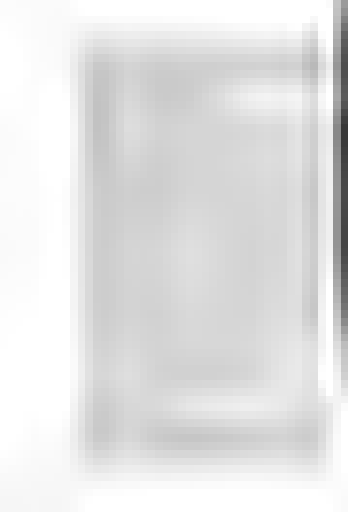

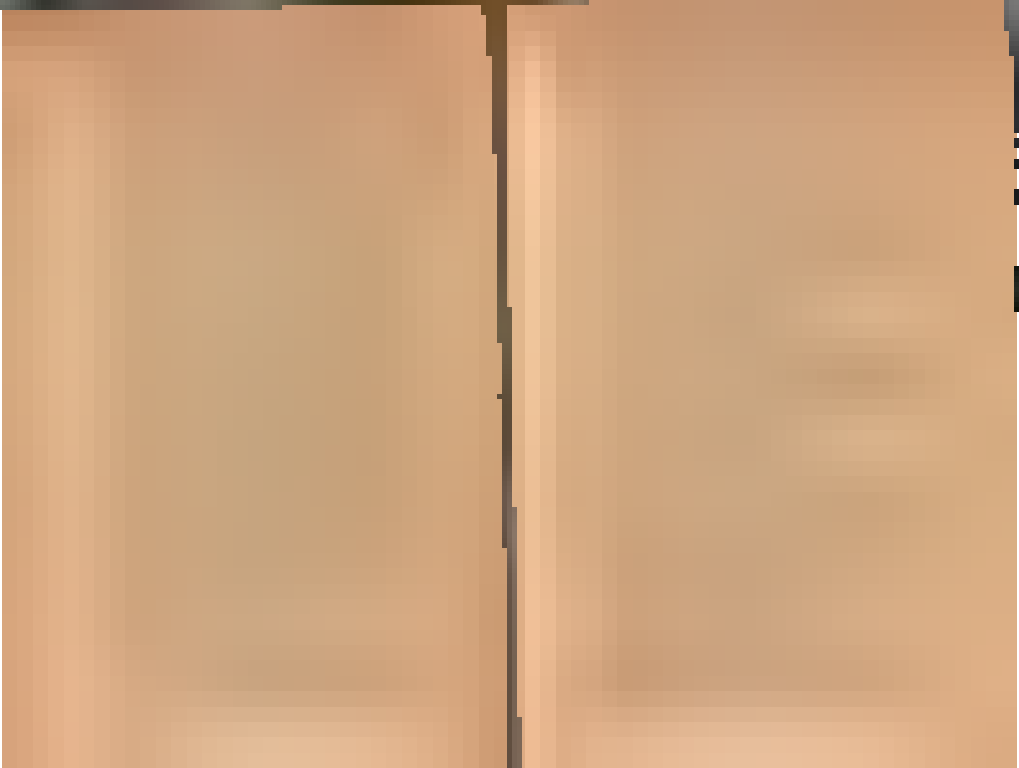

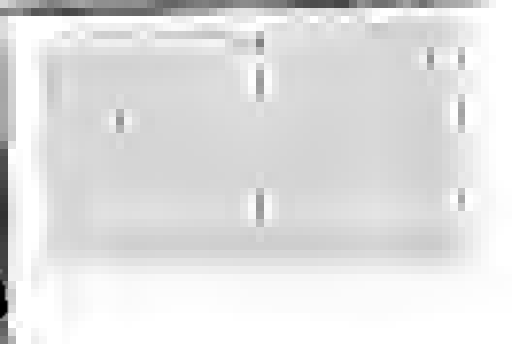

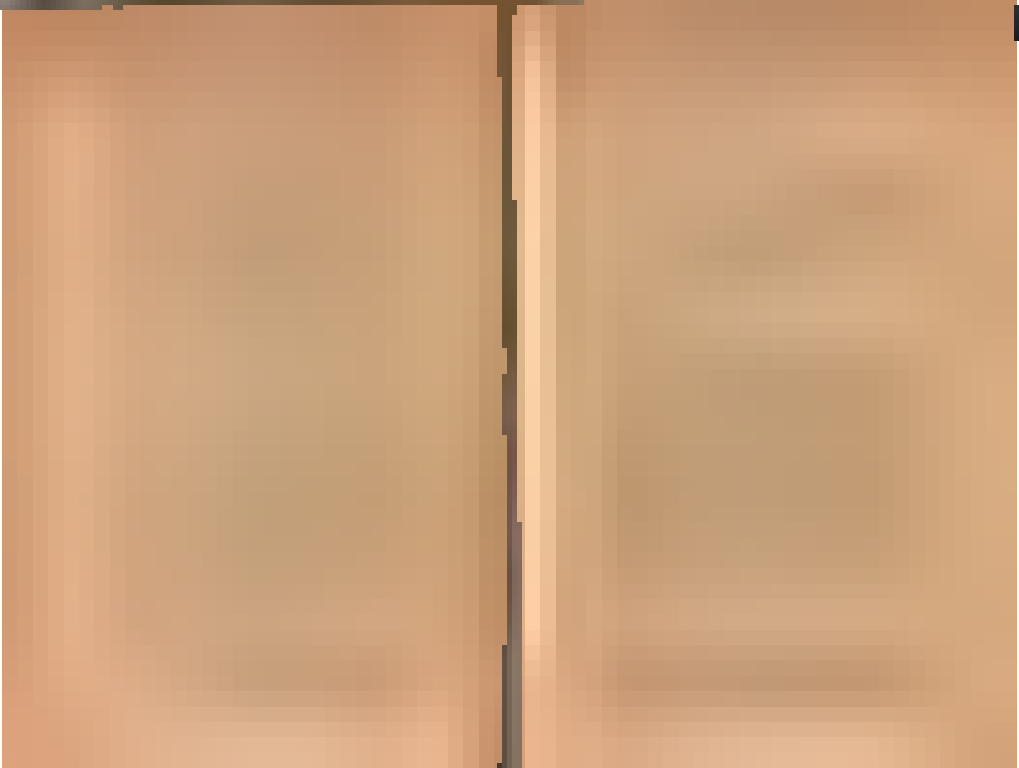

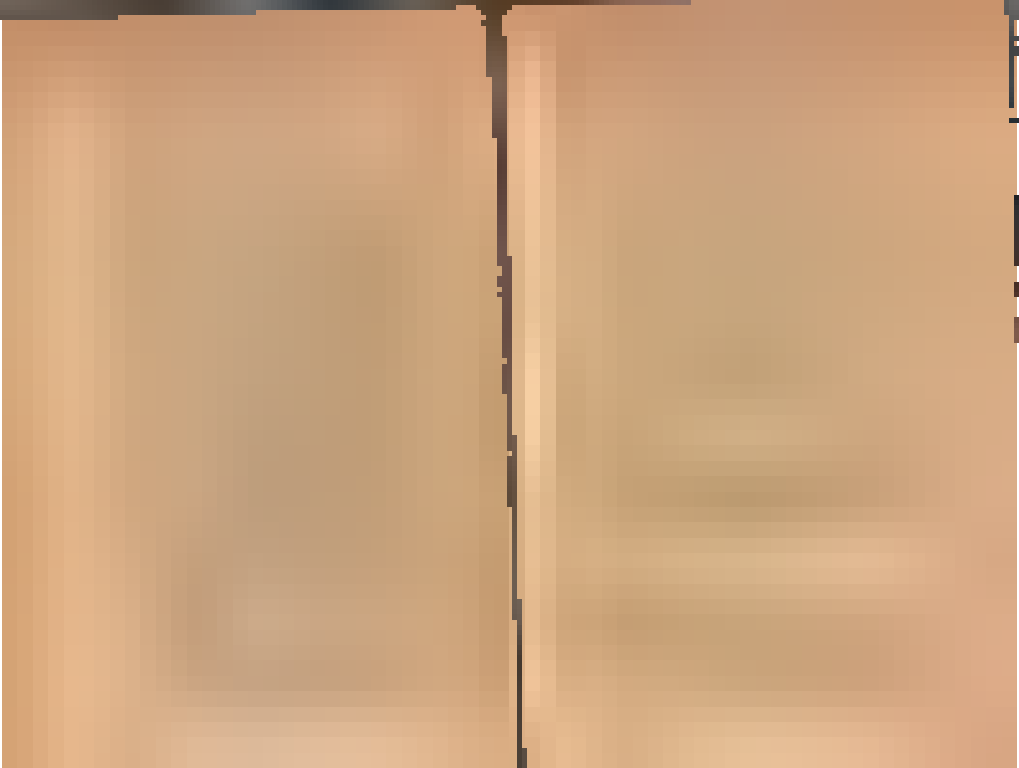

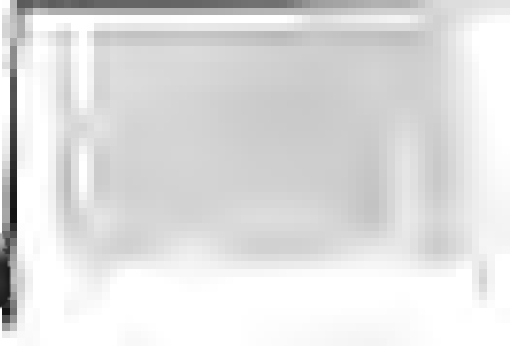

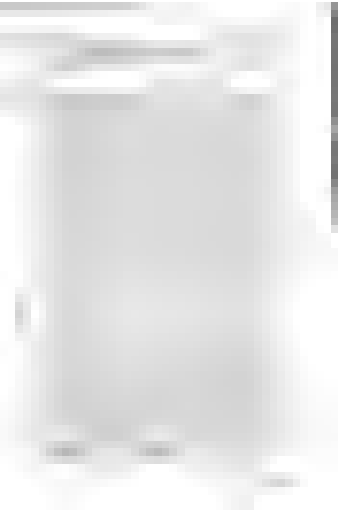

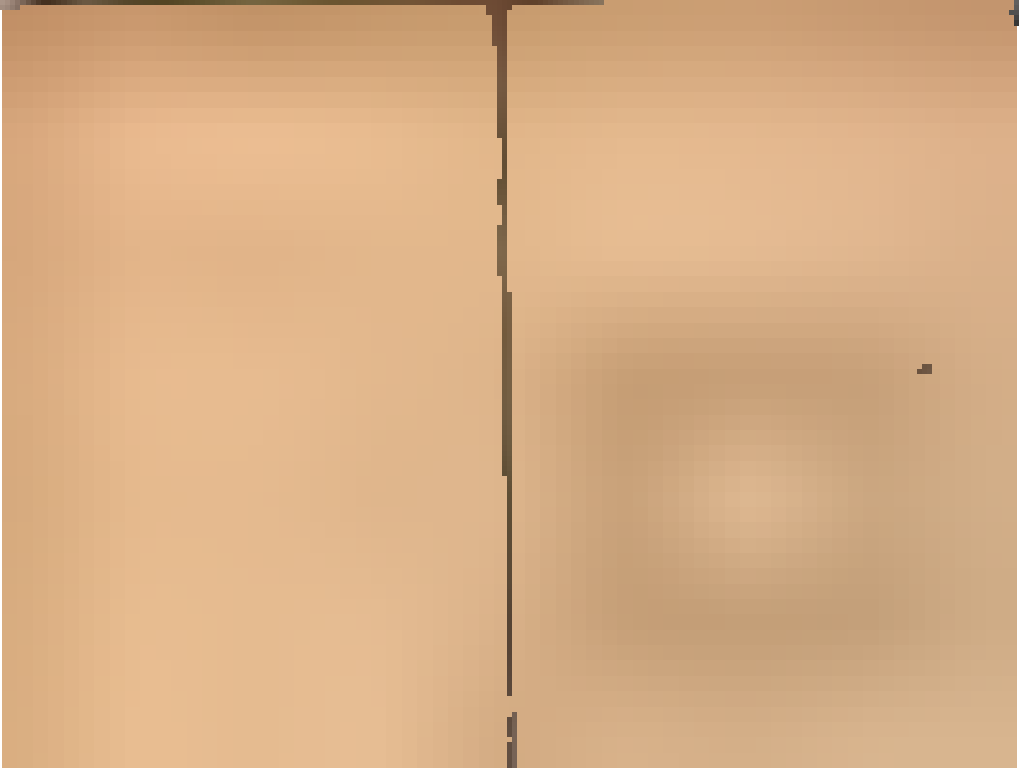

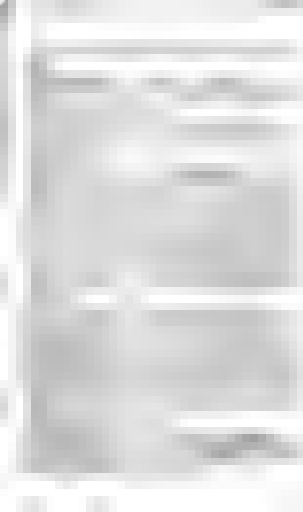

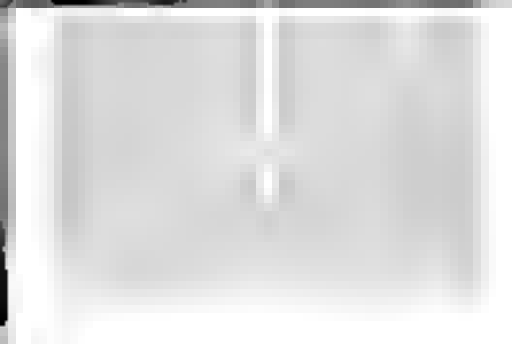

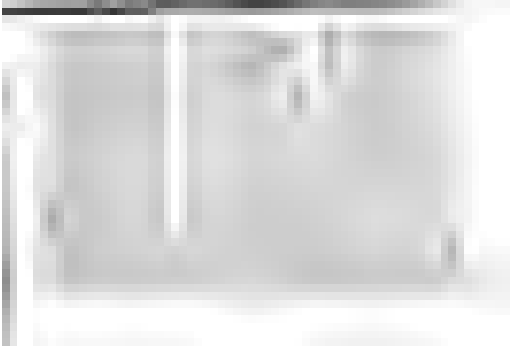

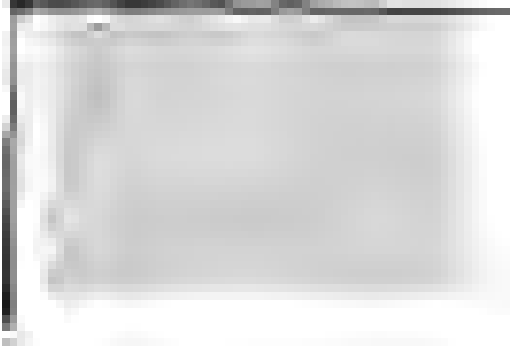

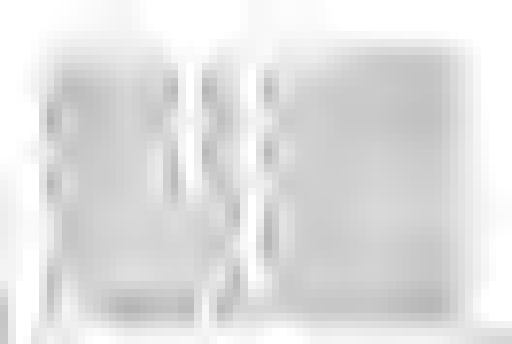

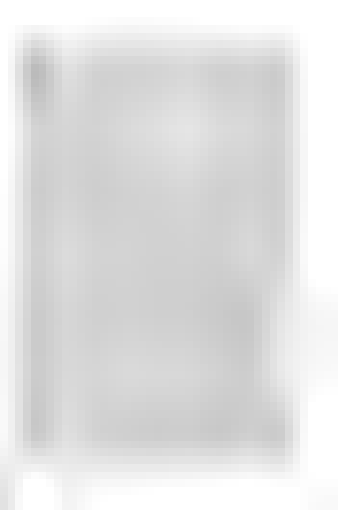

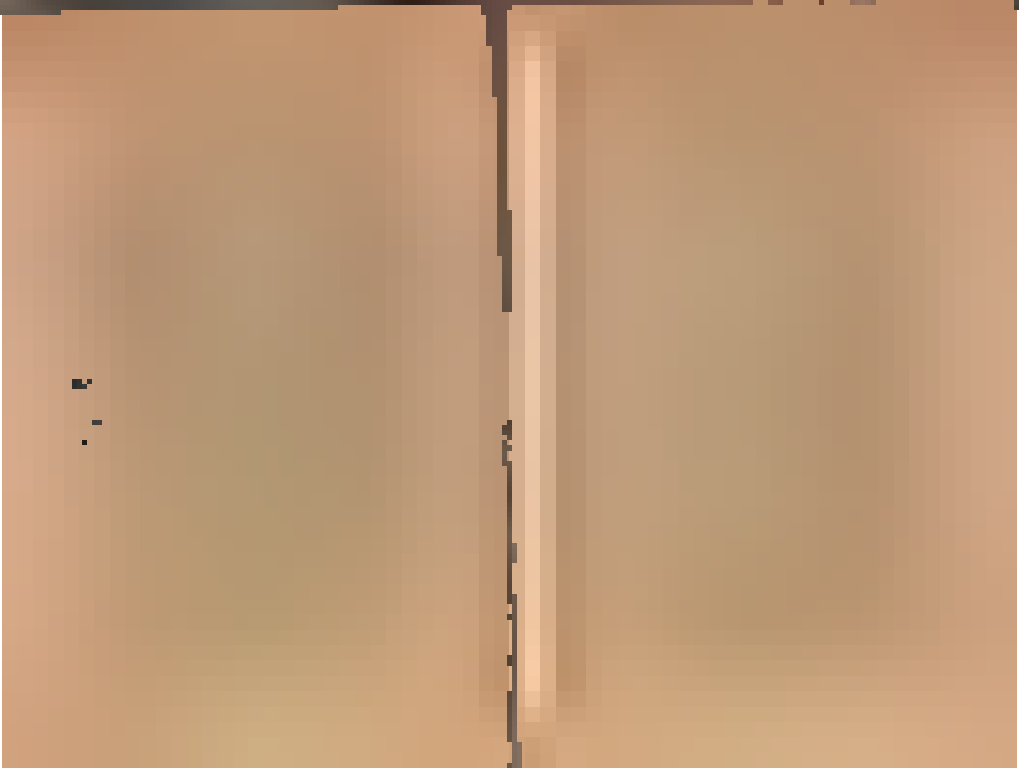

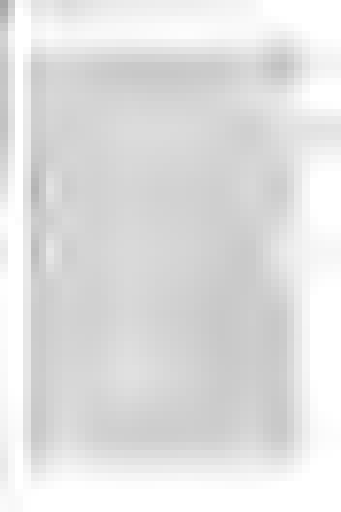

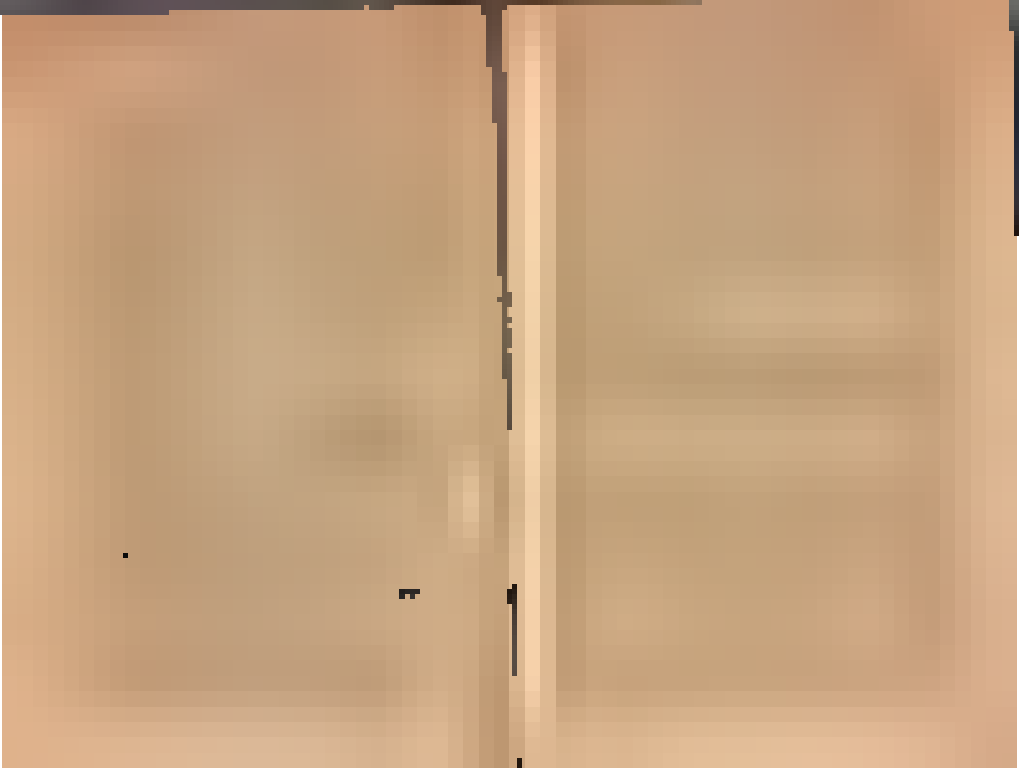

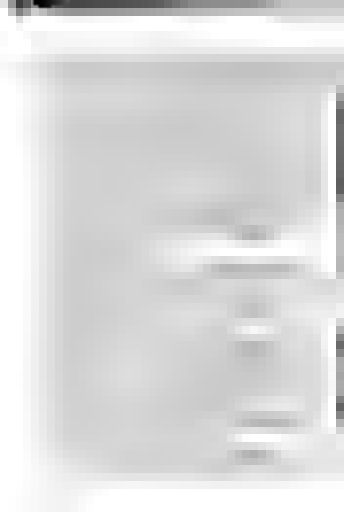

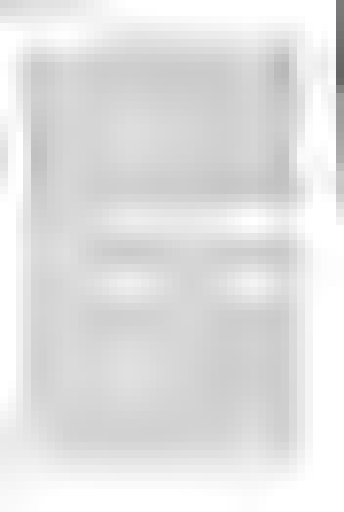

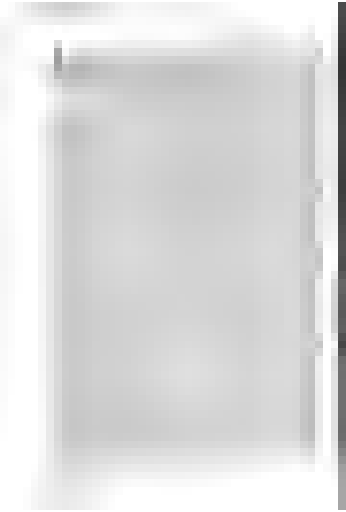

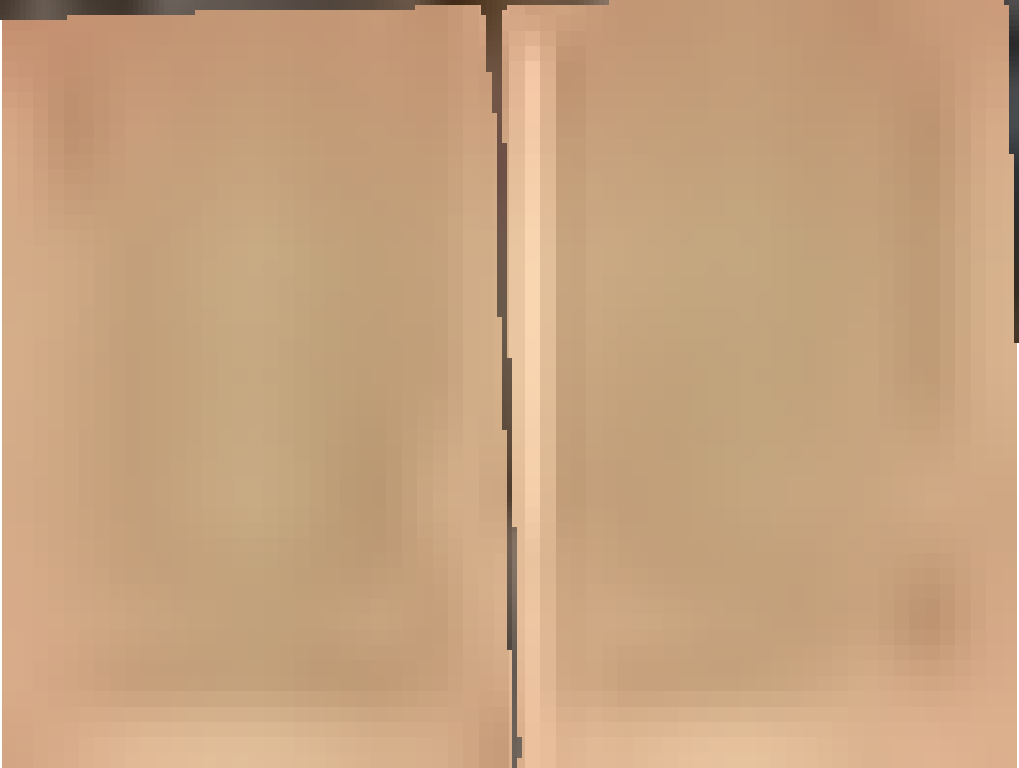

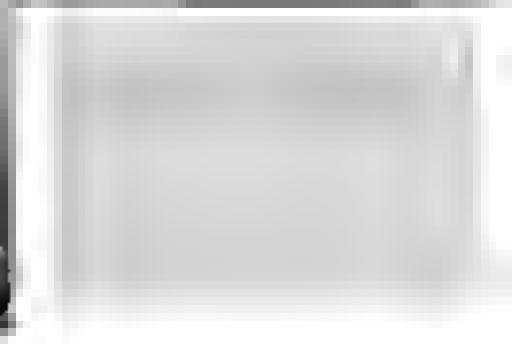

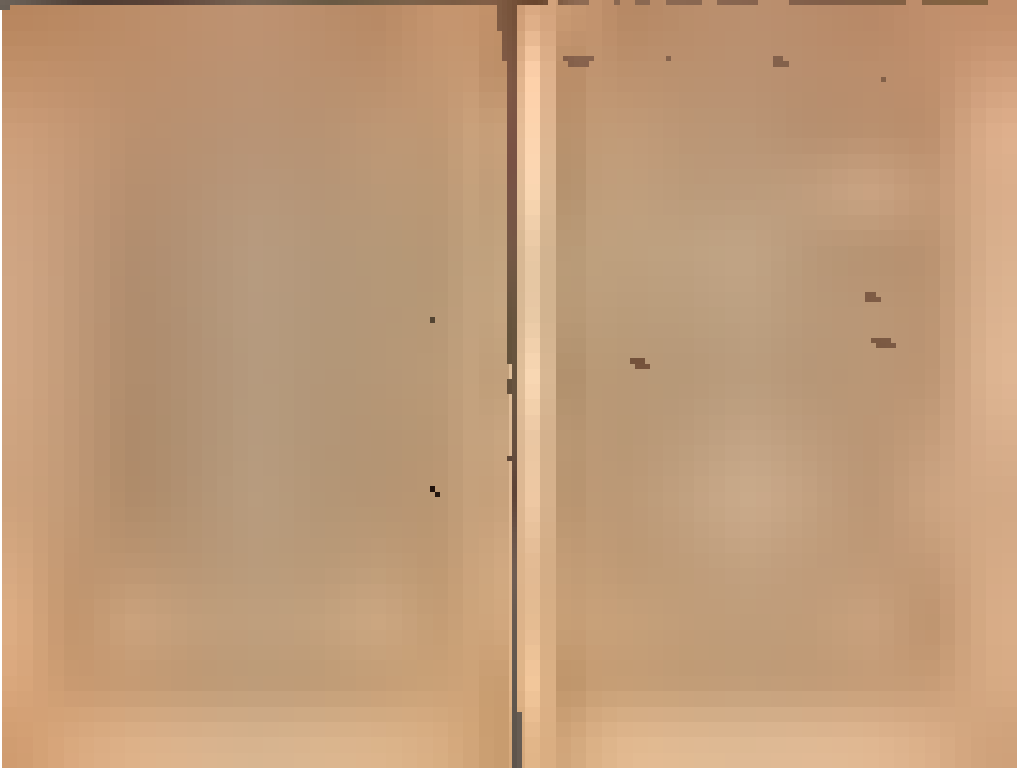

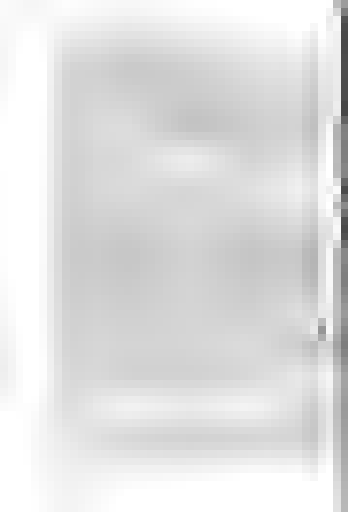

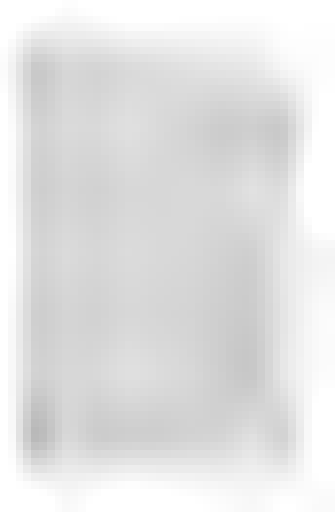

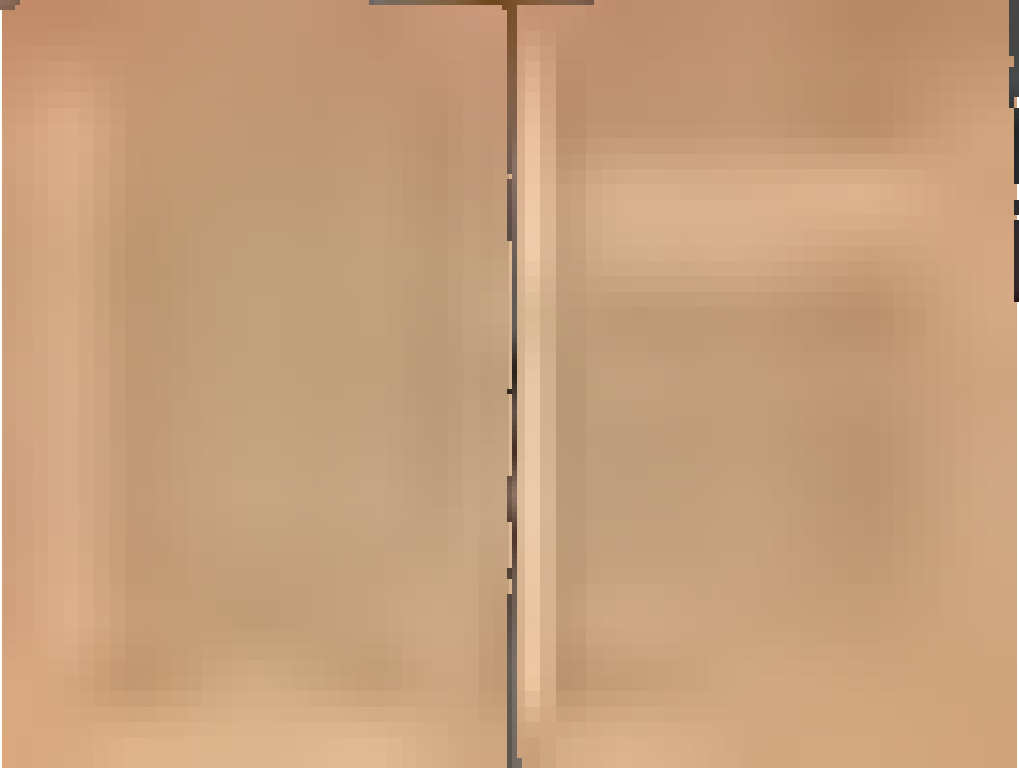

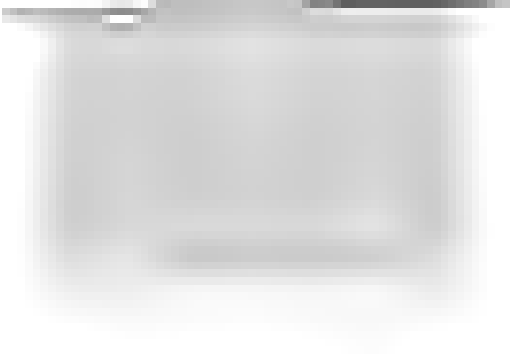

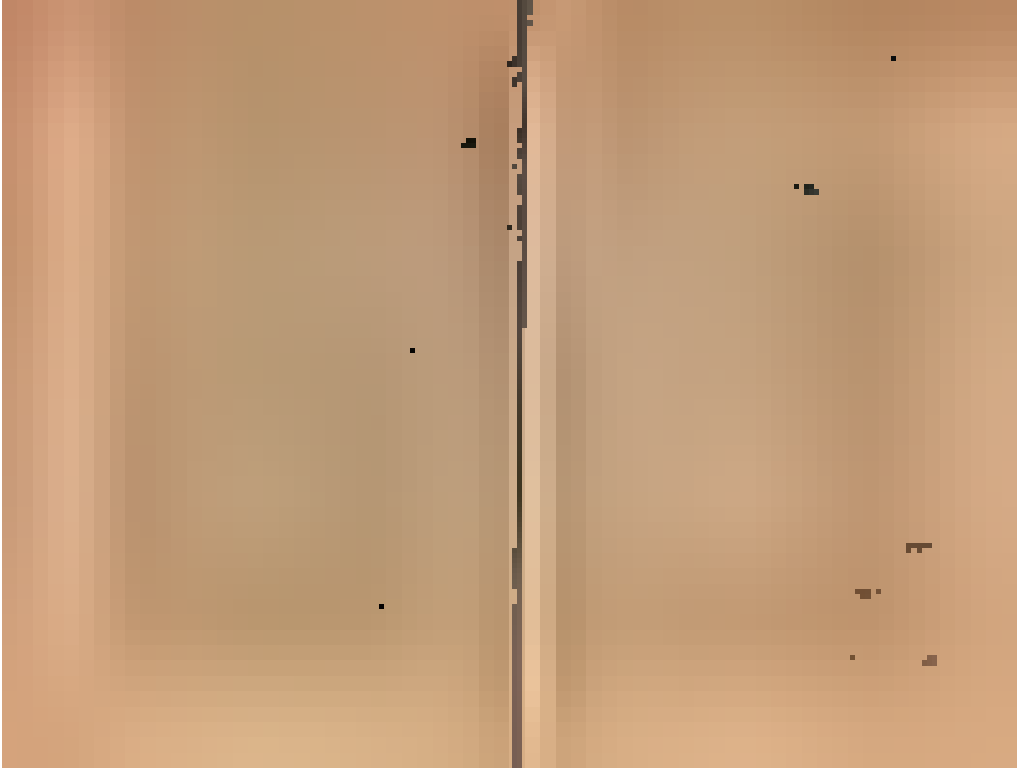

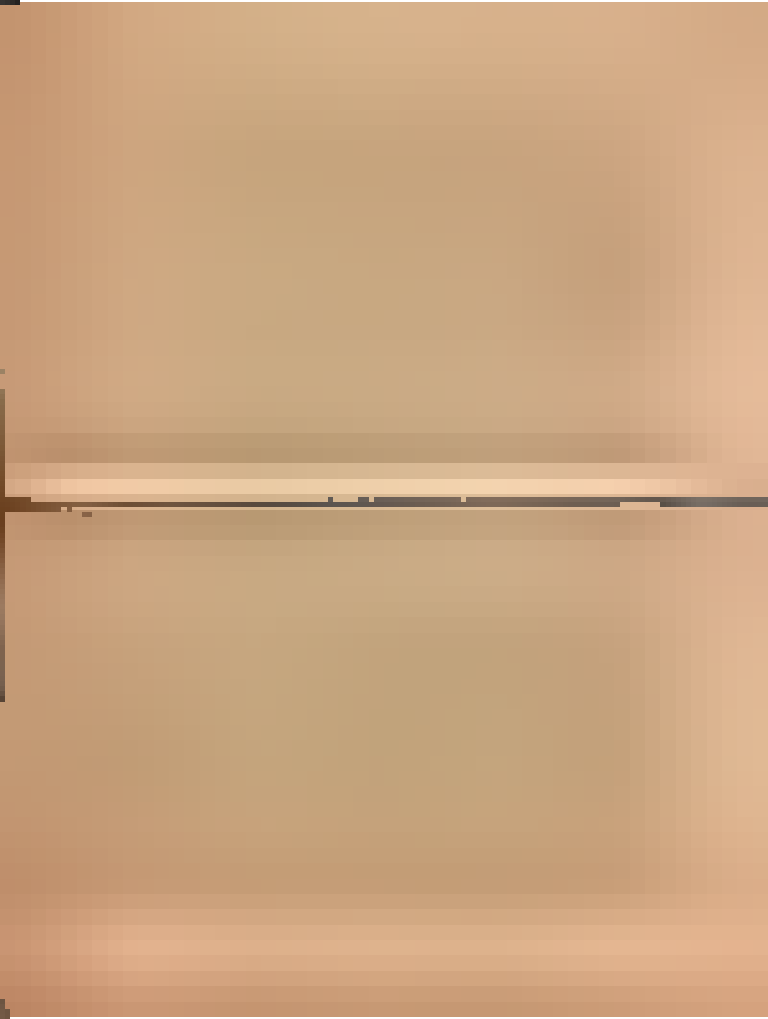

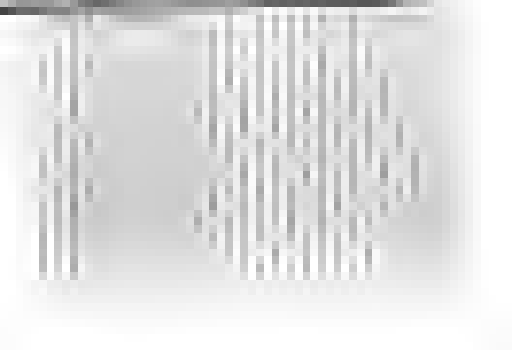

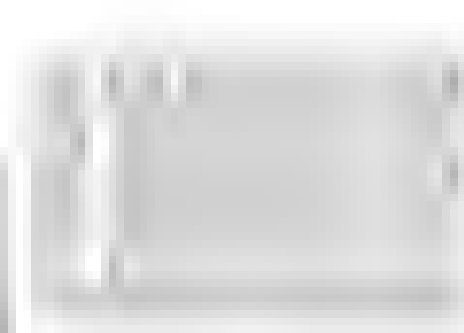

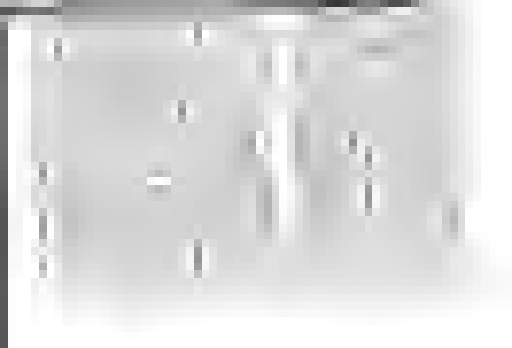

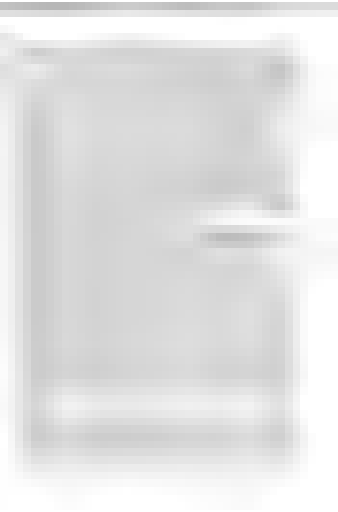

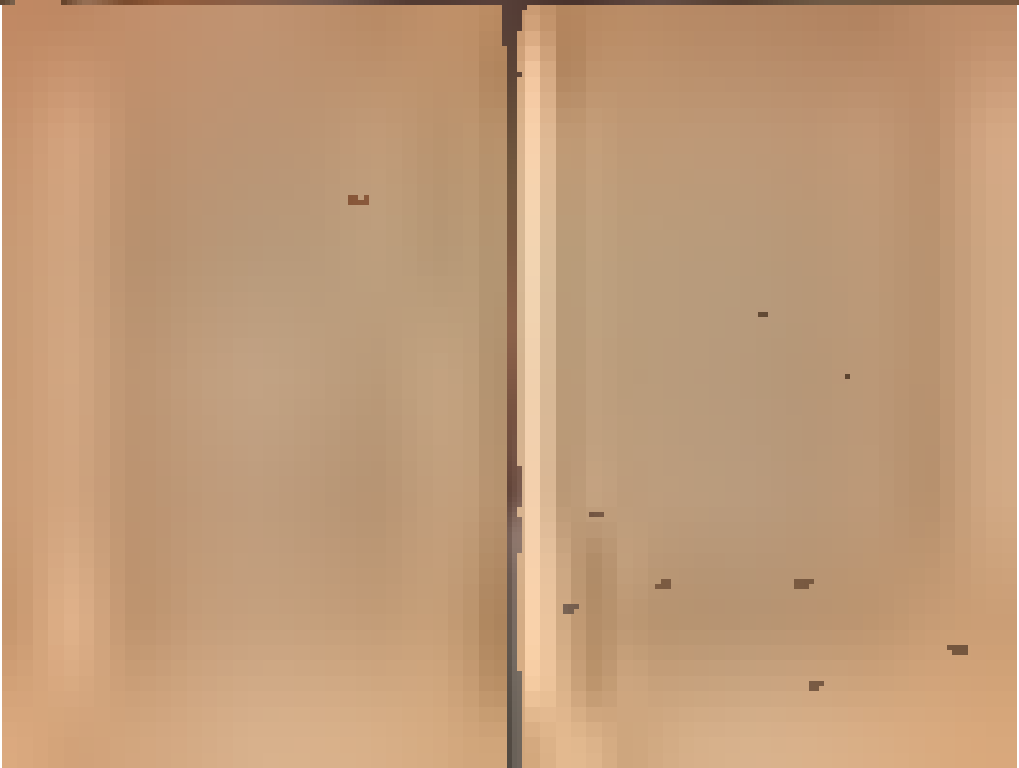

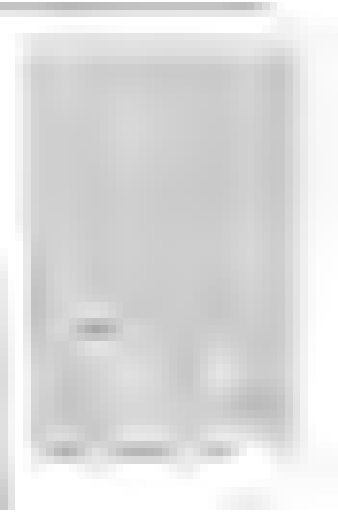

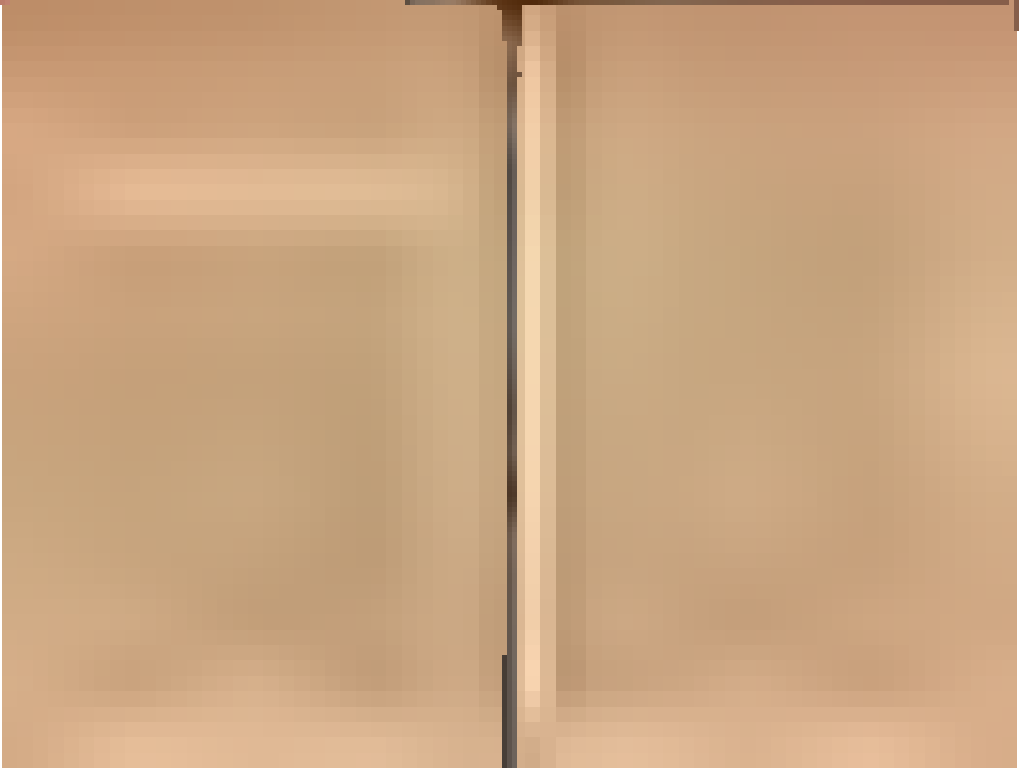

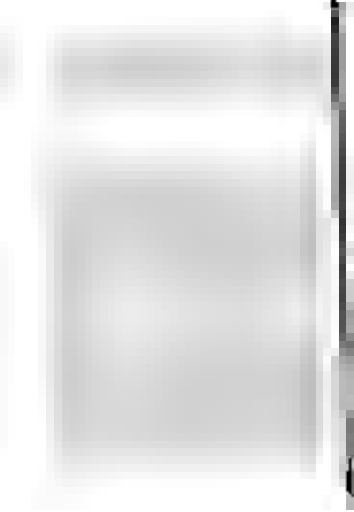

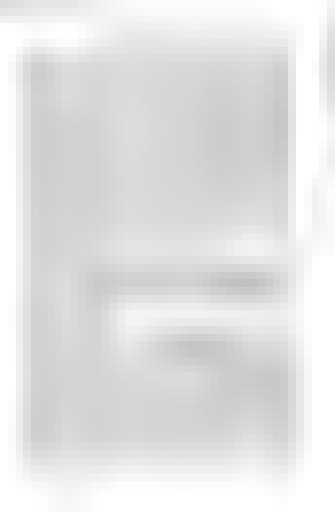

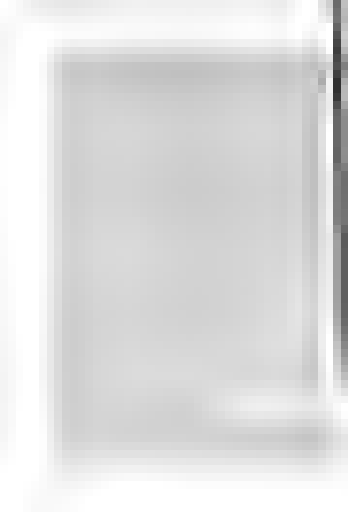

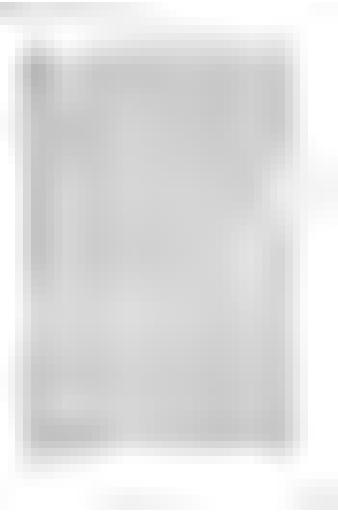

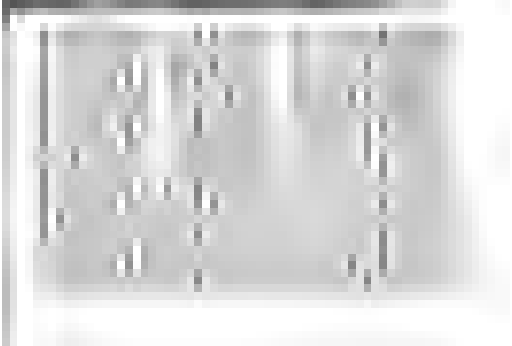

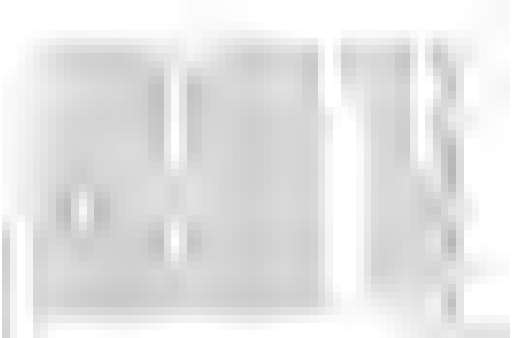

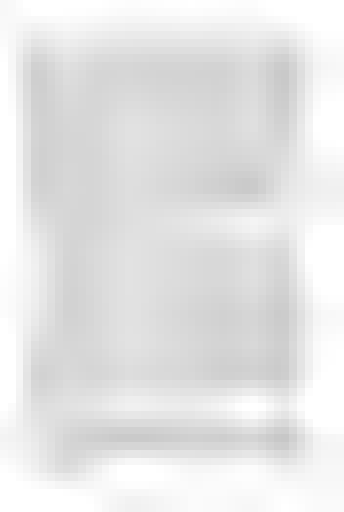

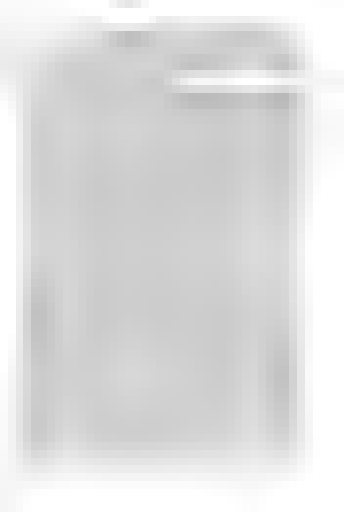

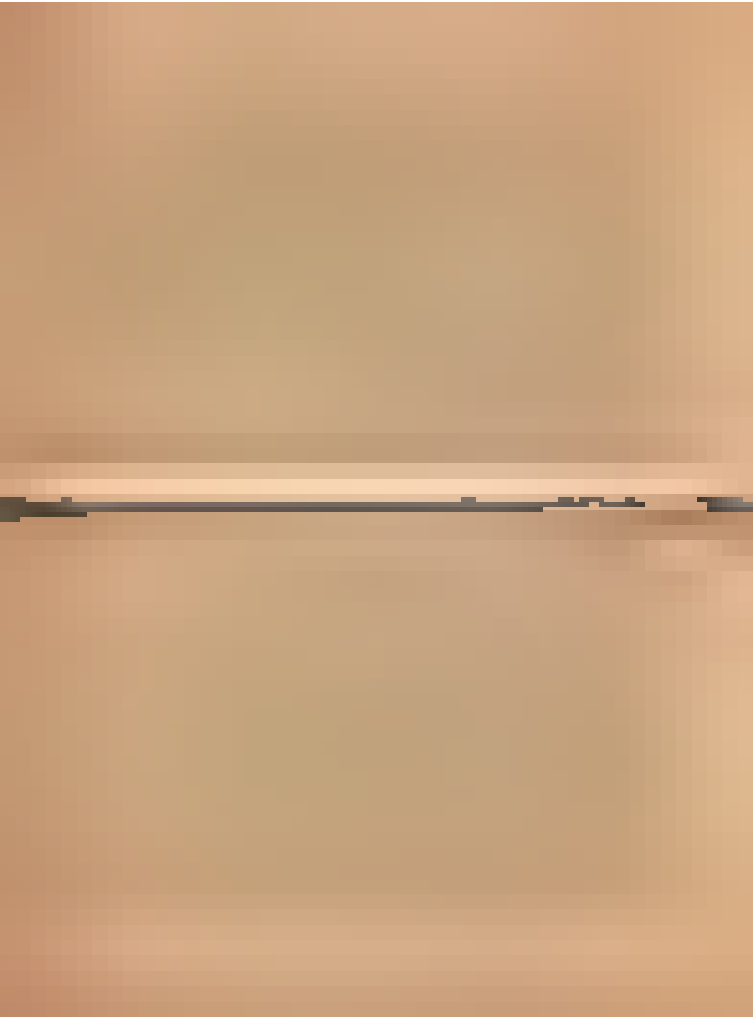

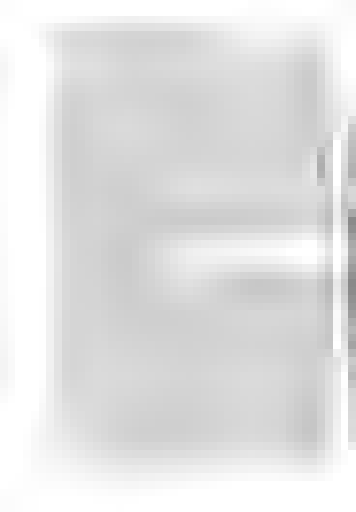

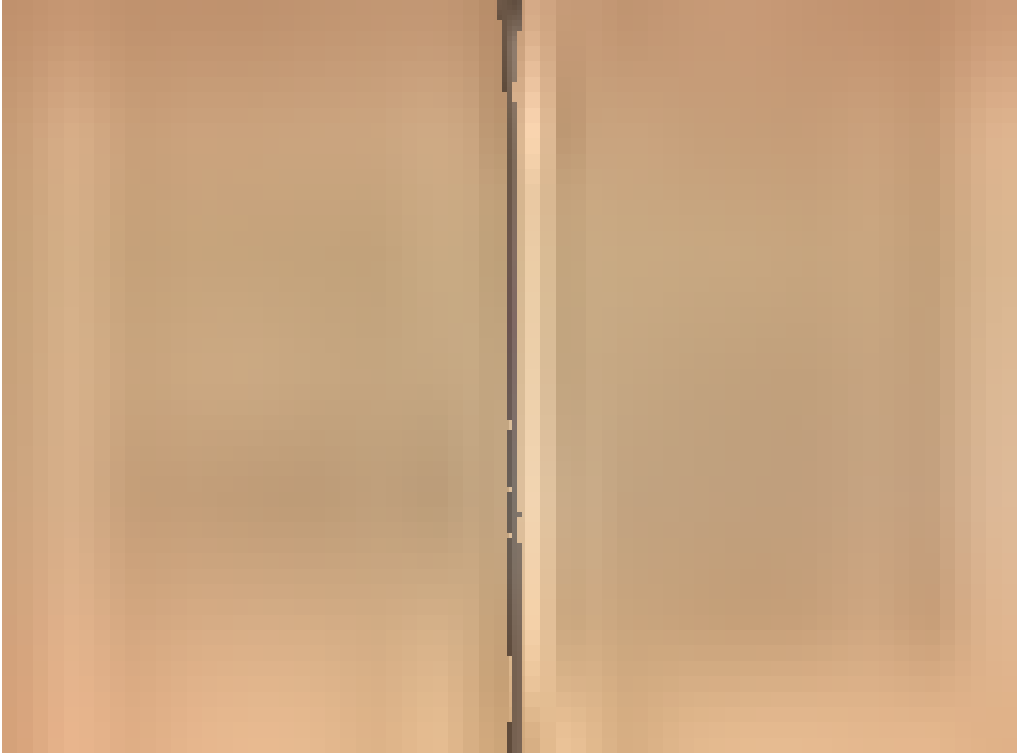

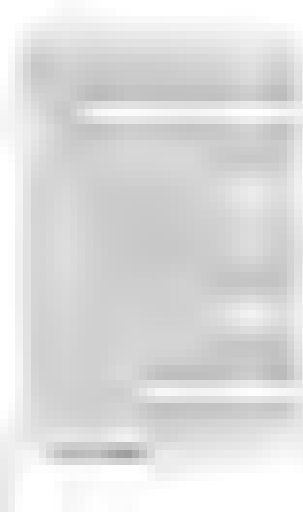

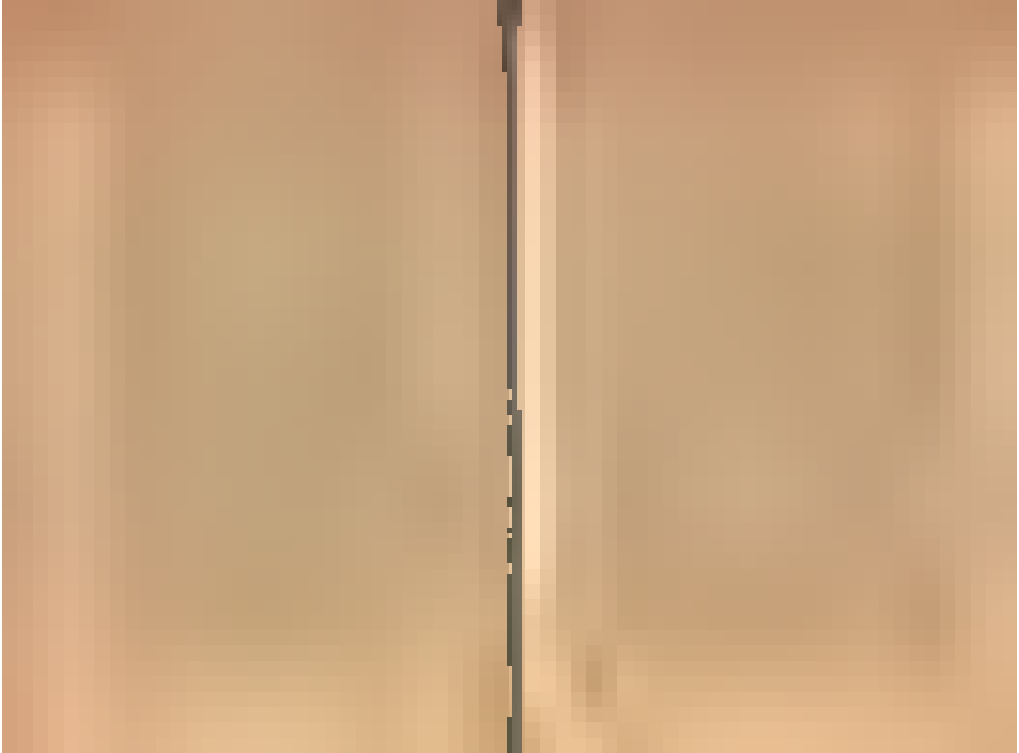

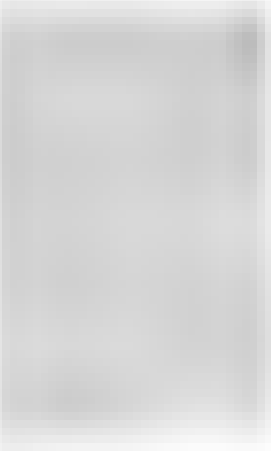

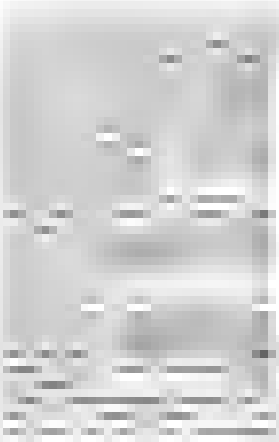

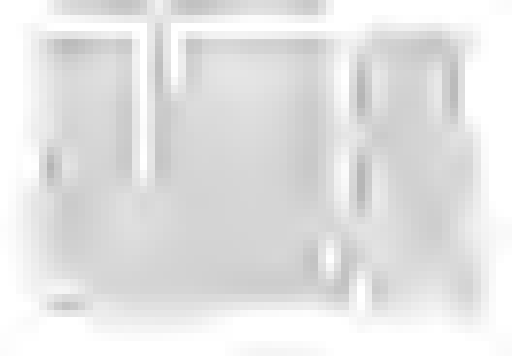

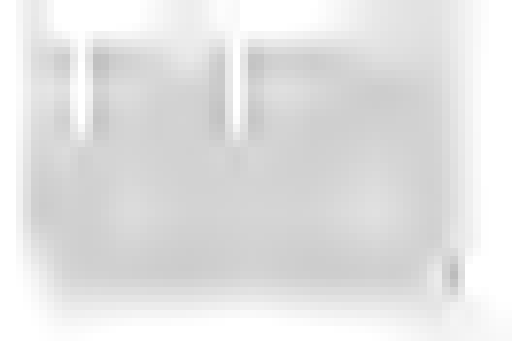

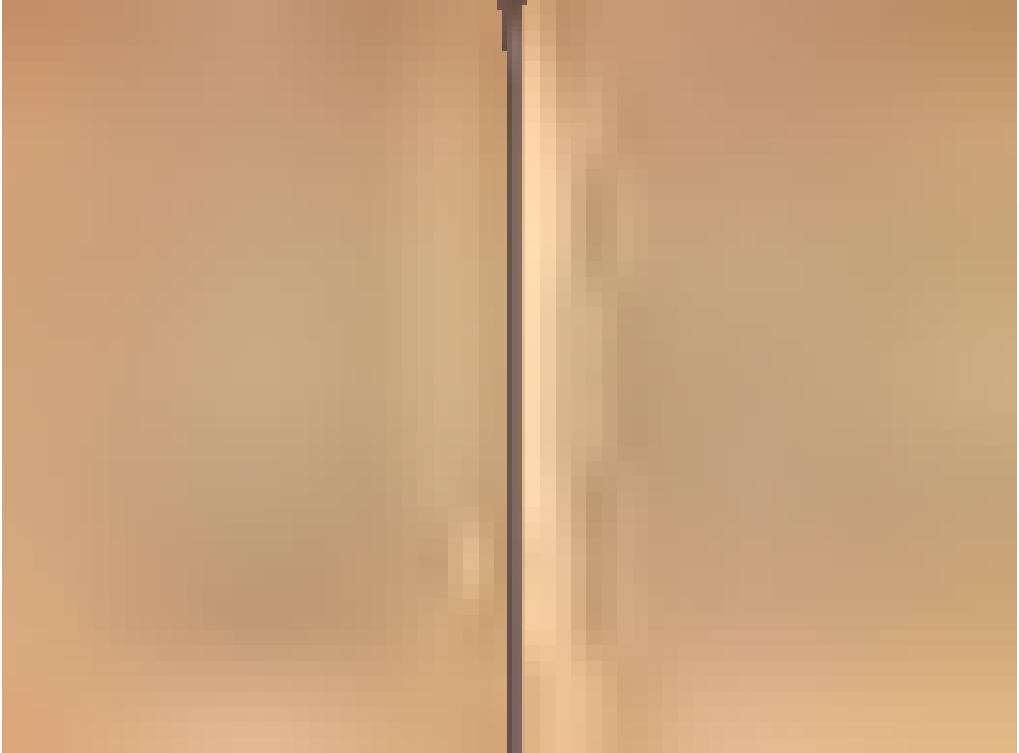

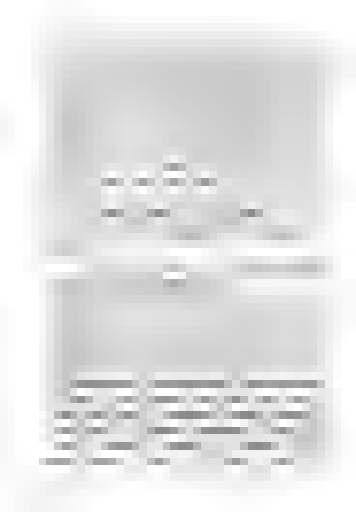

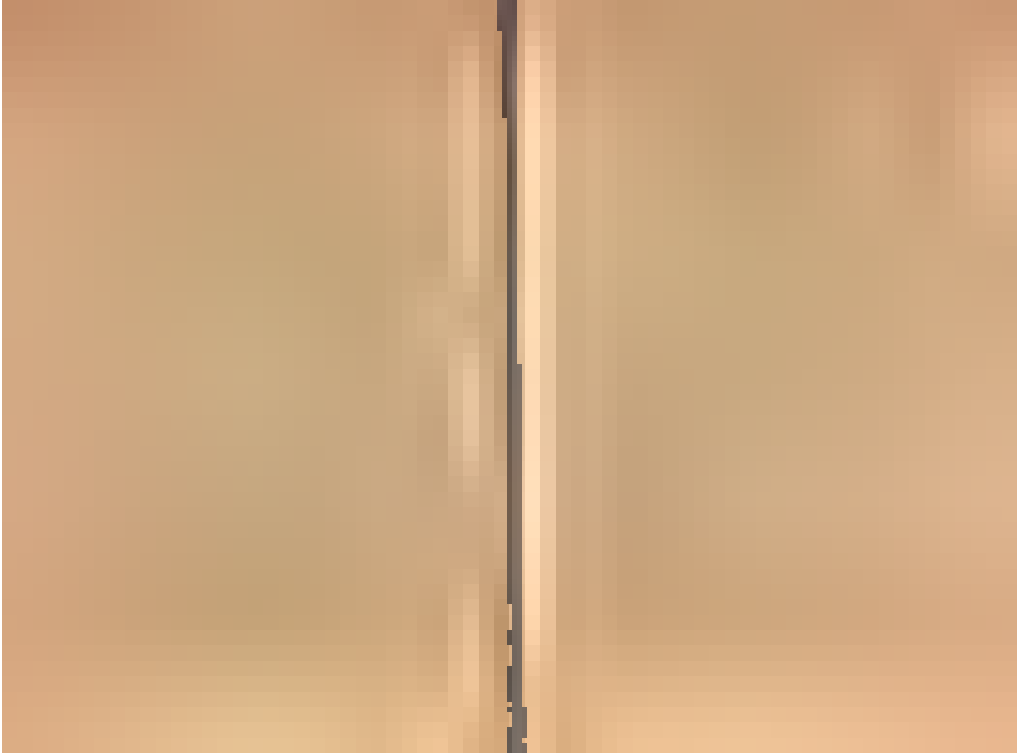

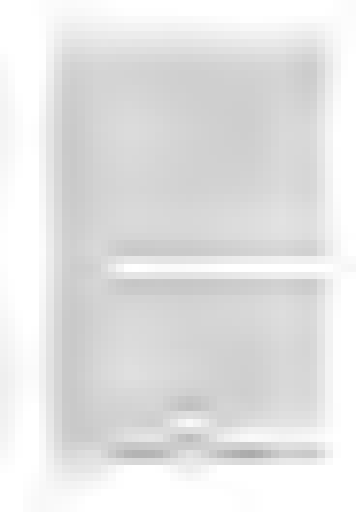

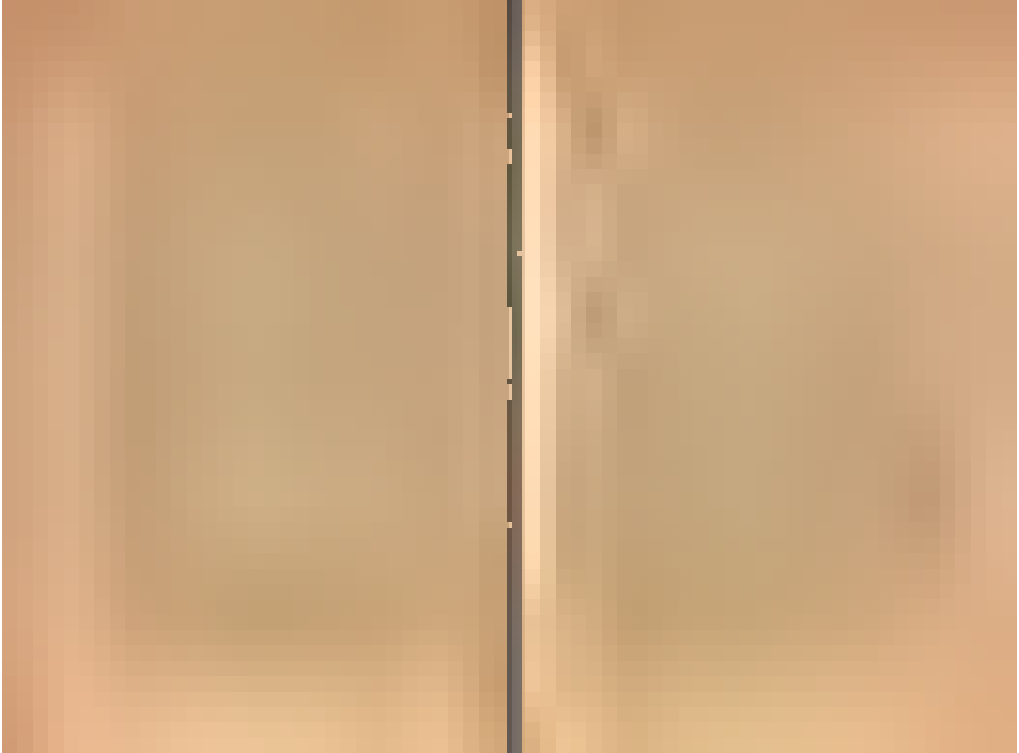

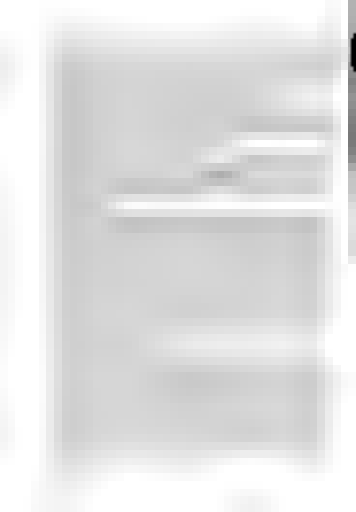

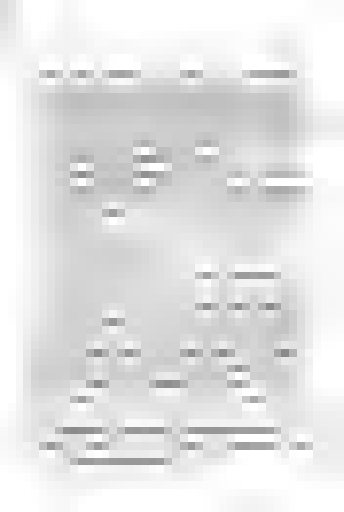

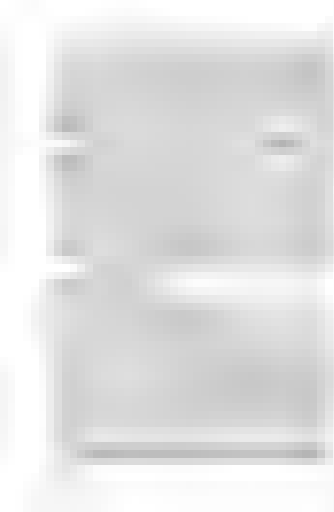

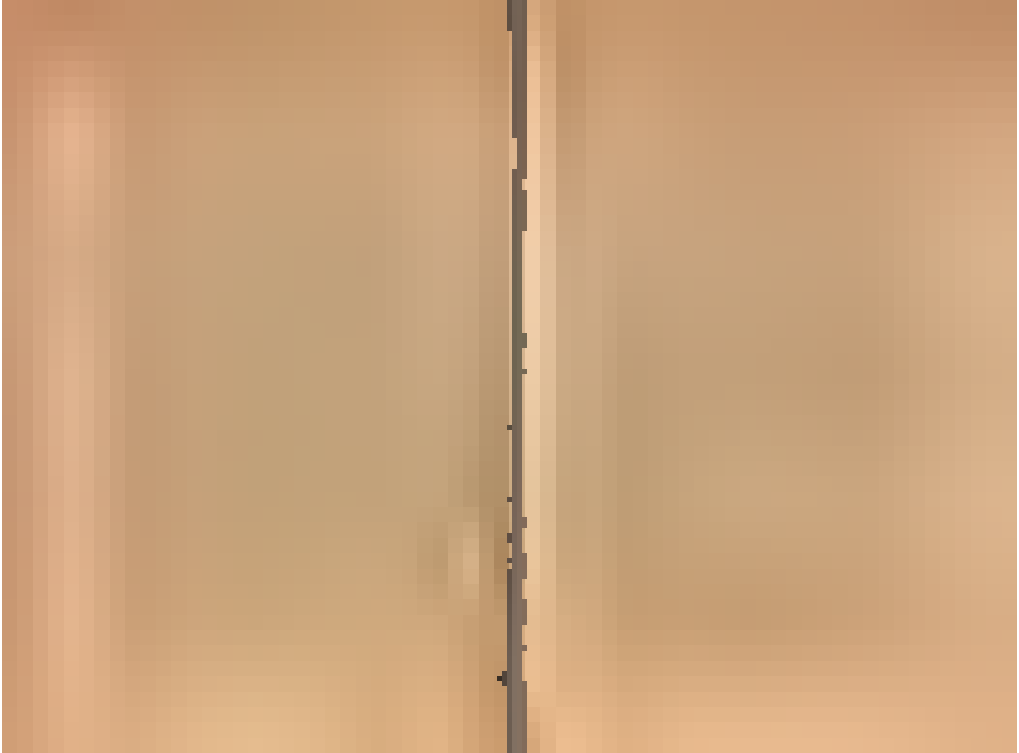

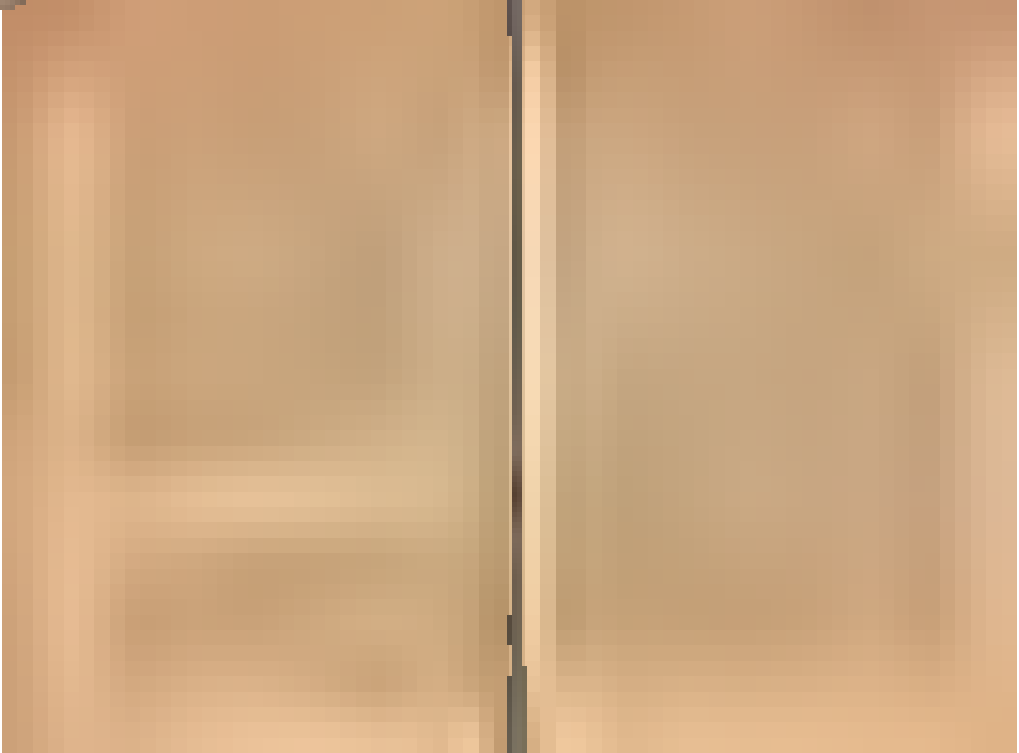

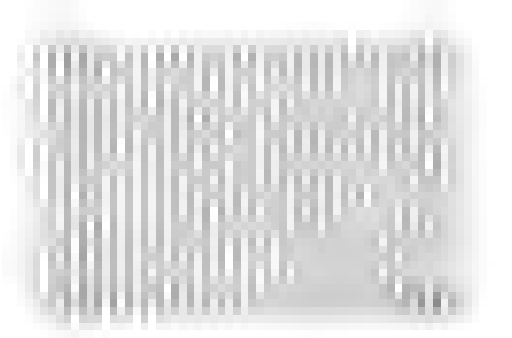

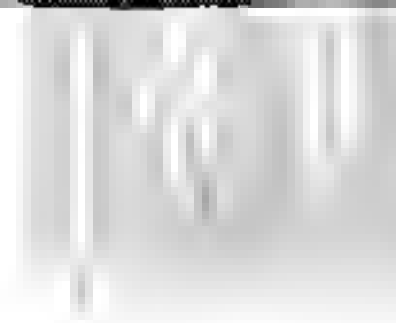

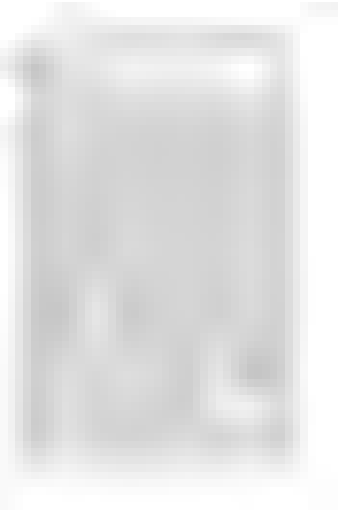

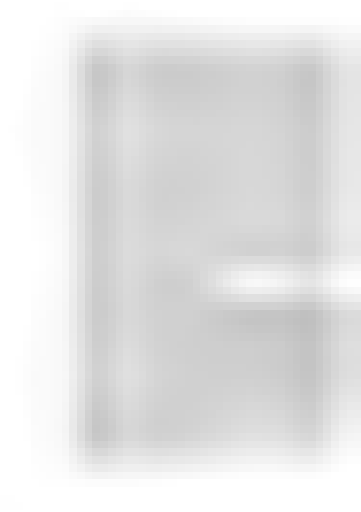

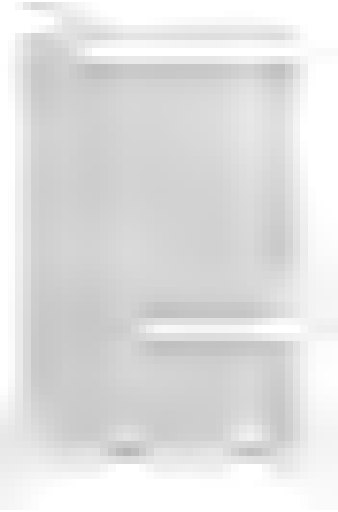

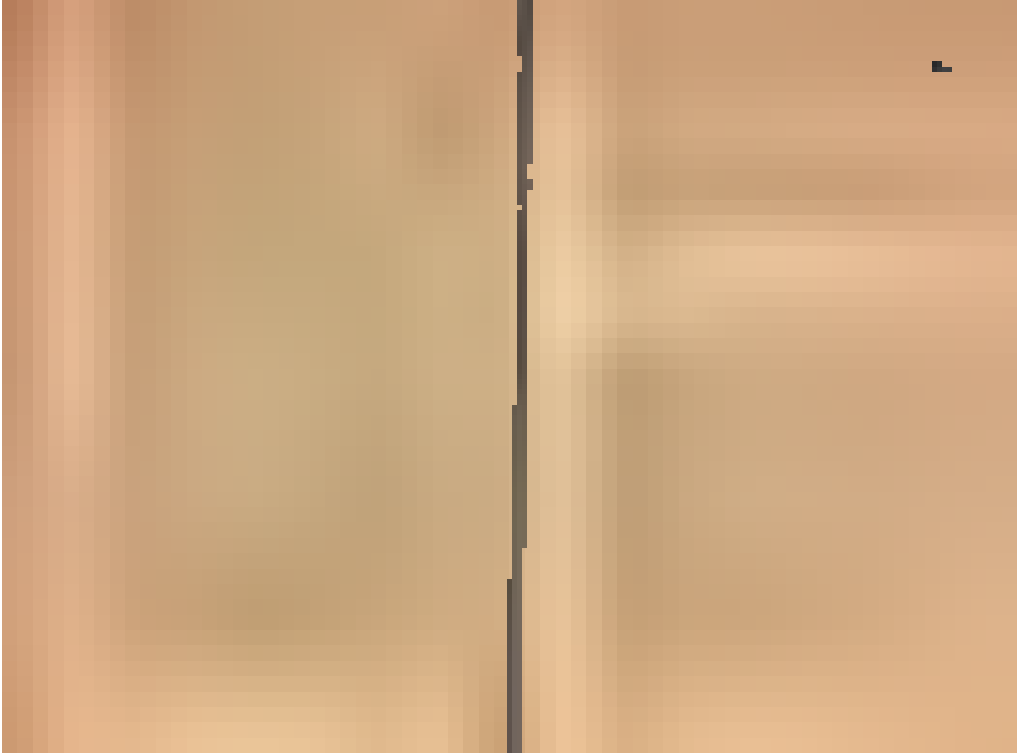

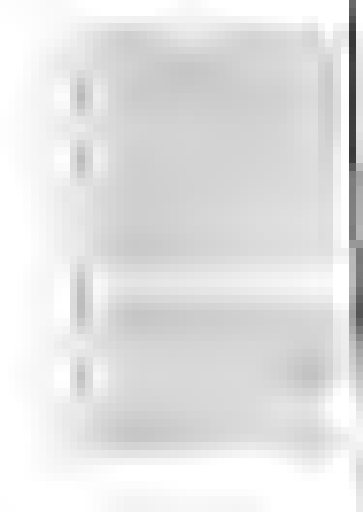

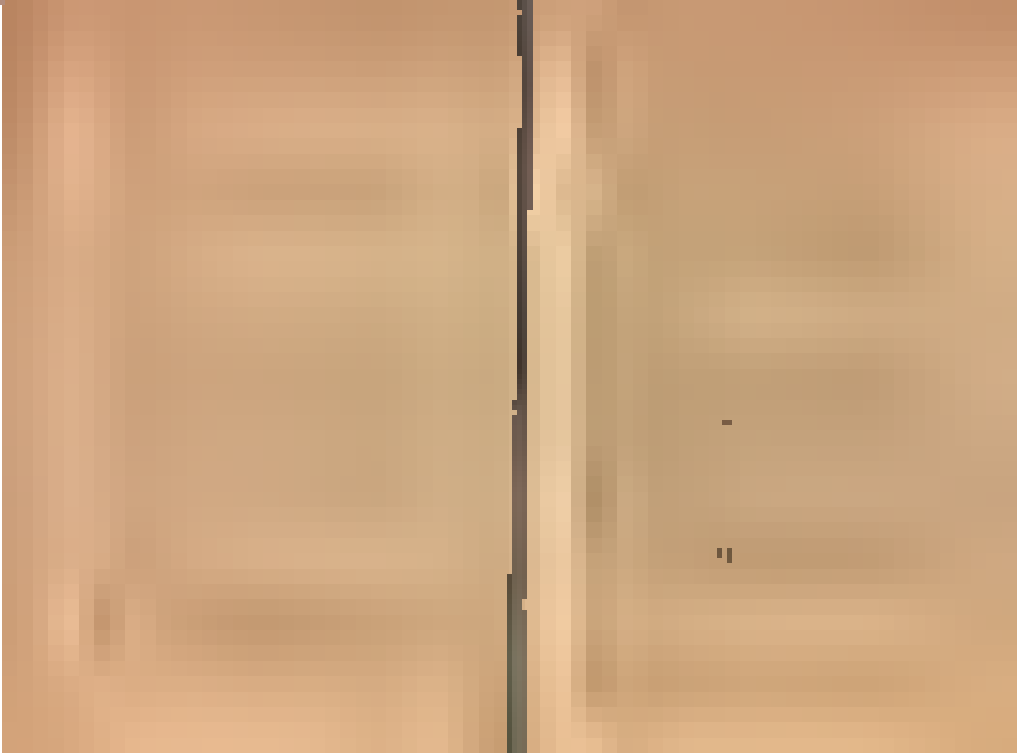

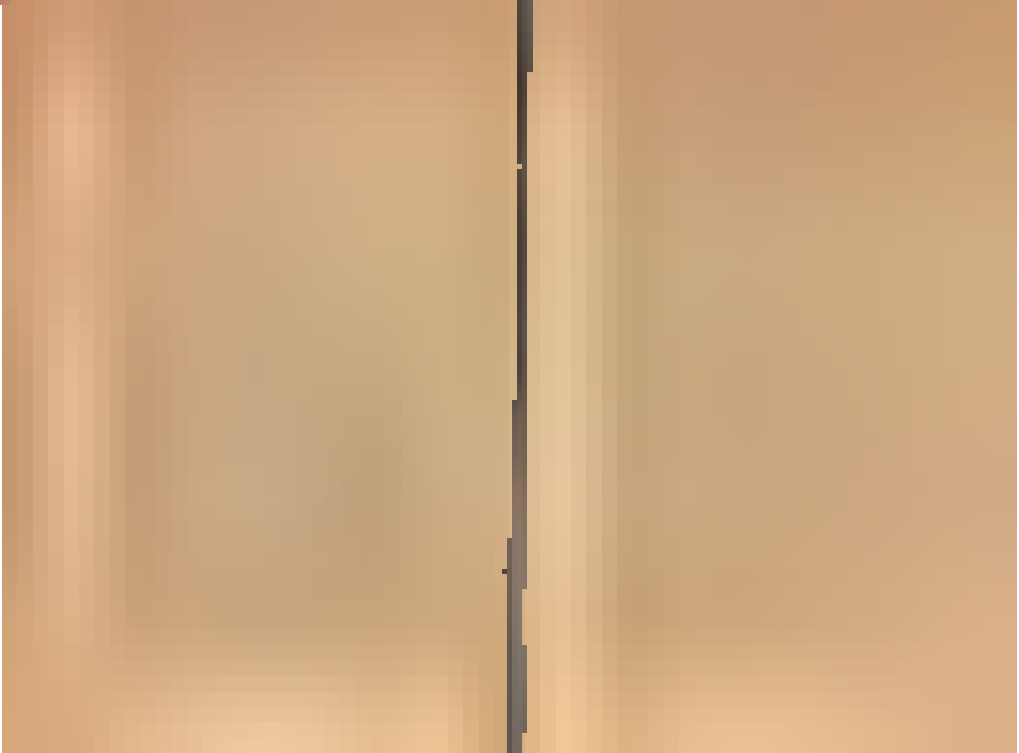

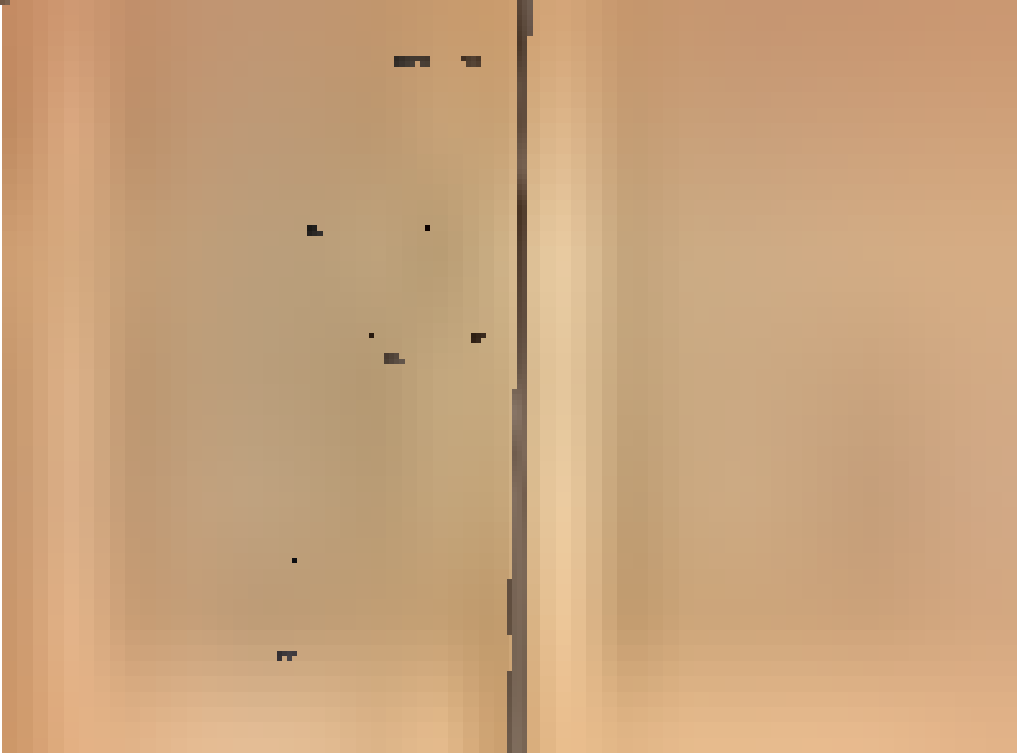

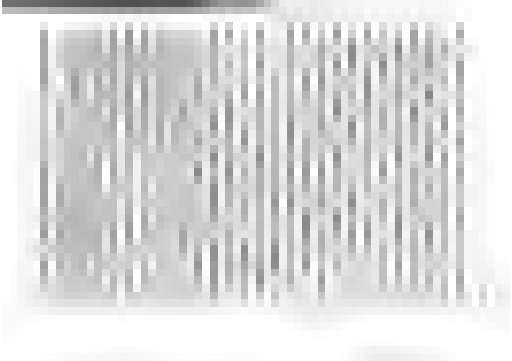

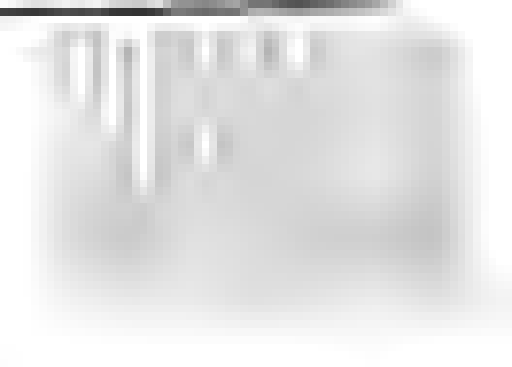

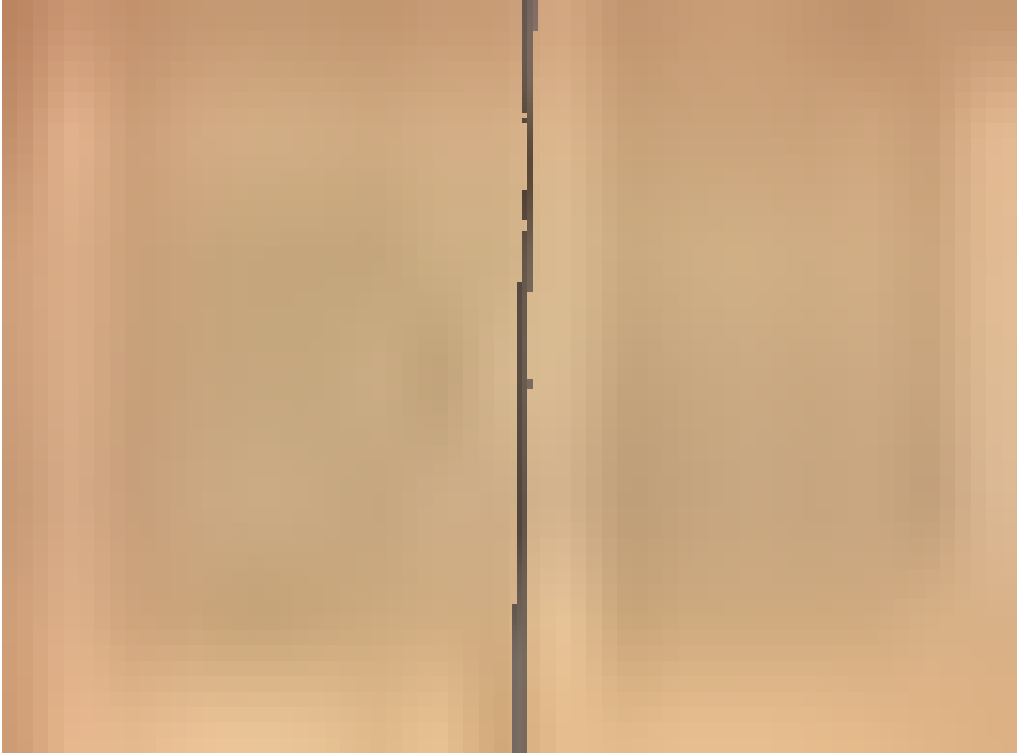

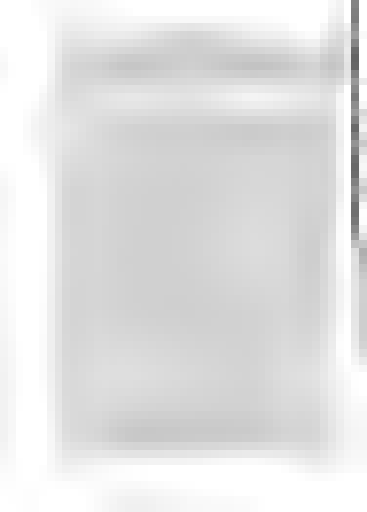

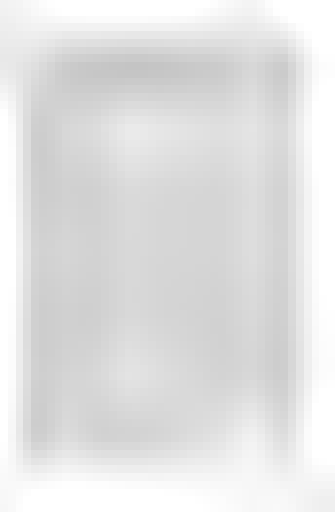

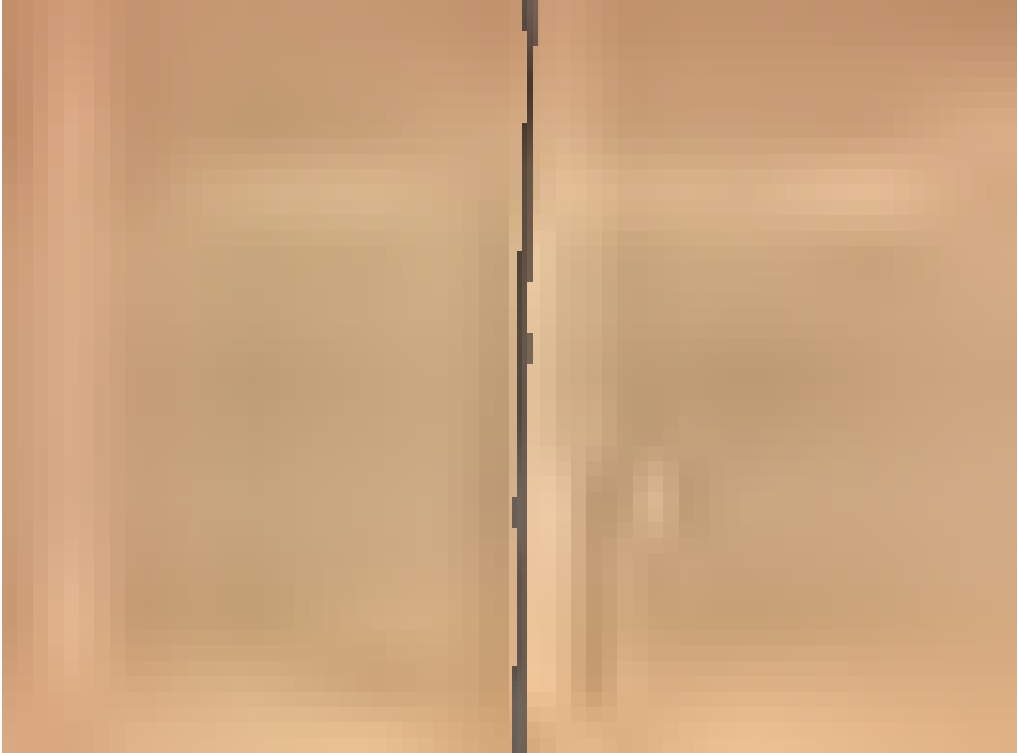

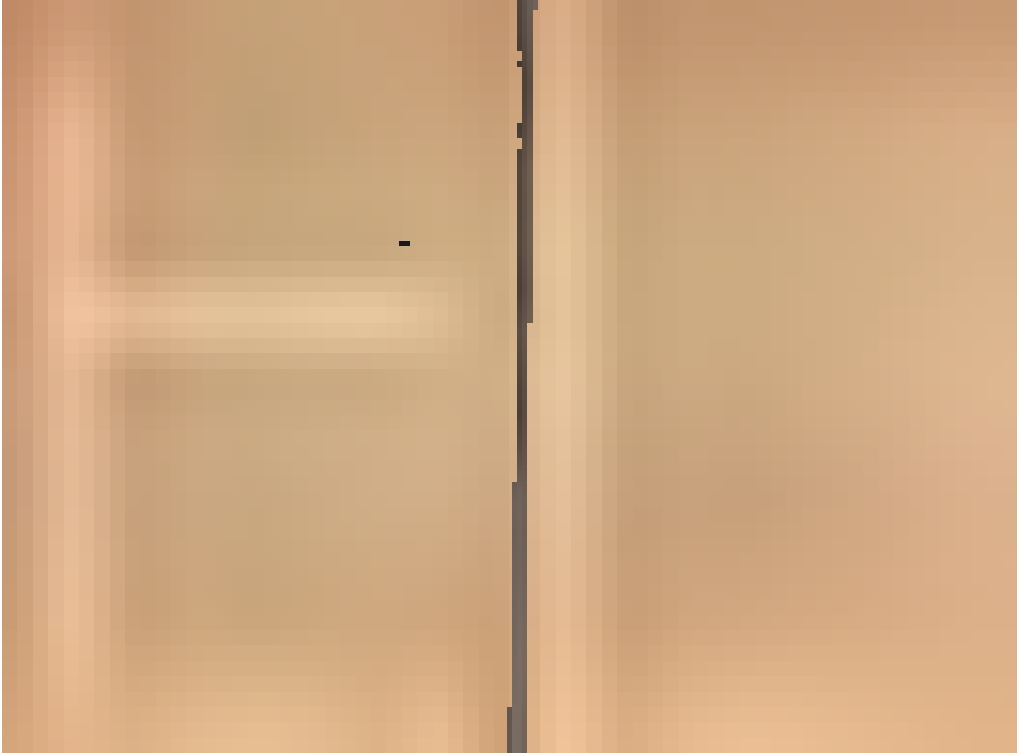

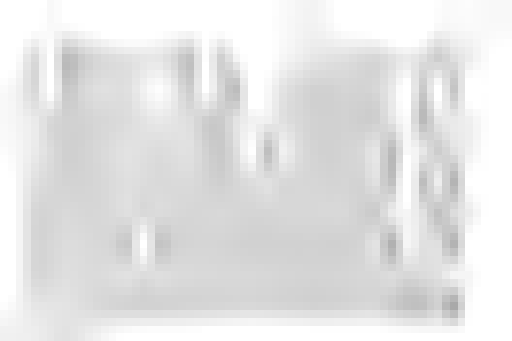

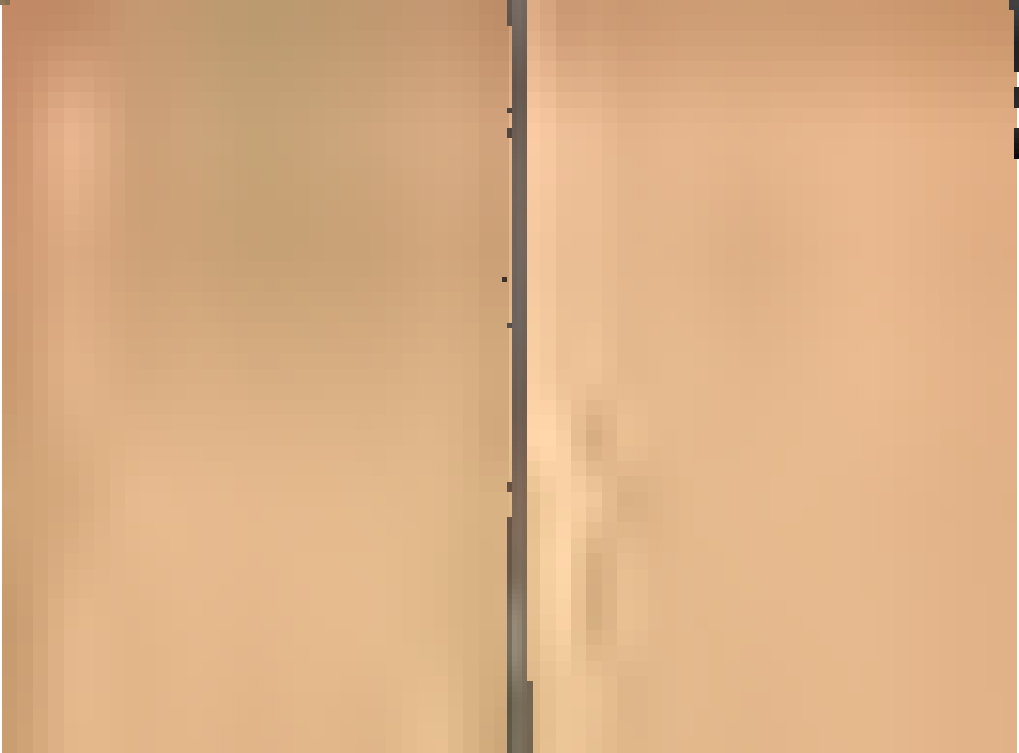

P
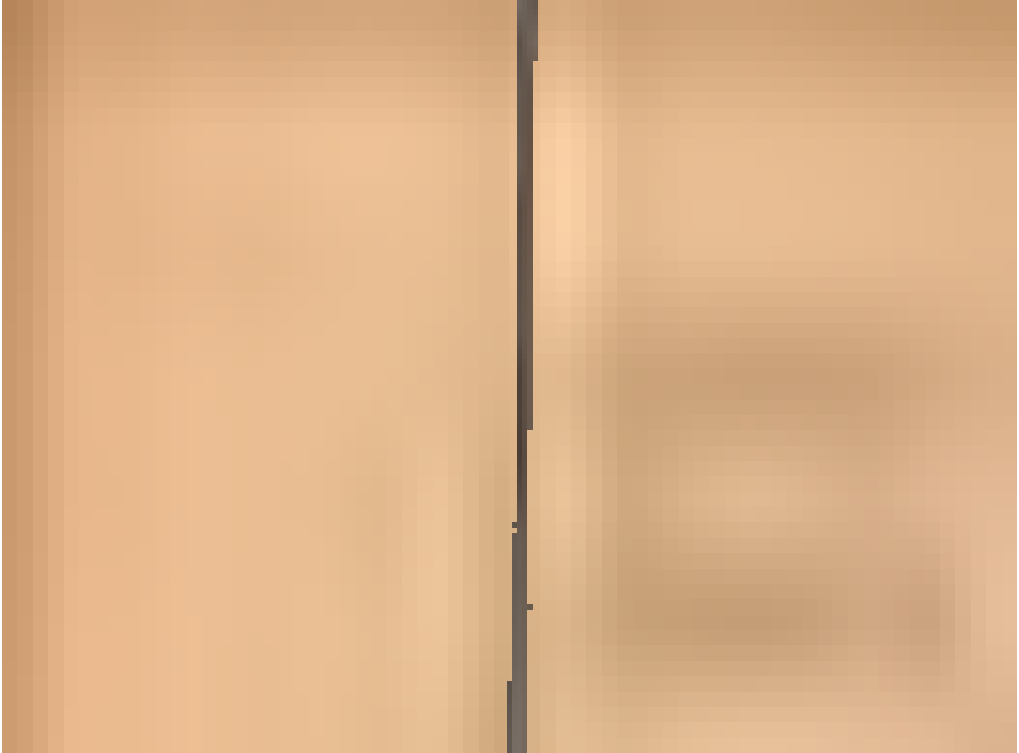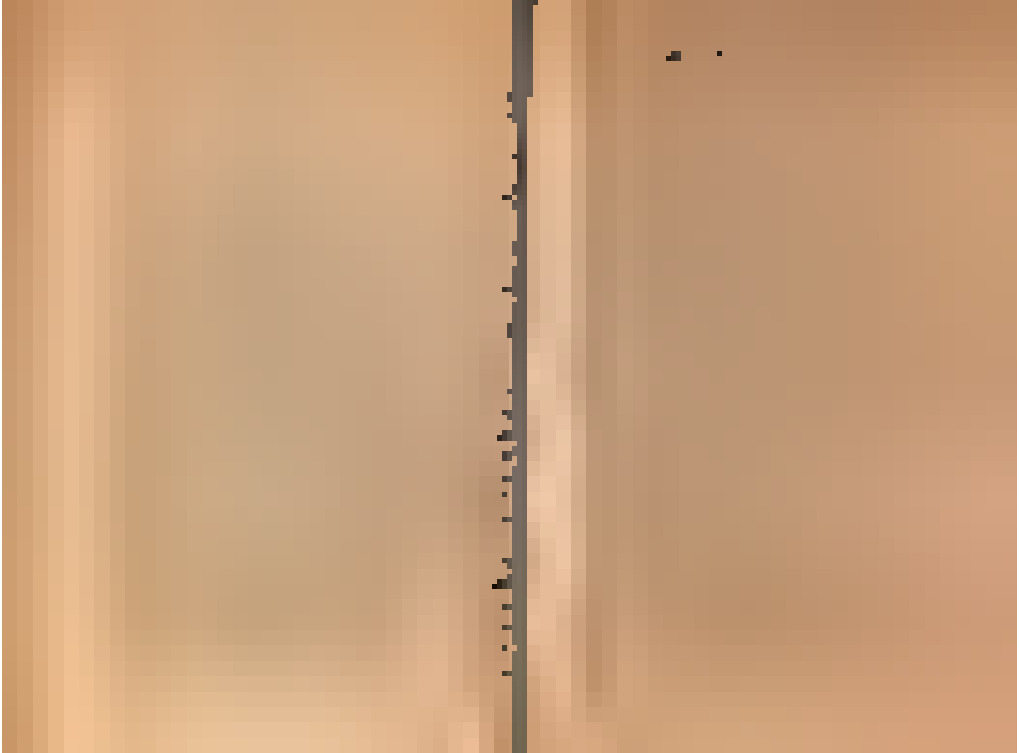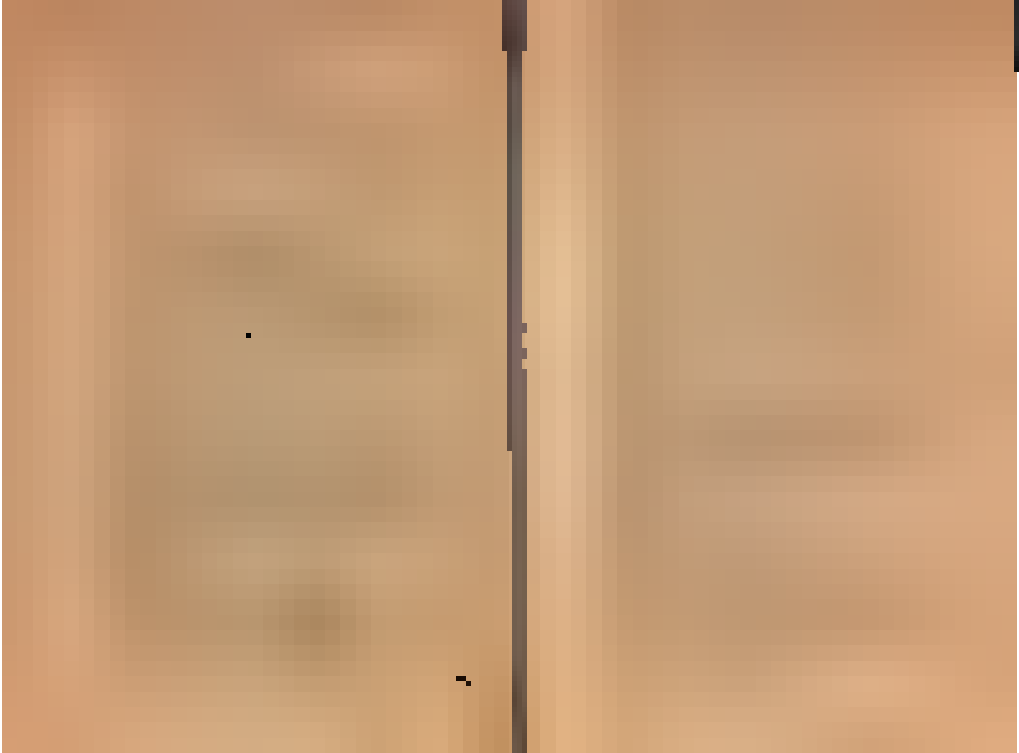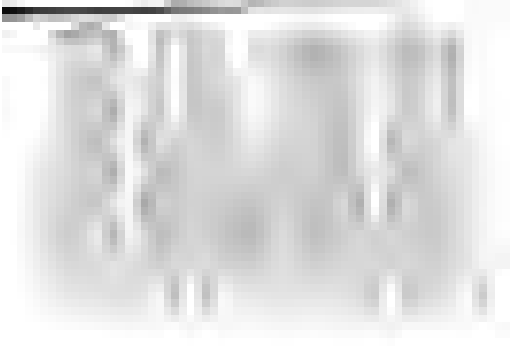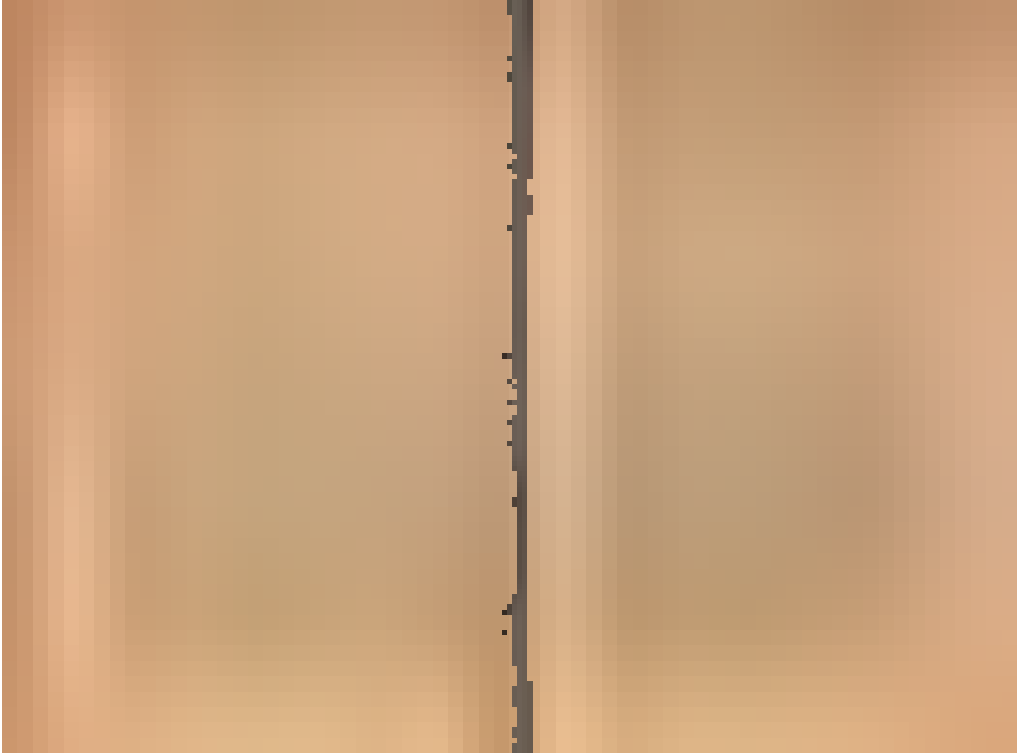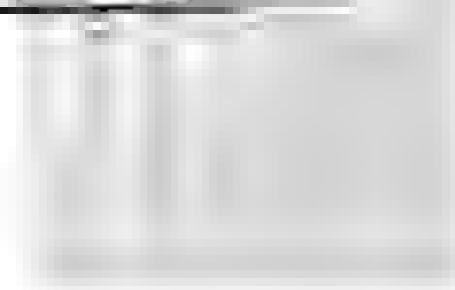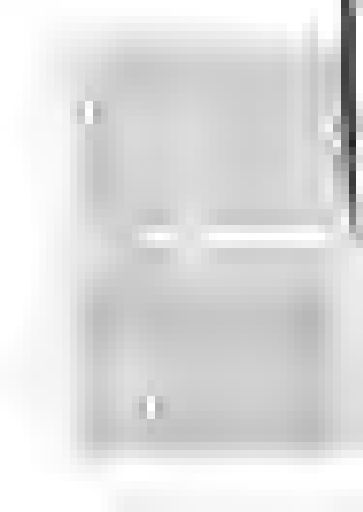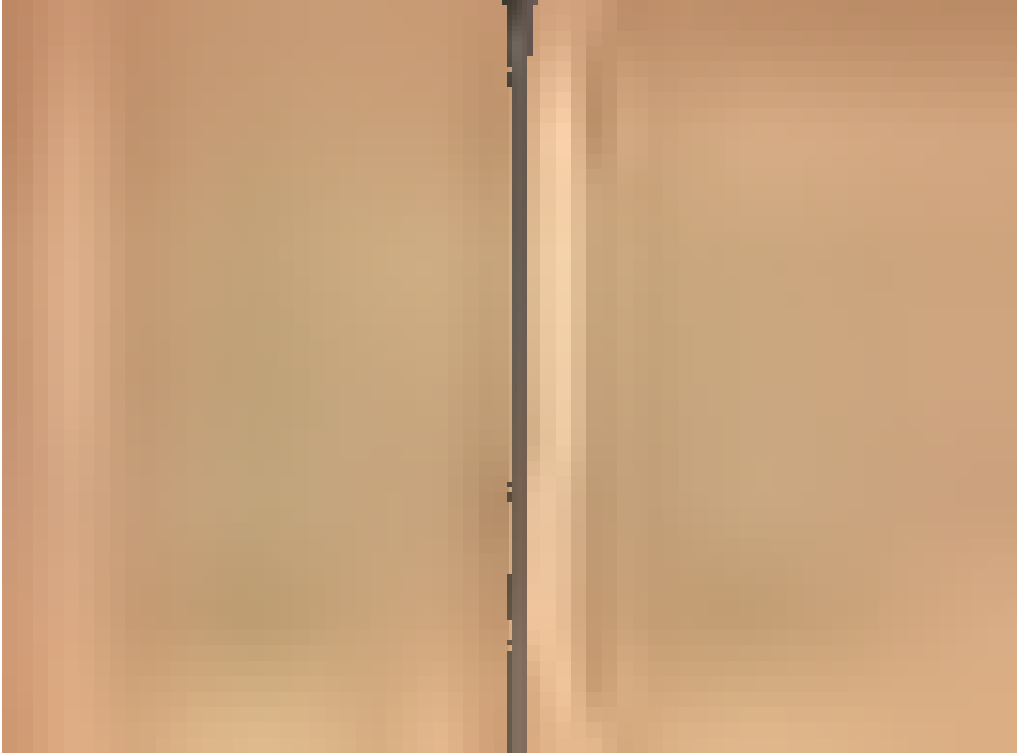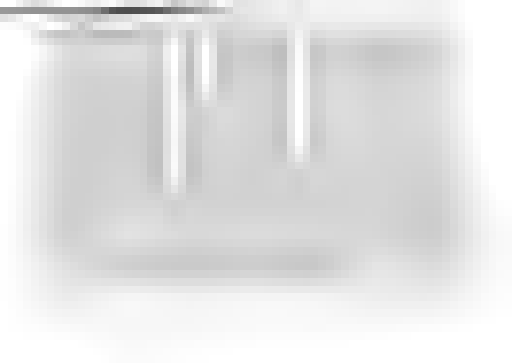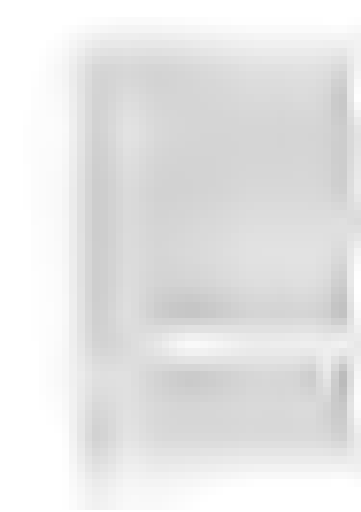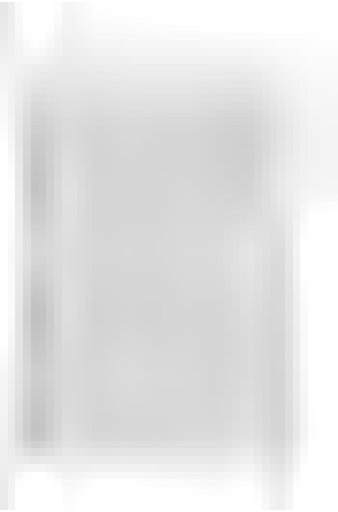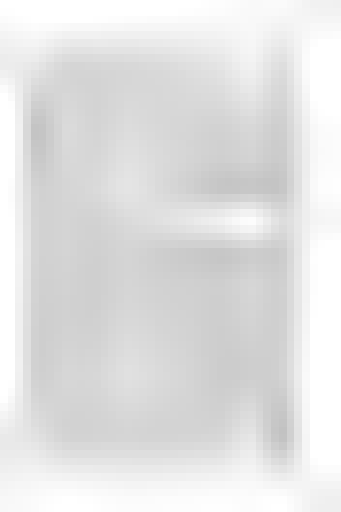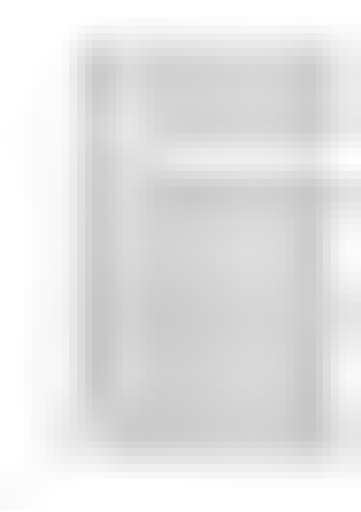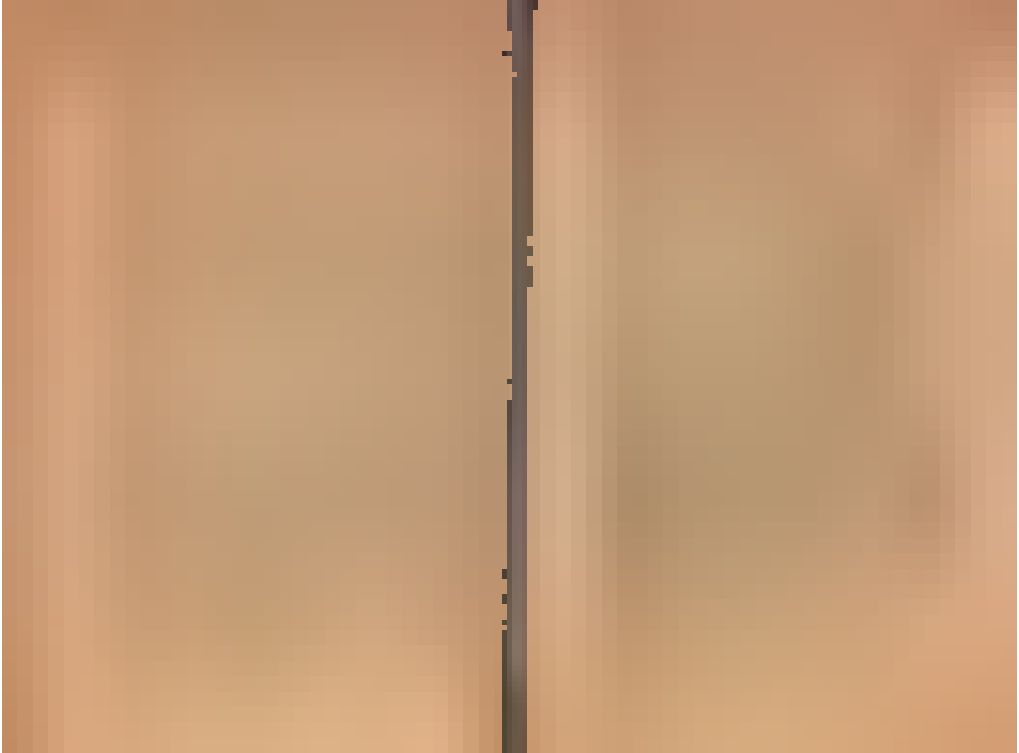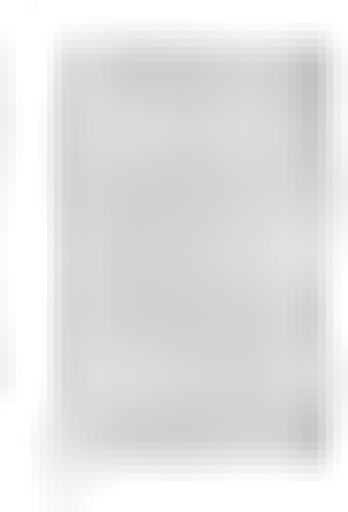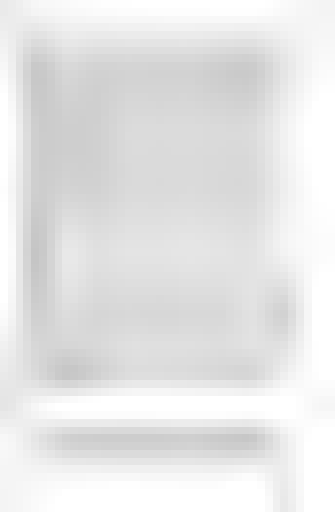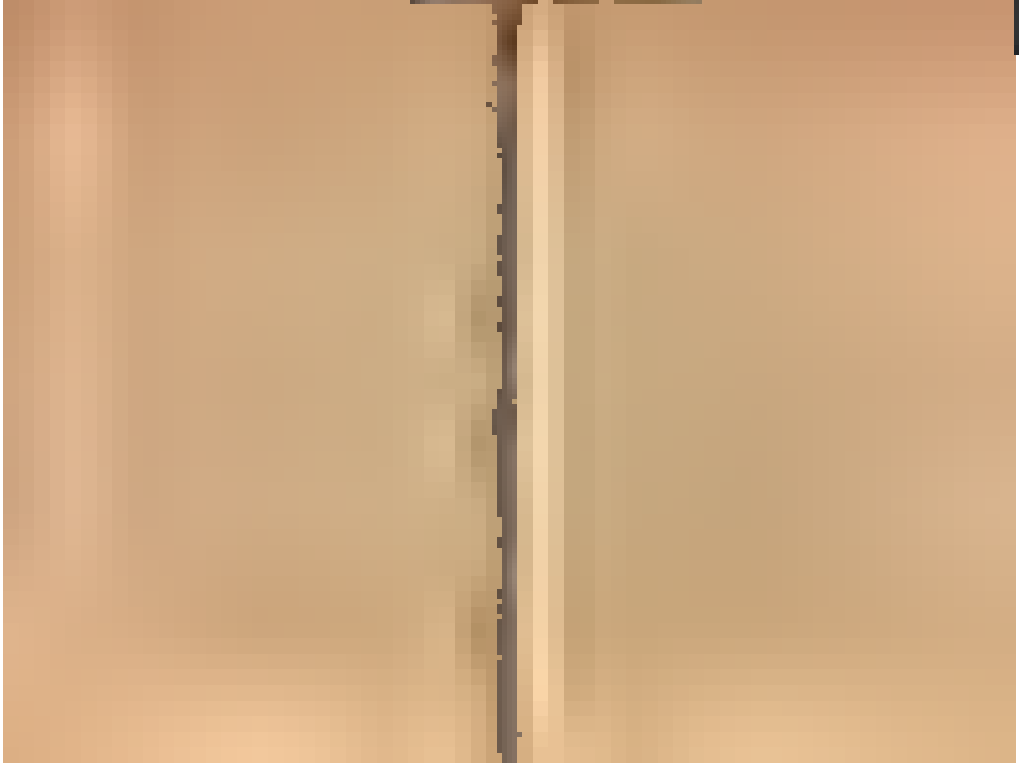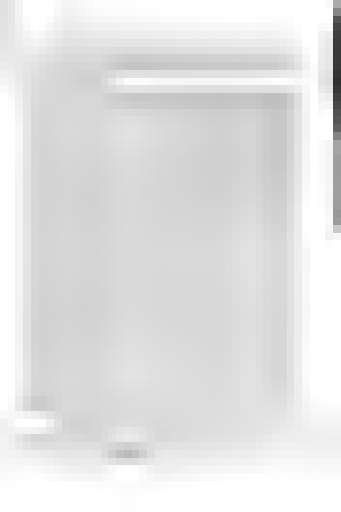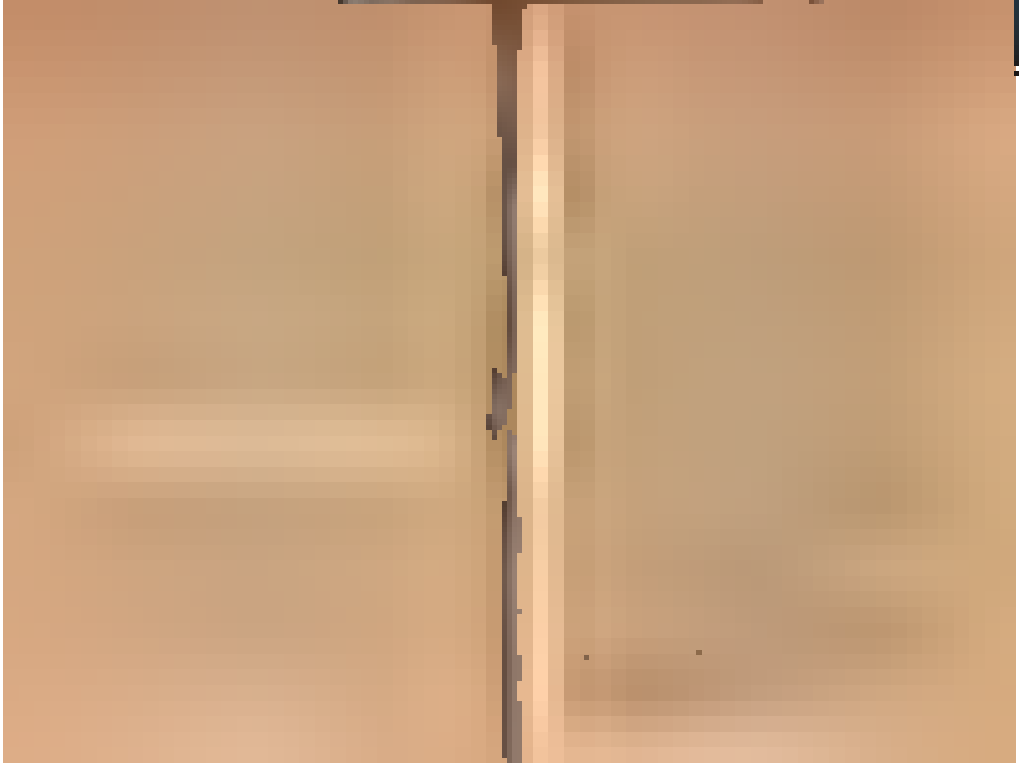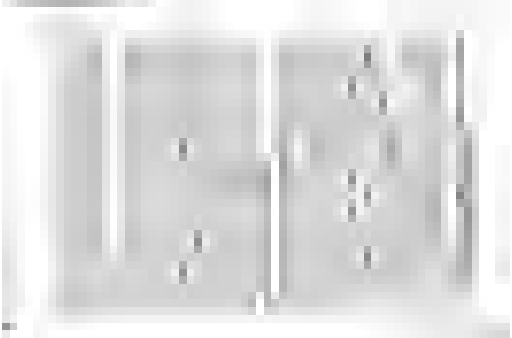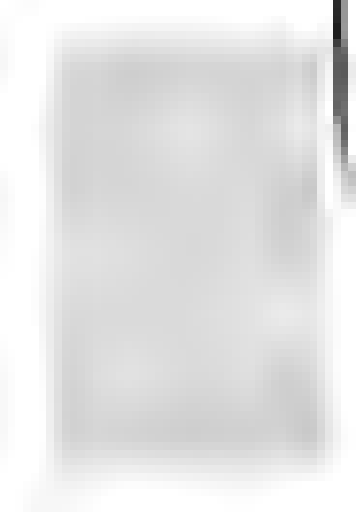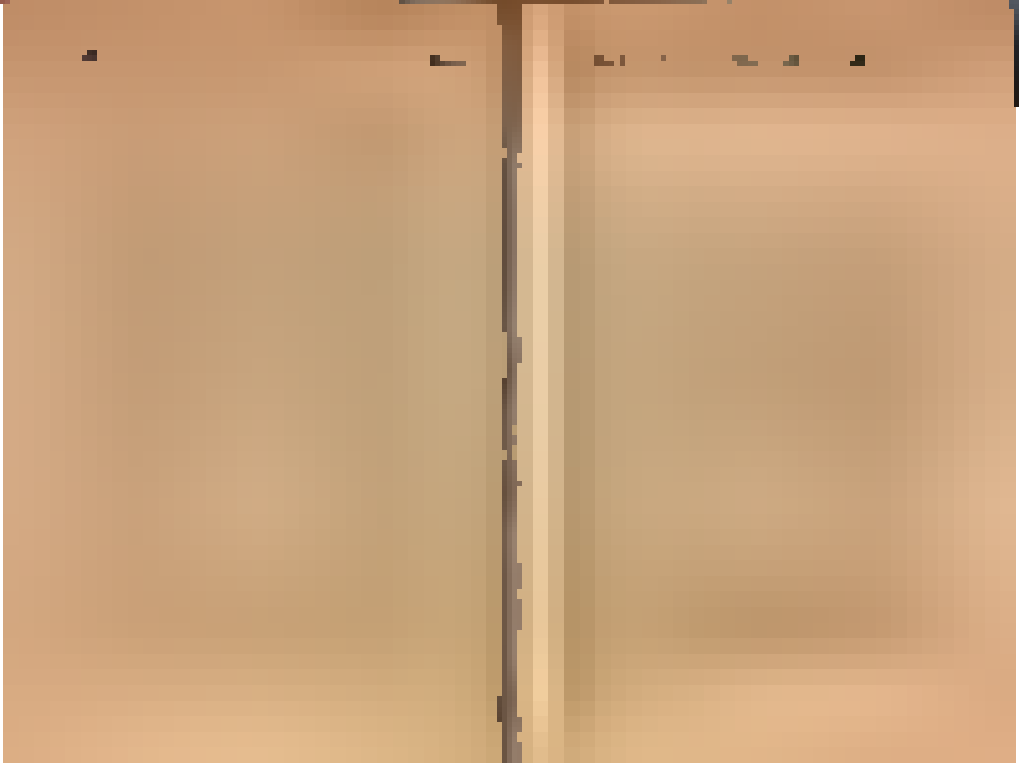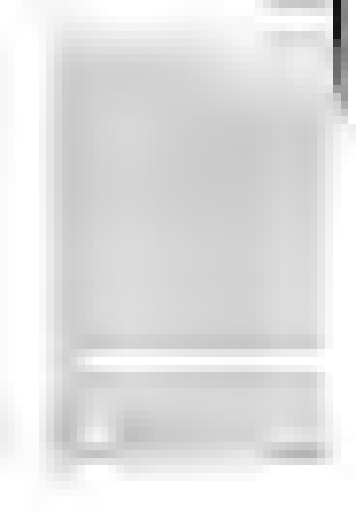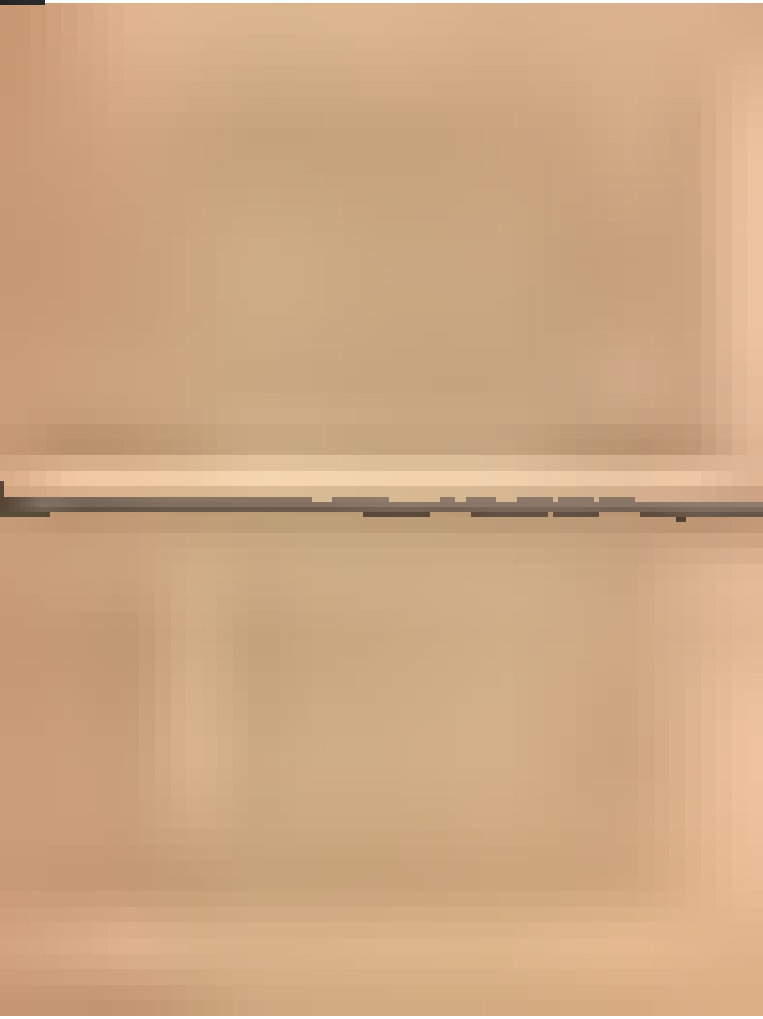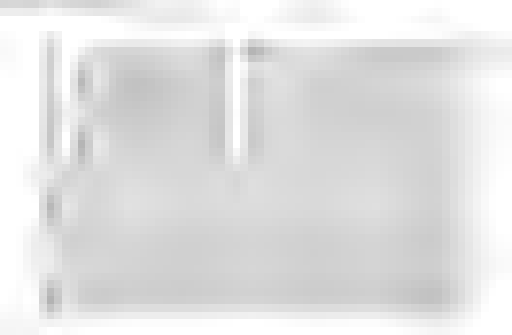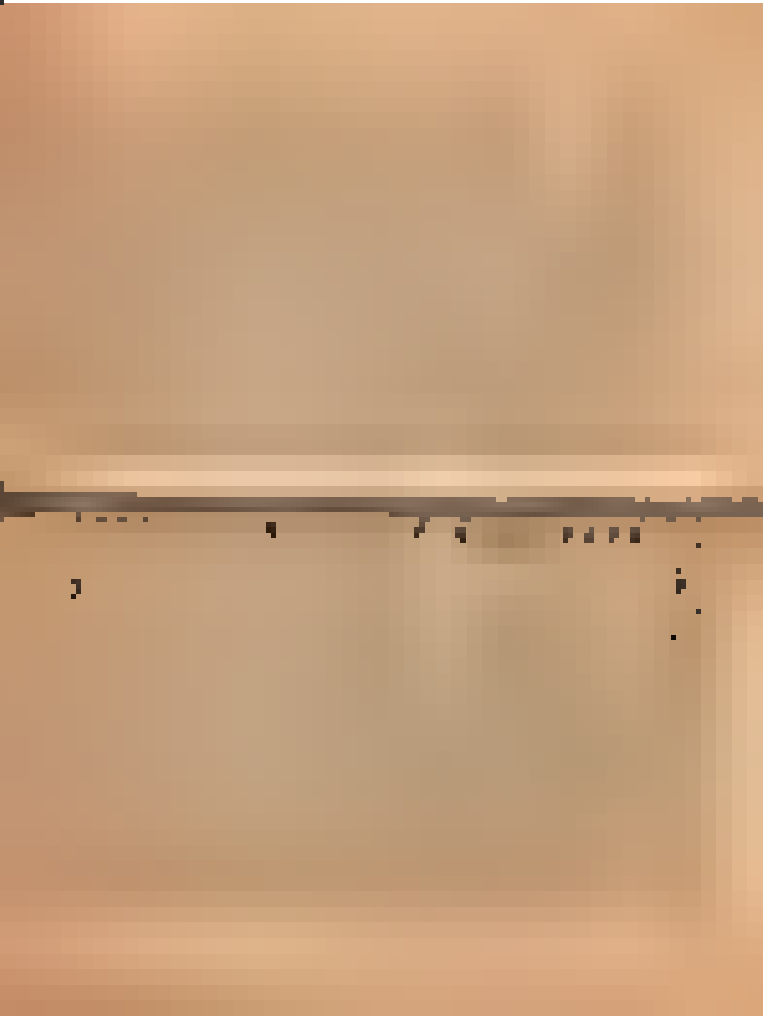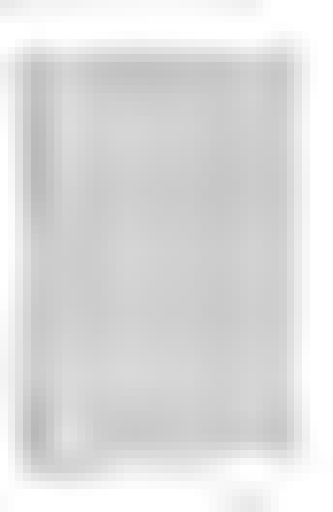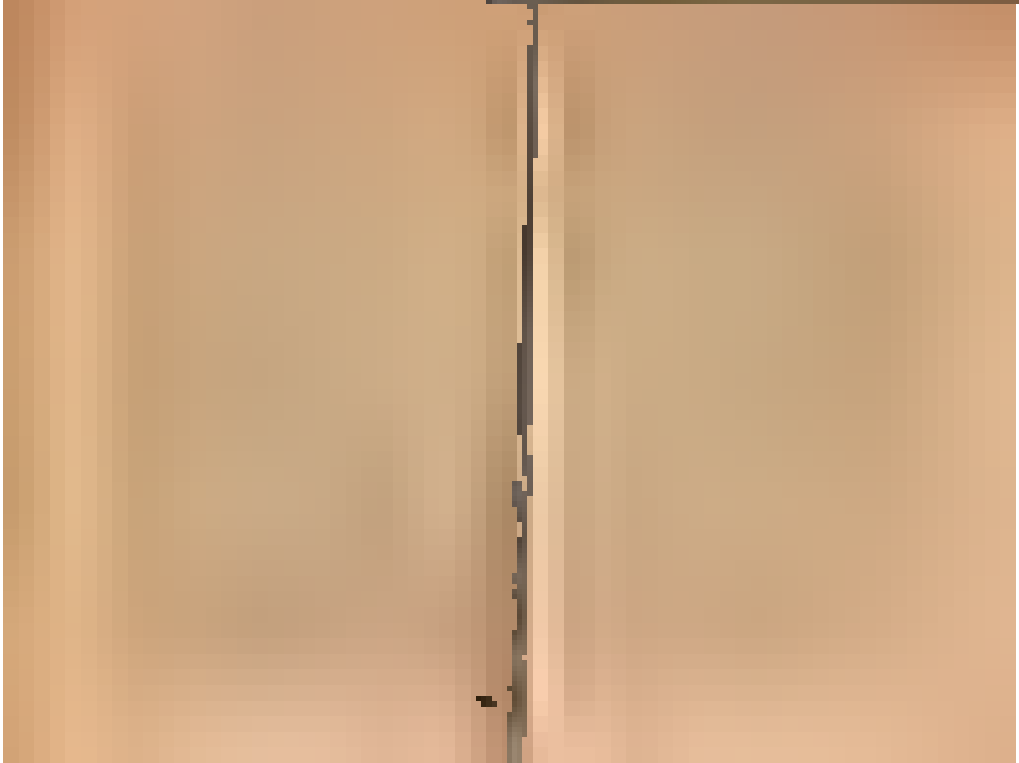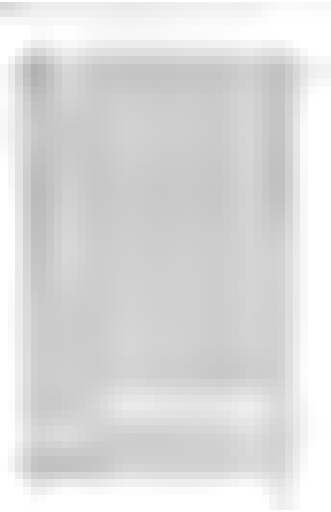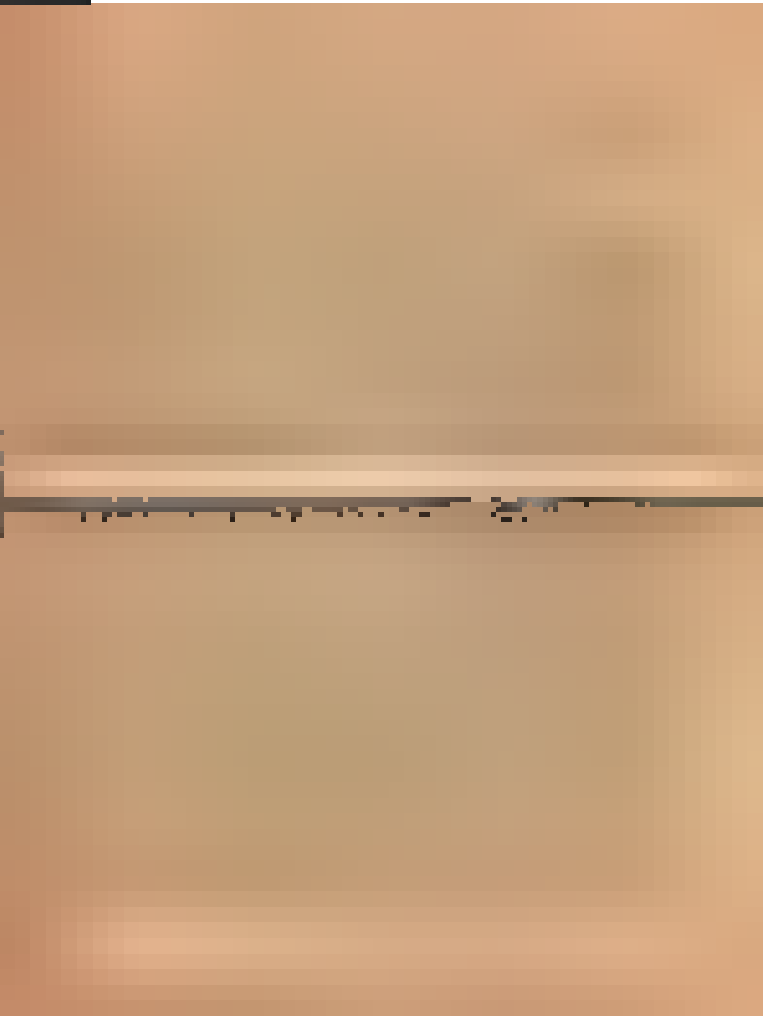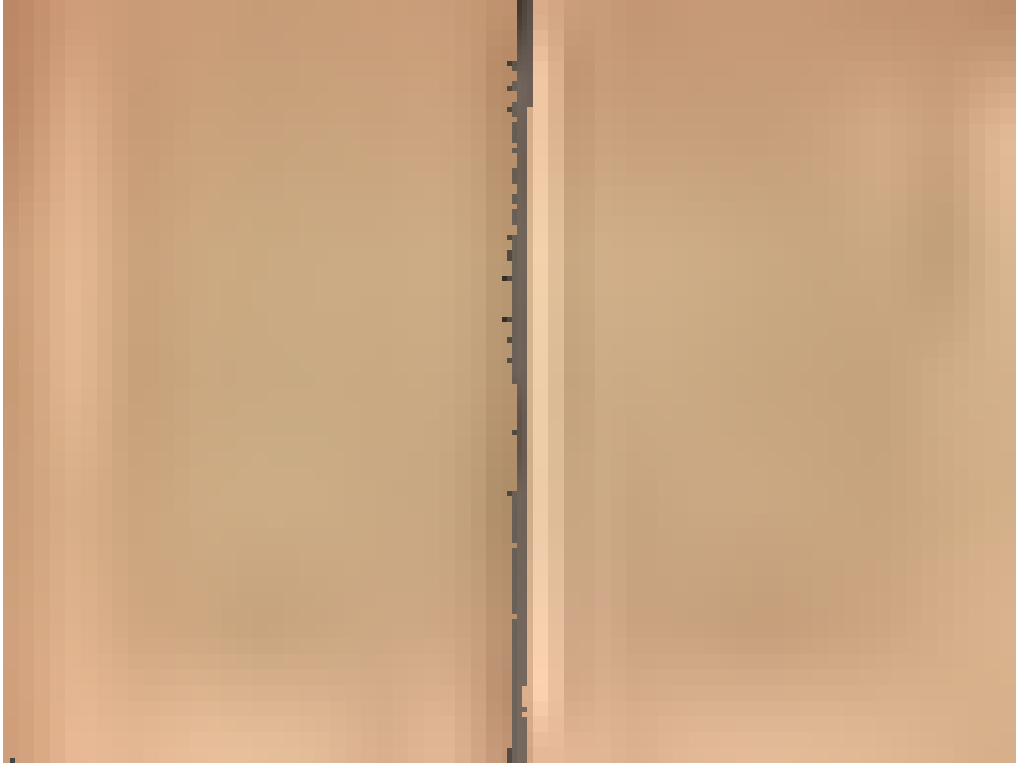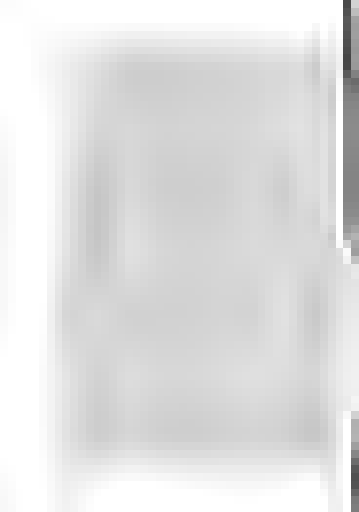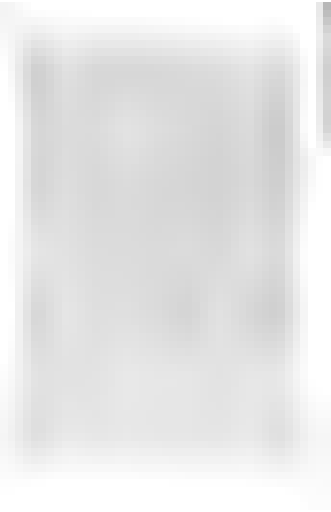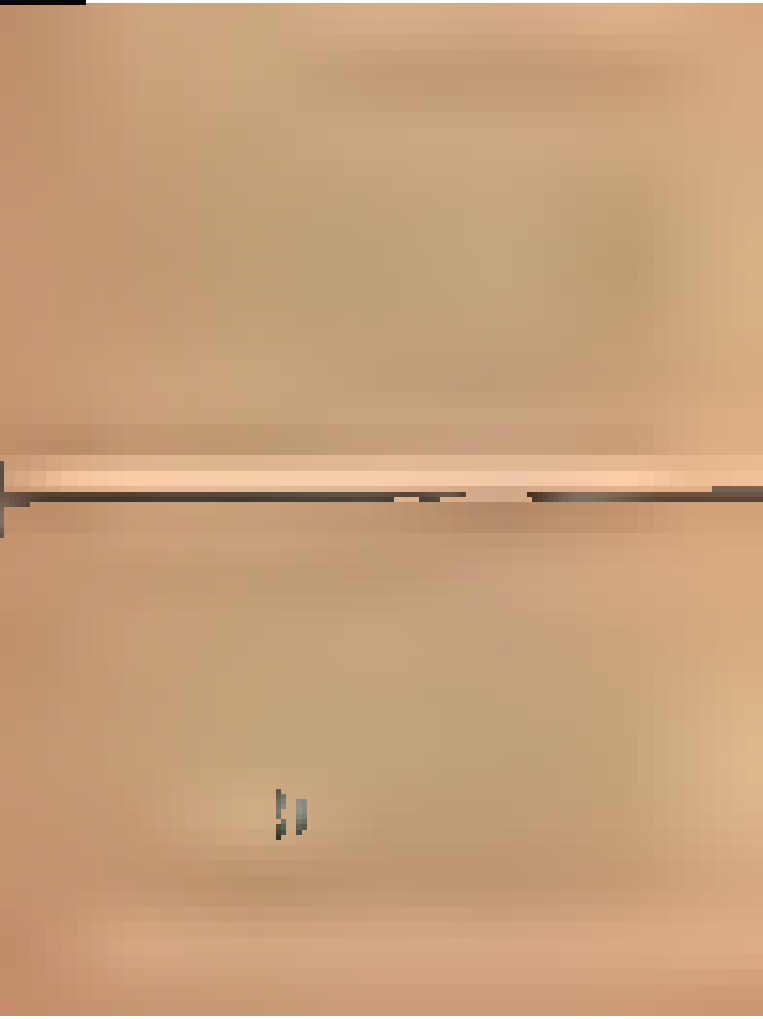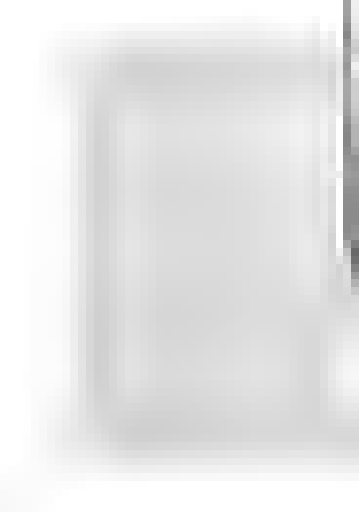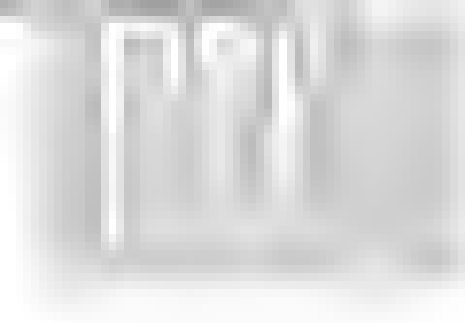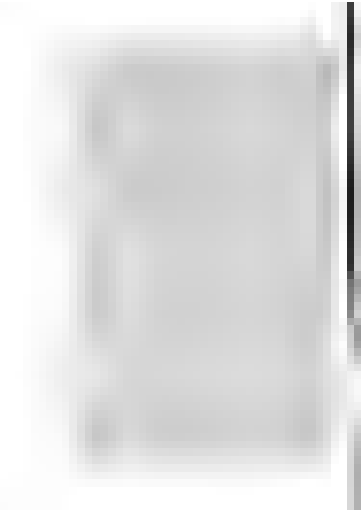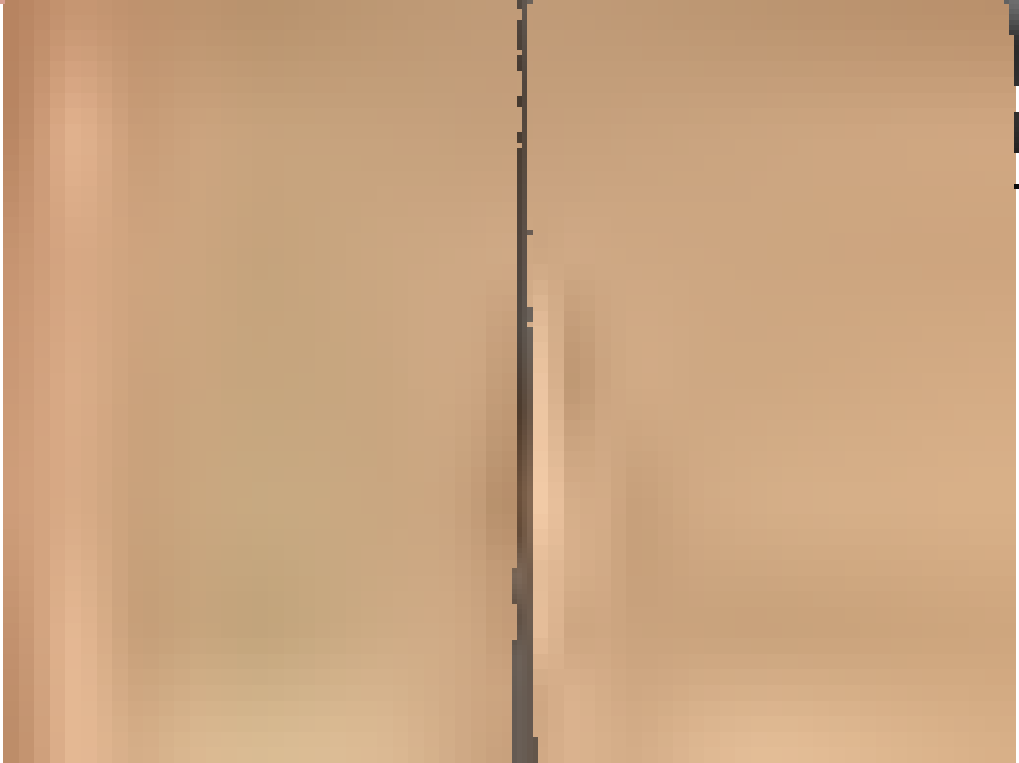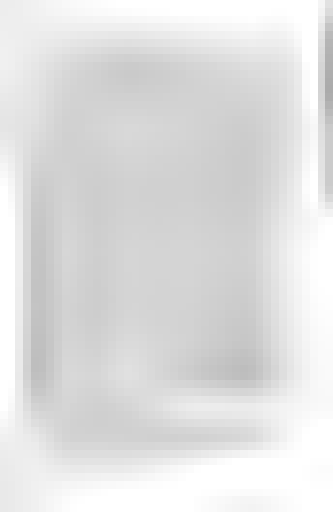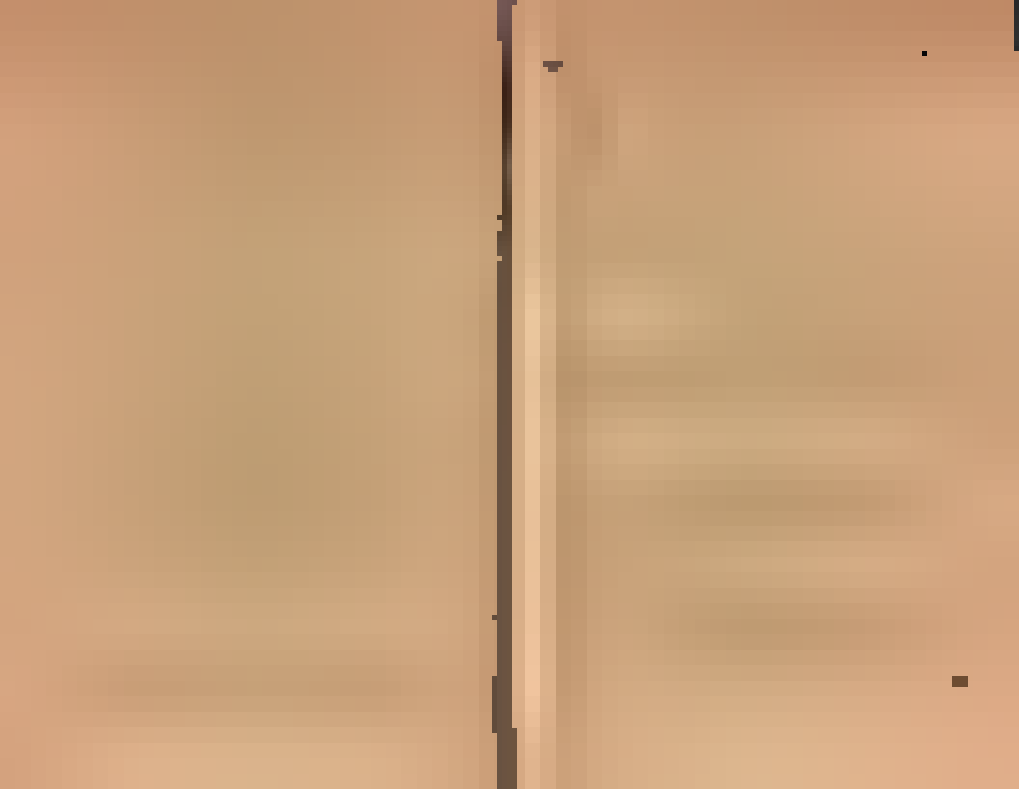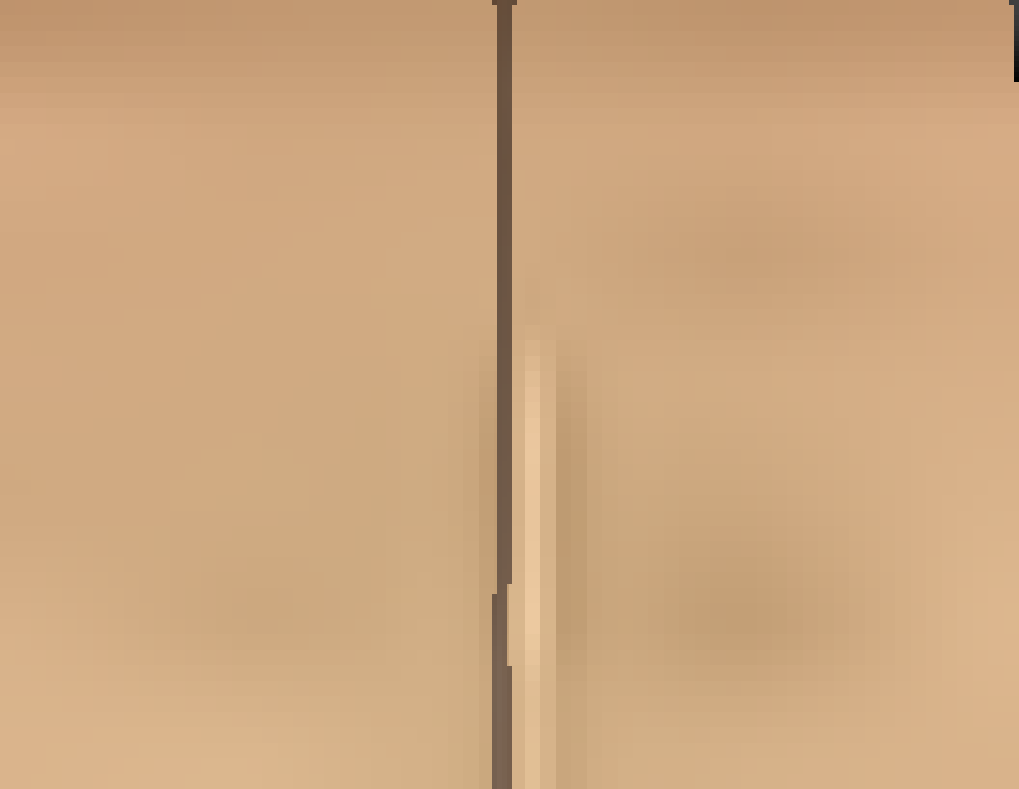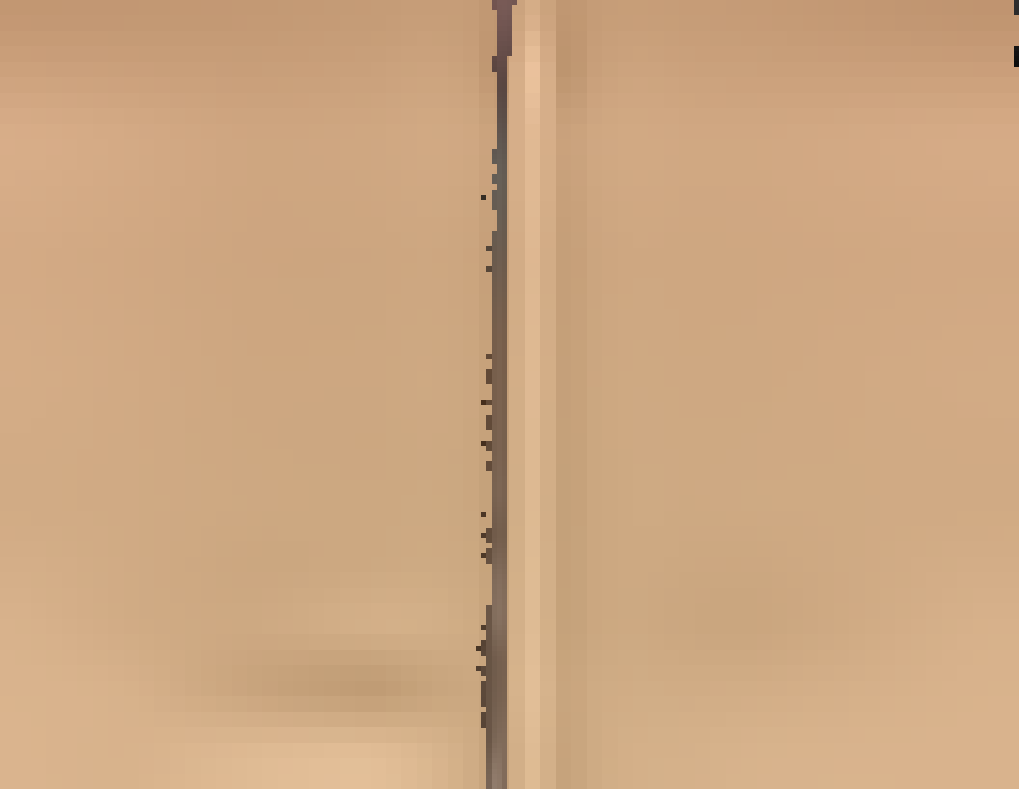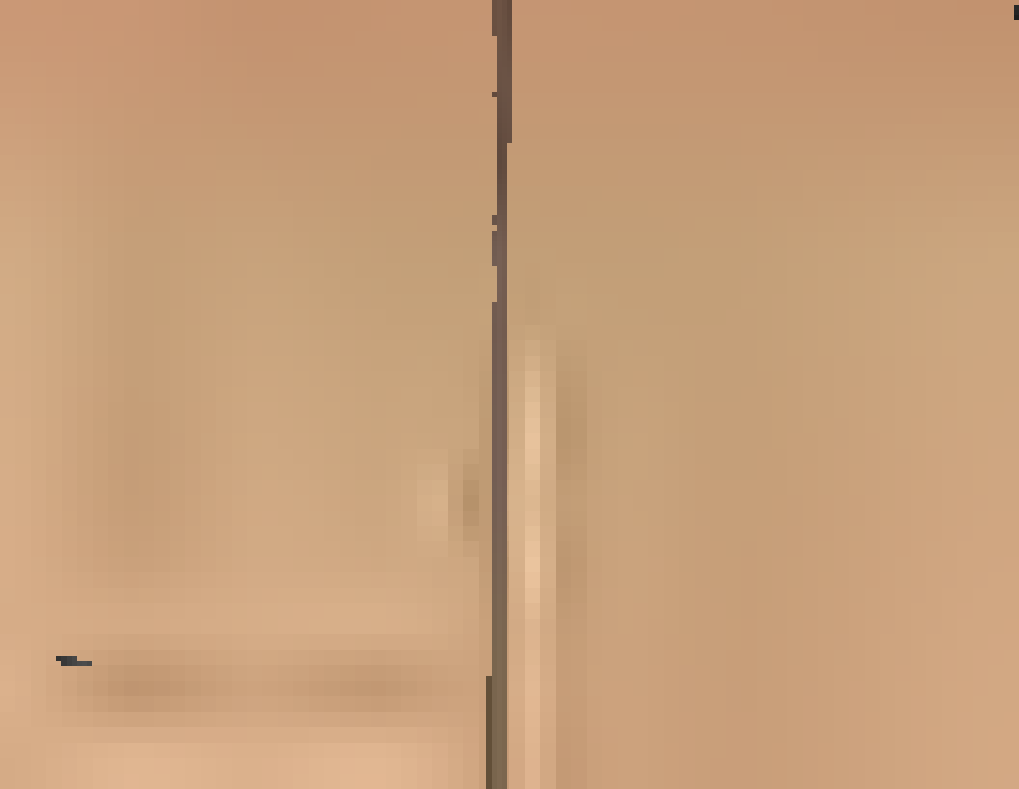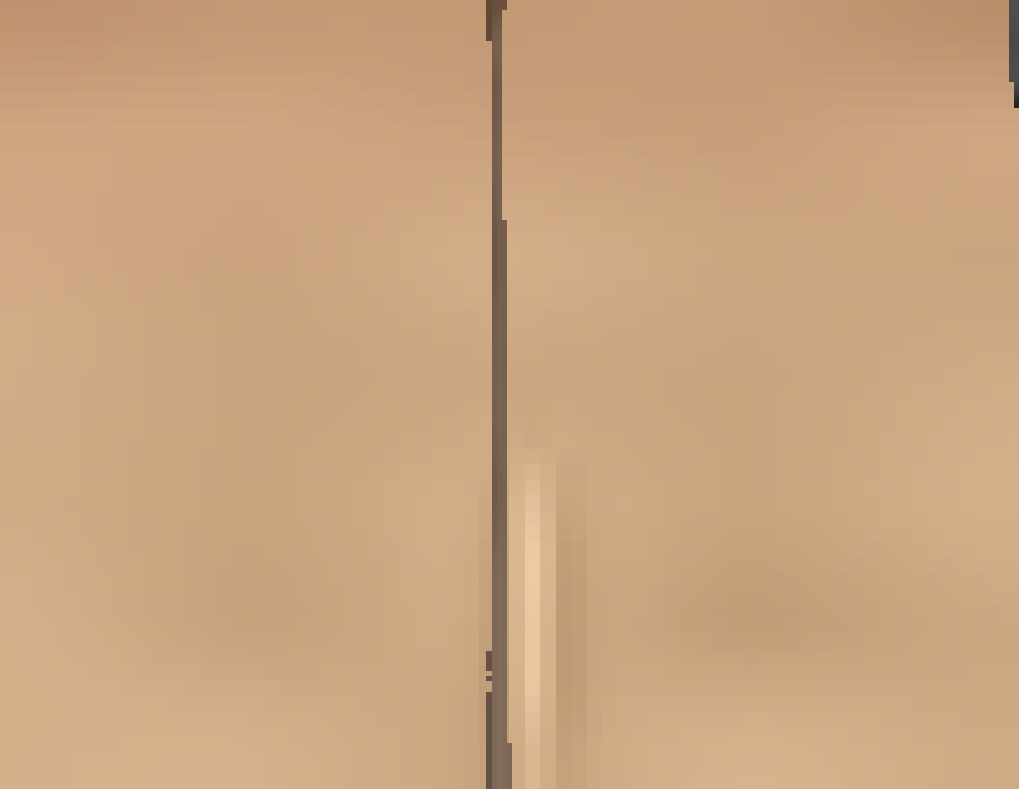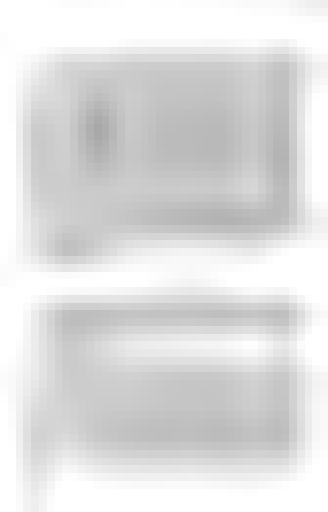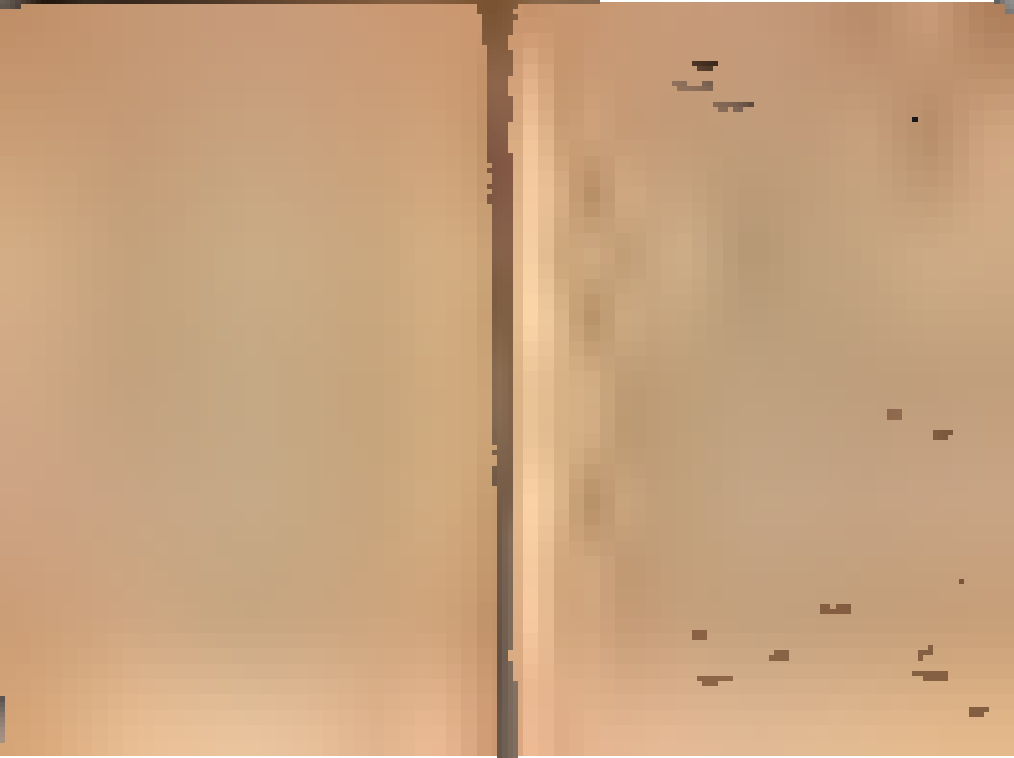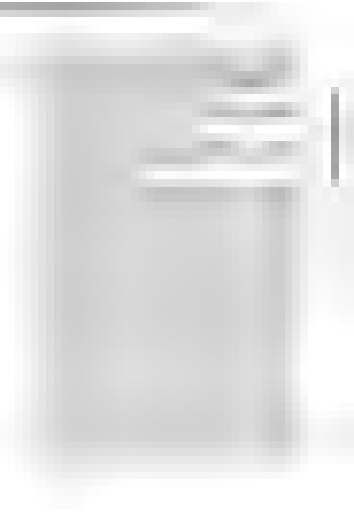
P WALDENSIAN